

74.58
E23

ЕВРИКА - VIII

**ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

Івано-Франківськ
2007

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

ЕВРИКА – VIII

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

НБ ПНУС

787120

Івано-Франківськ
2007

Вєрика – VIII: Збірник студентських наукових праць. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. – 176 с.

У збірнику висвітлені результати студентських наукових досліджень із проблем математики, фізики, хімії, біології, екології, економіки, географії, історії, філософії, політології, релігієзнавства, культурології, філології, педагогіки, мистецтвознавства, фізичного виховання і спорту.

Дослідження виконані в наукових лабораторіях та на кафедрах університету.

Рекомендовано до друку Вченою радою Прикарпатського університету імені Василя Стефаника.

Редакційна рада: *Остафійчук Б.К.* – доктор фізико-математичних наук, професор (голова); *Басай В.Д.* – доктор юридичних наук, професор; *Билиця Я.Т.* – кандидат філологічних наук, доцент; *Возняк С.М.* – доктор філологічних наук, професор; *Грицюк Б.А.* – кандидат педагогічних наук, професор; *Грециук В.В.* – доктор філологічних наук, професор; *Кугутяк М.В.* – доктор історичних наук, професор; *Кульчицька О.О.* – кандидат філологічних наук, доцент; *Орбан-Лембрик Л.Е.* – доктор психологічних наук, професор; *Завгородня Т.К.* – доктор педагогічних наук, професор; *Толошник Н.А.* – кандидат мистецтвознавства, доцент; *Ткачук І.Г.* – доктор економічних наук, професор; *Фрейк Д.М.* – доктор хімічних наук, професор; *Шийчук О.В.* – доктор хімічних наук, професор; *Таран І.М.* – кандидат педагогічних наук, доцент; *Мицкан Б.М.* – доктор біологічних наук, професор.

Винник Віта,

IV курс, філософський факультет.

Науковий керівник – Соловей А.М.,

кандидат історичних наук, доцент

Проблема ідентичності в процесі глобалізації включає визначення свого місця в транснаціональному економічному просторі, культурну ідентичність, персональну ідентичність, необхідну для придушення тривоги й фрустрації. Ідентичність постає як персональна самототожність, якщо йдеться про індивіда, та як соціальна інтегрованість, здатна викликати відчуття самототожності в народі, а також можливість для індивіда та суспільства бути представленими в теорії в інтегрованому вигляді.

Проблеми ідентичності і глобалізації сьогодні активно досліджуються, але їх сумісне обговорення, вивчення ідентичності в контексті глобалізаційного процесу достатньо нове й тому мало висвітлене в літературі.

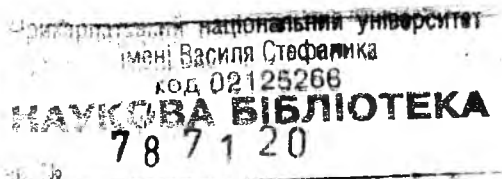
Ідентичність найкращим чином визначена Е.Еріксоном як суб'єктивне відчуття своєї самототожності, яке є джерелом енергії та спадкоємності. Е.Еріксон пише: "Психічне здоров'я людей, відірваних від своїх будинків, роботи, країни й вимушених емігрувати, неодноразово ставало предметом спеціального інтересу дослідників. Будучи сам іммігрантом..., я можу почати з визнання в мене свого роду щоденної патології" [2, с.217].

Глобалізація створить схожу проблему навіть для тих, хто ніколи не покидав своїх будинків, бо в їх життя приходить великий новий світ, а діяти вони можуть тільки в межах свого світу. Еріксон показує багато можливостей до мобільності, й можна припустити, що їй відповідає різна схильність до змін ідентичності та закоренілості. Він наводить дані опитування турецьких селян про їх готовність емігрувати, на що останні відповідають, що це було б "гірше смерті", і, разом із тим, самопочуття американця, який освоював континент: "Якщо ти бачиш дим, що піднімається з труби твого сусіда, означає пора рухатися". Еріксон ставить дуже важливі проблеми та пропонує серйозні методологічні підходи, але його погляди пов'язані з психіатричною практикою. Є великий потенціал адаптації його підходів до соціальних реальностей сьогоденного дня, до постановки питання не тільки про персональну ідентичність, але й про національно-культурну ідентичність суспільства, що стають одиницями глобалізаційного зближення.

Ідентичність – це сфера сакрального, де людина співвідносить себе з фундаментальними цінностями, дорогими серцю джерелами свого становлення. Пласт сакрального в ідентичності особи в умовах глобалізації визначений саме локально. Саме він характеризує найбільш особисте, глибоко вкорінене в людині.

Під сакральним у даному разі розуміється не вірність релігійним принципам і не релігійне тлумачення священного, а святі для індивіда цінності його безпосереднього життя. Саме перехід на цей рівень сакрального забезпечує глибоку інтимність традиції та збереження моральної атмосфери у співтовариствах. Так, без такого рівня ціннісних переживань, яке ми тут називаємо сакральним, не може зберегтися суспільна мораль. Моральні уявлення повинні бути глибоко вкорінені в людині й не можуть бути для неї

Адреса редакції:
76025, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.
© ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника, 2007
тел. 59-60-70

суто зовнішніми розпорядженнями. Саме в цьому сенсі локальна ідентичність може бути розглянута як вид сакрального, що зберігається при всіх можливих змінах.

У даному значенні поняття сакрального тотожне поняттю *сокровенного*, яке, за визначенням одного з дослідників, “є універсальний різновид досвіду первинної побутової орієнтації, таке, що припускає синергічне, діалогічне ставлення”, що реалізує “причетність до абсолютного”. На думку даного автора, сокровенне виступає в трьох основних видах: як незбагнена для людини в принципі, але життєво важлива для її душі сутиня, тасмниця; як те, що відкривається лише при повній реалізації людської святі; як оберігання душевно-духовної цілісності, захист себе від деструктивних сил”.

Схожі процеси виникають не тільки в просторі, але й на осі часу, містяться в пам'яті людей, зокрема в історичній. Тут закладені уявлення про перемоги після поразок, величі після принижень.

Історія стає основою політики ідентичності. Здійснюється конструювання ідентичності за допомогою звернення до минулого. З іншого боку, така сконструйована ідентичність сприяє новому підходу до майбутнього. Іде боротьба за версію минулого, що найбільше надихає. Це є однією з відповідей на кризу ідентичності.

Зрозуміло, сакральне продовжує існувати не тільки у світському сенсі як сокровенне, але і в релігійному, і продовжує працювати на формування ідентичності.

Таким чином, дискурс глобалізації, тобто науковій й повсякденній, ненауковій уявленню про неї, підсилює значущість локального, традиційного, історичного, релігійного при формуванні глибини ідентичності людей, не перешкоджаючи її плуралізації у сфері їх функціональної діяльності.

1. Муза Д.Е. О параметрах культурної ідентичності східно-християнської цивілізації // Практична філософія. – 2004. – №4.
2. Еріксон Е. Ідентичність і незакорененість в наш час // Філософські науки. – 1995. – №5–6.

ТЛУМАЧЕННЯ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ЩАСТЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ СПАДЩИНІ Г.С.СКОВОРОДИ

Андрусів Любомир,
У курс, філософський факультет
Науковий керівник – Возняк С.М.,
доктор філософських наук, професор

Сковорода є неординарною постаттю для багатьох дослідників та, як це загалом визнано, найшкавішою особистістю для українського духу. Його вчення актуальне не тільки для історії української філософії, а й для пересічної людини сучасності, оскільки несе в собі концепцію розвитку внутрішньої людини, збереження та росту окремої особистості.

Увесь світ, як зазначає мислитель, складається з трьох світів – великого, малого та символічного. Великий – це природа, космос, що складається у свою чергу з великої кількості інших; малий, тобто мікрокосмос, – людина; символічний – Біблія. У кожному з них Сковорода вбачає два початки: Бога, або вічність, і матерію – тлінне, часове [1, с.425].

Людина має своє центральне значення у світі не тільки через власне матеріальне, тілесне буття, що для Сковороди є лише “трупом”, “тінню”, “брудом”, навіть не через душу, але тому, що людська істота містить глибоко в собі (як колос – зерно)

“правдиву”, “внутрішню”, “дійсну” людину [4, с.430]. Віднайдення “справжньої”, “живої” людини здійснюється шляхом цілої науки – “пізнання себе”. Український мислитель повторює знову та знову: “пізнай себе”, “слухай себе” (чи, точніше, “прислухайся до себе”), “увійди в себе самого!”, “повернись до себе самого” [4, с.151].

Самопізнання людини, на думку Сковороди, має своєю остаточною метою “мистецтво життя”, яке він називає найвеличнішим з усіх мистецтв. Значення філософії в житті людини пов'язується нею із вищою мудрістю, що встановлює критерії пізнання й діяння: “Главою діл людських є дух його, думки, серце. Усяк має ціль в житті, але не всяк головну ціль. Інший усі діла свої направляє, щоб дати життя череву; інший же -- одежам та решті бездушних речей; філософія, чи лубомудрість скеровує усе коло діл своїх на той кінець, щоб дати життя духу нашому, благородство серцю, світлість думкам як главі усього. Коли дух в людині веселий, серце мирне, то все є світлим, щасливим, блаженним. Се є філософія” [2, с.168]. Людина мусить виховувати себе – “жити за природою”, здійснити вибір “спорідненої” діяльності. Не слід спотворювати природне – воно всьому начало. Того, що природа відміряє людині, досить для життя, отже, слід задовольнитися малим, тобто мити міру. У словах Сковорода зосереджує увагу на викритті наслідків різних соціальних відносин – “духу своєкористя”, сріблолобства, здирства тощо. Спільність, любов та рівність у талантах кожної людини він вважає моральним імперативом людської поведінки.

Мислитель розглядає щастя як таке, що потрібне для всіх, і його досягти не важко. Відома його формула, в якій він розвинув тезу Епікура: “Подяка блаженному Богу, що потрібне зробив неважким, а важке не потрібним” [3, с.337]. За Сковородою, справжнє щастя може дати тільки мудрість разом із добродієм; мудрість скаже, у чому воно є, а добродій допоможе людині його досягнути. На питання свого учня М.Ковалінського “Якщо щастя в кожному з нас, то чому досягає його так мало людей?” Сковорода дає таку відповідь: “Важко керувати своєю душею, бо люди не навчилися приборкувати свої пориви” [5, с.278].

Таким чином, тлумачення людини та її щастя у філософській спадщині Г.Сковороди виглядає досить сучасним для людини ХХІ ст. Моральне самовдосконалення через внутрішнє життя кожної особистості дає можливість безперервного творення людиною себе самої. Цим зумовлюється притаманний філософії Сковороди персоналізм, що ставить у центрі уваги живу людську особистість та проблему як зовнішніх, так і внутрішніх орієнтирів досягнення щастя в змінному житті.

1. Багалій Д. Український мандрівний філософ Г.Сковорода. – К., 1992.
2. Історія філософії України: Підручник. – К., 1994.
3. Куташ І. Категорія щастя у філософії Г.Сковороди // Хроніка. – 2000. – №37–38.
4. Чижевський Д. Філософія Г.С.Сковороди. – Харків, 2004.
5. Шинкарук В., Іванько І. Григорій Сковорода. – К., 1973. – Т.1.

ПРОБЛЕМА ОСОБИСТІСНОЇ КУЛЬТУРИ В ДУХОВНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Андрусів Любомир,
У курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Зеліско Л.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Українське суспільство перебуває на шляху формування та переоцінки власної культури, національної самобутності, у стадії молодого розвитку, у певних

специфічних умовах. Адже проголошення незалежності України припадає на бурхливий розвиток в Америці та Європі інформаційного суспільства, поширення масової культури, переосінки духовних надбань, формування різних субкультур та наслідків контркультури 60–70-х років. Це все, безумовно, почало більше впливати на культуру українського суспільства й самої людини зокрема.

Метою роботи є з'ясування проблеми особистісної культури в духовному просторі сучасної України й шляхів її вирішення, осмислення впливу глобалізації на загальнонародську та національну культуру України, як найважливішої складової процесу відродження духовності особистості. Це актуалізує ряд питань про національну свідомість громадянина, корені української ментальності та культури, духовні цінності українського народу.

Уся сукупність цих питань зводиться до проблеми світогляду людської особистості як неповторної індивідуальності. На нашу думку, шляхи вирішення розвитку особистісної культури в сучасному суспільстві визначаються певними чинниками.

По-перше – це усвідомлення всієї повноти негативу та позитиву, що несе в собі глобалізація. Що буде на першому місці – інтереси людини чи корпоративні відносини? Новий глобальний світ повинен стати духовним храмом, а не храмом матеріального перенасичення. Від глобальної людини XXI століття вимагатимуть особливої мобільності й здатності адаптуватись до швидких змін умов життя, зміни професій, культурного середовища й спільнот. Показником глобальної мобільності людини буде універсальна освіта, здатність напружуватись, рухатись, мобілізуватись і вчитись усе життя [1, с.32].

По-друге, особистісна культура повинна формуватись на таких усезагальних і обов'язкових цінностях для кожної людини, як збереження життя й природи на Землі, мирні відносини, фізичне та психічне здоров'я, життя в гармонії із самим собою, повнота реалізації задатків особистості, підтримка культурної різноманітності.

При актуалізації цих чинників ми стикаємось із проблемами, що відображають особистісне сприйняття культури.

Перша проблема – це проблема соціалізації особистості, входження індивіда в суспільство. Цей процес відбувається тим успішніше, чим активніша роль індивіда у творчо спрямованій перетворювальній суспільній діяльності, а саме:

- в ідентифікації як ототожненні себе з іншою людиною, групою, колективом, що дає змогу успішно оволодіти різними видами соціальної діяльності, засвоювати й трансформувати їх у власні об'єктивно-значущі соціальні норми та цінності, виконувати певні соціальні ролі [2, с.238];

- в інтерналізації – переведенні вироблених людством у цілому та різними соціальними групами зокрема зовнішніх норм, цінностей та установок у власний внутрішній світ і використанні їх як регуляторів поведінки.

Друга проблема – це розуміння цінностей культури. Герменевтична інтерпретація пам'яток культури розкриває передусім їх мову, або засоби вираження, стилеві особливості, історичний, психологічний та особистісний компоненти. Для розкриття мови цінностей культури потрібно з'ясувати її смисл, а насамперед певний особливий зміст людських поглядів на предмети та явища в дійсності в процесі їх духовно-практичного освоєння, значення, яке надається їм в ієрархії цінностей.

Наступна проблема – це проблема реалізації розуміння в культурі. Характер розуміння визначається конкретно-історичним станом суспільної практики, різними формами суспільної свідомості – художньої, релігійної, моральної тощо. Тут проблема постає між розумінням і нерозумінням, відомим і невідомим [3, с.135].

По-третє, стабільний розвиток особистісної культури характеризується розвитком української держави, зміцненням її суверенності, демократичності, глибшим утвердженням національної ідеї. Опіраючись на власні сили й ресурси, Україна повинна реалізувати свій шанс стати великою конкурентоспроможною європейською державою і єдиною європейською нацією з європейським рівнем економіки, добробуту народу та цивілізації.

По-четверте, метою освіти й виховання може стати розвиток духовності, її розкриття в людині, введення людини у світ вищих людських абсолютів і смислів, виховання індивідуальності як такої, формування морального інтелекту.

Як зазначає С.М.Возняк у книзі “Духовні цінності українського народу”, “філософська україністика як специфічне формоутворення світової філософії містить великий потенціал саме у реконструкції духовного життя народу, “більший, ніж скажімо, західноєвропейська філософська думка. Вона більш “заземлена” в смисложиттєві проблеми, ніж буття світу загалом і суспільства” [4, с.46].

Отже, на наш погляд, визначити людину в особистісному та суспільному творчому русі до цивілізації може лише культура. Саме вона виховує, возвеличує внутрішню творчу енергію кожного, орієнтує людину на творчість в ім'я гуманізму та добра.

1. Білорус О. Глобалізація і соціальна доля людини в XXI столітті // Київська старовина. – 2001. – №1. – С.35–41.
2. Могильний О. Культура і особистість. – К.: Вища школа, 2002. – 423 с.
3. Золотухина-Аболіна Е.В. О специфике духовных ценностей // Философские науки. – 1987. – №4. – С.16–23.
4. Духовні цінності українського народу / С.М.Возняк, В.І.Конonenko та ін. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – 237 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ ЗЕНІТНИХ РАКЕТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Яковів Надія,

У курс, філософський факультет

Науковий керівник – Литвин-Кіндраток С.Д.,

кандидат психологічних наук, доцент

Професійна діяльність військовослужбовців Протиповітряної оборони зенітних ракетних військ Збройних сил України (ППО ЗРВ ЗСУ) є однією з найскладніших видів військової діяльності, що зумовлено екстремальністю умов її реалізації. Останні полягають у високій динаміці та напруженості професійної активності, а також низці часових, просторових, матеріальних обмежень, які накладаються на її виконавців.

Реформування Збройних сил України, зокрема протиповітряної оборони, яка включає такі системи, як розвідка повітряного противника й оповіщення про нього, зенітне ракетно-артилерійське прикриття, управління військами тощо [6], передбачає більш широке морально-психологічне забезпечення діяльності військовослужбовців, зокрема психопрофілактику деформацій у галузі професійної етики, формування професійної самосвідомості та професійної ідентичності [3]. Одним із найбільш актуальних із цього переліку завдань слід уважати вивчення закономірностей становлення самосвідомості військовослужбовця, як офіцерів, так і прапорщиків, а

також воїнів строкової служби, яке, проте, є малодослідженим у військовій психології [1]. Розробка цієї проблематики гальмується недостатньою теоретико-методологічною обґрунтованістю шляхів використання напрацювань суміжних галузей (загальна, вікова, соціальна психологія, психологія праці) [3] у цій галузі військової психології, що й зумовило вибір теми дослідження. Емпіричне дослідження, яке опиралося на теоретичну модель самосвідомості військовослужбовця (когнітивний, оцінний та поведінковий) [5], із врахуванням змісту, форм і способів його діяльності, проводилося на базі систем зенітного ракетно-артилерійського прикриття. У дослідженні взяло участь 58 військовослужбовців.

Отримані в ході дослідження результати показали, що близько 60% військовослужбовців усіх категорій має не лише слабо розвинені когнітивний та оцінний компоненти професійної самосвідомості (проявляється в низькій психологічній культурі, недостатніх знаннях про себе, неадекватній самооцінці тощо), а й поведінкову її складову (відсутність навичок самоуправління, свідомої саморегуляції поведінки та ін.). Виявлено, що їх професійна самосвідомість детермінується умовами військового життя, організацією навчально-бойової та виховної діяльності, на неї відчутно впливає ефективність психологічного супроводу служби.

Також виявлені певні розбіжності в рівнях сформованості професійної самосвідомості залежно від індивідуальних особливостей та періоду служби військовослужбовців. У процесі строкової служби зростають такі показники самосвідомості, як: самопевненість (із 17% – I період служби до 60% – III період), самоповага (відповідно, 40–46%), самосприйняття (63–70%), самоцінність (33–67%). Знижуються за період служби такі показники самосвідомості як: самозвинувачення (з 30% до 17%), самоприхильність (з 51% до 40%). Можна зробити висновок про те, що під впливом служби у військовослужбовців ППО ЗСУ покращуються певною мірою деякі показники їх професійної самосвідомості.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми професійної самосвідомості військовослужбовців, а перспективними напрямками подальших досліджень можуть стати такі напрями дослідження: трансформація суспільної свідомості в самосвідомість військовослужбовців; вплив навчального та виховного процесів на складові професійної самосвідомості різних категорій військовослужбовців; психологічний підбір кандидатів на навчання у вищі військові навчальні заклади та на службу за контрактом.

1. Психологія и педагогика. Военная психология: Учебник для вузов / Под ред. А.Г.Маклакова. – С.-Пб.: Питер, 2005. – 464 с.
2. Морально-психологическое обеспечение подготовки и ведения боевых действий / Под ред. В.П.Ососкова. – М., 1999.
3. Криворучко П.П. Комплексне психологічне забезпечення професійної діяльності військових спеціалістів // 36. наук. праць. – К.: КВГТ, 1999. – №2(9). – С.34–41.
4. Меленков А.А., Рыбников О.Н. Система управления полетами // Психофизиологическая надежность летчика. – М., 1993. – С.62–68.
5. Ягулов В.В. Військова психологія: Підручник. – К.: Тандем, 2004. – 636 с.
6. Довідник з протиповітряної оборони / А.Я.Торопчин, І.О.Романенко, Ю.Г.Даник, Р.Е.Пашенко та ін. – К.: МО України, Харків: ХВУ, 2003. – 368 с.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ВЛАДИ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА

Яворська Наталія,
У курс, філософський факультет
Науковий керівник – Голя І.М.,
кандидат психологічних наук, доцент

Розгляд феномену влади, його значення й ролі в соціальному житті людини є актуальною темою в ситуації сучасного перетворення української дійсності. Зміни, що відбуваються у всіх сферах життя країни, ставлять до керівників усіх рівнів вимоги щодо наявності в суб'єктів управління специфічних особистісних прагнень, які створюють передумови успішної реалізації вмінь і здібностей. До таких прагнень і відноситься мотивація влади.

Довгий час прагнення до влади, як психологічна особливість особистості, не вважалось бажаним і прийнятним, з огляду на що не розглядалося як складова ефективної діяльності окремої особи й організації в цілому. Разом із тим, існують достатньо надійні дані, що свідчать про вплив рівня мотивації влади на успішність діяльності керівника та організації.

За останні роки проблема мотивації влади, накопичивши численні теоретичні й експериментальні напрацювання на рівні світової науки, у рамках пострадянської психології розроблена недостатньо. При цьому як у зарубіжній [1, 5, 6], так і у вітчизняній практиці [2, 3, 4], незважаючи на велику різноманітність точок зору, спостерігається дефіцит засобів, які виступають як адекватний прийом вимірювання мотивації влади.

Актуальність проблеми, її практична значущість визначили вибір теми нашого дослідження, мета якого – виявити психологічні чинники процесу формування мотивації влади в сучасного керівника та намітити шляхи їх оптимізації.

Загальна чисельність охоплених дослідженням склала 60 чоловік у віці від 25 до 65 років: керівники різних сфер діяльності та рівнів ієрархії, службовці державних установ, студенти, які одержують другу вищу освіту.

Проведено психологічний аналіз мотивації влади як характеристики особистості керівника, що істотно впливає на характер і специфіку його професійної діяльності, перш за все в її змістовних аспектах, визначаючи управлінську та життєву стратегію керівника.

З психологічної точки зору, виявлені відмінності вираження мотивації влади зумовлені віком. Визначені чинники мають тенденцію до змін у результаті особистісного розвитку, змін цінностей і смисложиттєвих орієнтацій, що відбуваються з віком.

Установлено, що існує специфіка мотивації влади, пов'язана з гендерними відмінностями. Жінки та чоловіки по-різному сприймають владу інших і використовують її самі. У процесі виховання й соціалізації відбувається різне сприйняття феномену влади щодо себе як чоловіка й жінки, своїх можливостей, шляхів і засобів його використання.

Досліджено психологічні характеристики особистості та діяльності керівника, пов'язані з рівнем вираження мотивації влади. Установлено, що існує взаємозв'язок між рівнем вираження мотивації влади в керівника й такими психологічними чинниками, як рівень освіти та її профіль (гуманітарний, технічний, економічний, природничо-науковий), сфера й стаж професійної діяльності, досвід роботи на керівній посаді. Так, зокрема істотне переважання мотивації влади було показано представниками так званих “маніпулятивних професій”, що відносяться до сфери

“людина – людина” як для чоловіків, так і для жінок. Найзначніші результати були отримані при зіставленні базової гуманітарної і економічної освіти, з одного боку, і природничо-наукової і технічної, з іншого, на користь першої групи.

Проведене дослідження показало, що мотивація влади, як важливий компонент мотиваційно-ціннісної і смислоутворюючої сфери особистості, найбільшого значення набуває в реалізації управлінської діяльності, визначаючи її змістовні та поведінкові аспекти та формуючи життєву, професійну й управлінську стратегії керівника. Мотивація влади виступає важливою умовою розвитку особистісних властивостей керівника, пов'язаних зі специфікою відносин у батьківській сім'ї, формуванням гендерних відмінностей у процесі становлення особистості та віковими, у тому числі кризовими, змінами особистості періоду зрілості.

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии: Пер. с нем. – М., 1995. – 296 с.
2. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – С.-Пб.: Питер, 2004. – 509 с.
3. Магомед-Эминов М.Ш. Трансформация личности. – М., 1998.
4. Петренко В.Ф. Основы психосемантики. – 2-е изд., доп. – С.-Пб.: Питер, 2005. – 480 с.
5. Хейхаузен Х. Мотивация и деятельность: Пер с нем. / Под ред. Б.М.Величковского; Предисловие Л.И.Анциферовой, Б.М.Величковского. – М.: Педагогика, 1986. – 408 с.
6. Хорни К. Невротическая личность нашего времени. Самоанализ: Пер. с англ. – М.: Универс, 1993. – 480 с.

ФУНКЦІ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ В ПРОЦЕСІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Карпенко Євген,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Карпенко З.С.,
доктор психологічних наук, професор

Проблема самоактуалізації особистості та функції механізмів психологічного захисту в цьому процесі є надзвичайно актуальною в наш час, коли часто суспільні норми й стереотипи замінюють індивідуальний світогляд. Принципово різні її аспекти розроблялися такими метрами психологічної науки, як З.Фрейд, К.Роджерс, Е.Фромм, А.Маслоу та ін.

У сучасному демократичному західному світі, де домінує свобода вибору, дуже важко цей вибір реалізувати. Адже попри декларовану незалежність особистості залишається проблема тиску на неї з боку соціуму. Проте в кожній людині є більша чи менша можливість подолати опір оточення й актуалізувати свої здібності згідно з глибинними духовними інтенціями, а не так, як вимагає від неї суспільство, котре налаштоване більш консервативно, ніж духовно й професійно зростаюча особистість. І те, чи буде людина жити відповідно до власних устремлінь, бажань у різних сферах соціального буття, і буде мірилом її самоактуалізованості.

Мета даного дослідження – експериментально зафіксувати й теоретично обґрунтувати взаємозв'язок рівня самоактуалізації особистості й інтенсивності та характеру прояву механізмів психологічного захисту.

Гіпотеза дослідження: механізми психологічного захисту можуть здійснювати двояку функцію в процесі самоактуалізації особистості: по-перше, виступати в ролі її бар'єра (інгібітора), по-друге, фасилітувати означений процес залежно від інтенсивності й валентності самих захисних механізмів.

Дослідження самоактуалізації за методикою САМОАЛ Н.Ф.Каліної студентів-психологів і учнів 9 класу дало такий розподіл результатів:

Рівні самоактуалізації	Студенти	Учні
Високий	16,7 %	0 %
Середній	66,6 %	47,6 %
Низький	16,7 %	52,4 %

Кількість опитаних студентів – 18, учнів – 21.

Як видно з даних таблиці, рівні самоактуалізації студентів та учнів із різницею у віці 5 років статистично значуще відрізняються, що зумовлено природними причинами вікового розвитку та різним ступенем особистісної зрілості.

На нашу думку, такі показники самоактуалізації можуть бути свідченням того, що на особистість у підлітковий період більше тисне оточення ровесників, тоді як студент усе ж є більш незалежною, порівняно з учнем, людиною. Підліток боїться сильно виділитися серед ровесників, щоб не бути “білою вороною”, а отже, предметом для насмішок.

Крім того, актуалізація свого потенціалу відбувається протягом усього життя людини, і в підлітковий період вона тільки набуває відрефлексованого характеру. Отримані дані можуть слугувати прикладом позитивної динаміки росту прагнення до саморозкриття, самоздійснення в юнацький період, хоча це зовсім не означає, що такий прогрес спостерігатиметься до старості. Втілення тенденції до самоактуалізації в життя відбувається завдяки високій силі Я, сприятливим внутрішніми й міжособистісним стосункам, а також наявному в дитинстві сприятливому родинному вихованню, яке ґрунтується на безумовній любові, повазі, довірі та підтримці. Якщо присутні ці фактори, то, безумовно, шанс людини досягти успіху в процесі самоактуалізації значно збільшується.

Дослідження механізмів психологічного захисту за методикою Р.Плутчика показало, що його діагностований рівень в обох групах опитуваних є приблизно однаковим. В учнів дещо вищі показники за шкалами проєкції та інтелектуалізації, а в студентів – регресії, компенсації та реактивного утворення. За рештою шкал показники є однаковими.

На нашу думку, вищий рівень проєкції в підлітків може означати більшу загрозу їх самооцінці з боку референтної групи ровесників, ніж самоставленню студента, яке в юнацькому віці є важливішим. А вищий рівень інтелектуалізації в учнів підтверджує намагання це не сформованого підлітка мислити “дорослими”, проте абстрактними категоріями, що слабше виражено в студентів, оскільки вони вже досягли більшої особистісної зрілості й враховують різнобічні смислові параметри життєвої ситуації. Звернення до регресії в студентів є прикладом гедоністичної налаштованості та деякої їх безвідповідальності, що, можливо, зумовлено невмінням організувати власну навчальну діяльність і недосконалою організацією форм самостійної роботи та контролю за нею у ВНЗ. Реактивне утворення є свідченням намагання студента довести собі, що він на щось здатен, і є проявом тенденції до самоствердження та намагання побороти лінощі й “розслаблений” спосіб життя.

Насамкінець варто зазначити, що високий рівень самоактуалізації зовсім не означає відсутності механізмів психологічного захисту. Самоактуалізовані люди використовують енергію психологічного захисту з метою запобігання руйнівній для Я-концепції дії бруталного, несанкціонованого зовнішнього втручання в самовизначення, самовираження, самореалізацію особистості.

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Шпарик Мар'яна,
III курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Микитюк Г.Ю.,
кандидат психологічних наук, доцент

Важливим елементом людського співжиття взаємин є психічні контакти й спілкування. Потреба в контактні з подібними до себе існує і у тваринному світі, однак спілкування – це величезний дар, набуток суспільного буття людини. Завдяки спілкуванню людина пізнає світ, власну духовність, підтримує психологічний зв'язок з іншими людьми через масові засоби комунікації й безпосередні контакти на вулиці, у театрі й кіно. У спілкуванні дуже важливим є необхідність зрозуміти, що кожна людина – найбільша цінність суспільства, а тому слід поважати кожного, з ким спілкуєшся. У процесі живого спілкування з дитиною дорослі, навіть незалежно від своєї волі, передають їй погляди на навколишній світ, свої моральні поняття й уявлення. Тому дорослі мають дуже великий вплив на формування особливостей спілкування молодших школярів у майбутньому.

Отже, уже з перших днів свого життя дитина засвоює прийняті в її середовищі стереотипи поведінки, іншими словами, дорослі свідомо та несвідомо навчають дітей “зовнішніх” і “внутрішніх” алгоритмів спілкування, формують зразки поведінки та відносин своїх синів і дочок.

Змалку дитині кажуть: “Не плач, адже ти – мужчина!”, “Будь охайною, адже ти – дівчинка!”. Дитина одержує еталони “доброго”, “злого”, “красивого”, “потворного”. Згодом, зустрівшись із новим явищем, людина дивиться на нього через вироблені в дитинстві оцінки та стосунки.

Уміння слухати має першорядне значення в людському спілкуванні. За дослідженнями, більшість дітей вважає, що кращий співбесідник – близький друг (подруга). Це, напевно, пояснюється тим, що саме дружба народилася на основі здатності слухати одне одного, ставитися з інтересом. Більшість вважає, що до числа кращих слухачів належать учні, які вчать гірше, або, на думку колективу, є гіршими. Тоді велика роль у спілкуванні надається кращому учневі, відміннику. Тому при спілкуванні молодих школярів керівну роль відіграє навчання, але це не завжди так. Велике значення відіграє мода, яка опанувала всі сфери людського життя. Тому на сучасному етапі вона зачепила й наймолодших. Діти молодшого шкільного віку звертають увагу на зовнішній вигляд свого співрозмовника і відносно таких критеріїв іде розподіл, кому слухати, а кому говорити.

Спілкування молодших школярів характеризується великою кількістю рухів та жестів. Діти ще не можуть точно побудувати свою розповідь, часто переходять з однієї теми на іншу. Емоційність у їхньому спілкуванні не відіграє важливої ролі. Діти ще не мають навичок самоконтролю. Часто в їх голосі відчувається впевненість у собі, але вона одразу зникає, коли в розмову вступає доросла людина.

Характерними рисами спілкування молодших школярів, як виявило діагностичне обстеження, є:

- прямий зв'язок між низьким загальним рівнем міжособистісних взаємин;
- здібний інтелектуальний рівень.

Соціологічні функції. Дитина спілкується з навколишнім середовищем із різною інтенсивністю та різними каналами прийому-передачі інформації. Мова дитини розвивається поступово, процес розвитку складається з декількох етапів. На першому році життя в дитини створюються анатомо-фізіологічні та психологічні передумови опанування мови. Цей етап розвитку мови – підготовчий, у якому немає відмінювання

прислівників, приєдників, хоча дитина вже будує речення. Граматично правильна усна мова починає формуватися на третьому році життя. Але й тут дитина робить багато помилок. У старшому дошкільному віці в дитини розвинуте усне мовлення.

Слід відзначити, що комунікативні риси й стиль спілкування хлопчиків і дівчаток не цілком однакові. На перший погляд, хлопчики будь-якого віку більше схильні, ніж дівчатка, до спілкування. Вони активніше вступають у контакт з іншими дітьми, вигадують ігри. Спілкування дівчаток виглядає пасивнішим, зате дружнішим і більш вибірковим.

Вплив дорослих на особливості спілкування дітей. Найбільш авторитетною особою для дитини є батько чи мати, тобто сім'я. Сім'я, в якій закладаються основи всіх моральних якостей людини й формуються найперші духовні потреби, відіграє велику роль у формуванні нової людини, яке відображається насамперед через спілкування. Дуже важливим соціально-значущим почуттям є батьківська любов до дітей.

1. Гуленко В.В. Особистість, як вона влаштована // Початкова школа. – К., 1991. – №4. – С.7-8.
2. Киричук О.В. Формування в учнів активної життєвої позиції. – К.: Радянська школа, 1982. – 98 с.
3. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. – К., 1978. – 192 с.

СПІЛКУВАННЯ ЯК ФЕНОМЕН У СОЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Цапок Ульяна,
III курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Петрів О.П.,
кандидат психологічних наук, асистент

Спілкування – складний багатоплановий процес установлення й розвитку контактів між людьми, що породжується потребами в спільній діяльності і включає обмін інформацією, сприймання й розуміння іншої людини, вироблення єдиної стратегії взаємодії, взаємодія суб'єктів, спрямована на зміни в стані, поведінці та особистісно-сміслових особливостях партнера. Зміст і засоби спілкування визначаються соціальними функціями осіб, що спілкуються, їх статусом у структурі суспільних стосунків, належністю до тієї чи іншої спільності. Людське суспільство немислиме без спілкування, яке виступає як засіб “цементування” індивідів та як засіб розвитку самих індивідів. Саме звідси випливає існування спілкування як реальності суспільних стосунків. Мабуть, саме це дало можливість А.Сент-Екзюпері намалювати поетичний образ спілкування як “єдиної справжньої розкоші, що є у людини”.

Ураховуючи складність спілкування як соціально-психологічного процесу, виділяють його основні функції: комунікативну, перцептивну, інтерактивну.

Комунікативна функція – це обмін інформацією між особами, що спілкуються. **Перцептивна функція** означає процес сприймання один одного партнерами в спілкуванні та встановлення на цій основі взаєморозуміння. **Інтерактивна функція** полягає в організації взаємодії між партнерами, тобто в обміні не тільки знаннями, ідеями, а й діями, учинками.

Відповідно спілкування не можна вважати суто інформаційним процесом, який, наприклад, має місце при взаємодії людини з машиною (комунікатор – реципієнт). Спілкування людей – це, по-перше, процес взаємної активності: інформація не тільки передається, а й формується, уточнюється, розвивається, при цьому передбачається, що у відповідь на послану інформацію буде одержано нову. По-друге, партнери впливають

один на одного з тією чи іншою метою, виникають певні стосунки. По-третє, обмін інформацією можливий лише за умови, що суб'єкти розуміють один одного, тобто однаково сприймають значення слів, що промовляються. Не випадково Л.Виготський відзначав, що "думка ніколи не дорівнює прямому значенню слова".

Складність спілкування визначає різноманітність його видів. Класифікацію його можна проводити за різними ознаками. Наприклад, за суб'єктом діяльності виділяють: міжособистісне, міжгрупове, соціальне спілкування. Залежно від засобів, що використовуються, спілкування може бути: матеріальним, знаковим, позазнаковим. За ознакою наявності посередників між комунікантами спілкування буває опосередкованим та безпосереднім.

1. Золотнякова А.С. Проблемы психологии общения. Мысль. – Ростов-на-Дону. Изд-во Рост. ун-та, 1998.
2. Ксенчук Е.В., Княнова М.К. Технология успеха. – Минск, 1993.
3. Куликов В., Галицкий В. Применение психологического воздействия в конфликтных ситуациях. – М., 1995.
4. Лавриненко А.П. Социальная психология и этика делового общения. – М., 1998.
5. Леонтьев А.А. Психология общения. – Тарту: Изд-во Тарт. ун-та, 1994.

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОЇ ПАМ'ЯТІ І МОТИВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОСОМАТИЧНОГО РОЗЛАДУ

Матковська Надія,

V курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Гальчук О.Я.,
магістр психології, асистент

На даний час, попри велику кількість спроб, розробити універсальну концепцію емоцій ученим поки що не вдалося. Кожна з існуючих концепцій має тези, які правильно пояснюють окремі особливості емоцій та не позбавлені водночас бездоказових міркувань. Найперспективнішою видається конфліктна теорія, дослідниками якої були Дональд Хебб (1904–1985), Едуард Клепард (1873–1940), П'єр Жакс (1859–1947). Дослідники вважають емоції "порушенням нормальної активності" в корі, вродженою реакцією на конфлікт між тим, що людина знає і може, і тим, чого від неї вимагає життя. На інформаційному рівні дану теорію розробляв російський фізіолог і психолог Павло Симонов. Він вважає, що саме емоції допомагають організму виходити зі складних ситуацій. Вони виникають за недостатньої інформації для досягнення мети. Заміщуючи цю недостатність, емоції забезпечують продовження дії, підвищують надійність живої системи. При стресі, інформаційному чи власне емоційному, може виникнути дистрес. Дослідження довели, що організм реагує стереотипно, однаковими біохімічними змінами на різні подразники чи проблеми. Нерідко джерелом емоцій (наприклад, настрій) може бути витік із несвідомого або наслідок фізіологічних процесів організму, підпорогові подразники від яких сигналізують про біологічний смисл тих чи інших порушень. У людей з утрудненою адаптацією до змін середовища виникає така комплексна емоція, як тривога, депресія. Занадто високий рівень тривоги, як правило, негативно впливає на продуктивність діяльності та може спричинити психосоматичні розлади.

В умовах нормального функціонування організму відносна рівновага вегетативної системи є однією з умов для гарного самопочуття людини. Залежно від знаку емоційної

реакції вегетативні порушення мають різну спрямованість і різний прояв у кардіореспіраторній, травній та інших системах. Так, емоція люті частіше всього проявляється симпато-адреналовими ефектами, емоція страху – парасимпатичними ефектами в шлунково-кишковому тракті. У цих відповідях простежується визначена специфічність психовегетативних співвідношень, хоча це не є правилом. Безсумнівним є лише те, що в одного й того ж самого суб'єкта реакції на стресові ситуації більшою мірою однозначні і психічні процеси супроводжуються різнонаправленими чи комбінованими вегетативними проявами.

Для визначення емоційно-психологічної стійкості, стабільності та адаптованості у своїй роботі ми використали тест Айзенка. За Айзенком, фактор нейротизму свідчить про емоційно-психологічну стійкість – нестійкість, стабільність або нестабільність і розглядається у зв'язку з вродженою мобільністю вегетативної нервової системи. Фактор нейротизму являє собою параметр, відповідно до якого всіх індивідів можна розташувати в ряд, на одному полюсі якого міститься тип особистості, що характеризується надзвичайною емоційною стійкістю, зрілістю, чудовою адаптованістю. На другому полюсі – надзвичайно знервований, нестійкий, погано адаптований тип.

Для виявлення рівня тривожності використано шкалу Дж.Тейлора, а також шкалу депресії – для виявлення депресивних станів, шкалу самооцінки ситуативної тривожності (Спілберга–Ханіна), оцінку рівня нервово-психічної (методика "Прогноз" за В.А.Бодровим).

Одночасно проводиться клінічне дослідження. Оскільки досліджується вибірка пацієнтів із цукровим діабетом, у яких присутній психогенний фактор, то паралельно визначається рівень цукру в крові. Для пропрацювання внутрішньоособистісних конфліктів, проблем, покращення адаптації, набуття нового досвіду, відновлення емоційної рівноваги, поглиблення процесу саморозуміння та саморегуляції пацієнтам рекомендована групова психотерапія. Після даної процедури проводиться повторне визначення рівня тривожності, депресії, рівня емоційної стабільності з одночасним біохімічним аналізом цукру в крові.

1. Белгородский Н.М., Мясоед П.А. К проблеме тревожности // Психология и медицина. Материалы к симпозиуму. – М.: Ин-т психологии АН СССР, 1978. – С.239–242.
2. Корольчук М.С. Психофизиология деятельности: учебник для студентов высших учебных заведений. – 2-е вид., випр та доп. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 400 с.
3. Професійні здібності учня / Упоряд.: С.Максименко, О.Главник, М.Левтик. – К.: Главник, 2004. – 112 с.
4. Симонов П.В. Высшая нервная деятельность человека. Мотивационно-эмоциональные аспекты. – М.: Наука, 1975. – С.82–148.
5. Симонов П.В. Теория отражения и психофизиология эмоций. – М.: Наука, 1970. – 141 с.

САМОРЕГУЛЯЦІЯ НЕЙРОГУМОРАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У ХОДІ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОЇ РОБОТИ

Рудик Людмила,

V курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Гальчук О.Я.,
магістр психології, асистент

Актуальність теми полягає в підвищеному рівні різноманітних захворювань і впливу психічних факторів на їх виникнення. Рівень тривожності, страх, стресові

ситуації є важливою умовою порушення нормального функціонування організму та соматичних розладів. Згідно з концепцією єдина причина не виділяється, а самі розлади викликають унаслідок мультифакторних впливів. Важливим у клініці є з'ясування ролі порушень – афективної сфери (блокування емоцій), ймовірної наявності невротичних конфліктів, а також – психоаналітично значимих психодинамічних факторів.

Саморегуляція фізіологічних функцій – один із механізмів підтримки життєдіяльності організму на відносно постійному рівні. Вона притаманна всім формам життєдіяльності й виникла в процесі еволюції як результат пристосування до дії навколишнього середовища. Таким шляхом були вироблені загальні регуляторні механізми різноманітної фізіологічної природи (нейрогуморальні, ендокринні, імунологічні та інші), спрямовані на досягнення й підтримку гомеостазу. І.П.Павлов писав, що живий організм є системою у вищому ступені саморегулюючою, самопідтримуючою, відновлюючою, яка самовдосконалюється. Він мав на увазі наявність двох рівнів: нижчого (на рівні підкоркових структур мозку) і вищого (за участю кори головного мозку). У саморегуляції фізіологічних функцій беруть участь усі рівні Ц.Н.С. Кінцевий синтез усіх факторів, що визначає цілеспрямовану поведінку, тобто пускові стимули, емоційний стан, зв'язаний із домінуючою мотивацією, життєвий досвід і навколишні обставини, здійснюється корою головного мозку. У патології при перенапруженні механізмів саморегуляції фізіологічних функцій відбуваються порушення стійкості тих чи інших констант організмів (рівні осмотичного й кров'яного тиску, концентрація цукру й мінеральних речовин у крові, відношення парціальної напруги кисню й вуглекислого газу, рН крові, t° – тіла і т. д.) і, як наслідок, виникнення цілого ряду захисних пристосувальницьких реакцій (гіпертиреоз, мікседема, діабет і т. д.). Нейрогуморальна регуляція – це регулятивний і координуючий вплив нервової системи та біологічно активних речовин, що містяться в крові, лімфі, на процеси життєдіяльності організму людей і тварин, підтримки відносно постійності складу та властивостей внутрішнього середовища та пристосування організму до змінюваних умов пристосування. Вищу нервову систему можна презентувати у вигляді нервового інтегратора, а біологічно активні речовини – гуморального інтегратора. У зв'язку з тим, що в нейрогуморальній регуляції беруть участь гормони, а потрапляння гуморально-гормональних речовин в органи, у першу чергу в Ц.Н.С., регулюється станом гістогематичних бар'єрів, виникла уява про єдиний взаємозв'язаний нейрогуморально-гормонально-бар'єрний механізм регуляції фізіологічних функцій людини.

Психотерапевтичній роботі передують психодіагностичний процес. Кожний із методів психотерапії пропонує свій діагностичний апарат: різного рівня складності, оригінальності, клінічного навантаження. Але можна запропонувати універсальний набір методів: психотерапевтична співбесіда, етіологічна діагностика, психоанамнез, патоперсоналогічне дослідження, спеціально-діагностичні прийоми, діагностика клінічного психотерапевтичного ефект-синдрому, нейропсихологічні й психіко-культуральні дослідження.

Психотерапевтичний процес – це взаємодія між психотерапевтом і пацієнтом. Складна структура клінічних синдромів зумовлена наявністю єдиної інтерактивної системи психо-нейро-вегетативно-соматичної регуляції, що здійснюється нервовою системою. Психотерапевтичний процес містить: вплив на психічному рівні, вплив на психофізіологічному рівні, вплив на нейрон-вегетативно-соматичному рівні.

Психотерапевтична робота, якщо ставити перед нею реалістичні завдання, виявляється безсумнівно корисною при різних соматичних розладах, спрямована на відновлення тих елементів системи відношень пацієнта, які визначають виникнення психічного стресу, що бере участь в етіопатогенезі захворювання, чи корекцію

невротичних “нашарвань”, які розвиваються у зв'язку з цим. Психотерапія сприяє зменшенню клінічних проявів захворювання, соціальній активації хворих, їх адаптації в сім'ї та суспільстві, також підвищує ефективність лікувальних впливів біологічного характеру. При лікуванні психосоматичних захворювань широко застосовують різні методи психотерапії: гіпнотерапію, аутогенні тренування, навчання та самонавчання.

1. Петровский Б.В. Большая медицинская энциклопедия. – М.: Изд-во “Советская энциклопедия”, 1977. – С.342–343; 466–467.
2. Колінко С.Б., Кучер Г.В. Крайні методи психодіагностики. – Г.: Вид-во “Карт-бланш”, 2005. – С.140–145.
3. Михайлов Б.В., Сердюк О.І., Михайлов О.Б. Принципи визначення змісту психотерапії у залежності від особливостей хворих на психосоматичні хвороби // Конгрес СФУПТ: Тези доповідей. – Львів – Трускавець, 2000. – С.301–302.

РОЗВИТОК СТАТЕВОЇ САМОСВІДОМОСТІ В ДОШКІЛЬНИКІВ

Бірчинська Людмила,
У курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Юрченко З.В.,
кандидат психологічних наук, доцент

Східна легенда розповідає, що Творець створив людину сдиною, але, розгнівавшись на неї, розділив на дві половинки. Одна стала чоловіком, а друга – жінкою. З тих часів вони, такі різні, шукають по світу один одного, щоб знайти повноту існування...

Тема чоловічого і жіночого стара як світ. До неї зверталися філософи, поети й лікарі. У сучасній науці проблеми психосексуального розвитку та виховання належать до числа найбільш заплутаних і малодосліджених.

Сучасна психологічна наука розглядає процес формування особистості через призму включення її в систему суспільних стосунків, взаємодію з іншими людьми та групами в процесі спільної діяльності, навчання й виховання. Так, загальновідомим є той факт, що протягом дошкільного дитинства закладаються й формуються основні компоненти та якості особистості, утворюється система особливих психічних структур, які чинять вирішальний вплив протягом усіх подальших етапів розвитку особистості в онтогенезі. Однак лишаються не до кінця з'ясованими процес та механізми формування статевої самосвідомості індивіда в дитинстві.

Особлива роль у формуванні статевої самосвідомості належить статоворольовим орієнтаціям. Останні виступають не тільки механізмом формування уявлень особистості про себе, але й способом фіксації на суб'єктивному рівні особистісно значимих для дитини ставлень – до навколишніх людей, речей, явищ, діяльності, які закріплюються у внутрішньому світі й стають цінностями. Таким чином, категорію статі слід розглядати як одну з орієнтацій, домінуючих у структурі самосвідомості особистості.

Важливість дошкільного дитинства для формування психологічної статі та пов'язаних із нею особистісних новоутворень зумовлює необхідність уведення до типових програм навчання й виховання в дитячих садках спеціального розділу статевого виховання дітей. У зв'язку з цим виникає нагальна необхідність дослідити закономірності становлення всіх структурних компонентів психічного життя протягом дошкільного дитинства й обґрунтувати зміст, завдання й методи статевого виховання.

Отже, актуальність і недостатня розробленість проблем психосексуального розвитку особистості дошкільника **підкреслює важливість** “Розвиток статевої самосвідомості в дошкільників”

ПРОБЛЕМА БОЯРСТВА В ГАЛИЦЬКОМУ КНЯЗІВСТВІ
У XII – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIII ст.

Чорницький Роман,
III курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Комав В.Л.,
кандидат історичних наук, доцент

Проблему формування психологічної статі в межах дошкільного дитинства досліджували А.І.Белкін, Д.Н.Ісаєв, В.Є.Каган, І.С.Кон, Я.Л.Коломійський, Т.А.Рєпіна, а також С.Бем, З.Фрейд, Е.Маккобі, К.Джеклін та інші. Науковий доробок названих учених і став теоретичною основою нашого дослідження.

Виходячи з поставленої мети дослідження (узагальнити фактори та особливості статевої соціалізації дітей та експериментально перевірити їхній вплив на формування статевої самосвідомості особистості в дошкільному віці), нами було розпочате вивчення статевої диференціації дошкільників.

Експериментальне дослідження проводилось на базі школи-садочка №2 м. Івано-Франківськ. Ураховуючи той факт, що дані про нерегламентоване спілкування дошкільників можна отримати, спостерігаючи за дітьми на прогулянці або в ігровій кімнаті, ми застосували методику одномоментних зрізів структури групи дитячого садка у вільному спілкуванні. При аналізі отриманих даних була виявлена тенденція консолідації дошкільників однієї статі, тобто статева диференціація між дітьми. Ураховуючи середні показники, ми підрахували, що 91% вибіркових контактів діти встановлюють з однолітками своєї статі і тільки 9% – з протилежною статтю. Щодо інтенсивності спілкування, то із загальної кількості всіх установлених контактів у середньому 74% припадає на однолітків своєї статі і 26% – протилежної. Отримані експериментальні дані свідчать також про те, що з усіх ігрових угруповань 75% були однорідні за статевим складом і 25% – змішані.

Аналіз отриманих результатів методики одномоментних зрізів структури групи дитячого садка у вільному спілкуванні, співбесід із вихователями та батьками й опрацьований науковий доробок дозволяють нам зробити певні проміжні висновки відповідно до мети нашого дослідження:

1. Формування статево-рольових уявлень – важливий елемент статевої соціалізації дитини. Особливу роль у статево-рольовому вихованні дошкільників виконує група дитячого садка, яка є вагомим ступенем соціальної організації дітей, де дитина набуває навичок спілкування з іншими дітьми та різноманітних видів спільної діяльності, де формуються перші стосунки з однолітками.

2. Статево виховання дошкільників та відповідна психолого-педагогічна підготовка вихователів дитячого садочка та батьків, як свідчать результати дослідження, здійснює оптимізуючий вплив на формування статевої самосвідомості дошкільників та ціннісних орієнтацій “своєї” статі.

1. Берн Ш. Гендерная психология. – С.-Пб.: Прайм – ЕВРО-ЗНАК, 2001. – 320 с.
2. Говорун Т., Кікінежлі О. Стать та сексуальність: психологічний ракурс: Навчальний посібник. – Тернопіль: Богдан, 1999. – 384 с.
3. Рєпіна Т.А. Проблема полоролевой социализации детей. – М.: МПСИ, 2004. – 288 с.
4. Савіна М.І. Статево-рольова ідентифікація дитини // Соціальний працівник. – 2006. – №23. – С.3–27.
5. Каган В.Е. Воспитателю о сексологии. – М.: Педагогика, 1991. – 256 с.

Згадана тема привертала увагу багатьох істориків. Зокрема М.С.Грушевський уважав, що суть проблеми полягала в тому, що бояри хотіли “брати участь у справах управління своєї землі” [1, с.17]. Сучасний дослідник І.В.Драбчук стверджує, що бояри бажали мати над собою князя послушного, який би згодився розділити з ними правління [2, с.25]. Згідно з думкою О.В.Майорова, бояри були лідерами общини, яка перемагала монархічні початки в державному ладі Древньої Русі [3, с.210].

Початком протистояння боярського стану з князівською владою, згідно з літописними даними, став 1145 р. [4, с.197]. Причина конфронтації полягала в обмеженні політичних прав боярства в управлінні князівством. Особливо загострилась проблема за князювання Ярослава Осмомисла (1153–1187 рр.), якого в 1159 р. намагались позбавити князівського престолу, а в 1171 р. бояри стражи його позашлюбну дружину Настю Чагрівну [5, с.305]. Відтоді в галицькому боярстві формується так зване “право вольності в князях”, яке передбачало наділення місцевої аристократії значними владними повноваженнями. Цю нашу думку підтверджують події першого етапу боротьби за “галицьку спадщину” в 1187–1189 рр. Унаслідок князівсько-боярського протистояння Галицьке князівство стає васалом Угорського королівства, де за підтримки бояр править перший галицький король Андрій I. Саме в цей час формується в Галичі аристократична республіка, подібна до Новгородської боярської республіки.

У 1199 р. Галич захопив волинський князь Роман Мстиславович, утворивши таким шляхом Галицько-Волинське князівство. Проблему боярства він вирішив розв’язати шляхом фізичної ліквідації галицької аристократії [5, с.135; 6, с.112]. Піком розвитку боярської проблеми стає вересень 1213 р., коли боярин Володислав Кормильчич “в’їхав у Галич і вокняжився, й сів на столі” [4, с.373]. На нашу думку, це стало апогеєм розвитку Галицької аристократичної республіки.

Проголошення боярського правління в Галичі викликало обурення серед сусідніх держав, і внаслідок польсько-угорського походу 1214 р. Володислав Кормильчич був детронізований. Подальшу долю Галицького князівства вирішила Спільна унія 1214 р., унаслідок якої угорський принц Коломан став галицьким королем. У наступні роки розгорнулася боротьба за Галич між членами угорської королівської династії та ґюрюковичами, в якій місцеві бояри активно підтримували угорську сторону.

Боярську проблему остаточно розв’язав князь Данило Романович, який у 1241–1242 рр. переслідував лідерів галицького боярства та переніс столицю князівства з Галича до Холма. У такому плані діяльність князя Данила Романовича призвела до руйнування Галицької аристократичної республіки, який постійними намаганнями закріпитись у князівстві призвів до економічного й політичного занепаду Галича.

Таким чином, проблема боярства в Галицькому князівстві у XII – першій половині XIII ст. полягала в протистоянні місцевої боярської аристократії з князівською владою, що, на наш погляд, негативно вплинуло на подальший розвиток української державності.

1. Грушевський М. Галицьке боярство XII–XIII в. // Записки Наукового Товариства імені Шевченка. Виходять у Львові під ред. М. Грушевського. – 1897. – Кн. VI. – Т. XX. – С. 1–20.
2. Дрбчук І. В. Непізана минашина. Історичні нариси. – Івано-Франківськ, 1998. – С. 15–44.
3. Майоров А. В. Галицко-Волынская Русь. Очерки социально-политических отношений в домонгольский период. Князь, бояре и городская община / Под ред. И. Я. Фролова. – Санкт-Петербург, 2001. – 640 с.
4. Літопис Руський / Пер. з давнорус. Л. Є. Махновця; Відп. ред. О. В. Мищаняч. – К., 1989. – 591 с.
5. "Великая хроника" о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв. Перевод и комментарии / Под ред. В. Л. Янина. – М., 1987. – 264 с.
6. Хроника магистра Винцентия Кадлубка // Цавелева Н. И. Польские латиноязычные средневековые источники. Тексты, перевод, комментарии. – М., 1990. – 265 с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ ЄЖИ ГЕДРОЙЦЯ

Сенич Марія,
III курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Паньків І. М.,
асистент

Розпад СРСР і ОВД зумовили демократизацію регіону Центрально-Східної Європи (ЦСЕ), налагодження регіонального співробітництва між країнами ЦСЕ і перетворення їх на активних учасників процесу інтеграції в ЄС. Дослідження геополітичних трансформацій ЦСЕ актуалізується пошуком Україною власних зовнішньополітичних орієнтирів. У даному дослідженні розглядається польський варіант трансформації ЦСЕ, запропонований колективом журналу "Культура". Такий вибір теми зумовлений реалізацією цієї концепції на практиці, прогресивністю її ідей для розвитку міжнародних відносин у ЦСЕ.

Місячник "Культура" – найважливіший часопис східноєвропейської еміграції на Заході – видавався осередком польської інтелігенції на чолі з редактором Єжи Гедройцем у 1947–2000 рр. Політичні публіцисти журналу – Ю. Мєрошевський, Ю. Лободовський, В. Бончківський, Ю. Чапський та інші – брали активну участь в обговоренні проблем народів Європи в умовах двополярного світового ладу. Розробка концепції трансформації ЦСЕ здійснювалась у контексті пошуку шляхів визволення країн ЦСЕ з-під радянського поневолення, тому їх основною ідеєю була консолідація цих країн із метою подолання тоталітаризму та забезпечення геополітичної стабільності регіону. Журнал тісно співпрацював із представниками української інтелігенції на Заході – Б. Осадчук, Б. Левицьким, І. Лисяком-Рудницьким, Ю. Лаврінком, І. Багряним та ін.¹

У 1960-х рр. Ю. Мєрошевським була запропонована концепція УЛБ, яка передбачала визначальну роль змін у трикутнику Україна–Литва–Білорусь для трансформації всього регіону ЦСЕ і розпаду СРСР, а також двосторонніх відносин Польщі й Росії. Ю. Мєрошевський оцінював УЛБ як територію змагання польсько-російських інтересів, "яблуко розбрату" між Росією та Польщею і стверджував, що для визволення ЦСЕ необхідна відмова від російського та польського імперіалізму та підтримка незалежності України, Литви, Білорусі, визнання непорушності кордонів, міжнародне примирення та толерантна політика стосовно національних меншин². У розвитку концепції можна виділити 2 періоди:

1 (1960-ті–1975 рр.) – розробка концепції на еміграції до Гельсінської конференції;

II (1975–1991 рр.) – адаптація та реалізація ідей концепції УЛБ у політиці антитоталітарної опозиції.

Особливістю концепції трансформації ЦСЕ було поєднання визвольної політики Польщі та інтересів макрорегіону. Передумовою здобуття незалежності Польщі визначено нормалізацію стосунків із її східними сусідами. Нова політика вимагала: визнання Польщею права на державність України, Литви, Білорусі, вирішення суперечок стосовно кордонів між Польщею та цими державами, що означало відмову Польщі від Вільно і Львова, співробітництво та координація зусиль з метою подолання радянського тоталітарного режиму. Сам Єжи Гедройць так сформулював польську політичну програму: "Наше головне завдання – нормалізація польсько-російських і польсько-німецьких стосунків за одночасної оборони незалежності України, Білорусії і Балтії, за тісної співпраці з ними"³.

Визвольна за своєю суттю концепція обстоювала ідеологічні, а не збройні методи боротьби й опиралася на віру в еволюційний шлях розпаду СРСР. Б. Осадчук згадував, що вони "виходили з докорінного знання тоталітарної системи, її внутрішніх слабкостей, нездатності до модернізації та реформування"⁴. Неможливість визвольної війни держав ЦСЕ за підтримки Америки обґрунтовувалась загрозою обопільного знищення США та СРСР ядерною зброєю. Ю. Мєрошевський та Є. Гедройць стверджували непорушність повоєнних кордонів, необхідність порозуміння розсварених народів і розробки спільної програми дій поляків, українців, литовців, білорусів і революційно настроєних росіян задля дезінтеграції СРСР. Руйнування соціалістичного табору, на їх думку, було б можливе за умови синхронної і згуртованої дії відцентрових сил. Передумовою такої координації визвольних зусиль народів ЦСЕ, у свою чергу, було б подолання протиріч та територіальних претензій, інкорпораційних настроїв поляків та росіян⁵.

Важливим кроком на шляху реалізації концепції було підписання "Декларації в українській справі", яке зорганізував Є. Гедройць у 1977 р. У ній представники польської, російської, чеської та угорської еміграції заявили про пріоритетність питання української державності для незалежності та демократизації всього комуністичного табору⁶.

Необхідність координації визвольної боротьби та порозуміння дисидентських рухів, насамперед польського й українського як найпотужніших у регіоні, усвідомлювалась представниками опозиції. Ідеї концепції УЛБ були проголошені у відомому зверненні І з'їзду "Солідарності" до народів Східної Європи в 1981 р. Важливим було прийняття ідей концепції УЛБ урядом після здобуття Польщею незалежності. Вони заклали фундамент польсько-українського порозуміння й партнерства. Польща була першою у світі країною, яка визнала незалежність України, першою встановила з нею дипломатичні відносини. Безсумнівно, велику роль у цьому відіграли багаторічні зусилля Єжи Гедройця, котрий на сторінках свого часопису беззастанно пояснював своїм землякам, що "без незалежної України немає незалежної Польщі".

1. Бердиховська Б. Україна в житті Єжи Гедройця і на сторінках паризької "Культури" // Простір свободи. Україна на шпальтах паризької "Культури": Пер. з пол. – К.: Критика, 2005. – С. 9–33.
2. Mieroszowski J. Rosyjski "kompleks polski" i obszar ULB // Wiza Polski na łamach "Kultury" 1947–1976. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1999. – Cz. 2. – S. 277–288.
3. Осадчук Б. Єжи Гедройць – великий поляк, видавець, редактор, основоположник польсько-українського порозуміння // Сучасність. – 2001. – № 1 – С. 125–135.
4. Осадчук Б. Мрія Єжи Гедройця. "Політика" і "Культура" в польсько-українських зв'язках // Війни і мир / За заг. ред. Л. Львиної. – Вид. 1. – К.: АТЗТ "Українська прес-група", 2004. – С. 279–284.
5. Мєрошевський Ю. Американська східна політика і висновки // Сучасність. – 1972. – № 11. – С. 106–110.
6. Deklaracja w sprawie ukraińskiej // Kultura. – 1977. – № 5. – S. 50–52.

ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН ПАПСТВА З МОНГОЛО-ТАТАРАМИ В XIII СТ.

Шило Наталія,
III курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Волошук М.М.,
кандидат історичних наук, доцент

На початку XIII століття з глибини Азії вийшов рух, відомий під назвою монгольського чи татарського нашествия, під завойовницькими ударами якого впало багато держав. Європа не була готова до протистояння полчищам Батия, хоча звістки про їх наближення надходили давно. Але вони носили напівфантастичний характер, і їм не надавали серйозного значення.

Спільним для авторів праць із проблеми монголо-татарського нашествия на Європу є думка, що в XIII столітті саме папи застосовували енергійні дії щодо зібрання європейських сил для організації антимонгольського хрестового походу.

Попри незаперечність цієї позиції, слід підкреслити: на специфіку поведінки римської курії щодо монголів впливав той фактор, що з моменту вторгнення до Східної і Центральної Європи монголи не становили безпосередньої загрози самій римській курії, а кочівники час від часу вели боротьбу проти запеклих ворогів католицької церкви [1, с.67]. Після того, як пройшов перший панічний страх перед завойовниками, папи навіть приступили до встановлення тісних зв'язків із кочівниками. Ось чому ми читаємо у В.Т.Пашуто: "...потрібно враховувати, що з першими слухами про монгол у папства зародилися надії на антиарабський союз з ними" [6, с.212]. Зокрема є інформація, що вже в папи Григорія IX виникла ідея вступити в тісні контакти з монголами, але його смерть 21 серпня 1242 р. завадила реалізації цих намірів.

Монголи в цей час ще не були послідовниками жодної зі світових релігій, тому папство, по-перше, сподівалося схилити ханів до прийняття католицизму, а згодом домовитися з ними як із союзниками руських князів, одержати з ханських рук визнання за папством права верховного володіння руською церквою. По-друге, побоюючись ординської загрози тим країнам Східної Європи, які визнавали церковну владу папства (Угорщина, Польща, Чехія, частково Прибалтика), курія угодою з ханами сподівалася забезпечити свої позиції в цих державах. По-третє, курія намагалася угодою з ординцями усунути можливість їх зближення з Нікейською імперією. Нарешті, хани цікавили курію як можливі союзники в боротьбі з тюрками-сельджуками [5, с.102].

Монгольська загроза обговорювалася, зокрема, Ліонським церковним собором 1245 р. У тому ж році до татаро-монголів було відправлене Інокентієм IV посольство на чолі з францисканцем Іоанном де Плано-Карпіні (1245–1247 рр.), який, одержавши значні повноваження, виступав як легат, тобто офіційний представник римського папи. Офіційним завданням місії було спробувати повернути монгольського хана в християнство. Відомо, що великий хан Гуюк відповів папі спеціально листом, а також, як пише Карпіні, він "...мав намір відправити з нами своїх послів...". Папським легатам коштувало значних зусиль відмовити татар від цього. У звіті про свою місію Карпіні пояснює це побоюванням того, що, "...побачивши існуючі між нами війни, вони ще більше захочуть іти походом проти нас...". Також папські послі боялися, "...що їх уб'ють..." [4, с.80], адже важливим принципом монгольського міжнародного права була недоторканість послів. У кожному разі, коли ворог порушував цей принцип, наставала сувора помста.

Незважаючи на це, з повідомлення англійського хроніста XIII ст. бенедиктинця Матвія Паризького відомо, що в 1248 р. монголи відправили два посольства до папи. Відповіді великого хана папі були типовими для монгольської концепції зовнішньої

політики. Він відмовлявся пристати на папські заклики прийняти християнство. Натомість великий хан пропонував папі самому прибути до Монголії, щоб продемонструвати свою повагу. Саме тому Рубрук мав рацію, коли закінчив свої записи порадою: "Мені здається безкорисним, щоб який-небудь брат їздив у майбутньому до Татар..., але якщо б Папа ...відправив... єпископа..., то він міг би сказати їм усе, що захоче, і навіть змусити, щоб вони записали це" [4, с.194].

Мета місії, здійсненої Рубруком, полягала в тому, щоб установити такі відносини з Монгольською імперією, які перешкодили б її нападу на Західну Європу. Планувалося також домовитися з монгольськими ханами про спільну боротьбу з арабами на Близькому Сході й Середземномор'ї [2, с.297].

Обмін листами засвідчив, що папські претензії на універсальне лідерство зіткнулися з такими ж універсалістськими претензіями монгольського хана. У відносинах між ними в тодішніх умовах було важко сподіватися на взаєморозуміння і зближення. Уже в травні 1253 р. папа Інокентій IV оголосив хрестовий похід, але закликав до нього не потужних у військовому плані шведів та німців, а країни Центральної Європи (Польща, Чехія, Моравія, Сербія, Помор'я). Проте володарі цих країн не мали ніякого бажання, в умовах гострого протистояння між собою, втягуватися ще й у конфлікт з ординцями. Тому цей заклик виявився лише словесною декларацією.

Отже, політику папства щодо монголо-татар не можна розглядати лише в контексті релігійного несприйняття католицьким світом загарбників, тут треба ще й урахувати наявність жорстокої боротьби, що тоді точилася в Центральній Європі та Азії. Для папства в цей вирішальний період його історії було надзвичайно важливо продемонструвати могутність церкви під керівництвом папи. Крім того, курія не могла не зважати на панічний страх правителів усієї католицької Європи перед навалою кочівників і намагалася виставити себе в очах Європи захисником від них.

1. Головак О.Б. Зустріч цивілізацій у середині XIII ст.: держава Романовичів між католицьким Заходом і монгольським Сходом // Східний світ. – 2006. – №1. – С.67–76.
2. Зінченко А.А. Історія дипломатії: від давнини до нового часу. – К., 2005. – 560 с.
3. Пашуто В.Т. О политике папской курии на Руси (XIII в.) // Вопросы истории. – 1949. – №5. – С.52–77.
4. Путешествия в восточные страны Плано Карпини и Рубрука / Под ред. Г.П.Боголюбского. – М.: Государственное изд-во географической литературы. – 1975. – 272 с.
5. Свідерський Ю.Ю. Боротьба Південно-Західної Русі проти католицької експансії в X – XIII ст. – К.: Наукова думка, 1983. – 128 с.
6. Татаро-монголи в Азії і Європі: Сборник статей / Отв. ред. С.Л.Тихвинский. – М.: Наука, 1977. – 503 с.

ВЕСІЛЛЯ ЗВИЧАЇ ТА ОБРЯДИ В С. КРИВЕЦЬ БОГОРОДЧАНСЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)

Нестерук Олександра,
IV курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Баран О.Я.,
асистент

Надзвичайно багатим за змістом, винятковою фантазією, імпровізованістю виконання є весілля – один із найдавніших і найбагатших сільських обрядів. До цих урочистостей готуються завчасно. Особливо клопітливий останній тиждень перед весіллям [5].

У неділю старости ходять до родичів і запрошують на весілля. Якщо родина живе в іншому селі, то просять батьки. Молодь наречена запрошує в четвер. Так само в четвер у молодого печуть коровай, калачі й гуски, а в молоді – струці та калачі. У п'ятницю збирається молодь прикрашати площадку (приміщення для забав). Також увечері приходить наречений із дружбою і в хаті за столом дружба має заспівати пісню:

Ой з-за гори високої
Вилітає пташка,
Весілля сі починає
Дай нам, Боже, щастя.

У суботу збираються гості в молодого, сідають за стіл пригощатися і тільки вже потім ідуть до нареченої. Біля хати молоді гості зустрічає староста з накритим столом [2]. У цей час жінки приспівують:

Тече вода з-під явора
Так як з криниченьки,
Ми привели молодого
Так як паниченка.
А ми сюди не їхали,
А ми ішли пішки,
Ой дайте нам горілочку,
По штири кілішки.

Далі виходить молода з дружкою, цілує усіх гостей, проводячи їх до хати. Нареченій одягають вельон і співають пісні про молодят [3]:

Сидить коті на вороттях,
Хвостиком махає,
То сі мамка утішає
Бо вже зятя має.
Мала мама білу курку,
Вна сі файно несла.
Якась біда із ... (назва села. – Авт.)
Яструба наднесла.
Ой нікому так не гірко
Та як приймакови,
Бо він мусить штири роки
викати котови.
То як я сі віддавала
Та й була розмова,
Що я піду на весілля,
А чоловік дома.
Ой прийшла я із весілля
Дивлюся в колиску,
Дитина сі розповіла –
я газду по писку.
Ой газдинько моя любя,
За що с мене біла,
То дитина не плакала
Лиш сі розповіла.
Прийшли дівки на весілля,
Стали коло груби.
Як велика, так маленька
Зашкірили зуби.

Прийшла дівка із весілля
Та й сі роззувала,
Сварилася з черевиком,
Що не танцювала.

Далі молодята йдуть до церкви. Після вінчання сідають за стіл. Якщо в молоді є брат чи сестра, вони її “пересідають”, і тоді чоловік змушений викупити дружину. Вони продовжують частування [3]. Уже перед ранком дружба знімає квітку з голови дружки і дає їй гроші, потім вони обмінюються подарунками. Тут знову співають.

Після цього молодій знімають фату, молодий кладе їй у волосся гроші (щоб сім'я жила в достатку). Потім одягає нареченій на голову хустину. Це також супроводжується піснями [4]:

Ой молода-молоденька,
Яка ти сумненька,
Ти повинна шелестіти
Як гай зелененький.
Вже не підеш ні на танці,
Ні на вечорниці,
Буде чоловік припинати
Вечір до полиці.

Наречена перетанцює з усіма дівчатами, кладучи їм на голову фату. Також співаються пісні про старосту й кухарку [1]:

А староста впав із моста,
Штани сі подерли,
А свахи сі так сміяли,
Що мало не вмерли.
А староста із кухарков
Одну раду мали,
А як пішли по дрова
під ковбан упали.

І знову продовжуються танці до самого ранку.

Таким багатим на традиції є весілля в селі Кривець Богородчанського району. Проаналізований вище матеріал, свідчення респондентів підтверджують той факт, що давні весільні звичаї не втратили актуальності й у наш час.

1. Свідчення Вінтоник Ольги Іванівни, 1941 р. н. (с.Кривець Богородчанського району Івано-Франківської області).
2. Свідчення Глубицької Анни Михайлівни, 1943 р. н. (с.Кривець Богородчанського району Івано-Франківської області).
3. Свідчення Гуменяк Ганни Василівни, 1954 р. н. (с.Кривець Богородчанського району Івано-Франківської області).
4. Свідчення Гуменяк Євдокії Василівни, 1924 р. н. (с.Кривець Богородчанського району Івано-Франківської області).
5. Свідчення Нестерук Галини Дмитрівни, 1960 р. н. (с.Кривець Богородчанського району Івано-Франківської області).
6. Свідчення Нестерук Василя Андрійовича, 1956 р. н. (с.Кривець Богородчанського району Івано-Франківської області).

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ У ГАЛИЧИНІ ТА НАДДНІПРЯНЩИНИ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Петренко Марія,
V курс, Інститут історії та політології.
Науковий керівник – Москалюк М.Ф.,
кандидат політичних наук, доцент

У сучасному політологічному трактуванні партійна система – це об'єднання взаємозалежних партій, які прагнуть до завоювання, утримання та здійснення влади [1, с.10]. Це твердження хоч і не є універсальним, проте може стати методологічним ключем до розуміння суті, змісту, структури новітніх партійно-політичних систем, які виникли й функціонували в Східній Галичині та Наддніпрянщині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Варто підкреслити, що то були динамічні системи, основні елементи яких становили партії, котрі еволюціонували. Життєдіяльність сукупності українських партій давала результати, на які не здатна жодна партія самотійно. Це найважливіші характеристики будь-якої системи.

На зламі ХІХ–ХХ ст. українське національне відродження вступило в нову фазу свого розвитку, характерною рисою якої було зростання національної самосвідомості. На цей час припадає зародження й виникнення перших українських політичних партій, формуються ідеологічні, економічні й національні засади їх діяльності. Усі ці процеси були зумовлені бурхливим політичним і соціальним розвитком Австро-Угорщини та Росії і, зокрема, подіями першої революції 1905–1907 рр. у Росії, що активно вплинуло на розвиток партійних систем [2, с.102].

У порівняльному контексті варто зазначити, що в Галичині були незрівнянно кращі умови для суспільного й національно-культурного розвитку, ніж у Східній Україні, де український рух постійно перебував під жорстоким репресивним тиском російського уряду. Посилення організованості галицьких українців, зростання національної свідомості в їх середовищі дало можливість успішно протидіяти польському пануванню, перетворити Східну Галичину в загальноукраїнську національну твердиню.

Застосовуючи сучасні підходи в політичній науці щодо типологізації партійних систем, зокрема класифікацію Дж.Сарторі, партійну систему, яка існувала в Галичині, можна визначити як багатопартійну поляризованого плюралізму, що характеризувалася наявністю різнорідних партій. Її становлення розпочалося з 1890 р. зі створенням першої на українських землях політичної партії, що мала всі наявні класичні партійні ознаки – Русько-української радикальної партії, згодом перейменованої в Українську радикальну партію (УРП). У 1896 р. праве консервативне крило українського політикуму організаційно оформилося в складі Католицько-русько-народного союзу (КРНС). Завершено формування національної партійно-політичної системи 1899 р. з утворенням лівої Українсько-соціал-демократичної партії (УСДП) і центриської, найбільш впливової, Національно-демократичної партії (НДП) [4, с.93.] (ми свідомо не враховуємо польські, москвофільські та інші партії, які не репрезентували український електорат, оскільки в статті розглядаємо становлення власне українських партійних систем на окремих територіях).

Застосовуючи згаданий підхід, становлення партійної системи на Наддніпрянщині відбувалося дещо пізніше, у контексті інших історичних та суспільно-політичних реалій, менш сприятливих для успішного національно партійного розвитку. Зокрема в 1900 році створена перша на східноукраїнських землях українська політична партія – Революційна українська партія (РУЛ), яка поклала початок переходу до організованої праці серед широких мас. Подальше становлення партійної системи Наддніпрянщини

було пов'язане з оформленням та функціонуванням таких політичних партій: 1902 р. – Українська народна партія (УНП), 1904 р. – Українська радикально-демократична партія (УРДП), 1905 р. – Українська соціал-демократична робітничка партія (УСДРП) [3, с.81]. Однак у Наддніпрянщині український національний рух через діяльність політичних партій не набув рис масового руху і, як наслідок, національна мобілізація була обмежена вузьким колом інтелігенції.

Насамкінець слід зазначити, що всі названі відмінності партійної системи в Галичині та Наддніпрянщині сформувалися в результаті того, що українці вступили в процес формування модерної політичної нації, перебуваючи у двох цілком різних політичних системах, до того ж досить різних ментально. Тому можна висловити думку про те, що, з одного боку, австрійські та російські українці ніколи не жили в одній державі, а з іншого – державні й зокрема партійні системи, до яких вони належали, були зовсім інакше орієнтовані та навіть вороже налаштовані одна до одної. Становлення партійних систем Галичини та Наддніпрянщини відбувалося поза межами власних державних утворень, спроби втілення державницьких прагнень ЗУНР та УНР завершилися крахом, не давши змоги встановитися загальноукраїнській партійній системі.

1. Астахова Н.В. Формування багатопартійності в Україні: проблеми та досягнення. – Одеса, 1992. – 240 с.
2. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: нариси політичної історії. – К., 1993. – 288 с.
3. Калмахан І., Бриндак О. Виникнення та еволюція національної партійної системи в Україні в ХХ ст. – Одеса, 1997. – 200 с.
4. Кругляк М. Галичина: сторінки історії: нарис суспільно-політичного руху (ХІХ ст. – 1939 р.). – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ В ГАЛУЗІ РЕСТИТУЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Лазоришин Юрій,
IV курс, Інститут історії і політології.
Науковий керівник – Сигидин М.В.,
доцент

Проблема повернення українських культурних цінностей для нашої держави стоїть досить гостро. Гострота визначається тим, що через бездержавність за свою історію наша Батьківщина втратила колосальну кількість найкращих зразків своєї культурної спадщини. Слід підкреслити, що в умовах відсутності власної національної держави дана проблема залишилася не розробленою на науковому рівні й була віднесена до рангу заборонених у радянській час.

Тема реституції (повернення незаконно переміщених культурних цінностей) є досить складною. Вона давно вже вийшла за межі вузькопрофесійних досліджень культурологів, істориків, правників, мистецтвознавців, перетворившись на міждисциплінарну проблему й предмет гострих політичних дискусій. Сама її суть передбачає широке співробітництво з іншими державами на засадах міжнародно-правових норм. Участь України в міжнародно-правових системах захисту культурної спадщини не лише створить для України реальну перспективу повернення втрачених культурних цінностей, а й сприятиме підвищенню її міжнародного авторитету як повноправного члена світового співтовариства. За таких умов питання

міжнародного правового статусу переміщених культурних цінностей набуває особливої актуальності [4, с.5].

Виходячи з європейського контексту, цікаво буде простежити українсько-польський діалог у сфері повернення культурного надбання. Хоча Україна має претензії й до ряду інших європейських країн, саме польський напрям можна відмітити як один із найінтенсивніших у галузі реституції.

Звертаючись до історії питання, на думку спадають слова Сократа про те, що знання – це нагадування. Згадаємо, що історичний досвід указує на неоднозначність українсько-польських відносин в аспекті реституції культурних цінностей.

У період із 20-х до 60-х років ХХ століття акти передачі відбувалися в односторонньому порядку “вольовим” рішенням керівництва СРСР фактично без урахування інтересів України [6, с.115].

За Ризьким мирним договором 1921 р. між Росією і Україною, з одного боку, і Польщею – з другого, передбачалося повернення всіх військових трофеїв, історико-культурних пам'яток, вивезених із Польщі, починаючи з 1772 року. Україна, яка мала обмежений суверенітет, не могла протидіяти союзній адміністрації і змушена була віддавати Польщі пам'ятки, що були пов'язані з українською історією та культурою [2, с.16].

Під час зазначеного періоду Польщі було передано близько 800 історичних та мистецьких експонатів, понад 220 тис. книг, стародруків, рукописів, у тому числі частину фонду бібліотеки “Оссолінеум”, за винятком рукописів і періодичної преси, що стосується історії України [1, с.10].

Таким чином, маємо чи не єдиний факт в історії міжнародних стосунків, коли одна зі сторін спромоглася повернути на свою територію сотні тисяч одиниць культурних цінностей від іншої сторони [3, с.5].

На сучасному рівні стосунки у сфері реституції культурних цінностей між Україною та Республікою Польща регламентуються: Договором між Україною та Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво (1992 рік), Угодою між Урядом України і Урядом Республіки Польща про співробітництво у справі охорони та повернення втрачених і незаконно переміщених під час Другої світової війни культурних цінностей (1996 рік).

Згідно зі статтею 1 зазначеного документа створено відповідну Міжурядову українсько-польську комісію.

До сьогодні відбулося три засідання цієї комісії (останнє у 2001 році в Києві). При ній працюють експертні групи з питань архівної, музейної, бібліотечної спадщини та з проблем так званої колекції “Оссолінеум” [5, с.48].

Отже, як наслідок, маємо рідкісний у світовій практиці прецедент, згідно з яким Польща отримала величезну кількість культурних цінностей, які законно перебували в українській власності, а Україні не повернула майже нічого. Принаймні фахівці згадують лише 6 справ архіву товариства “Просвіта”, які були передані президентом Польщі Л.Валенсою в 1993 р. під час офіційного візиту в Україну. Потрібно відмітити, що величезним позитивом в українсько-польських відносинах даної сфери є конструктивний діалог, який покликаний вирішити складні проблеми взаємних реституційних претензій.

1. Акуленко В.І. Україна і Польща: міжнародно-правові проблеми і перспективи повернення культурних цінностей (1944–2006 рр.) // Праці центру пам'яткознавства / Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК. – 2006. – Вип.10. – С.3–18.

2. Акуленко В.І. Реституція культурних цінностей між Україною і Польщею (за мирним договором 1921 р.) // Праці центру пам'яткознавства / Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК. – 2006. – Вип.9. – С.3–20.

3. Вечерський В. Реституція культурних цінностей // Пам'ятки України. – 1994. – №1/2. – С.5.
4. Кот С. Україна–Польща: випробування спадщиною // Політика і культура. – 2002. – 5–11 березня. – №8. – С.46–48.
5. Лозенко Л. Службова записка про українсько-польські стосунки в галузі повернення культурних цінностей 05.05.1997 р. // Архів Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей.
6. Федорук О. Повернення пам'яток культури – Україна і Польща // Дніпро. – 1998. – №3/4. – С.113–122.

ЧИН СТУДИТИВ: НА ПЕРЕТИНІ ЗАХІДНОЇ ТА СХІДНОЇ ХРИСТИЯНСЬКИХ ТРАДИЦІЙ

Золотняк Леся,

У курс, Інститут історії та політології.

Науковий керівник – Жерноклеєв О.С.,

кандидат історичних наук, доцент

“Revertimini ad fontes” (“Поверніться до джерел”) – це гасло-заклик повернутися до основ християнської моральності та традицій, що стало першорядним завданням усіх католиків після Другого Ватиканського Собору, для української церкви має особливе значення. Воно становить передумову та окремий напрямок у процесі окреслення власної ідентичності церквою, яка впродовж більше тисячоліття співтворить християнське обличчя Європи, даруючи всьому світові зразки вірності та святості.

У цих пошуках власної ідентичності важливе значення мала діяльність чернечих спільнот. Дисципліна, яка панувала в них, а також дотримання євангельських заповідей убогості, чистоти, послушності були своєрідною підтримкою церкви у всі часи. Чернецтво було і є “душею церкви”, дзеркалом росту й падіння її духовного життя. Монастири в усі часи були вогнищем віри, просвіти й культури. У Східній церкві саме монастирі зберегли всі багатства її духовної традиції, безцінні скарби повчань східних опців. Чернецтво, будучи в усіх своїх виявах і формах явищем суто церковним, на Сході ніколи не було якимось винятковим станом, а завжди сприймалося як зразковий образ християнина. Особливе місце серед цілого ряду згромаджень у Східній церкві займає Чин преподобного Теодора Студита.

З огляду на те, що перші монаші спільноти на наших землях перейняли устав чернечого життя, що практикували в монастирях під проводом Теодора Студита, пізнання характерних рис його вчення може допомогти нам краще збагнути нашу власну духовність у її історичних початках.

Актуальність даної теми зумовлюється зростанням ролі релігії та церкви в сучасному світі, її внеском у збереження української національної ідентичності та духовне відродження української нації на сучасному етапі, а також визначенням місця в цих процесах Чину студитів. Окрім того, актуальність теми зумовлюється відсутністю на сьогоднішній день узагальнюючих праць, які повністю висвітлювали б дану проблему. На нашу думку, Чин студитів є тією ланкою, що може сприяти об'єднанню Західної та Східної церков, а тому є фактично відповіддю на виклики сьогодення, що постали перед українським суспільством.

Стан наукової розробки теми на сьогодні характеризується тим, що немає узагальнених праць, де були б зібрані матеріали про розвиток студитського руху від Івана Студія і до наших днів, багато досліджень має тенденційний характер. Другою причиною невисвітленості даної теми в історіографії є те, що фактично все ХХ ст. на українських землях пов'язане з пануванням радянської влади, яка не давала змоги об'єктивно писати як про церкву, так і про українську історію загалом. Церква в умовах

насадження атеїзму вважалася ворогом держави. Динаміка розгляду студитської проблематики покращилася після 1991 р., коли Україна стала незалежною державою. У цей період виходять окремі узагальнюючі праці, що позбавлені старих ідеологічних схем. На даний час найбільший інтерес для дослідників можуть становити видання Ореста Дверницького, Богдана Дзюраха [2], де показано не тільки передумови виникнення студитського руху, але і його взаємозв'язок із традиціями монашества IV ст., спорідненість праць "отців церкви" та "Типікону" Теодора Студита.

Помітною віхою в історіографії українських студитів став вихід монографії Ігора Мицька в 1998 р. [3], де зібрано цікавий матеріал про сучасний осередок монахів-студитів в Україні – Святоуспенську Унівську Лавру, з XIII ст. і до 1990 р. Це перше узагальнююче видання про історію та розвиток Чину студитів в Україні, як у міжвоєнний період, так і в період утисків із боку радянської влади.

Також треба виділити роботи Надії Пікулик та Любомира Сеника [4], які займаються дослідженням діяльності архімандрита студитів Климентія Шептицького. Доповненням до цих праць є статті архімандрита Любомира Гузара [1], який із 1978 р. очолює монахів Чину преп. Теодора Студита.

Єдиною працею про студитський осередок у Дорі є видання Ореста Приліпа, Тараса Мартинюка [5].

Отже, історіографія студитської проблеми характеризується відсутністю спеціальних праць, які висвітлювали б історію Чину студитів як сполучної ланки між східною і західною християнськими традиціями.

Об'єктом дослідження в нашій роботі став Чин студитів, його структури та установи.

Предметом дослідження – історичні витоки Чину студитів, передумови його поширення у світі, основні напрями діяльності та їх видозміна й пристосування до конкретних умов життя в Україні та його вплив на національно-культурне відродження нашої держави.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період від V ст. (403 р. н. е.), тобто від першої згадки про студитів, у зв'язку із заснуванням церкви та монастиря римським консулом Іваном Студієм, і до наших днів.

Мета роботи полягає в тому, щоб на базі наявних джерел та узагальненої історичної літератури відтворити цілісну історію формування та діяльності Чину студитів як складової частини Західної і Східної церков.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- простежити історичні витоки та генезу Чину студитів;
- проаналізувати події, пов'язані з відродженням студитських традицій в Україні на поч. XX ст. братами Шептицькими;
- розкрити зміст діяльності студитів у сучасному світі.

Наукова новизна полягає в тому, що історія Чину студитів уперше в сучасній вітчизняній історіографії стала предметом спеціального дослідження в рамках зазначеного хронологічного періоду. Зроблено спробу обґрунтувати думку про те, що студити можуть стати об'єднавчою ланкою між Західною і Східною церквами, поклавши кінець ворожнечі, започаткованій ще в 1054 році.

Нове прочитання відомих і вивчення та введення в науковий обіг нових джерел, критичне опрацювання наявних історичних праць дало можливість, на наш погляд, дещо розширити напрями вивчення подій та явищ у рамках даної теми.

1. Архім. Гузар Любомир. Він творив подвиг в ім'я Боже і народу. Розповідь про слугу Божого Климентія Шептицького і процес беатифікації // За вільну Україну. – 1995. – 28 січня. – С.4.
2. Орест Дверницький. Початки східного монашества // Матеріали Конференції монашества УГКЦ – Львів: Свічало, 2004. – С.2–14

3. Мицько І. Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII ст. – кінець XX ст.). – Львів: Свічало, 1998. – 328 с.
4. Пікулик Н., Сеник Л. Климентій Шептицький – слуга Божий. – Львів: Свічало, 1997. – 64 с.
5. Приліп О., Мартинюк Т. Монахи-студити на Гуцульщині. – Львів: Свічало, б.р. – 65 с.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ

Марчук Наталія,
II курс, Інститут історії та політології.
Науковий керівник – Цепенда І.Є.,
кандидат історичних наук, доцент

Актуальність дослідження шляхів і засобів формування та реалізації європейської зовнішньополітичної стратегії України зумовлена потребами практики, насамперед необхідністю утвердження України в Європі та світі як незалежної держави – повноправного й надійного партнера в системі міжнародного співробітництва, а також інтересами зміцнення миру в Європі та світі.

На сучасному етапі розширення Європейського Союзу є очевидним, що реалізація європейського вибору України прямо залежить від чіткого дотримання вже проголошеного політичного наміру, належного законодавчого забезпечення інтеграційного процесу та неухильного дотримання демократичних принципів функціонування політичної системи. Уже сьогодні за наявності політичної волі цілком можливим є поглиблення взаємовигідного співробітництва як із державами-членами ЄС, так і з його майбутніми членами.

Виходячи з того, що формування керівними органами Євросоюзу довгострокових стратегій розширення базується на необхідності мінімізації політичних ризиків, комплексне й послідовне вирішення Україною питань, що безпосередньо впливають на створення в регіоні простору безпеки, також прискорить процес зближення з ЄС [4, с.78]. Важливим елементом внутрішньої консолідації є формування в суспільстві прихильності до ідеї набуття членства в ЄС як реальної можливості забезпечити гідне майбутнє для України та її громадян. Нині, згідно з даними соціологічних опитувань, більшість українців підтримує курс на європейську інтеграцію, а жодна з представлених у парламенті політичних партій відкрито не опонує ідеї євроінтеграції.

Головною закономірністю процесів євроінтеграції є саме її розширення, що на сучасному етапі охопило країни Центральної і Східної Європи [4, с.80]. Факторами впливу на інтеграційні перспективи держав, які проголосили намір приєднатися до ЄС, слід уважати наявність спільних сфер інтересів, поглиблення двостороннього політичного співробітництва, участь у євроатлантичній системі колективної безпеки. Важливим інтеграційним чинником є сумлінне виконання державою-кандидатом передуваних зобов'язань.

Утвердження демократії, поваги до прав і свобод людини, громадянського демократичного суспільства є передумовою успішної євроінтеграції. На сучасному етапі розширення Євросоюзу копенгагенські критерії в ЄС членства набули універсального характеру вимог до держав, які вступають [3, с.279]. Слід наголосити, що копенгагенські критерії були затверджені Європейською Радою як відповідь на пропозиції держав ЦСЄ визначити перспективи їхнього членства в ЄС, але лише після того, як у цих державах розпочалися нескоротні соціально-політичні й економічні реформи, які внісможливили реставрацію недемократичних політичних режимів.

Ми вважаємо, що проведений аналіз української політики щодо євроінтеграційних процесів висвітлює найбільш актуальні проблеми входження України до європейського політичного простору, разом із тим визначене ним коло науково-дослідницьких завдань не є вичерпним. Необхідно зважати й на такі важливі аспекти інтеграційної політики, як геополітичний вимір євроінтеграційних процесів, вплив політичних партій і громадських організацій України на державну інтеграційну політику, поглиблення політичної взаємодії із західними сусідами України – майбутніми членами Європейського Союзу та цілий ряд інших, що вже сьогодні є предметом досліджень вітчизняних політологів.

Разом із створенням до 2011 р. реальних передумов для вступу в ЄС і виконанням копенгагенських критеріїв членства процес зближення України з ЄС вимагає нових, більш успішних, стратегій політичної взаємодії, реалізація яких має спиратись і на застосування досвіду наших західних сусідів – країн ЦСЄ, вступ яких до ЄС відбувся найближчим часом.

1. Бураковський І., Немиря Г., Павлюк О. Україна і європейська інтеграція // Політика і час. – 2000. – №3–4. – С.5–14.
2. Головченко В.І., Тамм А.Є. Міжнародні відносини і зовнішня політика країн Центральної і Східної Європи (середина 40 – середина 90-х рр. ХХ ст.). – Харків: ІСМВ ХК, 2001. – 114 с.
3. Ковальова О. Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корсцького НАН України, 2003. – 340 с.
4. Посельський В. Суперечності і перспективи європейського поступу України // Розширення ЄС. – 2003. – Вип.1. – С.79–86.

ФІЛОЛОГІЯ

ТЕОЦЕНТРИЗМ У ПОЕЗІЇ ЮРІЯ ЛИПИ

Уляна Коржик,
І курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Баран Є.М.,
кандидат філологічних наук, доцент

Розглядаючи поетичну творчість Юрія Липи, більшість дослідників звертає увагу на її політичну, патріотичну, історіософську спрямованість, трохи обходячи або ж уважючи роль Бога як у творчості, так і в житті. Адже, напевно, саме Бог як мета й сенс впливав на світогляд автора не тільки як засіб досягнення спокою чи ще якийсь другорядний чинник.

Аналіз базується на трьох поетичних збірках Ю.Липи “Світлість” (1925), “Суворість” (1931), “Вірую” (1938). Розглядаючи їх, можемо говорити про вплив Бога на поезію, а не про авторську модифікацію його особи на основі творчості Ю.Липи.

Одним із перших чинників, які показують зміни світосприйняття та богосприйняття, є, по-перше, назви поетичних збірок, по-друге, час написання: “Світлість” написана у 25 років, “Суворість” – у 31 рік, “Вірую” – у 38 років.

Говорячи про теоцентризм поезії Ю.Липи, можна стверджувати, що він охоплює практично всі сфери життя. Першою з них є душа людини, особиста реалізація, тобто “Я” ліричного героя, яке намагається злитися з “Я” Бога (чи то через причастя (“Ввійди до церкви”)), чи то через молитву, звертання до Творця, які так чи інакше присутні практично в кожному вірші): *Дай тверде, і спокійне, й послухне словам твоїм – “Я”* [5, с.171].

Отже, діє формула: через Бога пізнай себе і навпаки.

Відносно реалізації себе як особистості, то ліричний герой у цьому також цілком покладається на Бога: *Мої хотіння – Божі веління!* [5, с.194].

Але цю формулу не треба сприймати викривлено, таким чином аж ніяк не стираються індивідуальні якості людини, зокрема й ліричного героя поезії Ю.Липи. “Я” ліричного героя реалізує себе в багатьох сферах. Ю.Липа не виокремлює сферу духовну, сферу відносин із Богом, яка би стояла осторонь. Адже Бог – понад цим, Він присутній у кожній сфері.

Глобально для ліричного героя основою життєвої платформи є глибоке переконання в тому, що він є створеним для Бога Богом. І це є основою основ його світосприйняття.

По-особливому поет визначив роль і місце Бога в долі України.

Образ Бога в поезії автора – це не щось аморфне, загальне, неокреслене, це жива особа, з якою ліричний герой веде реальний діалог і який довіряє як особисте життя, так і свою державу. Немає речей, які були б закриті для Творця.

Цей пласт поезії, присвячений Україні, охоплює багато аспектів: мотив призначення України, свідомість нації, осмислення історії України.

Мотив самопізнання також присутній і в цій сфері. Недаремно Ю.Липа стверджує, що зброєю нації є Правда (“Суворість”). Але ця довіра Богу та надія на нього не робить ліричного героя пасивним спостерігачем своєї долі й долі народу.

Цікавим для аналізу є й особа жінки у творчості письменника. Чоловічий погляд поета є дуже цікавим, адже він бачить у ній “не те, що – як світ”. А це ще одна з особливостей теоцентризму творчості Ю.Липи, адже сам Ісус говорить у Біблії: “Царство моє не від світу цього” (Йо: 18 36).

Але жінка – це не тільки храм витонченості, духовності та ніжності. Ю.Липа намагається звернути нашу увагу й на тіло, яке не варто виносити на перше місце, але й помилково було б нівелювати роль тіла. Автор виокремлює *“дві правди: мужеську й жіночу... Зви: любов, чи пристрасть, / чи вічне пізнання, це вже все одно! / Ти ж пам'ятай, ці правди разом – зміст, / обидві разом – це наказ, це – Боже”*.

Ще однією сферою буття людини, в яку проникає Бог, є пізнання самого Бога. Отже, особа Творця як наскрізна мета творчості Ю.Липи є й самим засобом досягнення цієї мети.

Бог, крім площин духовних, проникає в площини матеріальні, і дуже часто Сам матеріалізується.

Поетика Ю.Липи характеризується своєрідною суворістю, лаконічністю, стрункністю, що часто нагадує біблійні вірші не тільки за змістом, а й за формою. Хоча ці риси зовсім не зумовлені теоцентризмом творчості Ю.Липи, співвідносити ці речі було б помилкою.

Напевно, варто погодитися з думкою, що “Ю.Липа безумовно не був новатором у поезії; неодноразово навіть виступав проти новацій публічно. Однак це був один із найоригінальніших поетів свого часу” [6, с.182].

1. Баган О., Гузар З., Червак Б. Лицарі духу – українські письменники-націоналісти-“вісниківці”. – Дрогобич: Відродження, 1996. – 285 с.
2. Ільницький М.М. Історіософія української поезії 20–30 рр.: концепція України (С.Маланюк, Ю.Липа, О.Ольжич) // Другий міжнародний конгрес українців: Доповіді і повідомлення. літературознавство / Міжнародна асоціація українців, АН України (Львів, 22–28 серпня 1993 р.) – Львів: Атлас, 1994. – 335 с.
3. Ковалів Ю. “Празька школа”: на крутосхилах “філософії чину”. Навчальний посібник. – К.: Бібліотека українця, 2004. – 120 с.
4. Липа Ю. Вірую. – Львів: Каменяр, 2000. – 102 с.
5. Липа Ю. Твори. – Львів: Каменяр, 2005. – Т.1. Поетичні твори. – 543 с.
6. Скрипник І., Липа Ю. Збірник статей і матеріалів, приурочених 100-літньому ювілею з дня народження Ю.Липи. – Івано-Франківськ: Факел, 2000. – 248 с.

СЕМАНТИКА КОНЦЕПТУ “CZŁOWIEK” У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ: СПРОБА СУЧАСНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ (НА ОСНОВІ РОМАНУ С.ЛЕМА “SOLARIS”)

Барчук Мар'яна,

У курсу, Інститут філології.

Науковий керівник – Лазарович О.М.,
кандидат філологічних наук, доцент

Сучасна культура розвивається за антропоцентричною парадигмою, а мова – це домінанта пізнання, у центрі якої Logos – Слово. На сучасному етапі лінгвокультурологічних досліджень не лише мовознавці й культурологи, а й філософи, психологи, мистецтвознавці намагаються описати основні категорії буття, заглибитись у їх природу, вловити смислові трансформації, які й репрезентують концепти. Шляхи вивчення концептів зосереджені в лінгвокультурології та когнітивній лінгвістиці, семантиці та семіотиці, основним спрямуванням яких є концептуальне осмислення категорій культури, закодovаних у ключових словах-концептах.

Проблема єдності мови, мислення та мовної свідомості розглядається кризь призму семантико-семіотичних аспектів, унаслідок чого слово-ключ стає новою лінгвосемантичною парадигмою.

Феномен світу, пізнаний через мову, реалізується в понятті концепту. Концепт – поняття універсальне: “Це явище того ж порядку, що й значення слова; розглядається в дещо іншій системі зв'язків; значення в системі мови; присутній в системі логічних відносин і форм, досліджується як в мовознавстві, так і в логіці” [2, с.384].

Дослідження ментальних сутностей здійснює А.Вежбицька в аспекті антропоцентричної етнолінгвістики, яка вважає, що “за участю обмеженого набору семантичних універсальних елементів можна виявити все розмаїття народжених людською ідеєю – концептів, які знаходять втілення в лексичних одиницях; ціннісні орієнтації, специфічні для тієї чи іншої культури” [1, с.9].

У своєму дослідженні звертаємося до семантичного аналізу концепту “człowiek”, намагаючись установити його семантику в авторській інтерпретації С.Лема на основі художнього дискурсу роману “Solaris”, аксіологічних та асоціативних параметрів, семантичних конотацій, які лише у своїй сукупності дають змогу наблизитися до розкриття смислу концепту.

Концепт “człowiek” – домінантний концепт С.Лема, його авторський інтенціонал, концепт-ключ, який інтегрує поняттєве підґрунтя світосприйняття й формує проблему. Аналізуючи досліджуваний матеріал, ми виділили цінний ознаковий ряд концепту “człowiek” на основі його емоційно-естетичного та смислового навантаження:

1. Człowiek jako część Natury (osoba fizyczna). Людина сприймається спочатку за зовнішнім виглядом.

“Snaul był mały, chudorlawy człowiek z twarzą spaloną słońcem”.

Така дефініція людини як фізичного організму досконала з біологічної точки зору, однак у Лема тут криється латентна проблематика: хіба людина не щось більше, ніж природний організм? *“Przecież... wziąć tylko receptę produkcyjną, która nie składa się ze słów... jest ona strukturą białkową. Tam nie ma przecież, w mózgu, żadnych słów, uczuć, wspomnień człowieka to obraz...”*.

2. Człowiek – Duch (Duchowość, Ego). Глибини людської сутності часто приховані від самої людини, вона перебуває у вічному пошуку: “Хто я?”. І це “я” досі не розкрито. Людське Ego, дивні прагнення та образи в заплутаних лабіринтах думок, по яких бродить Душа. Духовне в людині – це найбільш діалектичне протиріччя. Автор передає це за допомогою сполучення “człowiek normalny”.

“Co to jest człowiek normalny? Taki, co nigdy nie popełnił niczego ohydneho? Tak, ale czy nigdy o tym nie pomyślał? A może nie pomyślał nawet, a tylko coś w nim pomyślało, wyroilo się, dziesięć albo trzydzieści lat temu, może obronił się przed tym i zapomniał, i nie lękał się tego, bo wiedział, że nigdy nie wprowadziłby tego w czyn”.

3. Człowiek – Społeczeństwo. Суспільство нав'язує індивідууму певні рамки, змушує замінювати поняття – відбувається інфляція слова, тому Człowiek – Społeczeństwo – це полярні поняття, в яких бачимо протистояння особистого і колективного. *“Trzeba zawsze udawać, trzeba kłamać, wciąć i zawsze” ... “Człowiek, wbrew pozorom, nie stwarza sobie celów. Narzuca mu je czas... może im służyć albo buntować się przeciw nim, ale przedmiot służby czy buntu jest dany z zewnątrz”*.

4. Człowiek – Homo homines. *“Aby doświadczyć całkowitej wolności poszukiwania celów, musiałby być sam, a to się nie może udać, gdyż człowiek nie wychowany wśród ludzi nie może stać się człowiekiem”*.

5. Człowiek – to Bóg.

“Ten twój Bóg rozpaczający... to istota, która weszła w boskość jak w sytuacje bez wyjścia, a pojawiwszy to, oddała się rozpacz... Bóg rozpaczający to przecież człowiek...”.

Підсумовуючи сказане, зауважимо, що С.Лем надає поняттю “człowiek” додаткових значень у польській мові порівняно з його тезаурусним значенням, яке вміщене в словниках. Концепт “człowiek” розширює своє семантичне поле, набуває

нових конотацій, смислів, отримує масштабніше (не лише мовне, а й психологічне та філософське) аксіологічне наповнення.

1. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описания языков. Грамматическая семантика. Ключевые концепции культур. Сценарии поведения. – М., 1999.
2. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1983.
3. Językowy obraz świata / Pod red. J.Bartmińskiego. – Lublin, 2004.
4. Język w kręgu wartości / Pod red. J.Bartmińskiego. – Lublin, 2003.

МОТИВ ЛЮБОВІ В РОМАНАХ І.О.ГОНЧАРОВА

Микицей Катерина,
V курс, Інститут філології,
Науковий керівник – Теплінський М.В.,
доктор філологічних наук, професор.

У роботі визначається поняття любові та її місце у філософській та психологічній науці, а також у літературі на прикладі творчості І.О.Гончарова. На підставі аналізу текстів романів і наукової літератури зроблено висновок про те, що мотив любові займає центральне місце в структурі романів Гончарова.

Наскільки Л.Толстой цінував у своїй “Анні Кареніній” “думку сімейну”, настільки для Гончарова важливий у його романах мотив любові.

Можна сказати, що Гончарова цікавлять не стільки навіть результати любові, скільки сам її процес. Тут йому поступається визнаний співвць цього почуття І.С.Тургенев, що залишається “потасмним” психологом у передачі інтимних переживань своїх героїв [4, с.53]. Так, у романі “Звичайна історія” можна простежити вплив любові на розвиток людини. Мотив любові допомагає побачити еволюцію почуттів (Петро Адуєв) чи їх деградацію (Олександр). Поступово пізнаючи різні види любові та при тому не припиняючи шукати примарний ідеал, герой забуває, як узагалі потрібно любити. Різноманітні любовні пригоди Олександра й складають основну сюжетну канву твору.

У романі “Обломов” також можна побачити зміни, що відбуваються з людиною завдяки любові, виділити різні види любові. Любов у романі навіть допомагає людині відкрити для себе життя по-новому (Пшеницина). Мотив любові в “Обломові” головним чином впливає на розвиток сюжету й допомагає зрозуміти характери героїв. Любов у романі – випробування, яке головному героєві витримати не вдається.

В “Обриві” мотив любові творить сюжет. Він допомагає зрозуміти стосунки головних героїв, їх характери. Навіть світогляд, якості героїв роману можна вивести з їхнього ставлення до любові – вільнодумство й легковажність (Марк, Райський) чи постійність і вірність (Віра).

Любов у романі переживають абсолютно всі герої, тому й тут вона може використовуватися як критерій оцінки їх людських якостей.

Зміни, які відбуваються з героями завдяки любові, можна простежити на прикладі одного роману і всієї “трилогії”. Так, егоїста Олександра змінює більш природний Обломов, який не боїться ні любові, ні шлюбу, але Обломову стати щасливим заважає обломовщина. Далі з’являються такі герої, як Райський і Марк Волохов, здебільшого прихильники пристрасті, ніж любові, притому ця пристрасть повинна бути вільною, без будь-яких шлюбних зобов’язань. Лінію ділка Штольца продовжує Тушин. Цей тип

героя в Гончарова не змінюється, хіба що Штольц у любові відрізняється більшою наполегливістю.

Особливо важливі для реалізації мотиву любові в романах героїні. У Гончарова з’являються жінки, які самі можуть обирати, кого їм любити: Надія (“Звичайна історія”), Ольга (“Обломов”), Віра (“Обрив”).

Справжнім відкриттям І.О.Гончарова є Віра. Вона – усталений тип “тургенєвської дівчини”. Цей образ об’єднує в собі три грані – власне портрет, тему обриву та заокруглену сюжетну кінцівку, де три героїні “Обриву” – Марфєнька, бабуся і Віра – гармонійно поєднуються в спогадах Райського.

Один із головних героїв роману “Обрив”, Райський, являє собою тип “зайвої людини”. Він романтик, занурений із головою в мистецтво, талановита людина, яка, на жаль, не може до кінця розвинути жоден із своїх талантів. У цьому йому заважає і лінь, і надмірна впевненість у своїй талановитості. Якщо Райський – “Обломов, який прокинувся”, то не до кінця ще прокинувся. У Райському багато егоїзму, який заважає йому встановлювати нормальні контакти з людьми, особливо з жінками, які йому так подобаються. Він упевнений, що жінок обов’язково потрібно освічувати, що жінки, які йому зустрічаються, не вміють любити, а виходить усе навпаки – “учениці” ладні перевершити вчителя. Проблема в тому, що Райський і сам не може як слід закохатись, як і створити щось вартісне в мистецтві. Він так і не дописав свій роман, не завершив жодної картини, не зліпив статуї. Це натура, що пропадає даремно.

Завдяки мотиву любові, що проходить крізь усі романи Гончарова, їх можна об’єднати в трилогію.

Мотив любові займає в романах Гончарова провідне місце, оскільки на його основі будуються сюжети романів, він допомагає зрозуміти характери героїв, мотиви їх вчинків, зрозуміти врешті-решт стан суспільства й ставлення до любові-пристрасті в цьому суспільстві.

1. Гончаров И.А. Обыкновенная история. – М.: Художественная литература, 1980. – 334 с.
2. Гончаров И.А. Обрыв. – М.: Художественная литература, 1980. – 718 с.
3. Гончаров И.А. Сочинения в 4-х томах. – М.: Правда, 1981. – Т.2. – 436 с.
4. Недзвецкий В.А. И.А.Гончаров и русская философия любви // Русская литература. – 1993. – №1. – С.48-60.
5. Фромм Э. Искусство любить: исследование природы любви. – М.: Педагогика, 1990. – 160 с.
6. Чубайс И.Б. Любовь, история, свобода // Вопросы философии. – 2003. – №8. – С.64-72.

ТОПОС БІБЛІЙНОГО КІНЦЕСВІТТЯ В РОМАНІ “СТАЛІНКА” ОЛЕСЯ УЛЬЯНЕНКА

Гросевич Тарас,
III курс, Інститут філології,
Науковий керівник – Баран Є.М.,
кандидат філологічних наук, доцент

У романі “Сталінка” Олесь Ульяненко розпросторює свій, лише йому притаманний топос біблійного кінцесвіття, швидше старозавітного, ніж євангельського, бо герої Ульяненка живуть передчуттям доброї звістки, але так і не чують її, не зустрічаються з Втіленою істиною.

У містичних візіях і символах “Сталінка” розгортає релігійний сюжет кінця “язичницької” епохи [4, с.162]. Неонатуралістичне моделювання художнього світу

подає історію біологічного виродження українського роду Піскурів-Піскарєвих [3, с.166].

Головним образом-концептом, поставленим в епіцентр твору, стає Біблія, яка розглядається як відкритий текст. Твір характеризується вертикальною проекцією до зображення пекла, низу, властивої для антиутопії. Нечестиве та гріховне міське дно з поганським блудом, садистськими містеріями представлено кривавими оргіями босяцько-парубоцької Сталінки. Зловіщі експресивні картини мають виразити кровожерний світ: небо палахкотить червоними заградами, котить чорноту, місто – “наче хто підпалив з-під низу”, у брудній калюжі людський труп із роздертим ротом, небо реве військовим винищувачем. Це світ – із передчуттям Великої Війни [3, с.168].

Першу символічну єдність темного та світлого мотивуватиме мікросюжет, пов'язаний з історією Лорда та Лопати. Лорд, утікаючи з божевільні, тягне за собою збожевोलілого вбивцю [3, с.169]. Коли в дорозі помирає Лопата, Лорд пізнає якусь безпричинну самотність і порожнечу [4, с.164]. Іменуючи себе по-новому – Йоною, він зачинає новий сюжет, рухаючись до нечестивого міста, назустріч Горікові. Цей роман нагадує біблійну легенду про місіонера-пророка, котрий віщував нечестивій язичницькій Ніневії страшну загибель [3, с.170].

Релігійна передісторія автора (Ульяненко, ще не відомий нікому “завойовник” столиці, певний час жив серед монахів у Києво-Печерській лаврі), а також реалії кінця 1980-х рр., з яких утворилися містичні візії, тобто епоха закінчення “безбожної” есесерівської епохи й перших суспільних навернень до Бога, сприяли символічному дуалізму “Сталінки” – на визначення боротьби християнства й поганства [3, с.170]. Поганські часи у творі передає нагнітаюча важкота: відлітають птахи, їх політ гнітючий, камінний, нервовий, птахи ніби тягнуть за собою непосильну ношу, тяжко перекидають крилами, ламають тишу, зирять “чорними голками очей”; страшне сонце налазить на місто “великим червоним оком”, обпікає землю “пекучим багряним листом”, погрожує смертельною спекою – пейзаж нагадує біблійну Ніневію. Картини скону Епохи оформляються в живописні марення: “...темні летять чорнилом, силпе градом дощ над дахами, починається вітер, – море реве, викидає хвилі, ковтаючи смугу за смугою похолоду рінь із мертвими водоростями, змітає дохлу рибу. Падало сонце. Чорне сонце” [3, с.170–171].

В Ульяненка тотально нещільність історія становлення національного світу, вона постає у своїй психопатологічності та виродженні [2, с.425].

Створивши страхітливі картини безбожного світу, Олесь Ульяненко постане у своєму романі “Сталінка” в образі зневіреного аскета-пророка, який зневажив життя, пізнавши людину, її природу як суцільний гріх.

1. Ігор Бондар-Терещенко. Останній ізгой (Про “бездоріжжя” прози О.Ульяненка) // Ігор Бондар-Терещенко. Текст 90-х: герої та персонажі. – Тернопіль: Джура, 2003. – С.138–140.
2. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури: Монографія. – К.: Академвидав, 2006. – 504 с.
3. Зборовська Н. Містична безодня у прозі Олесь Ульяненка // Зборовська Н., Ільницька М. Феміністичні роздуми, на карнавал мертвих поділунків. – Львів, 1999. – С.160–179.
4. Зборовська Н. Олесь Ульяненко – поет і містик (лауреат Шевч. премії 1997 р.) // Кур'єр Кривбасу. – 1999. – №110. – С.161–171.
5. Ульяненко Олесь. Сталінка. Роман. – Львів: Кальварія, 2000. – 124 с.

НАРОДНОПІСЕННІ ЕЛЕМЕНТИ В ПОЕТИЧНІЙ СПАДЩИНІ М.ВІНГРАНОВСЬКОГО

Ріжко Руслана,

IV курс, Інститут філології.

Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук, професор

М.Вінграновський був людиною широкого мистецького обдаровання – поетом, прозаїком, сценаристом, режисером, кіноактором. Його творчість – непересічне явище в українській літературі – ще не достатньо вивчена, хоча в аспекті лінгвістичної проблематики була об'єктом наукового аналізу Н.Данилюк [2], С.Єрмоленко [3] та ін.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю різноаспектного вивчення мовотворчості поета, зокрема особливостей функціонування народнопісенних фольклорних словесно-художніх засобів у його поетичній мові.

Народнопісенна природа поетичного слова М.Вінграновського виявляється не лише в зовнішніх ознаках образів, не у формальних структурах, а насамперед у внутрішній, семантичній організації мови, у характері поетового світосприйняття.

Матеріал дослідження засвідчує, що фольклорно закорінене мовностилістичне новаторство автора демонструють насамперед оказіоналізми-демінітиви, а саме:

- 1) іменники – назви неістот (предметів, явищ): небенитко, сніження, тополята, сосеняточка і сосенята, хмаренятко;
- 2) назви абстрактних понять: вдаченька, літатенятонько, мрієчка, горечко;
- 3) еквіваленти займенникових форм: йогенька, тебенько;
- 4) прислівники: ніколиньки.

З одного слова поет створює цілий лексичний ряд (“світє, світку, світотенько, світенько, світище”) [4, с.118], що є виявом глибокого відчуття внутрішньої смислової динаміки мови.

Специфікою стилю М.Вінграновського є тяжіння до ускладненої метафоричної мови, до асоціативної розкутості в процесі мовної естетизації дійсності.

Тексти цього митця – це поезія світу одухотворення реалій дійсності, своєрідного оживлення природи. Антропоморфізм як спосіб світовідчуття виявляється в уподібненні природи до людини. “Ліщина дивиться горіхами на хмару” [1, с.212], “на колінах яблуні спить вітер” [1, с.183], “зеленим голосом сади зовуть зозулю” [1, с.208], любов – це “сльоза, підпалена промінням, по вечоровій стомленій щоці” [1, с.144], “ідуть з роботи землі степові” [1, с.302].

Народнопісенний зміст відчувається і в індивідуальних метафорах-персоніфікаціях: “У білім сні, у білім сні зимовім / В землі під серцем ворухнулася весна” [1, с.208].

Спираючись на фольклорну першооснову, поет розбудовує символічне значення слова “хата”, семантика його розширюється від конкретного значення житла до символу рідної землі, України, батьківщини: ускладнюється й форма вираження ознаки. Порівняймо: “біла хата” – “хата всміхається біло”: “Подаруй мені дівчину, Земле! / Тям, де хата всміхається біло / У свої батьківщиненні ночі...” [1, с.257].

Епітет М.Вінграновського іноді важко відмежувати від метафори: він часто виступає формотвірною основою фрази. Матеріал картотеки дослідження дає підстави виділити такі групи метафоричних епітетів:

- 1) ті, що виникають на предметній основі, “під рябими кушами вухатими”, “кого мені в розхристаному полі”;
- 2) ті, що взаємодіють із назвами абстрактних понять (“моя тривого кароока”, “гінка тремтіль у промені дощу”, “зіходить ніч на витишений сад”).

Одним із найуживаніших у поетичному мовленні автора є епітет “білий”. Щоб увиразнити його в складі епітетної сполуки “біла хата”, М.Вінграновський звертається до різних способів. Це й трансформовані метафоричні структури, побудовані на “рослинних” асоціаціях: “Цвітуть на білому хати”. Це й перехід епітета-прикметника в прислівник із вищим ступенем абстрактності: “Там, де хата всімається біло”.

Сприяє образному оновленню художнього означення й побудова перифраз на зразок “Білявих сіл замислені гаї”.

Проведене дослідження підтверджує думки вчених про те, що специфікою стилю М.Вінграновського є тяжіння до ускладненої метафоричної мови, характер якої виявляється як на поверхневому рівні (у формо- й словотворенні), так і на глибинному – у плані змісту. Індивідуальні авторські епітети. М.Вінграновського є органічним продовженням епітета фольклорного, народного.

1. Вінграновський М.С. Вибрані твори: У 3 т. – Тернопіль: Богдан, 2004. – Т.1: Поезії / Вступна стаття Т. Салиги. – 400 с.
2. Данилюк Н. “Я обізвався серцем в світ”: Народнописанне слово в поезії М.Вінграновського // Культура слова. – К., 1987. – Вип.33. – С.17–20.
3. Єрмоленко С.Я., Данилюк Н.О. “Душа моя в цвітінні”: Народнописанне слово в поезії М.Вінграновського // Українська мова і література в школі. – 1986. – №12. – С.28–35.
4. Салига Т. “Поет – це слово, це його життя”: Поезія М.Вінграновського // Дзвін. – 2004. – №11–12. – С.116–126.
5. Талалай Л. Передчуття любові і добра (Про поезію М.Вінграновського) // Сучасність. – 1996. – №11. – С.119.

ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНУ ІРИНИ ВІЛЬДЕ “СЕСТРИ РІЧИНСЬКІ”

Катрич Мар'яна,

У курс, Інститут філології.

Науковий керівник – Піхманець Р.В.,
кандидат філологічних наук, доцент

У середині ХХ ст. з'явився роман епохального значення, який одразу ж викликав позитивні і негативні судження літературознавців і пересічних читачів. Це був роман буковинської письменниці Ірини Вільде – “Сестри Річинські”. Від часу виникнення й до сьогоднішнього дня критики по-різному визначають жанрову природу цього твору. Опираючись на теоретичні дослідження Бахтіна, Чечеріна, Дніпрова, ми намагаємося довести, що твір Ірини Вільде “Сестри Річинські” належить до жанру роману-епопеї, оскільки він не вкладається у звичні жанрові межі роману, бо переважає його масштабом охоплених у ньому подій і явищ, характером зв'язку окремих епізодів у єдине ціле.

Основні події твору розгортаються протягом двох років (1937–1939), але часові межі значно розширені шляхом ретроспективних екскурсів, що інколи охоплюють події майже двадцятип'ятилітньої давності. Наприклад: “Двадцять п'ять років тому Йосиф Завадка не хотів революції...” [2, с.101], “Так, – погодилася по надумі, – коли б я двадцять вісім років тому не поїхала з своїми опікунами на те весілля у Зеленку, то не була б познайомилася з Аркадієм Річинським” [2, с.686]. На сторінках твору письменниця знайомить нас із діяльністю різних партій та громадських організацій. У читацький телесоб'єктив попадають церква, сільський сход, читальня, кооперативна крамниця, міська друкарня, сільське “прало” і т. д.

У творі кілька сюжетних ліній, що самостійно розвиваються, інколи перетинаються або існують паралельно (історія родини попа Аркадія Річинського, події в с.Вишні та ін.). Але так чи інакше всі вони пов'язані з долею сестер Річинських. Іноді той зв'язок прямий (Безбородько – Річинські, Суліман – Неля), іноді опосередкований: відносини Бронка з власником друкарні Костем Філіпчуком, куркуля Курочки й бідняка Мартинчука та ін. Така особливість твору пов'язана зі складною та цікавою творчою історією. У 30-х роках ХХ ст. письменниця вирішила написати невеличку повість про сестер Річинських. Вона створила декілька розділів і опублікувала їх у вигляді новел та оповідань (“Шукаю праці”, “Кар'єра”, “І це називалося доля”, “Ії діти”, “Пів доби”, “Тризна”, “Неля”). Усі ці та інші твори були фрагментами майбутнього роману).

Складною й розгалуженою є система образів. Доли деяких своїх героїв письменниця простежує надто скрупульозно й детально (Олена Річинська, Катерина та ін.), до інших звертається ситуативно (Дмитро Савицький, Йосиф Завадка), багато персонажів, у тому числі й концептуально важливих для реалізації авторського задуму, з'являється лише епізодично (Олег Романик, Іван Філіпчук та ін.). Загалом образи роману (а їх є близько 150) згруповані за принципом контрасту.

Жанрова своєрідність твору Ірини Вільде полягає і в мові роману-епопеї, оскільки через лексику, фразеологію, синтаксичний лад формуються його образи, композиція. У творі письменниця дуже часто використовує епітет при зображенні раптових сцен із життя людини: “зуби нервово цокотіли, вузьке лице стало подібним до долоні”. Насиченість мови письменниці епітетами поглиблює твір, створює епічну, піднесену тональність її звучання, посилює емоційність мовлення та пізнання навколишнього світу, увиразнює портретно-психологічні характеристики героїв (“Аркадій рудий, з ластовинням на вузькому обличчі”), розкривають сутність властивостей предметів (“великий, з сирої лозини, зелено-брунатний кіш”).

У синтаксичній структурі твору часто зустрічаються періоди, в яких здійснюється принцип застосування складного синтаксичного ладу для розкриття суперечностей, створення враження єдності різнорідних дій, для композиційної та змістової єдності роману-епопеї. Наприклад: “Можливо, дуже можливо, що, якби в Олені було більше часу, якби відпав цей безугавний поспіх, який вщухав тільки в неділю, якби зникла тривога перед сліпою залежністю від химер природи, якби вуйко Ладик міг перестріляти всіх ворон, що видзьобують кукурудзу, а потім на очах нахабно плондрують черешні і ячмінь, коли б знайшлася сила, що за один день махом умертвила б усіх кротів, які завдають шкоди на грядках і сіножатях, коли б можна було за один день знищити всіх метеликів-капустяників, – може, й так, чому би ні! – і вони, сільські люди мали б інше око і вухо для краси природи” [2, с.12]. У цьому реченні нанизування однорідних членів “якби було більше часу”, “якби відпав поспіх” і тощо називають ряд не тільки подібних, але й зв'язаних між собою майже одночасних дій. Називання кожної дії розкриває й підводить нас до основної частини.

Таким чином, граматична будова речення підпорядкована головному завданню, яке поставила перед нами письменниця. І якщо ми спробуємо розділити чи перебудувати речення, то втрачимо основне значення твору, яке породжене саме єдністю, зв'язаністю такого великого мистецького полотна, як роман-епопея.

1. Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики. – М.: Худ. лит., 1975. – 502 с.
2. Вільде Ірина. Сестри Річинські. – К.: Дніпро, 1977. – 687 с.
3. Дніпров В. Черты романа ХХ в. – М. – Л.: Сов. писатель, 1965. – 547 с.
4. Качкан В. Ірина Вільде: Нарис життя і творчості. – К.: Дніпро, 1999.
5. Чечерин А. Возникновение романа-эпопеи. – М.: Сов. писатель, 1975.

СТРУКТУРА МЕТАФОРИ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ОЛЬГИ СЛОНЬОВСЬКОЇ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ “СОНАТА ДЛЯ КОХАНОГО”)

Гнилиця Мар'яна,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Грещук В.В.,
доктор філологічних наук, професор

У мовному спілкуванні людей важливу роль відіграють слова, що вживаються в переносному значенні. Серед них вагоме місце належить метафорі. Саме вона виступає одним із засобів мовленнєвого вираження. Лінгвісти досліджують функціонування метафори в різних видах дискурсу: у діловому, політичному, науковому. Та особливо успішно ведеться вивчення семантики цього художнього засобу в поетичному дискурсі. З ним метафору, на думку Н.Д.Арутюнової, поєднують такі спільні риси, як: 1) злиття в метафору образу та смислу; 2) категоріальний зсув; 3) синтетичність, дифузність значення; 4) можливість різних інтерпретацій [1, с.20].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення семантичної структури метафори в поетичному дискурсі О.В.Слоньовської.

З літературознавчого погляду метафора – “це один із основних тропів, що полягає в перенесенні властивостей та ознак якогось предмета, явища, стану, аспекту буття на інші за принципом уподібнення чи розподібнення” [5, с.250]. Цей лінгвальний засіб може розглядатися не тільки з граматичного погляду, а й із семантичного. Структура метафори формується з чуттєвого образу (когнітивного та вербального). Він провокує у свідомості мовця множинність індивідуальних семантичних переосмислень. “Метафора асоціює щонайменше два об’єкти: основний (референт) і допоміжний (корелят)” [1, с.24–25].

М.П.Кочерган зазначає, що слова в мові існують не ізольовано. Вони об’єднані за спільністю значень у лексико-семантичні групи (ЛСГ) – тісні семантичні єдності, що входять до складу лексико-семантичних полів [2, с.210].

У збірці “Соната для коханого” виділено ЛСГ метафоричних дієслів, іменників та прикметників.

І. ЛСГ метафоричних дієслів. Дієслова творять ЛСГ на позначення:

1) руху (іти, бігти, летіти). Дієслово іти утворює синонімічний ряд: повзти, брести, шкандибати, пролопотіти, прошарудіти: “ріка повзе”, “дощ пішов до осені у прийми”, “мокрим ясиром тополі бредуть...” та ін.;

2) психічного стану (плакати, радіти, ридати, сумувати, всміхатись, реготати, супитись). Компоненти ЛСГ творять синонімічні ряди, вступають в антонімічні відношення: “супиться зоря” – “всміхається зоря”;

3) діяльності органів чуття (нюхати, чути, торкатися, дивитися, пахнути). З дієсловом “дивитися” твориться синонімічний ряд метафор: бачити, глядіти, придивлятися: “яблуко дивиться з трав поглядом карим”.

ІІ. ЛСГ метафоричних іменників. Іменники позначають:

1) астрономічні поняття. Тут можна виділити дві підгрупи:

а) космонімічні поняття (зорі, місяць, хмари, блискавка, небо, метеорит): “там вітер пір’я хмар не втримує в руках”, “місяця срібна солома”, “метеорита згублена сережка”;

б) атмосферні опади (дощ, сніг, град, гроза, метелиця). Ці лексеми є гіпонімами до гіпероніма “опаді”: “конвульсії метелиць”, “урвати нитку долі чи дощу”, “всі звуки стали шепотом снігів”;

2) поняття рослинного світу (береза, вишня, яблуна): “згарди беріз”, “веснянки вишні”, “липень липки” та ін.;

3) поняття на позначення пір року утворюють між собою бінарні опозиції (зима – літо, весна – осінь): “пісня осені”, “концертний зал Справжньої Зими”, “сольфеджіо весни”. Із семантичного погляду цікавою є метафора “... В концертній залі Справжньої Зими”: “Не торкани обмовами. Єдині, // Де тільки грає скрипка Паганіні, // В концертній залі Справжньої Зими”. Метафоричний смисл слова-образу Зима конструюється накладанням інших образів. Декодувати смисл метафори можна завдяки актуалізації асоціацій: так, персоніфікованому образу Зима приписуються семи “любов”, “справжні почуття”.

ІІІ. ЛСГ метафоричних прикметників. Прикметники творять окрему групу із семантикою кольору (чорний, золотий, срібний, зелений, білий). Колір стає не так носієм реального світу, як узагалі засобом вираження емоційної оцінки: “чорний відчай”, “чорний смуток”, “яка найва ти й зелена” та ін.

Отож, вираження світоглядної орієнтації О.В.Слоньовської можливе через дослідження семантичної структури метафори. Цей лінгвальний засіб надає віршам яскравого звучання, допомагає глибшому розкриттю головної думки.

1. Арутюнова Н.Д. Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – 512 с.
2. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2001. – С.210–211.
3. Русанівський В.М., Тараненко О.О. та ін. Енциклопедія: Українська мова. – К.: Українська енциклопедія, 2001. – С.307.
4. Слоньовська О.В. Соната для коханого: Поезії. – К.: Український письменник, 2002. – 110 с.
5. Ткаченко А. Мистецтво слова (вступ до літературознавства). – К.: Київський ВГЦ університету, 2003. – С.250.

РОМАН ВАСИЛЯ БАРКИ “ЖОВТИЙ КНЯЗЬ”: ІДЕЙНО-ЕСТЕТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 рр.

Перепічка Мар'яна,
IV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Хороб С.І.,
доктор філологічних наук, професор

Історичний шлях нашого народу у ХХ ст. ознаменувався складними катаклізмами, що пов’язані з намаганнями нівелювати українство як націю. Творча еліта не стояла осторонь цих процесів, тому свою художню інтерпретацію має і репресивна політика СРСР, і зумисне сплановані голодомори. У 90-х рр. минулого тисячоліття з’являються необхідні умови для нового осмислення, дослідження табуованих, заборонених тем заангажованої літератури.

Одним із перших прагне подати світові відомості про страшну катастрофу 1932–1933 рр., що є чи не найбільшим злочином у новітній європейській історії, Василь Барка. Найкраще проблема вимираючого села розкрита в його романі “Жовтий князь”, який ґрунтується на конкретному фактологічному матеріалі та індивідуальному авторському домислі. Узавши в основу історичні факти, письменник вводить їх у канву художнього тексту так, що в романі створюється враження синтезу літературних напрямків. Загальні теми, проблеми, події набувають в індивідуальному стилі митця своєрідного оформлення, піддаються ідейно-естетичному трансформуванню.

Раїса Мовчан говорить про виділення в цьому творі “двох чітко виокремлюваних і водночас щільно взаємопов’язаних зображень: реалістичного й

умовно-символічного” [3, с.15]. На думку дослідниці, саме це й призводить до деструкції традиційного реалістичного роману, яким за інших умов міг би стати “Жовтий князь”.

На рівні підтексту у творі часто функціонує умовно-символічний план. Завдяки цьому письменнику вдається втілювати приховану полісемію слова, окремими натками розкривати спроможності художньої реальності.

У романі знаходимо чимало символів, які є традиційними для української літератури, фольклору. Проте характерною рисою стилю цього автора є те, що символічні образи переосмислюються, трансформуються, нерідко набувають діаметрально протилежного значення, звучання. Скажімо, вибілені та затишні українські хати під час голодомору нагадують кладовища. Замість веселих пісень та сміху панує “тиша... глибоческа, мов на дні могили, накритої стелею” (218), вони “порожні як гробівці” (236). Саме переступивши поріг чужої домівки, найчастіше можна зустрітись зі смертю. Показовою в цьому плані є сцена так званого полювання Дарії Олександрівни з дітьми на здичавілого собаку, якого заманюють у сіни. Цим епізодом автор акцентує на пробудженні в людей звірячих інстинктів, зміни ролей мисливця та жертви з метою вижити. Про використання автором прийому парадокса свідчить те, що криниця, яка знову ж таки асоціюється з джерелом існування, замість цілошої води наповнена трупами. Символом страждань, смерті в романі виступає й млин. Але найбільшим парадоксом є те, що “в селі Кленоточі люди вимирали, як і скрізь на Україні, – їхній хліб і всяку поживу забрано, а самих покинуто на неминучу гибель, бо держава, використовуючи силу проти них, як смертельний противник, відняла, крім харчів, також можливість заробляти на прожиття” (114).

Символи у В.Барки нерідко стають ключовими словами, навколо яких формуються розгорнуті символіко-метафоризовані картини, що стають важливим чинником художнього мислення. Це допомагає автору створювати широкомасштабну картину дійсності, при тому, що існує ймовірність їх суб'єктивно-особистісного трактування кожним реципієнтом зокрема. Порівнювання людей із тіннями, примарами, билінами, часте використання цвинтарних образів, уведення в роман оксиморонів (живий цвинтар, живі трупи) та звернення до власне народної символіки забезпечують адекватне трактування внутрішнього потенціалу понять, що побудовані за домінуючими для українського етносу асоціаціями.

Велике значення в романі відіграє символіка кольору. Тут постійно переплітаються чорна, біла й жовта барви. Сучасна психологія аргументовано довела, що жовтий колір збуджує апетит, а чорний і білий у поєднанні між собою нейтралізують усі почуття. У наших предків, як зазначав П.Чубинський [4, с.35], їх співіснування було символом старості, зими, смерті, забуття. Таким чином, уже назва роману своєю кольористикою акцентує на страхітливості панування, що підсилюється тематичною лексемою “князь”.

Таким чином, Василь Барка в романі “Жовтий князь” створює свою символіко-образну систему, яка базується на усталених поняттях, що вже давно закріпилися в етносвідомості українців і своїми коренями сягають фольклорних, релігійних, міфотворчих, а також літературних традицій. Своєрідність неповторності письменника полягає в тому, що він уміло їх трансформує та розкодовує, органічно поєднує, а це дає змогу найкраще втілити ідейно-естетичний задум твору. Важливо зазначити, що часто митець перекреслює звичне сприймання певних речей чи явищ, наділяє їх протилежними, незвичними, навіть несприйнятними рисами та функціями, вдаючись до прийому парадоксу. Завдяки цьому він майстерно висвітлює характер персонажів на тлі широкомасштабних картин соціальної дійсності, розкриває сутність конфліктів ХХ віку

та показує вплив голодного існування на людську психіку, поведінку в безвихідних межових ситуаціях.

Письменник використовує й індивідуально-авторські образи-символи, до яких відносимо перш за все жовтого князя – уособлення тоталітаризму, ненаситності псевдосоціалістичного ладу зі “щасливим перспективним” майбутнім. Цей концептуальний образ талановито вплітається в художню канву створеного письменником-модерністом роману.

Символічного характеру у творі набувають метафори, порівняння, а також пейзажі, художні деталі, які митець намагається зробити максимально зрозумілими, прозорими для етнічного українця. Важливою є реалізація в тексті полісемантичності, яка проявляється вже в кольористичі роману, адже жовта барва пов'язується не лише із забуттям, смертю, чимось негативним, а й акцентує на оптимізмі Василя Барки, його вірі в стійкість та витривалість свого народу (жовте сонце, колосся, хліб).

Автор відверто висловлює свою позицію, але багата символіка сприяє індивідуально-особистісному трактуванню окремих, на перший погляд непримітних деталей, в яких можна відшукати низку прихованих смислів, своєрідні футурологічні барківські прогнози.

1. Барка В. Жовтий князь: Роман. – К.: Дніпро, 1991. – С.20–265.
2. Жулинський М. Високий світloch віри: Голодомор в Україні та роман В.Барки “Жовтий князь”. – К.: Педагогічна преса, 2003. – 54 с.
3. Мовчан Р. “Жовтий князь” В.Барки // Слово і час. – 1998. – №12. – С.14–19.
4. Орлюк Я. В.Барка і його роман “Жовтий князь” // Дивослово. – 2000. – №6. – С.34–36.
5. Потебня О. Естетика і поетика слова. – К.: Наукова думка, 1985. – 319 с.
6. Хороб С. Витоки й самодостатність конструктивної моделі символістської художньої свідомості // Хороб С. Українська модерна драма кінця ХІХ – початку ХХ століття (неоромантизм, символізм, експресіонізм). – Івано-Франківськ: Плая, 2002. – С.126–164.

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЗАМОВЧУВАННЯ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ГАЛИНИ ПАГУТЯК “СМІТНИК ГОСПОДА НАШОГО”)

Сагановська Світлана,
У курс, Інститут філології,
Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук, професор

У сучасній лінгвістиці особливу роль відіграє вивчення тексту з погляду комунікації. Найважливішими категоріями комунікативного акту є дискурс, мовленнєвий жанр та мовленнєвий акт. Спілкуючись, мовці виявляють себе як особистості, носії неповторних когнітивних, психологічних якостей [1, с.136].

Вивчення художнього дискурсу, його особливостей (основних ознак) зумовило дослідження явища замовчування на одному рівні з діалогом як формою мовного спілкування. Частково висвітленням цього питання займалися Ф.Бацевич [1], В.Богданов [2], А.Габбудуліна [3] та інші, словеслюючи думку про те, що саме замовчування здатне передати те, що не завжди можна сказати словами.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю різноаспектного вивчення художнього дискурсу. Адже в сприйнятті тексту вагоме значення має адресат, який надає йому особистісних смислів, перетворюючи його на дискурс. У цьому процесі важливими є приховані значення.

Замовчування в художньому дискурсі – комплексне явище, яке охоплює різні випадки (переважно свідомого) неоднозначного, невідвертого висловлення думок та переконань, нечіткого, неточного іменування особи чи предмета обговорення заради досягнення певної комунікативної мети.

Таким чином, головним показником і характерною рисою явища замовчування є намагання адресанта уникнути прямого іменування, застосовуючи різноманітні мовні засоби.

Засоби вираження замовчування – це сукупність окремих елементів різних мовних рівнів чи їх поєднань, а також усіх прийомів, способів, методів, тактик, за допомогою яких можна уникнути прямого формулювання ілюкутивної мети висловлювання.

Матеріал дослідження дає підстави виділити такі засоби вираження замовчування в художньому дискурсі:

1) словотвірне гніздо з інваріантною семою **“мовчати”** як яскравий феномен явища замовчування:

*Шептун знав, що треба **мовчати** / Сталася велика подія, дізнавшись про яку, Базиль, напевно, заплакав би... [4, с.19];*

2) контекстуальні синоніми до слів **мовчанка, мовчати** та ін.:

І тут прокинувся Малий. У хаті настала тиша. Всі божали цієї миті, коли хлопець побачить їх, істота з іншого світу їх побачить [4, с.46];

3) фразеологізми чи словосполучення з різними ступенями зв'язності значень: **не кажучи ні слова, не міг вимовити слова, нічого не сказати, нічого не відповісти, не промовити слова, не могли сказати, не бажати говорити, не посміти сказати:**

Але не можемо сказати. Я вмів говорити. Я дуже багато говорив, але поки... Мама. Хочу до мами. Я сказав би це, але забув, як треба вимовляти слова [4, с.29];

4) незначені займенники **хтось, щось**, які, використовуючись у висловлюванні разом із пояснювальними словами, здатні виступати засобом вираження замовчування при непрямих комунікативних актах:

*Попереду в них – не прополовання моркви та цибулі, не спокій, а **щось несподіване, нове, те, що вони заслужили**, зумівши нарешті покинути старі одяг і думки [4, с.70];*

5) **риторичні запитання**, що свідчать про особливий стан мовця, який акцентує на якійсь проблемі:

*Всі п'ятеро зосереджено спостерігали за процесом танення, бо то справді виглядало загадково. Сніг тане на сонці, це зрозуміло. **Але чому він тане в хаті, де нема світла?***

6) **паралінгвістичні засоби**, часто поєднані з лінгвістичними: У нього ледь серце не спинилось, коли Дюген запропонував:

– Пішли туди.

*Він не сказав ні слова, лише **кивнув**.*

Аналіз різноманітних мовних засобів вираження замовчування в художньому дискурсі засвідчив, що всі вони (лексичні елементи, їх сполучення, фразеологізми, риторико-стилістичні фігури тощо) є важливими при декодуванні глибинного змісту тексту, його імпліцитних значень, вираженні ілюкутивної мети висловлювань.

1. Баєвич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. – К.: ВЦ “Академія”, 2004. – 342 с.
2. Богданов В.В. Молчание как речевой акт и его роль в вербальной коммуникации // Языковос общение и его единицы: Межвуз. сбор. научн. труд. – Тверь, 1986. – С.12–18.
3. Габбудауліна А. Дидактичний дискурс та його мовленнєві жанри // Мандрівець. – 2005. – №2. – С.63–68.
4. Пагутяк Г. Смітник Господа Нашого. – К.: Український письменник, 1999. – С.3–78.

Кінець ХХ ст. у лінгвістиці позначений особливою увагою до вивчення проблеми взаємозв'язку та взаємозвпливу мови та культури. Саме тому актуальною проблемою сучасного мовознавства є відповідь на питання про те, чи мова є простим набором знаків для позначення предметів та явищ зовнішнього світу, чи слова приховують у собі більші можливості, ніж звичайне найменування речей.

Дослідження останніх років у лінгвістиці та суміжних науках доводять ідею, що слово, функціонуючи в певній культурі, є об'єктом багаторівневого семіозису. Щоб виявити й простежити що багаторівневу семіотичну структуру слова, потрібно застосувати прийоми аналізу таких міждисциплінарних наук, як етнолінгвістика, соціолінгвістика, лінгвокультурологія, психолінгвістика тощо. Це дасть можливість розглядати слово-знак як когнітивну структуру.

Слово-знак, функціонуючи в певному комунікативному середовищі як концепт, несе в собі закодовану інформацію, є “культурним кодом”. Кожна епоха характеризується своєю концептосферою. Є вона й у радянської доби.

Дослідженням комунікативної практики тоталітарних режимів займалися Ю.Караулов, Ю.Степанов, Н.А.Купина, М.Риклін, О.Почепцова, Й.Коженьська-Борчянська та ін. Аналіз феномену радянської ментальності, відображеної в мові, і сьогодні залишається перспективною дослідницькою лінією.

Поняття “радянської мови” можна трактувати значно ширше, ніж суто лінгвістичне: на наш погляд, засоби радянської мови розкриваються повністю тільки в семіотичній перспективі. За словами Г.Почепцова: “Тоталітарна цивілізація віддає перевагу вербальному, а точніше – усному слову” [5, с.297]. Тому проблема значення в мові тоталітарного суспільства є благодатним матеріалом для семіотики та лінгвістики.

Одним з елементів радянської політичної мови були гасла – фрази, які в короткій та яскравій формі передають провідну ідею, актуальне завдання чи вимогу. Тексти гасел у тоталітарному дискурсі були функціонально значущими, відігравали роль мовного стандарту, формували смислову парадигму, у межах якої розгортався зміст будь-якого тексту суспільної комунікації в СРСР. Системність радянського політичного дискурсу забезпечує передусім вивірений фундаментальний лексикон, ядро якого становлять ідеологеми – лексичні одиниці, “які задають тематичну цілісність і виформовують парадигмальний клас лексичних елементів” [1, с.127]: *Партія, Народ, Дружба, Батьківщина, Мир, Труд, Комунізм, Соціалізм* тощо (також їхні деривати).

Ідеологічно-оцінна характеристика закріплюється за будь-якими поняттями в системі тоталітарного дискурсу. Наприклад: рос. *Партія – ум, честь и совесть нашей эпохи!*; пол. *Przyszłość należy do sił pokoju i socjalizmu!*

У тоталітарному політичному дискурсі як знаки підбиралися абстрактні поняття з розмитотою семантикою; невизначеність та нечіткість меж між ними призводить до семантичних зсувів та підміни значення. Деякі ключові поняття стають синонімами через подібне контекстне оточення. Зіставлені терміни накладаються один на одного, при цьому виникає семантичний зсув, семантичний перенос, унаслідок чого ототожнюються об'єкти, які в реальності різні: *Партія – Влада – Держава, Народ – Батьківщина – Партія*. Наприклад: *Всі сили служінню Партії і Народу!; Народ і Партія – єдині!*

Однією з причин так званого семантичного зсуву є актуалізація ідеологічного компонента значення. Така “спеціалізація” лексико-семантичних зв’язків призводить до своєрідної “спеціалізації” слова вживатись у чітко вираженому ідеологічному контексті [4].

За словами Г.Почепцова, “кожна цивілізація характеризується своїм набором міфологем, котрі системно “оформлюють” свій варіант моделі світу. Радянська цивілізація не є винятком” [5, с.246]. Так, концепти *Ленін, Партія, Комсомол, Мир* тощо, міфологізуючись, набувають сакрального значення. Наприклад. рос. *Партія – ум, честь и совесть нашей эпохи!*; укр. *Хай живе марксизм-ленінізм – вічно живе, всепермагаюче, інтернаціональне вчення.*

Лінгвістичний аналіз концептів на семантико-семіотичному рівні виявив міфологічний елемент і у формах персоніфікації суб’єкта дії. Так, виступаючи в тоталітарному дискурсі, персоніфіковані концепти-міфологеми сприймаються за реальні комунікати (наприклад, *Партія сказала*). Використання займенника *Ми* в значенні я – теж показник міфологізації.

Також у результаті аналізу сполучуваності та частоти вживання лексем, що позначають культурні концепти тоталітарного дискурсу, нами було виявлено так звані “механізми гіперболічного переосмислення значення”. Так, концепт *Батьківщина* сполучається з такими гіперболізованими атрибутами: укр. *велика (Хай живе наша велика Батьківщина – Союз Радянських Соціалістичних Республік!)*; рос. *великая, могущественная (Пусть еще сильнее, богаче и краше станет наша Великая Родина!; Ударным трудом крепки могущество Родины!)*; пол. *wielka, silna (Wzorową służbą, pracą i nauką współtworzymy wielkość i siłę socjalistycznej Ojczyzny!)*.

Як бачимо, у результаті функціонування слова-концепту в тоталітарному суспільстві особливо виразно актуалізуються такі його семіотичні компоненти, як міфологемність, ідеологемна природа, сакральний елемент, що зумовлено дією екстралінгвістичних чинників, зокрема ідеологією епохи. Це ще раз підтверджує актуальність дослідження мовних явищ саме в культурологічному ключі.

1. Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики. – Львів, 2003.
2. Вежицкая А. Язык. Культура. Познание. – М., 1997.
3. Левицкий. Семасиология. – Винница, 2006.
4. Кочерган М.П. Слово і контекст. – Львів, 1980.
5. Почепцов. Семиотика. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2002.

ТЕКСТОТВІРНІ ФУНКЦІЇ ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ У БІБЛІЙНОМУ ТЕКСТІ

Юрків Мар’яна,
У курс, Інститут філології
Науковий керівник – Тишківська Н.Я.,
кандидат філологічних наук, доцент

“Сучасна лінгвістика характеризується тенденцією до розгляду синтаксичних одиниць не тільки в аспекті формальної структури, але й у плані вивчення їх функціонально-семантичної організації на комунікативно-прагматичному рівні” [3, с.49]. Це дає змогу по-новому поглянути на функцію питальних речень у процесі комунікації. Речення питальної модальності – предмет для дослідження багатьох

лінгвістів. Однак ще й сьогодні спірним залишається питання дефініції питальних речень, їх класифікації та текстотвірних особливостей.

Питальне речення – це своєрідна за формою, семантикою, інтонацією та комунікативною функцією синтаксична одиниця. Воно по-різному трактується в словниках та наукових розвідках. На нашу думку, найбільш точною є дефініція С.Шабат, а саме: “Питальне речення – це висловлення, що містить апелюване до адресата запитання, яке функціонально спрямоване на одержання потрібної інформації щодо предмета думки, на встановлення реальності чи ірреальності основного змісту речення” [6, с.6]. Багатоплановість і неоднорідність формальних ознак питальних речень, розмаїтість їх значень і функцій зумовлюють існування в мовознавстві різних класифікацій цих структур. При їх диференціюванні важливими є загальна питально-функціональна настанова й модальне значення запиту як універсальної категорії питальності.

Особливу увагу дослідників привертає проблема текстотворення. Питальні речення в цьому аспекті недостатньо вивчені. Будучи одночасно одиницями мови й мовлення, вони адекватно сприймаються й осмислюються насамперед у тексті, адже можуть служити тлом, на якому розгортаються події, стимулом для подальшого розкриття та умовним підсумком попередніх міркувань. Тому можемо виділити такі функції речень питальної модальності:

- спонукальна, або стимулююча;
- мотиваційна;
- емоційно-оцінна.

Слід зазначити, що текстотвірні функції питальних структур виявляються в їх позиції відносно інших синтаксичних одиниць: препозиції, інтерпозиції, постпозиції. Чітко простежити їх функціональні особливості в тексті можемо на основі активізуючих запитань, які є часто вживаними в Біблії. Спонукальна, або стимулююча, функція виявляється в питальних реченнях за умови їх розташування в препозиції до інших мовних одиниць. Мовець загострює увагу адресата для подальшого розгортання думки, як-от: “Що ясніше за сонце? А й воно затемнюється. Тіло ж і кров – ті про зло лиш міркують” [1, с.776].

Активізуючі запитання, розташовані в інтерпозиції, здійснюють мотиваційну функцію, адже є поясненням попередньо висловленої думки й мотивом, причиною для розгортання подальшої інформації в наступних мовних одиницях. Наприклад: “Ви страхаєтесь Господа, надійтесь на благо, на вічне рявання та милосердя. Гляньте на днедавній покоління: чи знав хтось ганьби, довіривши Господеві? Чи був хтось полишений, страхавшись Його? Господь бо співчутливий і милосердний” [1, с.776].

Перебуваючи в постпозиції, питальні речення здійснюють не просто підсумовуючу функцію, а служать засобом для оцінки висловленої думки. Емоційно-оцінна функція таких структур спрямована на зацікавлення співрозмовника, загострення його уваги щодо висловлених фактів, які потребують особливого сприйняття та переосмислення, як-от: “Себе не позбавляй благосної днини, з доброго бажання не пропускаяй нічого. Невже ти для іншого праці своєї не лишиш, і того, в чім трудився, жеребом не розділиш?” [1, с.776]. Питальні речення такого типу містять приховану вказівку на можливий вибір, який є правильним.

Отже, текстотвірні функції питальних речень не викликають сумніву. Питальні структури є виразниками суб’єктивно-об’єктивної модальності й потребують подальшого дослідження.

1. Біблія. – Рим: Видавництво Українського Католицького Університету св. Климента папи, 1983. – 1170 с.
2. Дудик П.С. Синтаксис сучасного українського мовлення. – К.: Наук. думка, 1973. – 289 с.
3. Гуйванюк Н.В., Шабат С.Т. Питальні речення в сучасній українській мові. – Черніці: Рута, 2000. – 66 с.

4. Печенцов О.Г. Семантична структура питального речення // Мовознавство. – 1978. – №6. – С.69-72.
5. СУЛМ: Стилістика / За заг. ред. акад. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – 588 с.
6. Шабат С.Т. Категорія питальності модальності в сучасній українській мові: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Івано-Франківськ, 2000. – 20 с.

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗОК ІЗ КОМПОНЕНТОМ “ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ”

Боднарук Оксана,
V курс, факультет іноземних мов.
Керівник – Романишин І.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Прислів'я та приказки становлять важливу частину мовного багатства кожного народу. Вони є одним із найдавніших жанрів фольклору, його найбільш активною складовою, найтісніше пов'язаною з життям. Скарбниця народної мудрості наповнювалася впродовж багатьох століть і в прислів'ях і приказках відбивалися різні суспільні відносини та погляди людей [1, с.32]. Паремії (від гр. *paroemia* – прислів'я, приказка) стали об'єктом вивчення багатьох вітчизняних (Г.Пермяков, А.В.Кунін, Н.Амосова, К.Баранцев) і зарубіжних (М.Куусі, А.Тейлор, Б.Вайтінг) дослідників.

Тематика прислів'їв і приказок різна. Вони надзвичайно багаті своїм змістом: афористична творчість народу не лише стисло й точно фіксує певний рух думок, почуттів, спостережень, міркувань, прагнень і сподівань, але й виявляє властивий йому допитливий розум, реалістичне розуміння життєвих явищ і здатність оцінювати їх за допомогою легкої іронії. Немає таких сфер людської діяльності, які не знайшли б своє висвітлення в прислів'ях і приказках. Саме тому з великого їх різноманіття ми виокремили лише одиниці з компонентом “Діяльність людини”. Опрацьовані нами паремії були класифіковані за тематичним принципом, наприклад: “Виховання”, “Навчання”, “Влада”, “Господарство”, “Життя”, “Торгівля”, “Праця” тощо. Їх синтаксична зумовленість підтримується лексичними та ефонічними засобами виразності [2, с.268].

Основними лексичними засобами є повтори та зіставлення, які здійснюють функцію підсилення, як, наприклад: “*Don't trouble trouble until trouble troubles you*” (“Не буди лиха, поки воно тихо”). Дуже потужним чинником створення афористичної виразності висловлювання є його образність, що знаходить вираження в персоніфікації, метафорах, метонімії, гіперболах і художніх порівняннях, як-от: “*Life is an onion which one peels crying*” (“Життя – це цибуля, яку чистять з плачем”), “*Sailors get their money like horses, but spend it like asses*” (“Моряки заробляють гроші, працюючи як воли, а витрачають їх як віслюки”).

Оскільки прислів'я й приказки наділені багатьма ознаками поетичного мовлення, помітну роль у їх стилістичній організації відіграє фонічна структура висловлювання. Інколи алітераційність паремій додає їм милозвучності, наприклад: “*Live and learn*” (“Вік живи, вік учись”), “*Score is no sore*” (“Запас біди не чинить”).

До окремого випадку використання стилістичного ефекту алітерації належать римовані прислів'я й приказки: “*Fast bind, fast find*” (“Як дбаєш, так і маєш”).

Інколи частини прислів'я римується, що, з одного боку, значно підвищує афористичність виразу, а з іншого – робить його зручним для запам'ятовування, наприклад: “*He who eats with heart is a worker smart*” (“Хто їсть з охотою, той не мерзне за роботою”).

Римовані співзвуччя широко зустрічаються в англійських прислів'ях і приказках. Переважаючими їх видами є повна та ідентична чоловічі рими, як-от: “*Velvet paws hide sharp claws*” (“За гарною зовнішністю ховається нища душа”).

Розглянуті нами засоби виразності сприяють більшій яскравості англійських прислів'їв і приказок, які виступають органічною частиною англійської мови.

Звертаючись до паремістичного фонду (так називають увесь комплекс прислів'їв і приказок певної мови), історики фіксують зміни в традиціях і звичаях, у матеріальній і духовній культурі народу; етнографи та фольклористи намагаються встановити зв'язок між змістом паремії і національним характером; психологи на їхній основі досліджують певні особливості людського мислення; лінгвісти скеровують свою увагу на мовний склад і принцип будови прислів'їв; нарешті, літературознавці – на своєрідну природу їхніх символів і метафор [4, с.147].

Узяті поза конкретною ситуацією чи контекстом, прислів'я та приказки, попри їхню милозвучність і чіткість логічної організації думки, також можуть справити враження сухих і дещо відсторонених істин. У реальному житті та в літературному тексті зміст прислів'я зумовлений ситуацією, і саме в ній звична здавна паремія виявляє свою багатозначність і виразність і, зрештою, стверджує свою життєвість.

Прислів'я та приказки побутують і в усній формі, додаючи виразності й барвистості мові кожної людини, і в писемній: у художній літературі – як елемент авторського стилю, як засіб індивідуалізації мови персонажа, у публіцистиці – для яскравості та влучності вислову, надання йому певного забарвлення й емоційного відтінку [3, с.72].

Наше дослідження, звичайно ж, не претендує на повне охоплення розмаїтого англомовного паремістичного матеріалу, але дає можливість прилучитися до одного зі своєрідних аспектів фольклору двох народів, відчутти дух і вічну красу мови – як англійської, так і української.

1. Ажнюк Б.М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні. – К.: Наук. думка, 1989. – 134 с.
2. Кунін А.В. Англійська фразеологія. – М.: Высшая школа, 1970. – 342 с.
3. Серебренников Б.А. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – 216 с.
4. Wolfgang Mieder. Proverbs are Never out of Season. Popular Wisdom in the Modern Age. – New York: Oxford University Press, 1993. – 347 p.

ФУНКЦІЇ ОБРАЗУ УЯВНОГО ДРУГА У ТВОРЧОСТІ ДИТЯЧИХ ПИСЬМЕННИКІВ: АЛАНА МІЛНА, АСТРІД ЛІНДГРЕН, МІРИ ЛОБЕ

Томишинець Оксана,
V курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Мартинець А.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент

У своїй нобелівській лекції відомий російський письменник Йосиф Бродський писав: “Жодним кодексом жодної країни світу не придумано жодного покарання за найтяжчий злочин на світі. Цей злочин не несе прямого кровопролиття та смерті, але цей злочин ще тяжчий – це нехтування книжкою. За нього людина платить життям, а країна – своєю історією”.

На сьогоднішній час, час розвинених технологій, проблема, виголошена Йосифом Бродським у Стокгольмі, набуває нової актуальності, адже, як стверджують сучасні журналісти, епоха Гуттенберга “канула в безвість”.

Однією з найболючіших проблем нашого часу є проблема нечитання. Найстрашнішим, на нашу думку, є те, що ця проблема цілковито стосується дітей. Якимось чином виправити її покликані дитячі письменники, основним завданням яких є створення літератури, цікавої саме для сучасної дитини; підбір матеріалу, який міг би привабити сучасну людину-дитину та відірвати її від монітора комп'ютера й телевізора.

З огляду на це дозволимо собі виокремити завдання, функціонально покладені саме на дитячу літературу: виховувати гуманістичні почуття; формувати позитивні емоції;чити дитину співпереживати.

З цілого ряду проблем, які вирішує дитяча література у сфері боротьби з нечитанням, зосередимо увагу на появі в ній скрізного образу уявного друга, що представлений у творчості майже всіх дитячих письменників ХХ століття [1].

Уперше термін “уявний друг” (вигаданий друг) використали в психології, який пов'язували із самотністю та проблемою спілкування. Багато науковців, серед яких Майорі Тейлор, висунули різноманітні причини проблеми створення дитиною уявного друга [4]. Кайлі Холмс стверджує, що уявні друзі допомагають розвинути дитячу творчість і, коли необхідно вберегти дитину від самотності та ізоляваності, допомагають дитині відчувати більшу впевненість [2].

Аналіз текстів, представлених у доробку М.Лобе, А.Мілна й А.Ліндгрена, дав нам підстави стверджувати, що більшість уявних друзів має імена, наприклад Карлсон, бабуся, Вінні-Пух. Окрім того, у них яскраво виражені риси характеру. Уявні друзі зазвичай безтурботні та дружелюбні й служать як друге “Я” для кожної дитини. Здійснивши свою функцію, усі образи уявних друзів зникають або розчиняються.

Учені-психологи вважають, що уявні друзі виникають тоді, коли в дитини немає братика або сестрички, щоб погратися, або коли діти відчувають самотність, коли вони переживають якісь нещасливі моменти свого життя, або, навпаки, вигадують собі друзів після народження брата або сестри, можливо, щоб компенсувати зменшену увагу та любов батьків.

Уявні друзі мають позитивний вплив на дитячий розвиток.

На сторінках Інтернету все частіше зустрічається термін “діти-індіго”, який автори відносять до педагогічного обігу. Існує багато версій про те, хто ці діти-індіго. Термін “діти-індіго” ввели в лексикон люди зі сфери вивчення паранормальних здібностей. Діти-індіго – це неординарні діти, які майже всім відрізняються від звичайних дітей, вони володіють багатьма талантами та дарами. Головною особливістю дітей-індіго є їх здатність пізнання навколишнього світу: на відміну від звичайного логічного методу проб і помилок, вони використовують інтуїцію [5].

Утвердившись у психології та отримавши в цій науці чітке функціональне призначення, термін “уявний друг” було перенесено в галузь літературотворчості.

Зупинимось на найбільш вираженому образі уявного друга у творі Міри Лобе “Бабуся на яблуні”.

Міра Розентхаль (Лобе) народилася 17 вересня 1913 року в Німеччині. У творі “Бабуся на яблуні” Міра Лобе описала самотність, прагнення маленького хлопчика Анді, який мав маму, тата, але в нього не було бабусі, яка би гралася з ним, ходила з ним у зоопарк, на каруселі. У кожного його друга є бабуся, яка проводить із ним час. І тому Анді настільки хотів мати бабусю, що вигадав її. Кожного дня після уроків він хутко мчав зі школи додому й біг до своєї яблуні, де на нього чекала його, хоч і вигадана, але власна бабуся, з якою він міг робити все, що завгодно: гратися, воювати з

піратами, подорожувати, і ніщо не було страшним, тому що поруч завжди була бабуся, яка розважала та вигадувала все нові й нові пригоди. Бабуся, яку вигадав Анді, була точнісінько такою, як на фотографії, яку показала йому мама. Вона дуже була схожа на його справжню бабусю, яка померла ще до його народження. Ця вигадана бабуся виявилась дуже веселою, грайливою, великою фантазеркою, саме такою, про яку хлопчик завжди мріяв [3].

Проаналізувавши повість-казку австрійської письменниці, ми прийшли до висновку, що функції образу уявного друга виконують усі ті завдання, які передбачили для цього поняття психологи, тобто уявний друг – бабуся – заповнює ту прогалину, на яку не вистає уваги та спілкування батьків.

1. Білецький Д.М. Дитяча література. – К.: Нова зоря, 1976.
2. Holmes K. Children's imaginary friends. – New York, 2006.
3. Лобе М., Ферра-Мікура В. Бабуся на яблуні: Повість. Для мол. шк. в.: Пер. з нім. В.Т.Василюка. – К.: Веселка, 1984.
4. Taylor M. Imaginary companions and children who create them. – New York: Oxford University Press, 1999.
5. www.familytimes.com.ua

ОБРАЗ ТОДОСЯ ОСЬМАЧКИ В “САМОТНІЙ МАНДРІВЦІ ДО ВІЧНОСТІ” МАРІЇ КЕЙВАН

Іванова Олександра.

IV курс, Коломийський інститут.

Науковий керівник – Васильчук М.М.,
кандидат філологічних наук, доцент

До числа українських письменників, які жили та творили поза Україною, належить і письменниця Марія Кейван (1914–2002). Її творче обдарування розкрилося лише на еміграції в Канаді. Рідну землю покинула 1944 р., разом зі своїм чоловіком – художником-графіком Іваном Кейваном.

Народилася Марія Кейван у с. Задубрівці на Снятинщині, а середню освіту здобула в Коломії. Тут вона (після медичних студій у Познані) прожила до часу еміграції.

Основні її твори (повісті “Пливе-шумить ріка” та “Карвендель”) є автобіографічними. Уваги заслуговує і праця Марії Кейван “У самотній мандрівці до вічності” [1], в якій письменниця розповідає про одну з відомих постатей в українській літературі – Тодосю Осьмачку. Фактично це спогади про поета, які вперше було опубліковано в Едмонтоні 1963 р., уже після смерті Тодосю Осьмачки.

Нині ім'я Тодосю Осьмачки асоціюється з дивакватістю, розмовами про реальне чи вдаване божевілля письменника. На цю тему є низка публікацій. У деяких із них автори посилаються на Марію Кейван. Так, у 2003 р. вийшла книга Михайла Слабошпицького “Поет із пекла (Тодосю Осьмачка)” [2], де використано згадані спогади Марії Кейван. М.Слабошпицький називає її “чи не найсумліннішим біографом Т.Осьмачки” [2, с.276].

У публікації Марія Кейван подає факти, які дають змогу по-новому прочитати образ Тодосю Осьмачки. Постать письменника стає зрозумілішою. Розповідь про поета Марія Кейван веде з 1945 р. – часу їхнього знайомства в таборі ДіПі у Фюссені.

РОЗВИТОК НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ У РЕГІОНІ

Осудар Тетяна,

III курс, економічний факультет.

Науковий керівник – Сус Т.Й.,

кандидат економічних наук, старший викладач

Нотатки Марії Кейван є важливими ще й із того погляду, що вона, медик за фахом, могла з професійної точки зору аналізувати психічний стан поета.

При знайомстві Тодось Осьмачка постав перед лікаркою стомленим чоловіком у кожусі, пригніченим, але водночас і грізним. Він чимось нагадував традиційний образ Тараса Шевченка. Це й не дивно, адже Осьмачка до Шевченка ставився з пієтетом, навіть фанатизмом. За словами Марії Кейван, “він твердив, що прийде час, коли світ поділиться надвоє – на Шекспіра і Шевченка” [1]. Згадує Марія Кейван, що часто помічала в стані “психічно неповноцінного поета” звичайну симуляцію. Щодо скарг Тодося Осьмачки на хвороби (хворі нирки, печінку), то обстеження, на які вмовила поета Марія Кейван, не виявили нічого серйозного. Наслідком обстеження Тодося Осьмачки в психіатричній лікарні став діагноз “епілепсія”, але згодом письменник зізнався Марії Кейван, що симулював цю хворобу: “Я час від часу вночі зривався з ліжка з диким криком, бив вікно у своїй кімнаті, нищив, що міг, а себе побивав до синяків та калічів до крови” [1].

Досі відкритим залишається питання про манію переслідування поета. Осьмачка, як згадує Марія Кейван, завжди чогось боявся, часто оглядався й казав, що за ним стежать. Соломія Павличко в статті “Психопатичний дискурс: Микола Хвильовий” пише: “Тодось Осьмачка, щоб урятуватися, імітує божевільня” [3, с.266]. А врятуватися він намагався від влади чи більшовицьких агентів, які переслідували людей його рівня.

Хоча з розповідей Марії Кейван Тодось Осьмачка виступає неабияким диваком, проте його неадекватна поведінка для неї була “дивацтвом великої людини”. Він ніде довго не затримувався, несподівано зникав і з’являвся зовсім неочікуваним. Жив завжди в маленьких кімнатах (ледь не на даху чи в підвалі). Тодось Осьмачка – типовий зразок людини-екстраверта, закритої як для суспільства, так і для себе самої.

“У самотній мандрівці до вічності” Марія Кейван згадує про свого друга і як про художника, щоправда, самих творів малярства вона не бачила, але Осьмачка неодноразово розповідав їй історію про те, як ще в Україні, завдяки намальованому ним портретові однієї вдови, цілу зиму жив і харчувався в неї.

Розповідей у Тодося Осьмачки про своє життя було багато, часто, як помічає його біограф, вони заперечували одна одну. Проте Марія Кейван поважала поета значною мірою саме за його дивакуватість та безневинність. “У самотній мандрівці до вічності” Осьмачка виступає справжнім поетом із тонким відчуттям стилю й ритму, з винятковими здібностями декламатора своїх віршів. Щодо його неординарності, то вона зробила цю постать оригінальною та загадковою.

1. Кейван М.-А. У самотній мандрівці до вічності // Україна. – 1963. – №32–34.
2. Слабошпицький М. Поет із пекла (Тодось Осьмачка). – К., 2003. – С.272–278.
3. Павличко С. Теорія літератури. – К.: Основи, 2002. – С.266–273.

Для більшості громадян України, і наш регіон не є винятком, система недержавного пенсійного забезпечення – відносно нове, а для деякого навіть незнайоме поняття. Однак у багатьох країнах світу недержавне пенсійне забезпечення є важливою складовою в загальному компенсаційному пакеті соціального забезпечення працівника поряд із заробітною платою, преміями, бонусами за період праці, медичним страхуванням тощо. Функціонуюча на належному рівні система недержавного пенсійного забезпечення могла би вирішити багато проблем як пересічних громадян, так і економіки регіону в цілому. Тому ми вважаємо проблему створення, функціонування та розвитку недержавних пенсійних фондів дуже актуальною на сьогоднішній день. Система недержавного пенсійного забезпечення базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об’єднань у формуванні пенсійних накопичень із метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов’язкового державного пенсійного страхування виплат.

Хто ж у першу чергу максимально зацікавлений у фондах? Це люди, які матимуть украй малу державну пенсію. Передусім це стосується заробітчан та працівників, що отримують зарплату “в конвертах”. Саме ці категорії не роблять відрахувань до державного Пенсійного фонду (або вони незначні), відповідно й розраховувати в старості на кошти від влади не доводиться. Для нашого регіону проблема надмірної трудової еміграції є досить болючою, тому недержавні пенсійні фонди могли б допомогти забезпечити власними зусиллями гідний рівень життя після виходу на пенсію.

Сьогодні більшість недержавних пенсійних фондів створюється підприємцями-роботодавцями. Таку зацікавленість роботодавців в участі в системі недержавного пенсійного забезпечення можна пояснити низкою переваг і можливостей. По-перше, роботодавці мають змогу вирішити управлінські та соціально-кадрові питання. По-друге, з’являються додаткові інвестиційні можливості та фінансові результати: оптимізувати витрати на соціальне забезпечення за рахунок пільгового оподаткування, залучити з пенсійних накопичень довгострокові фінансові ресурси для реалізації власних інвестиційних програм. Нарешті, законодавством України передбачені податкові пільги.

Ще однією, не менш важливою, функцією недержавної пенсійної системи, є те, що вона являє собою джерело довготермінових інвестицій, необхідних для економічного розвитку регіону та країни в цілому.

Якщо говорити про недержавні пенсійні фонди на Івано-Франківщині, то першим почав функціонувати Відкритий недержавний пенсійний фонд “Прикарпаття” 16 лютого 2005 року. Засновниками його є ЗАТ “Аметист-ІВА”, ПП “Андріоль”, ТОВ “СМС-Центр”, ПП “Система-С”, АТ відкритого типу “Прикарпатська інвестиційна компанія “Прінком”. Стати учасником фонду можна кількома способами. Перший – коли ваш роботодавець укладає пенсійний контракт на вашу користь. Те саме може зробити й ваша професійна спілка, членом якої ви є. Другий – крім роботодавця та профспілки, на вашу користь укласти пенсійний контракт можуть ваші чоловік чи

дружина, діти чи батьки, які мають можливість і бажання піклуватися про вас. І, нарешті, третій – учасником можете стати ви самі, уклавши пенсійний контракт особисто. У контракті платник зазначає суму внесків та періодичність сплати. Внески можна робити щомісячно, щоквартально чи раз на рік. Максимальний розмір внесків не обмежується. Гроші, які перераховують до недержавного пенсійного фонду, вкладаються в цінні папери, нерухомість, дорогоцінні метали чи перераховуються на депозитні рахунки. Відповідно до принципу розподілу коштів в одну інвестиційну галузь вкладається дуже малий відсоток активів фонду, що чітко встановлено законодавством. Таким чином фонд “Прикарпаття” підвищує рівень збереження коштів фонду. За перший рік роботи НПФ “Прикарпаття” досяг значних результатів. Учасниками отримано дохід у вигляді грошових надходжень на рівні 39,02% річних. Частина всіх коштів зберігалася на депозитному рахунку, частина працювала в операціях із цінними паперами. Результати року показали правильність обраної стратегії. Прибуток від операцій із цінними паперами майже в 6 разів перевищив прибуток від депозитів. Такі умови приваблюють усе більше й більше клієнтів. За даними НПФ “Прикарпаття”, за час діяльності учасниками фонду стало понад 200 фізичних і близько 20 юридичних осіб, які піклуються про додаткову пенсію для своїх працівників. Дондавна ВНПФ “Прикарпаття” був своєрідним монополістом у регіоні, але на сьогоднішній день у нашій області функціонують ще такі НПФ, як “Соціальна перспектива”, “Соціальна перспектива ІФЦ” та “Івано-Франківськ”.

У всіх трьох вищезгаданих НПФ є чотири пенсійні схеми:

1. Для вкладників – юридичних осіб з установленими розмірами пенсійних внесків на користь учасників: фіксовані періодичні внески як відсоток від суми заробітної плати учасника.
2. Для вкладників – юридичних осіб з установленими розмірами пенсійних внесків на користь учасників: відсоток відрахувань залежить від віку та/або стажу учасників, на користь яких сплачуються внески вкладником.
3. Для вкладників – юридичних та фізичних осіб з установленими розмірами пенсійних внесків на користь учасників: періодичні внески у фіксованих сумах.
4. Для вкладників – фізичних осіб з установленими розмірами пенсійних внесків на користь учасників: періодичні внески як відсоток від суми заробітної плати вкладника.

Законодавством України створена жорстка система захисту інтересів учасників недержавного пенсійного забезпечення. По-перше, це державний контроль, який здійснюється Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг, Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Національним банком України, Антимонопольним комітетом України.

Незважаючи на це, пересічні громадяни не довіряють НПФ. За словами фахівців, громадяни ще пам’ятають негативні враження від скандалів із фінансовими пірамідами на початку 90-х і свої втрачені заощадження в Ощадбанку СРСР. На те, що недержавне пенсійне забезпечення в багатьох регіонах України, у тому числі й на Івано-Франківщині, перебуває в зародковому стані, впливає і відсутність реклами з боку фондів, і нерозгалуженість мережі філій та представництв, і вже згадана невіра населення в майбутні прибутки. Подолати стереотипи недовіри НПФ і завоювати довіру може лише надійна й ефективна робота фондів упродовж 3–5 років.

МЕХАНІЗМ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Андріїв Оксана,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Криховецька З.М.,
кандидат економічних наук, доцент

Актуальність іпотеки та іпотечного кредитування для України останнім часом набуває все більш пріоритетного значення в контексті розвитку держави й суспільства. Увага до цієї проблематики породжена скоріше не намаганням копіювати зарубіжний досвід, а привести в дію вже створені в Україні економічні та правові передумови для широкомасштабного іпотечного кредитування.

Слід зазначити, що система іпотечного кредитування посідає унікальне місце в національній економіці. По-перше, у даний час іпотечне кредитування в більшості економічно розвинутих країн є не тільки основною формою поліпшення соціально-економічних умов, але й здійснює істотний вплив на економічну ситуацію в країні в цілому. З іншого боку, система іпотечного кредитування являє собою сьогодні складний механізм, який складається із взаємопов’язаних та взаємозалежних підсистем (ринку нерухомості та операції з купівлі-продажу нерухомості, комплекс операції із надання та обслуговування іпотечних кредитів, фондовий ринок та операції сек’юритизації іпотечних активів тощо). За рахунок іпотеки здійснюється інвестування реального сектора економіки та збільшення його капіталу, і внаслідок цього забезпечується стабільне зростання доходів у різних галузях економіки. Іпотека може стати одним із важливих інструментів створення національної системи заощаджень. При широкому впровадженні іпотечного кредитування в країні збільшаться бюджетні надходження, ефективніше вирішуватимуться житлові питання, зросте відтворення робочої сили та її мобільність. За рахунок управління розгалуженими фінансовими потоками держава має можливість впливати на соціально-економічні процеси в країні.

У сучасній науковій літературі існує багато трактувань терміна “іпотека”. Відповідно до Закону України “Про іпотеку” іпотека – це вид забезпечення виконання зобов’язань нерухомим майном, що залишається у володінні й користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов’язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника в порядку, установленому законодавством. Отже, іпотека являє собою тісний взаємозв’язок застави нерухомості й кредиту під дану заставу. Тому доцільно, на нашу думку, дати визначення поняттю “іпотечний кредит”.

Іпотечний кредит – це особливий вид економічних відносин із приводу надання кредитів під заставу нерухомого майна на фінансування інвестиційних заходів. Особливістю іпотечного кредиту є те, що заставою для його надання може виступати та нерухомість, на купівлю якої він береться.

Основними показниками, які використовуються спеціалістами для проведення порівняльної оцінки іпотечного кредитування та іпотечного ринку в тій чи іншій країні, є: рівень заборгованості за іпотечними кредитами у % до ВВП; LTV – коефіцієнт, який характеризує відношення суми позики до вартості нерухомості; вид та розмір ставки за іпотечним кредитом; термін надання іпотечного кредиту; рівень заборгованості за іпотечними цінними паперами у % до ВВП.

Слід зазначити, що, за даними національної іпотечної асоціації, станом на 1 жовтня загальні обсяги заборгованості за іпотечними кредитами досягли 20,8 млрд. грн., при цьому темпи зростання в III кварталі склали 31%, а з початку року – 95%. Приріст

абсолютних показників зумовив суттєве зростання частки житлових іпотечних кредитів у загальному кредитному портфелі банків: якщо в січні 2006 р. вона становила 7,5%, у липні – 8,7%, то на 1 жовтня – 9,9%, тобто впродовж року частка іпотеки зросла на 2,4%.

Характерною рисою національного іпотечного ринку є значний рівень його валютизації – частка кредитів, що надані в іноземній валюті, становить 80,8%. Це спричинено тим, що кредити в гривні дорожчі за кредити в доларах США в середньому на 5–5,5%. За підрахунками експертів при отриманні доларової позики, наприклад на 15 років, житло дорожчає в середньому на 80%, тоді як при кредитуванні в гривні – на 130%. Іпотечний ринок залишається концентрованим: на перші 10 банків припадає 85,6% обсягів кредитування, перша л'ятірка банків контролює 65% ринку. Лідером за обсягом заборгованості за іпотечними кредитами є Райффайзен Банк Аваль, друге та третє місце посідають Укрсиббанк та Укрсоцбанк.

Великої уваги також вимагає ресурсне забезпечення іпотечного кредитування, а саме – рефінансування іпотечних позик, що передбачає впровадження вторинного ринку іпотечного кредитування. Надто повільне системне впровадження дворівневої моделі фінансування іпотечних кредиторів загострює певні ризики, що є притаманними для однорівневого іпотечного ринку:

- короткострокові джерела фінансування довгострокових іпотечних активів первинних іпотечних кредиторів можуть призвести до загострення цінових ризиків та ризиків ліквідності іпотечних кредиторів;

- неприйнятні для більшості населення умови кредитування з огляду на високі процентні ставки;

- подальша валютизація ринку іпотечних кредитів; загострення валютних ризиків для позичальників із можливою трансформацією в кредитні ризики в разі значного здешевлення гривні (платіжний шок); залежність кредиторів від зовнішніх джерел та поведінки експортерів;

- системні ризики, що пов'язані з браком надійних ліквідних інструментів на фондовому ринку у вигляді іпотечних цінних паперів, з огляду на потреби щодо формування активів пенсійними фондами та страховими компаніями;

- дефіцит джерел фінансування будівництва з макроекономічними наслідками.

Для активізації ринку доцільно зробити послідовні кроки:

- надати змогу іпотечним кредиторам мінімізувати вплив ризику ліквідності шляхом розширення його можливостей щодо рефінансування за допомогою продажу або застави іпотечних активів – кожен банк має отримати доступ до фондового ринку;

- мінімізувати вплив цінового ризику шляхом його розподілу з використанням змінюваних процентних ставок за іпотечними кредитами, які розраховуються на базі об'єктивних ринкових індикаторів;

- забезпечити публічну та надійну систему реєстрації прав на нерухомість та їх обтяжень за сучасними технологіями;

- забезпечити рівні конкурентні умови для професійних учасників фінансового ринку; невтручання держави в ринкові процеси як первинного іпотечного кредитора.

Аналіз організаційного та ресурсного забезпечення механізму іпотечного кредитування, тенденцій розвитку іпотечного кредитування в Україні в цілому дозволив зробити висновок, що державна політика, вітчизняна законодавча практика говорить про те, що в Україні існує чітко виражена тенденція до формування змішаної моделі іпотечного кредитування, шляхом об'єднання елементів класичної німецької й американської моделей. Впровадження такої моделі вимагає більш розвинутої

(порівняно з континентальною) інфраструктури іпотечного ринку, тобто наявне коло проблем інституційного характеру.

1 Закон України "Про іпотеку" від 05.06.2003 р. №898-IV // <http://www.rada.kiev.ua>.

2 Офіційний сайт Української державної іпотечної асоціації // <http://www.unia.com.ua>.

3 Гринько О.Л. Формування і розподіл банківських ресурсів на іпотечно кредитування // Фінанси України. – 2005. – №7. – С.119-131.

4. Босова О. Стан і перспективи розвитку іпотечного кредитування в Україні // Економіст. – 2006. – №9. – С.36–39.

5. Погорельцева Н. Особливості становлення іпотечного ринку в трансформаційній економіці // Банківська справа. – 2006. – №3. – С.27–38.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Юсип Наталія,

IV курс, економічний факультет
Науковий керівник – Пилипів Н.І.,
кандидат економічних наук, доцент

Важливою складовою управлінської діяльності підприємства є віміло сформована облікова політика. Однак це питання в Україні є малодослідженим. Цією темою займалися С.Голов, П.Житний, А.Риндя, І.Стефанюк, Л.Гуйда.

Метою написання даної статті є визначення змісту облікової політики, причин, які стримують її застосування на практиці, а також розробка пропозицій, спрямованих на вирішення цієї проблеми.

На сьогодні спостерігається формальний підхід до формування облікової політики. На таку ситуацію впливає як відсутність практичного досвіду управління в ринкових умовах, так і недостатнє законодавче врегулювання та вивчення науковцями цього питання. Раніше також передбачалось створення та дотримання певної облікової політики, але практичне її застосування не давало бажаних результатів. "Нові стандарти поставили перед підприємством нові вимоги, часом досить складні, розв'язання яких потребує ґрунтовних знань економічних процесів..., чинного законодавства України..." [1, с.2].

Причинами, які свідчать про необхідність формування облікової політики підприємства в нашій країні, є:

- управлінська спрямованість облікової політики визначає конкурентоспроможність підприємства, оцінює ступінь гарантованості економічних інтересів підприємства і партнерів у фінансових відносинах;

- після відмови держави від жорсткої регламентації в обліку допускається багатоваріантність організації обліку з питань господарської діяльності. Обраний оптимальний варіант повинен знайти відображення в наказі про облікову політику підприємства;

- загальні правила бухгалтерського обліку встановлюються на державному рівні, у масштабах галузі ці правила уточнюються. При розробці облікової політики підприємство з урахуванням особливостей своєї діяльності передбачає принципи, методи та процедури, які для нього характерні. Причому правила, розроблені підприємством самостійно, не повинні суперечити вимогам П(С)БО та інших нормативних документів;

– фінансова звітність в Україні складається в типових формах. “Облікова політика має на меті створити на кожному підприємстві таку систему бухгалтерського обліку, яка б дозволила показати у фінансовій звітності інформацію, що однозначно тлумачиться, складену з урахуванням особливостей кожного конкретного підприємства” [2, с.23];

– унаслідок переходу України на національні стандарти бухгалтерського обліку фінансова звітність більше управлінської, інформаційної спрямованості. “... це забезпечує однозначність тлумачення показників фінансової звітності, ... створює умови для здійснення фінансового менеджменту” [3, с.22].

Результати проведених досліджень дають підстави для висновку, що сьогодні є необхідним переосмислення ролі облікової політики в процесі управління підприємством. Облікова політика здійснює не тільки функції обліку та формування звітності, а й функції управління: планування, аналізу, контролю та прогнозування.

Формування облікової політики на даному етапі супроводжується низкою проблем, вирішення яких полягає в такому:

– облікова політика підприємства повинна забезпечувати цілісність системи бухгалтерського обліку, тому вона має охоплювати всі аспекти облікового процесу: методичний, технічний та організаційний;

– фахівці з обліку повинні не тільки керуватися основними принципами обліку, а й брати участь у розробці стратегічних управлінських рішень;

– розумінні всієї відповідальності за прийняте управлінське рішення;

– удосконаленні кваліфікаційного рівня бухгалтерів;

– дотриманні єдиних правил бухгалтерського обліку, в яких враховано особливості господарської діяльності підприємства;

– забезпеченні практичного “втілення в життя” обраної підприємством облікової політики.

1. Гуйда Л. Як підготувати наказ про облікову політику підприємства // www.dtk.com.ua/debet/ukr/2001/03/03_pg_4.html.
2. Риндя А. Своя політика в обліку // Податки та бухгалтерський облік. – 2005. – №100. – С.23–31.
3. Стефанок І., Ловінська Л. Про національну облікову політику в Україні // Економіка України. – 2006. – №4. – С.22 – 29.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІЗИНГУ

Петрівська Ірина,
ІІІ курс, економічний факультет,
Науковий керівник – Гнатюк Т.М.,
кандидат економічних наук, доцент

Процес переходу до ринкових відносин зумовив пошук нових шляхів вирішення проблем, пов'язаних із перехідними етапами розвитку економіки.

Рівень розвиненості лізингових відносин є своєрідним показником розвиненості всієї економічної системи країни. Переваги лізингу в порівнянні з іншими засобами інвестування полягають у тому, що підприємствам даються не кошти, контроль за обгрунтованою витратою яких не завжди можливий, а безпосередні засоби виробництва, необхідні для відновлення та розширення виробничих засобів.

У країні поряд із ринком банківського капіталу розвивається ринок лізингових послуг як альтернатива використання фінансово-кредитного потенціалу. Досягти конкурентних переваг у бізнесі допоможе оптимальний спосіб забезпечення підприємства новим обладнанням на основі використаних переваг лізингу [1].

За даними опитування 2004 року в найближчому майбутньому в Україні буде спостерігатися попит на лізингові послуги [2]. Однак його зростання відбувається не за рахунок збільшення потреби підприємств у придбанні нового обладнання, а за рахунок частішого використання підприємствами саме цього типу оновлення своїх активів.

На сьогодні операції з фінансового лізингу в Україні є рідкістю. На думку фахівців, головною перешкодою для розвитку лізингу в Україні є Закон України “Про лізинг”, який було прийнято 16 грудня 1997 року Верховною Радою України, оскільки зберігається орієнтація документів на стару систему бухгалтерії з її основоположним принципом амортизації [3]. Другою перешкодою на шляху впровадження лізингових схем в економіці країни є високі ставки за кредитними ресурсами комерційних банків. Щоб лізингова операція була ефективною та принесла хоча б мінімальний прибуток, облікові ставки Національного банку України не повинні у два рази перевищувати кредитних ставок комерційних банків. Ще одним чинником є неготовність до лізингових операцій як потенціальних лізингодавців, так і лізингодержувачів. Більшість керівників виробничо-комерційних структур різних організацій правових форм не розуміє, у чому полягає сутність лізингових операцій [4].

Потенційний попит в Україні потребує широкого використання лізингових послуг. Знос обладнання сягнув 80%, однак реальне відшкодування первинних капітальних витрат, яке б відповідало цій цифрі, для підприємств недосяжне [5]. Тому лізинг видається найпривабливішим механізмом реорганізації персеобладнання виробництва. Він має перед банківським кредитуванням дві істотні переваги:

1) зберігає право власності на активи;

2) безпосередньо пов'язує термін оплати лізингу з здатністю генерувати кошти й терміном служби активів.

Зараз на ринку фінансового лізингу України діє 16 лізингових компаній, що об'єднані у Всеукраїнську асоціацію лізингу “Укрлізинг”. Більшість із них – банківські структури та лізингові компанії, створені промисловими організаціями для реалізації своєї продукції. Незважаючи на це, чистих лізингових угод сьогодні майже не існує, а є безліч, які їх лише нагадують [2].

На думку спеціалістів, для прискорення поширення лізингу та фінансового забезпечення його програм повинен бути створений Національний фонд сприяння розвитку лізингу [6]. Також наявність таких операцій значно б вплинула на розвиток в Україні високоякісного програмного забезпечення.

Саме зараз позитивні риси лізингу найбільш дієздатні. Орендарю вигідно користуватися устаткуванням, не набуваючи його у власність, а одержуючи на час за визначену плату. Вигідно й банку, тому що дороге устаткування можна не раз здати в оренду й у такий спосіб дістати прибуток від надходження орендних платежів, який у декілька разів перевищує ціну устаткування, заплачену банком.

Ефективність використання орендного обладнання зростає. Висока рентабельність лізингу та наявність адекватної нормативної бази можуть сприяти формуванню темпів розвитку цієї операції. При дефіциті внутрішніх капіталовкладень такий шлях є виходом із положення невизначеності.

Таким чином, для забезпечення реанімації лізингових операцій в Україні в першу чергу необхідно [3]:

– зробити законодавство зрозумілим і недвозначним;

- спростити процедуру повернення майна власнику в разі відмови платіжу за нього;
- для захисту лізингодавця обов'язково реєструвати лізингові угоди;
- зменшити на 50% для кожного з перших двох років експлуатації майна відрахування на прискорену амортизацію, яка нараховується згідно з пунктом 8.6.2 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств".

Також великі перспективи щодо подолання проблем відсутності інвестиційних коштів має міжнародний лізинг. Відповідно до правил МВФ зобов'язання продавця, що впливають із лізингової угоди, не включаються в обсяг зовнішньої заборгованості держави.

1. Внухова Н.М., Бадрим О.С., Червотинко В.А. Оцінка майбутніх можливостей розвитку фінансового лізингу в Україні // Фінанси і кредит. – 2004. – №9. – С.51–56.
2. Бізнес-середовище в Україні. – К.: Міжнародна фінансова корпорація, 2004.
3. Закон України "Про фінансовий лізинг" // Урядовий кур'єр. – 2004. – 16 січня.
4. Тимченко О. Становлення і розвиток лізингу в Україні // Вісник НБУ. – 2004. – №2. – С.29–59.
5. Балабан О. Лізинг як ефективний засіб прискорення темпів оновлення матеріально-технічної бази АПК // Галицько-економічний вісник. – 2004. – №2. – С.34–35.
6. Ларіонова Л. Лізинг і ринкові умови в Україні // Фінанси України. – 2001. – №7. – С.92–95.

ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ

Кохан Ірина,

II курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Барчук В.П.,
старший викладач

Економічний ріст визначається і вимірюється двома взаємопов'язаними способами: як збільшення реального ВВП чи ЧНП за деякий період часу (1) чи як збільшення за деякий проміжок часу реального ВВП чи ЧНП на душу населення (2). Застосовуватися можуть обидва визначення. Наприклад, якщо в центрі уваги перебувають проблеми воєнно-політичного характеру, найбільш прийнятним є перше визначення, але при порівнянні життєвого рівня населення в окремих країнах і регіонах більш коректним буде друге визначення. Зазвичай, виходячи з будь-якого визначення, економічний ріст вимірюється річними темпами росту у %.

Значення економічного росту полягає в збільшенні суспільного продукту в розрахунку на душу населення, тобто сприяє росту рівня життя. Зростаюча економіка володіє великою можливістю задовольняти нові потреби й вирішувати соціально-економічні проблеми як у самій державі, так і на міжнародному рівні. За визначенням, зростаюча економіка характеризується приростом річного реального продукту, який може використовуватися для більш ефективного задоволення існуючих потреб чи для розробки нових програм. Збільшення реального заробітку збільшує коло можливостей, доступних для будь-якої сім'ї, – поїздка на відпочинок, новий предмет побуту, вища освіта для дітей тощо – без збитку для інших можливостей і благ. Разом із тим, економічний ріст дозволяє, наприклад, втілити в життя нові програми щодо боротьби з бідністю та забрудненням навколишнього середовища без падіння існуючого рівня споживання, скорочення об'ємів інвестицій і виробництва суспільних благ. Економічний ріст полегшує вирішення проблеми обмеженості ресурсів. Згладжуючи вищезазначену проблему – знімаючи економічні перешкоди, які виникають у результаті

обмеженого рівня виробництва, економічний ріст дозволяє суспільству краще реалізувати поставлені економічні цілі та втілювати нові широкомасштабні програми [1, с.380].

Економічний ріст будь-якої країни визначається шістьма основними факторами, чотири з яких пов'язані з фізичною можливістю економіки до росту. Перечислимо їх: 1) кількість та якість природних ресурсів; 2) кількість та якість трудових ресурсів; 3) величина основного капіталу; 4) технологія. Ці чотири фактори економічного росту можна об'єднати під назвою фактори пропозиції. Саме вони роблять ріст виробництва фізично можливим. Тільки доступність більшої за якість кількості ресурсів, включаючи технологічний потенціал, дозволяє збільшити виробництво реального продукту.

Проте слід розрізняти спроможність до росту й реальний ріст сам по собі, для якого важливі два фактори. По-перше, ріст залежить від попиту. Для реалізації зростаючого виробничого потенціалу економіка країни повинна забезпечити повне використання обсягу ресурсів, що збільшується. Для цього вимагається збільшення рівня сукупних витрат. По-друге, на економічний ріст впливають фактори розподілу. Для найбільш ефективного використання виробничого потенціалу повинне бути забезпечене не тільки повне їх залучення в економічний оборот, але і їх ефективне використання. Потрібно зауважити, що фактори попиту й пропозиції, які впливають на економічний ріст, взаємопов'язані. Наприклад, безробіття зазвичай сповільнює темпи накопичення капіталу, а також збільшення видатків на їх вивчення. І навпаки, низькі темпи залучення нововведень і капіталовкладень можуть стати головною причиною безробіття.

В останній час виникли серйозні сумніви щодо економічного росту для країн, які досягли благополуччя. В основі цих сумнівів лежить ряд взаємопов'язаних аргументів.

1. **Забруднення навколишнього середовища.** Противники економічного зростання більш за все схильовані погіршенням навколишнього середовища. Вони стверджують: індустріалізація й економічне зростання породжують такі негативні явища сучасного життя, як забруднення, промислові викиди, погіршення екологічного стану в містах і т. д. Це виникає в результаті того, що виробничий процес лиш перетворює природні ресурси, але не утилізує їх цілком. Практично все, що залучається у виробничий процес, з часом повертається в навколишнє середовище у вигляді відходів. Чим більше економічне зростання й вищий рівень життя, тим більшу кількість відходів буде поглинати навколишнє середовище. Будь-яка країна, котра досягнула благополуччя, своїм подальшим зростанням буде тільки задовольняти все більш несуттєві потреби при одночасному зростанні екологічної кризи. Тому деякі економісти вважають, що економічне зростання повинне цілеспрямовано стримуватися.

2. **Чи вирішує економічне зростання всі проблеми?** Прихильники економічного зростання вважають, що воно вирішує соціально-економічні проблеми. Проте таке твердження не є цілком підтвердженим. Противники стверджують, що проблема бідності в країні (нерівність у доходах) є, по суті, проблемою розподілу, а не виробництва. Для її вирішення потребуються політичні заходи, а не збільшення суспільного продукту. Отже, не є очевидним, що економічне зростання є засобом вирішення проблем, які стоять перед країною.

3. **Відсутність гарантій.** Противники економічного зростання припускають, що швидкий ріст (особливо технологічне оновлення) породжує хвилювання та невпевненість серед людей. Працівники будь-якого рівня остерігаються, що набути ними професійні навички й досвід можуть стати застарілими в міру технологічного прогресу.

Багато економістів виступає на захист економічного росту як важливої суспільної мети, наводячи такі аргументи.

1. **Рівень життя.** В умовах економічного росту вибір соціальних цілей стає менш болочим і приводить до зменшення протиріч між різними верствами населення. З'являється можливість одночасно модернізувати збройні сили, підтримувати інфраструктуру на належному рівні, втілювати програми допомоги перестарілим, хворим і бідним, удосконалити систему освіти й інші напрями соціальної сфери і при цьому збільшувати особисті доходи.

2. **Економічний ріст і навколишнє середовище.** Прибічники економічного росту вважають, що його зв'язок із навколишнім середовищем надто перебільшений. Забруднення є не стільки побічним продуктом економічного зростання, скільки результатом неправильного ціноутворення, а саме: значна частина природних ресурсів (ріки, озера, океани й повітря) розглядається як "спільна власність" і не має ціни, унаслідок чого ці ресурси використовуються надто інтенсивно, що погіршує їх стан. Вирішення цієї проблеми можливе при введенні законодавчих обмежень і спеціальних податків для того, щоб компенсувати недоліки системи ціноутворення й попередити нерациональне використання природних ресурсів. Проте, звичайно ж, існують серйозні проблеми, пов'язані із забрудненням навколишнього середовища, але обмеження економічного росту не вирішать цих проблем.

3. **Нерівність доходів.** Економічний ріст – це єдиний реальний спосіб досягнути справедливого розподілу доходів у нашому суспільстві. "Малоймовірно, що виборці із середнього класу проголосують за розподіл частини свого доходу на користь бідних. Швидше вони проголосують за те, щоб виділити бідним частку зі зростаючого продукту" [2]. Тому основним засобом покращення економічного становища бідних є збільшення загального рівня доходів у результаті економічного зростання. Відповідно відмова від економічного зростання означала б утрату всякої можливості поліпшити своє матеріальне становище.

1. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Економікс: проблеми и политика: Пер. с англ. 11-го изд. – К.: Хагар-Демос, 1993. – 785 с., табл., граф.
2. Robert M., Solow. Is the End of the World at Hand? // Challenge. – 1973. – March–April. – P.41.
3. Економічний тлумачний словник (українсько-англійський-російський) / Л.М.Алексєєнко, В.М.Олексєєнко. – Тернопіль: Астон, 2003. – 672 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Заверуха Марія,
III курс, Калуський НКЦ.
Науковий керівник – Гнатюк Т.М.,
кандидат економічних наук, доцент

Одним з основних завдань розбудови української держави та реформування її економіки є формування валютного ринку в Україні. В умовах колишнього СРСР в Україні існувала державна монополія на зовнішньоторговельну діяльність і державна валютна монополія. Валютний ринок був представлений Держбанком та Зовнішекономібанком (ЗЕБ) СРСР [3]. Функції регулювання валютних надходжень від реалізації продукції здійснювали такі державні органи, як Держплан, Держбанк, Міністерство фінансів. Готівкову емісію рубля виконував виключно Держбанк СРСР.

Особливістю валютного ринку перехідного етапу була відсутність національної системи валютного регулювання в Україні.

Офіційно купон розглядався не як національна валюта, а як своєрідна заміна готівкового рубля. У зв'язку з цим весь облік в Україні, виплати населенню проводилися за курсом 1:1. НБУ не встановлював співвідношення між рублем та купоном.

Хронічно нерівноважена грошова система фактично перебувала в "рублевій зоні": курс відносно інших іноземних валют визначався через крос-курс стосовно російського рубля та рубль відіграв роль ключової резервної валюти.

Серед негативних явищ у валютній сфері, які були характерні для цього етапу розвитку валютного ринку в Україні, слід назвати [1]:

- організаційну слабкість банківської системи;
- низький рівень державних валютних резервів;
- кризу неплатежів у безготівковому обігу з країнами СНД, у першу чергу з Росією;
- широке використання іноземних валют у внутрішньому обігу, яке істотно підірвало стабільність і без того слабкої грошової одиниці – купона;
- постійний дефіцит платіжного балансу у відносинах із країнами СНД та загострення економічної та енергетичної кризи.

Перший крок щодо проведення валютної реформи в Україні зроблено 16 листопада 1992 р. згідно з Указом Президента України. З цього часу український карбованець стає єдиним законним засобом платежу на території України. Передумовою виходу України з так званої "рублевої зони" стало проведення взаємозаліку заборгованості між Україною та Росією в грудні (з 3.12 по 31.12) 1992 р. за станом на 16 листопада 1992 р. [2].

У 1992 р. за пропозицією НБУ почалося створення резервів та розробка механізму для підтримки валютного курсу національної валюти. Характерною рисою цього періоду встановлення валютного ринку незалежної держави було прийняття Постанови Верховної Ради України "Про формування валютних фондів України у 1992 р." від 5 лютого 1992 р. та створення в жовтні 1992 року валютної біржі при НБУ.

Водночас інфляційні процеси в економіці України внаслідок неконтрольованої кредитної емісії, подальшого спаду виробництва, зростання цін на енергоносії, відсутність як зовнішньої, так і внутрішньої рівноваги грошового обігу, проблеми, пов'язані з використанням "тимчасової" валюти – карбованця, призвели до різкого падіння курсу карбованця відносно іноземних валют.

Унаслідок цього урядова політика з 12 серпня 1993 р. до серпня 1994 р. була переорієнтована на спробу відновлення зовнішньоторговельної та валютної монополії [3].

Таким чином, перехідний етап розвитку валютного ринку в Україні можна поділити на декілька періодів:

- 1) попередній – з прийняття Декларації про державний суверенітет України до виходу України з "рублевої зони";
- 2) період упровадження власної грошової одиниці та прийняття національного валютного законодавства;
- 3) період спроби відновлення державної валютної монополії;
- 4) період лібералізації валютного ринку та відносної стабілізації валютного курсу карбованця, який закінчився запровадженням національної валюти – гривні [1].

1. На валютному ринку знову неспокійно. Що очікує гривню? // Компаньйон. – №47
2. Гальчинський А., Єщенко П., Палкін Ю. Основи економічної теорії. – К., 1995.
3. Ющенко В.А. Валютне регулювання. – К., 2002.

ПОДАТКОВІ СТИМУЛИ

Шпак Андрій,
учень 11 класу Івано-Франківської ЗОШ І–ІІІ ст.,
дійсний член Малої академії наук.
Науковий керівник – О.І.Івасишин,
кандидат економічних наук, асистент

У міру росту якісних і кількісних параметрів бізнес стає все складнішим організмом, який потребує структурованої форми управління фінансовими та податковими відносинами для опрацювання зростаючого потоку інформації. Пошук шляхів оптимізації податкових платежів являє собою один із напрямів податкового планування, який здійснюється в інтересах бізнесу і має назву – податковий аналіз.

Мінімізація податків – термін, який часто вводить в оману. У дійсності, метою повинна бути мінімізація (зниження) податків, а не збільшення доходів підприємства після сплати податків. Це не завжди те ж саме. Уважаємо за необхідне подати простий, наочний приклад: якщо мінімізація податків зроблена некоректно, то штрафи багатократно перевищують плановий ефект від мінімізації.

Основною ланкою мінімізації податкових платежів є ефективна податкова політика підприємства, що припускає:

- оптимізацію господарсько-фінансової діяльності підприємства за рахунок мінімізації податкових платежів до бюджетів різних рівнів;
- використання податкових пільг;
- використання особливостей груп регіональних утворень із різними системами оподаткування;
- використання системи планування податкових платежів і надходжень на майбутні періоди;
- оптимізацію системи оподаткування для суб'єктів малого підприємництва;
- оптимальний вибір елементів впливу на різні бази оподаткування;
- ефективно обрану податкову політику.

Оптимізація господарсько-фінансової діяльності підприємства за рахунок мінімізації податкових платежів до бюджетів досягається шляхом зіставлення різних варіантів застосування ставок об'єктів оподаткування.

Наприклад, малі підприємства мають право самостійно вибирати систему оподаткування, у тому числі спрощену, де замість сплати податків і зборів сплачується єдиний податок у розмірі 6% чи 10%, а фермерські господарства можуть вибирати систему оподаткування шляхом сплати фіксованого сільськогосподарського податку.

Підприємство самостійно може регулювати об'єкти оподаткування, наприклад, щоб зменшити суму податків (зборів), зменшується сума нарахованої заробітної плати тощо.

У науковій роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової задачі в системі оподаткування. Це дозволило формулювати деякі висновки науково-прикладного характеру, що відображають вирішення завдань відповідно до поставленої мети.

Як теоретична передумова дослідження ролі податкової системи, у роботі були вивчені економічні категорії, які мають стимулюючу дію на господарюючих суб'єктів. На цій підставі побудована система податкового стимулювання, до якої входять:

- податкові стимули у формі зміни термінів сплати зобов'язань перед державою – податкові канікули;

• податкові стимули у формі зміни термінів сплати зобов'язань перед державою – податкові канікули.

При оцінці специфічних рис податкових систем різних держав у роботі теоретично обґрунтовано визначення понять “податкових стимулів” та “податкових пільг” у структурі їх елементів.

Особливість податкової системи України не дозволяє копіювати світові методики економічного податкового аналізу. У зв'язку з цим пропонується інноваційна методика аналізу, яка дозволить спрогнозувати фінансовий результат і визначити корисність використання сум податкових пільг.

У роботі проведено порівняльний аналіз варіантів прийняття рішень про рівень беззбитковості діяльності підприємства. За результатами аналізу теоретично запропоновано та практично сформовано висновок відносно економічної суті податкових пільг.

Пропонується виділення таких етапів аналізу використання елементів податкового стимулювання:

- вибір елемента системи податкового стимулювання;
- визначення періоду проведення аналітичних досліджень;
- збір інформації, необхідної для проведення аналізу;
- вибір методів аналізу;
- проведення економічного аналізу (чисельні розрахунки, порівняння, виявлення впливу факторів тощо);
- одержання результатів економічного аналізу;
- виявлення протиріч у результатах;
- визначення точного результату аналізу;
- ухвалення управлінського рішення.

У ході дослідження визначено, що методика економічного аналізу, зорієнтована на типові українські умови системи оподаткування, не повинна залежати від припущень класичного варіанта й наявності величезної кількості даних, необхідних для оцінки застосування податкових стимулів. У зв'язку з цим у роботі запропонована нова методика процедури податкового аналізу, а також зроблено ряд висновків і пропозицій щодо практичного застосування даної системи.

Результати, отримані за допомогою застосування різних методів аналізу, свідчать про адекватність моделей, що досліджувались, і можливості їх використання з практичною мотивацією.

СТРУКТУРА ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ: ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ

Бабецька Іванна,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Вівчаренко О.А.,
кандидат юридичних наук, доцент

Конституція України проголошує, що кожен має право на працю, що дає можливість заробляти собі на життя працюю, яку він обирає або на яку вільно погоджується... Кожен має право на належні, безпечні та здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом (ст.43) [1, с.18].

Для роботодавця оплата праці є платою за робочу силу та складає одну з основних статей витрат у собівартості товарів і послуг, що надаються. Для працівника заробітна плата – це основна частина його особистого доходу, засіб відтворення робочої сили й поліпшення рівня благополуччя самого працівника та його сім'ї.

Оплата праці – чи не найважливіша категорія в системі умов праці. У ній, як у жодній іншій сфері, відбиваються всі суперечності суспільства, усі досягнення та прорачунок. Тому підходити до правових питань оплати праці необхідно через дослідження об'єктивних реальних суспільних відносин. Саме соціально-економічні аспекти дають можливість розкрити проблеми, які мають місце в сучасних умовах в Україні у сфері оплати праці, і “підказати” правові засоби, форми їх вирішення [2, с.375].

Оплата праці як економічна категорія іноді трактується досить широко і включає в себе не тільки оплату праці осіб, які перебувають у трудових відносинах, але й доходи представників вільних професій, приватних підприємців та осіб, які працюють на основі цивільно-правових договорів.

Заробітна плата – це винагорода, у тому числі виплати стимулюючого характеру, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові своєчасно та систематично за виконану ним роботу. Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства і повинен бути не нижчим за встановлений державою розмір мінімальної заробітної плати [5, с.83].

Слід звернути увагу на те, що в законодавстві щодо оплати праці заробітна плата та її складові розуміються по-різному. У ст. 2 Закону України “Про оплату праці” визначено, що заробітна плата складається з трьох частин: основна, додаткова, інші заохочувальні та компенсаційні виплати.

Таке визначення структури заробітної плати не відповідає ст. 94 КЗпП, що визначає поняття заробітної плати. Між іншим, це практично важливо для визначення правових підстав окремих видів виплат, здійснюваних підприємствами на користь працівників. Так, автори науково-практичного коментаря Кодексу законів про працю наголошують на тому, що визначення її структури в цій статті не цілком відповідає системі Кодексу законів про працю, яка не передбачає включення до заробітної плати компенсаційних виплат, а також наданих підприємствами працівникам додаткових соціально-побутових пільг [3, с.460]. Дійсно, питання щодо включення до структури заробітної плати компенсаційних виплат є дискусійним. На відмінність заробітної плати від компенсаційних виплат указувало багато вчених. Так, зокрема, на думку А.Зайкіна та С.Шкурко, основна відмінність компенсаційних виплат від заробітної плати – це відсутність зв'язку компенсаційних виплат із результатами праці: якщо

заробітна плата – винагорода за працю, то компенсаційні виплати – це відшкодування матеріальних затрат працівника [4, с.16]. Іншої думки дотримуються Н.Болотіна та Г.Чанишева: “строго кажучи, гарантійні та компенсаційні виплати не є заробітною платою, однак, будучи включеними в єдиний організаційний та обліковий механізм, входять складовим елементом до системи організації праці”. Тому доцільно в новому Трудовому кодексі норми про гарантії та компенсації включити до розділу “Оплата праці” [5, с.83].

Що ж до гарантійних і компенсаційних виплат, то вони не є заробітною платою, оскільки мають інше цільове призначення, однак, будучи включеними в єдиний організаційний та обліковий механізм, входять складовим елементом до системи організації оплати праці. Це положення передбачене і в Інструкції зі статистики заробітної плати.

Поділ заробітної плати на три частини, як це визначено Законом України “Про оплату праці”, суперечить до певної міри природі заробітної плати. А тому, якщо розглядати її як винагороду за виконання працівником трудової функції, до зарплати не повинні входити одноразові та компенсаційні виплати.

З огляду на це всі виплати компенсаційного характеру потрібно віднести до розділу “Гарантії та компенсації”.

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996.
2. Трудове право України: Підруч. / За ред. Н.Б. Болотіної, Г.І. Чанишевої. – К., 2003.
3. КЗпП України: Науко-практ. коментар / В.С. Сличинський, І.В. Зуб, В.Г. Ротань. – 2-ге вид., доп. та перероб. – К., 2000.
4. Зайкин А.Д., Шкурко С.И. Правовые вопросы организации труда рабочих. – М., 1968.
5. Лаптії І. Оплата праці і заробітна плата: щодо питання термінології // Право України. – 2005. – №7.

ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЗА КОДЕКСОМ ЗАКОНІВ ПРО ПРАЦЮ УКРАЇНИ ТА КОДЕКСОМ ЗАКОНІВ ПРО ПРАЦЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Бейчук Оксана,
III курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Басай О.В.,
кандидат юридичних наук, доцент

Демократичність і гуманність норм трудового права виявляється не лише в процесі виникнення чи зміни трудового договору, а й у разі його розірвання. Такий взаємозв'язок зумовлюється тим, що трудовий договір – це добровільна угода його сторін, тобто працівника та власника підприємства, установи, організації або вповноваженого ним органу. Тому правомірним є те, що така добровільна угода про виникнення чи зміну трудових відносин може бути й підставою для добровільного їх припинення, за винятком тих випадків, коли розірвання трудового договору може відбуватися й поза волею його сторін.

Однак спочатку слід з'ясувати термінологічні поняття: припинення (розірвання) трудового договору та звільнення з роботи. Припинення (розірвання) трудового договору охоплює всі можливі випадки закінчення його дії. Але терміни “припинення” та “розірвання” стосуються лише трудового договору, а термін “звільнення” вживається тоді, коли йдеться про працівника. Припинення трудового договору означає одночасно й звільнення працівника (крім єдиного випадку – смерті).

Взаємозумовленість цих понять полягає в тому, що вони мають єдиний порядок, підстави та правові наслідки.

Розірвання трудового договору означає його припинення шляхом одностороннього волевиявлення (працівником, чи власником, чи на вимогу особи, яка не є стороною трудового договору).

Отже, юридичними фактами, що впливають на припинення трудового договору, є такі:

- вольові дії сторін трудового договору або третьої особи;
- подія (закінчення строку трудового договору, виконання обумовленої роботи, смерть працівника).

Безперечно, головне в припиненні трудового договору – це визначеність підстав і порядку. Підстави для припинення трудового договору поділяються на чотири групи: 1) за угодою сторін; 2) з ініціативи працівника; 3) з ініціативи власника або вповноваженого ним органу; 4) з ініціативи третьої особи, яка не є стороною трудового договору.

Кожна із зазначених груп має певні особливості щодо припинення трудового договору. Так, до характерних ознак припинення трудового договору за угодою сторін належать:

- можливість розірвання будь-якого виду трудового договору;
- вияв ініціативи будь-якої зі сторін і в будь-який час;
- відсутність терміну дії досягнутої угоди про розірвання трудового договору.

Єдиним винятком є трудовий договір із молодими фахівцями, тобто випускниками закладів освіти, які направлені на роботу згідно з державним розподілом і зобов'язані відпрацювати три роки (п. 8 Постанови Кабінету Міністрів України від 22 серпня 1996 р. “Про порядок працевлаштування випускників вузів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням”).

До специфіки припинення трудового договору з ініціативи працівника належать такі ознаки:

- 1) виявлення ініціативи лише самого працівника;
- 2) обов'язкове письмове попередження власника про розірвання договору в строк, передбачений законом;
- 3) наявність трудового договору, укладеного на невизначений строк.

Строковий трудовий договір може бути припинений достроково з ініціативи працівника тільки з таких поважних причин: а) хвороба працівника, що внаслідок виконання роботи; б) порушення власником законодавства про працю, колективного договору чи угоди сторін; в) наявність інших поважних причин (переїзд в іншу місцевість, догляд за хворою дитиною тощо).

Відповідні особливості має й третя група підстав припинення трудового договору з ініціативи власника, тобто другої його сторони. Закон чітко визначає два види підстав: загальні й додаткові.

Загальні підстави передбачені ст. 40 КЗпП України та в Кзпп РФ. До них належать: 1) зміни в організації виробництва та праці, у тому числі ліквідація, реорганізація або перепрофілювання підприємства (установи, організації), скорочення чисельності або штату працівників; 2) виявлення невідповідності працівника займаній посаді або виконуваній роботі; 3) систематичне невиконання працівником трудових обов'язків без поважних причин; 4) прогул без поважних причин, у тому числі відсутність на роботі більше трьох годин протягом робочого дня; 5) нез'явлення на роботу протягом більш як чотирьох місяців унаслідок тимчасової непрацездатності; 6) поновлення на роботі працівника, який раніше виконував цю роботу; 7) поява на

роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; 8) учинення розкрадання за місцем роботи (у тому числі дрібного) майна власника

До додаткових підстав припинення трудового договору з ініціативи власника згідно з КЗпП України та Кзпп РФ належать: 1) одноразове грубе порушення трудових обов'язків керівником підприємства (установи, організації), його заступниками, головним бухгалтером підприємства, його заступниками, службовими особами митних органів, державних податкових інспекцій, контрольно-ревізійної служби та органів державного контролю за цінами; 2) дії з вини працівника, який безпосередньо обслуговує грошові або товарні цінності, якщо ці дії дають підстави для втрати довіри до нього з боку власника; 3) учинення працівником, який виконує виховні функції, аморального проступку, несумісного з продовженням даної роботи.

Специфіка застосування власником тієї чи іншої підстави загального чи додаткового характеру потребує обов'язкового дотримання спеціального порядку припинення трудового договору, до якого належать різні вимоги залежно від підстави звільнення. Наприклад, у разі розірвання трудового договору за п. 1 ст. 40 КЗпП України – “зміни в організації виробництва та праці” – власник зобов'язаний: а) особисто попередити працівника про це під розписку в обумовлений у законі термін; б) урахувати переважне право працівника залишитися на роботі; в) запропонувати працівникові іншу роботу; г) отримати попередню згоду профкому на звільнення працівника.

До четвертої групи підстав припинення трудового договору належать вимоги третіх осіб, які не є стороною трудового договору. Такими особами є: профспілкові органи; судові органи; військові комісаріати; батьки або особи, які їх замінюють, але тільки стосовно неповнолітніх працівників.

При цьому слід зауважити, що профспілкові органи мають право порушувати питання про припинення трудового договору не з будь-яким працівником, а лише з керівником, який порушує законодавство про працю та не виконує зобов'язань за колективним договором.

Завершальним етапом припинення трудового договору на основі будь-якої з підстав є порядок його оформлення шляхом видання власником наказу чи розпорядження. У наказі про звільнення й у трудовій книжці працівника підстава звільнення має відповідати законодавству про працю з обов'язковим зазначенням пункту та статті Закону, наприклад: звільнений за прогул за п. 4 ст. 40 КЗпП України” або “звільнений за власним бажанням за ст. 38 КЗпП України”. Трудова книжка видається працівникові в день його звільнення; днем звільнення вважається останній день роботи. Якщо працівник не працював у цей день, то вона видається за першою його вимогою в будь-який наступний робочий день. Затримка видачі трудової книжки з вини власника дає працівникові право вимагати оплати за час затримки.

РОЗПІЗНАВАЛЬНА ЗДАТНІСТЬ ЯК УМОВА НАДАННЯ ПАТЕНТОЗДАТНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИЙ МАРЦІ

Васильєва Вікторія,
ІІІ курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Логвінова М.В.,
кандидат юридичних наук, доцент

У сучасних ринкових умовах важливе значення мають знаки, слова та символи, що допомагають споживачам орієнтуватися в однорідних товарах і послугах різноманітних фірм, придбавати якісні товари й уникати підробок. Саме тому зростає роль використання торгової марки, головною функцією якої є відрізнити товари одного виробника від подібних товарів чи послуг іншого виробника чи особи, що надає послуги. Підстави для відмови в реєстрації торговельної марки визначаються Законом України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, зокрема не допускається реєстрація як товарного знака позначень, що *не володіють розпізнавальною здатністю або складаються тільки з елементів, що ввійшли в загальне вживання для позначення товарів певного виду*. Ці позначення можуть бути вміщені в товарний знак як неохоронювані елементи, якщо вони не займають у ньому домінуючого положення. Крім того, це положення не застосовується стосовно позначень, які набули розпізнавальної здатності в результаті їхнього використання.

У вузькому значенні дана підстава для відмови в реєстрації розуміється саме як відсутність оригінальності й індивідуальності. На практиці маркою, що не володіє розпізнавальною здатністю, частіш за все визнаються позначення, які складаються з окремих букв і буквосполучень. Як правило, серед таких позначень переважають аббревіатури однотипних підприємств, які збігаються за своїм фонетичним відтворенням. Наприклад, не було визнано товарним знаком позначення у вигляді букви “Б”, яке було заявлене Брестським електроламповим заводом у Росії.

У широкому значенні йдеться про позначення, які в результаті їх тривалого застосування для того самого товару або товару того ж виду різними виробниками стали видовими поняттями та втратили свою розпізнавальну здатність, наприклад: нейлон, ланолін, вазелін, ескалатор, грамофон, лінолеум, термос, джип тощо. Ці звичні сьогодні слова колись були товарними знаками. Сьогодні ж вони позначають товар певного виду.

Цікавим щодо цього положення є випадок із торговельною маркою “Термос”. Компанія King-Seeley Thermos Co., власник восьми реєстрацій товарних знаків, на основі слова “thermos” (термос) у США звернулася до суду з позовом до відповідача, компанії Aladdin Industries, Inc., у зв’язку з тим, що виникла загроза порушення прав на вищезгадані товарні знаки. Відповідач, визнаючи свій намір продавати пляшки з вакуумною теплоізоляцією як термоси (“thermos bottles”), заявив, що термін “thermos” або “Thermos bottle” в англійській мові є родовим, і просив анулювати реєстрації товарного знака “Thermos”, що належать позивачеві, та винести судову ухвалу про те, що позивач не має права на зазначення слова “thermos” на його термосах.

Суддя Андерсон, що розглядав дану справу, вивчив суспільну думку та встановив, що переважно громадськість знає та використовує слово “thermos” як родове й видове поняття, і тільки небагатьом відомо, що це слово має значення товарного знака. У результаті було винесено рішення, яке полягало в такому: відповідач був істотно обмежений у використанні слова “термос”, що стало зараз родовим. Товарному знаку позивача “Thermos” була надана охорона в будь-якому типі друкарського шрифту, за винятком випадку, коли він буде написаний із малої букви, і йому повинно передувати найменування “Аладін” або “Аладін” плюс одне з фірмових найменувань відповідача.

Будь-які сумніви щодо становища позивача у сфері діяльності усуваються шляхом заборони відповідачеві використовувати на етикетках, при рекламуванні або публікації слова “справжній” або “справжній термос”.

Отже, товарний знак може втратити свою розпізнавальну здатність через загальне вживання певного виду товарів різними виробниками й бути анульованим. Щоб цього не відбулося, необхідно вживати спеціальних заходів. Наприклад, товарний знак Херох (ксерокс) швидко став звичним для споживачів і почав застосовуватися як видове найменування товару – копіювально-розмножувального апарату. Корпорації Херох довелося вживати спеціальних заходів і витратити чимало грошей, щоб не втратити свій знак і затвердити у свідомості споживачів, що ксерокс – це товарний знак конкретного виробника копіювальної техніки, а не вид товару.

Відомі випадки, коли знак, який уже ввійшов у загальне вживання для позначення виду товару різних виробників, повертає собі реєстрацію як товарний знак. Усім давно відомий аспірин як лікарський засіб вироблявся в СРСР різними підприємствами й не асоціювався в споживачів із конкретною фірмою-виробником. Після впровадження ринкових відносин з’явилися іноземні виробники аспірину, наприклад “Аспірин UPSA”, оскільки найменування “аспірин” увійшло в загальне вживання в США, Великобританії, Франції, Японії. У СРСР у спеціальній літературі “аспірин” наводився як приклад позначення, що ввійшло в загальне вживання. Позначення “Аспірин” було вперше зареєстровано в Росії в 1899 році на ім’я фірми Байер. У 1918 році реєстрації всіх іноземних знаків були націоналізовані й передані в загальне користування. Однак у 1992 році знак був знову зареєстрований у СНД, а також і в Україні фірмою Байер. Проти реєстрації п’яти товарних знаків “Аспірин” у латинському й кириличному написанні виступили підприємство “Фармимекс” і французька Laboratoire UPSA. Рішення офіційних органів неодноразово змінювалися, але скінчилося тим, що реєстрації товарних знаків збереглися, а “Аспірин UPSA” перетворився в “Упсарин UPSA”.

1. Гражданское право: В 2 т.: Учебник / Отв. ред. проф. Е.А.Суханов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во БЕК, 2000. – Т. II. Полутом 1. – 704 с.
2. Еремينا Н. Защита экзотических торговых марок // Юридическая практика. – 2005. – №7.
3. Мэттс П.Б., Сергеев А.П. Интеллектуальная собственность. – М.: Юристъ, 2000. – 400 с.
4. Підпригора О.А., Підпригора О.О. Право інтелектуальної власності України. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 336 с.

СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ: ОРГАНІЗАЦІЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ

Гаргас Оксана,
І курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Пристах Л.Т.,
кандидат юридичних наук, доцент

Дуже важливе значення в сучасних складних умовах нашого існування має розкриття славетних сторінок збройної боротьби українців проти чужоземних загарбників за українську державність. Ідея збройного чину наших пращурів важлива для пробудження національної гідності та усвідомлення нового покоління, якому випадає роль захисників нашої, ще такої слабкої державності.

В історії визвольних змагань України нової доби найяскравішою сторінкою збройного чину нашого народу було Січове стрілецтво. Теперішнім поколінням лише

останнім часом пощастило дізнатися про новітніх лицарів Галичини. Упродовж десятиліть бойовий шлях Легіону Січових стрільців висвітлювався в нас однобоко, як правило, таврувався ярликами “реакційний”, “антинародний”, або просто замовчувався.

Українське Січове Стрільцтво більше 80-ти років тому розпочало збройну боротьбу під бойовим гаслом “До боротьби проти історичного ворога України, проти Москви! За розбиття московської імперії! За визволення українського народу! За вільну Українську самостійну державу!” Тому священна пам’ять про визвольні змагання приховувалась. Отже, роль Легіону Січових стрільців у боротьбі за незалежність української держави є надзвичайно вагомим. Актуальність даної теми не викликає сумніву. Українські Січові Стрільці, усуси, Легіон УСС – єдине українське національне формування в складі австро-угорської армії. Саме вони відіграли значну роль для відновлення військових традицій, українського патріотизму, створення військової термінології та лексики, відродження військового фольклору та музики.

Легіоном січовиків запроваджено самобутній спосіб комплектування та підготовки поповнення військових частин УСС шляхом створення резервної сотні. Українське Січове стрільцтво – це апофеоз усенародного визвольного руху, це висока самопожертва народу України в ім’я національного відродження, визнання ідей українських військово-патріотичних організацій, підтвердженням чого служить запис добровольців (більше 28 тисяч) у ряди військовиків.

Досвід боротьби усусів підтвердив, що кожна пригноблена нація рано чи пізно піднімається до розуміння свого становища й неминуче приходить до утвердження своєї державності різнорізними шляхами. Неодмінними умовами розбудови державності є національні, політичні, економічні, культурні, зовнішньополітичні чинники. При цьому особлива роль у відродженні держави належить військовій організації. Недостатнє врахування цих вимог призвело до втрати державності на західноукраїнських землях.

Українське Січове стрільцтво – це не тільки ті формально зареєстровані в канцеляриях стрілецьких формацій люди, які вели збройну боротьбу за волю України, УСС як носій революційної і визвольної ідеї – одночасно символ і репрезентант багатьох тисяч інтелігентської, селянської, робітничої молоді, що в серці носила стрілецьку ідею, тобто ідею незалежної України, визнавала її та заради неї працювала, за неї боролася.

В історію українського народу Українські Січові стрільці вписали славетні сторінки в боротьбі за волю України. Три з них найбільш віковічні. Перша полягає в тому, що Січові стрільці стали завершальним актом галицько-українського відродження. Друга – своїми невтомними військовими змаганнями вони звели військову споруду – незалежну державу, ім’я якої – Західноукраїнська Народна Республіка. Третя – це жертвна участь у визвольних змаганнях українського народу 1917–1921 років. У цей час діяли найбільш творчі та здорові сили українського народу, а між ними була й формація Січових стрільців, яку в часи визвольної війни називали “Гвардією Української Армії”.

Січові стрільці завдяки своїй організованості, дисциплінованості та високій національній свідомості стали ударною військовою силою. Вони вважаються найбільш надійним військовим формуванням, що стало вирішальним фактором у критичні періоди в боротьбі за суверенну й соборну Українську державу.

Січові Стрільці були великим військовим експериментом, який довів українцям, що проблема кордонів для нації, свідомої своєї гідності, свого імені, своїх ідеалів, не існує. Січові стрільці були тими вчителями, які навчили своїх земляків, що нема значення, де хто з українців народився, де є та що діє, має значення, ким і чим він себе почуває.

Отже, Українські Січові стрільці залишили помітний слід в історії Українських збройних сил, одну з романтичних і найтрагічніших її сторінок. Прикладом для наслідування є любов стрільців до України, здатність на самопожертву заради здобуття незалежності свого народу. Пам’ять про УСС, і досі жива в українському народі, як є живим символом УСС “Червона калина”, пісня УСС і традиція елітарної частини української армії.

КОМЕРЦІЙНЕ НАЙМЕНУВАННЯ ТА ТОРГОВЕЛЬНА МАРКА: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Ковалишин Олександр,
У курсі, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Васильєва В.А.,
доктор юридичних наук, доцент

Актуальність проблеми правової охорони об’єктів інтелектуальної власності, а серед них – торговельної марки та комерційного найменування, зумовлена змінами принципів господарювання у вітчизняній економіці. Рівень розвитку економіки держави, між іншим, визначається тим, якою мірою вона забезпечує правову охорону результатів інтелектуальної діяльності людини.

Торговельна марка та комерційне найменування відносяться до засобів індивідуалізації товаровиробників. Досить часто їх ототожнюють, хоча йдеться про два зовсім різні правові інститути.

До прийняття у 2004 році нового Цивільного кодексу України в українському законодавстві не існувало понять “торговельна марка” та “комерційне найменування”. Замість терміна “комерційне найменування” застосовувався термін “фірмова найменування”, а замість терміна “торговельна марка” – “знак для товарів і послуг”.

Торговельній марці та комерційному найменуванню притаманні як спільні, так і відмінні характеристики.

Право інтелектуальної власності на комерційне найменування та на торговельну марку відноситься до категорії абсолютних. І.В.Кривошеїна зазначає, що обидві виконують у цілому однакові функції. Такими функціями є: функція індивідуалізації, функція рекламування та функція вказівки на джерело походження товару чи послуги [5, с.20].

Щодо відмінностей, то слід зазначити, що одна юридична особа може володіти декількома торговельними марками, але, водночас, вона не може мати більше одного комерційного найменування. Ця особливість зумовлена зацікавленістю юридичної особи в закріпленні певної ринкової репутації за однією постійною назвою. Разом із тим, підприємство може випускати значну кількість товарів або надавати широкий асортимент послуг, які можуть позиціонуватися під окремими торговельними марками, що вказують на джерело їх походження.

Щодо строків охорони, що надаються найменуванню та торговельній марці, то згідно зі ст. 489 ЦК України право інтелектуальної власності на комерційне найменування починає діяти й відповідно його правова охорона виникає з моменту першого його використання, без обов’язкового подання заявки на нього чи реєстрації та незалежно від того, чи є таке найменування частиною торговельної марки [2].

Право інтелектуальної власності на торговельну марку набувається на підставі: подання в установленому порядку заявки на реєстрацію торговельної марки, що

містить позначення, яке відповідає поняттю торговельної марки; міжнародної реєстрації, що містить позначення, яке відповідає поняттю торговельної марки; визнання торговельної марки добре відомою в Україні відповідно до ст. 6 bis Паризької конвенції; передачі прав на торговельну марку; переходу прав на торговельну марку внаслідок припинення юридичної особи, у порядку успадкування та на інших підставах, які можуть бути встановлені нормативно-правовими актами, рішення суду [3, с.11].

Чинність права інтелектуальної власності на комерційне найменування загалом припиняється на момент ліквідації відповідної юридичної особи, тобто право інтелектуальної власності на комерційне найменування, як правило, існує стільки, скільки існує юридична особа – власник такого найменування.

Правова охорона торговельної марки обмежується певним строком. Цей строк установлений у ст. 5 Закону України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, за положеннями якого право власності на знак засвідчується свідоцтвом, причому термін дії свідоцтва становить 10 років від дати подання заявки [1].

Дія свідоцтва може бути припинена достроково через те, що знак не використовувався його власником протягом трьох або більше років. Для комерційного найменування закон такої можливості не передбачає. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування належить юридичній особі незалежно від того, здійснює вона певну діяльність і використовує це комерційне найменування, чи ні [4, с.59].

Загалом слід зазначити, що комерційне найменування та торговельна марка – це засоби індивідуалізації товаровиробників, які хоча й ризнують за своїм змістом, але при їх використанні доповнюють одне одного, і лише комплексне їх застосування створює можливість якнайкраще забезпечити інтереси товаровиробників.

1. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №4. – С.36.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1994 – №7. – С.156.
3. Правова охорона знаків для товарів і послуг в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / О.Ю.Кашинцева; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2000. – 19 с.
4. Комерційні найменування в Україні: основні правові аспекти / Ю.Л.Бошицький, О.О.Козлова, Г.О.Андрощук; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. – К.: Юрид. думка, 2006. – 215 с.
5. Кривошеїна І. Порівняння комерційного найменування і торговельної марки // Інтелектуальна власність. – 2004. – №9. – С.19.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Кравчук Наталія,
І курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Дутка Г.І.,
кандидат юридичних наук, доцент

В умовах розбудови правової системи України, яка базується на дотриманні гарантій прав людини та громадянина, безсумнівно важливим є вдосконалення форми держави.

Дана проблема не є новою в юридичній науці та практиці. До неї зверталися й неодноразово звертаються провідні вчені – історики, юристи та інші фахівці. Проте в сучасних умовах розвитку державності дана проблема вимагає переосмислення з точки зору ситуації, що склалася на теренах розвитку української держави. Особливо гостро

ця проблема постає зараз, коли перед суспільством з’явилася мета віднайти таку форму правління, яка би була найбільш адаптованою до характеру нації, до її менталітету та відображала принципи та взаємовідносини між людьми.

Завдання даної наукової роботи – у процесі вивчення форми держави Україна розглянути переваги й недоліки переходу від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської республіки, ознайомитися з основними проблемами, які стоять на шляху до побудови національної правової демократії та визначити основні тенденції та перспективи розвитку форми української держави.

Базовою основою державно-правового будівництва в Україні є українська політико-правова доктрина, яка базується на гарантії прав людини та нації і, безперечно, тісно пов’язана з поняттям форми держави.

На межі двох тисячоліть у світі проходять складні, суперечливі та глибокі зміни й перетворення. І це перш за все стосується України, яка після розпаду радянської імперії відмовилася від ідеології марксизму-ленінізму. Адже саме в нашій державі все ще триває реальний перехід від командно-адміністративної до ринкової економіки, саме тут поступово формується громадянське суспільство та правова держава [1, с.6]. Подібні перетворення потребують адекватних змін у державному управлінні та правовому регулюванні.

1 січня 2006 р. набули чинності конституційні зміни, що передбачають перетворення України в парламентсько-президентську республіку. Парламент прийняв конституційні поправки, що кардинально змінили модель державного управління. Наслідком реформи стало значне розширення повноважень парламенту.

Пропозиція підтримати зміни до Конституції виявилася дуже доречною. Конституційна реформа стала в той момент основним фактором примирення політичних сил, що вирішував одразу кілька стратегічних завдань. Проте пріоритетною все ж залишається мета формування збалансованої системи влади, здатної працювати не на себе, а на суспільство, яке боролось за нову модель влади, що зробить неможливим відновлення авторитаризму, політичних переслідувань, цензури. Суть реформи не в тому, щоб “забрати” повноваження в однієї людини та “передати” іншій, як іноді примітивно намагаються представити ситуацію з конституційною модернізацією. Мета – побудувати таку систему влади, за якої би вплив конкретної особи зводився до мінімуму. Хоча, з іншого боку, історія показує, що концентрація всієї влади в руках парламенту – справа, часом значно більш небезпечна, ніж диктатура однієї людини. Приклад – конвент часів французької революції.

Теперішня ситуація в державі чітко говорить про позбавлення значної частини повноважень глави держави, посилення ролі спікера, а також коаліції сил, що одержала перемогу на парламентських виборах і висуває свого кандидата на посаду прем’єр-міністра [2]. Основне питання, що постає – чи готова саме зараз до цього кроку наша національна політична система й суспільство зокрема. Одночасно ми можемо спостерігати й значне посилення ролі уряду. Нинішній уряд – це той Кабінет Міністрів України, який діє в умовах реформи, коли виконавча влада стає предметом політичних чвар [3, с.2]. За таких умов запорукою успішної діяльності уряду є злагоджена співпраця з парламентом та Президентом.

Але в посиленні ролі уряду існують свої недоліки. Політика, яку зараз провадить уряд, спрямована на подальше розширення Кабінету Міністрів, що суперечить концепції Основного Закону. Це, по суті, означає, що “прагнення команди уряду зводиться до бажання будувати швидше урядову республіку, а не парламентсько-президентську, як передбачено в чинній Конституції” [4, с.16].

Таким чином, владна структура в Україні ще далека від демократичних засад. Недосконалість закону, який реформує систему повноважень, у нашому випадку може призвести до національного краху.

1. Коростей В. Правові проблеми національної демократії // Право України. – 2003. – №1. – С.123–126.
2. Погорілко В. Основні засади теорії безпосередньої демократії // Право України. – 2001. – №8. – С.26–31.
3. Прісткіна О. Децентралізація державної влади та розширення прав місцевого самоврядування // Право України. – 2006. – №11. – С.86–89.
4. Чекаленко Л. "Складний шлях перетворення України на парламентсько-президентську республіку" // <http://www.khpg.org/index.php/>. – 2003. – 12 грудня.

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВА В УКРАЇНІ

Радухівська Людмила,
V курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Кошинець В.В.,
кандидат юридичних наук, доцент

17 липня 1997 року Верховна Рада України ратифікувала Європейську конвенцію про захист прав та основних свобод 1950 року. Ця подія відкрила новий етап у розвитку української юриспруденції в питаннях юридичного захисту прав людини та основних свобод.

Власне з цієї дати починається якісно новий та раніше не відомий в Україні етап правової реформи, що полягає в перенесенні європейських цінностей на український ґрунт, що здебільшого знаходить своє практичне втілення в прецедентному праві Європейського суду з прав людини [3, с.11].

Україна в недалекому минулому належала до держав, у яких не існувало законодавчих підстав для застосування прецедентного права. Не було й посилань на судові рішення як на джерело права. На той час у державі основним джерелом права вважався закон, а тому судді, вирішуючи справи, застосовували факти відповідно до норм. Однак останні не завжди забезпечували охорону природних прав людини [5, с.53].

Аналізуючи різні точки зору з питань визнання чи невизнання рішень Європейського суду з прав людини джерелом права, можна з упевненістю констатувати, що на порядок денний діяльності судів України виноситься як питання застосування норм Конвенції, так і практичне використання рішень цього суду.

Слід наголосити, що національний судовий орган уже застосовував і норму Конвенції, і прийняті рішення Європейського суду з прав людини як джерела права [5, с.55].

Трохи дивує точка зору деяких авторів, які, розглядаючи питання джерел права, чітко не хочуть визнати, що судова практика коли не є, то, принаймні, має бути джерелом права. А вже здебільшого правники Російської Федерації вже досить давно займають позицію безумовного визнання судових рішень як джерела права [6, с.36].

Тому і в українській державі найбільш доцільно було б не тільки інколи згадувати про прецедентні судові рішення Європейського суду з прав людини як джерело права, а й поступово запроваджувати в практику національних судів використання судових прецедентів, як це вже робиться в багатьох країнах Європи [1, с.44].

Прецедентне право шляхом використання рішень Європейського суду судами України розпочало свій хід. І тому, частково погоджуючись із тезою, що важливим для України як держави, де ніколи не застосовувалося прецедентне право в рішеннях судів і де не існує необхідних законодавчих підстав для такого застосування, є вивчення того, в який спосіб право Конвенції застосовується іншими національними судами. Слід додати, що, дійсно, практику інших національних судів потрібно вивчати і в себе, як уважає Г.Куц, необхідно підтримувати й розвивати. Це потрібно робити ще й з огляду на те, що питання про застосування міжнародно-правових норм у внутрішньому правопорядку України залишається одним із надзвичайно складних на практиці й не вирішених у доктрині [2, с.86].

Г.Куц уважає, що було б дуже добре, щоб суди України більш широко використовували судову практику Європейського суду як судові прецеденти та, у свою чергу, поступово напрацьовували національну прецедентну практику. Зрозуміло, що судовий прецедент не може замінити всебічний та об'єктивний підхід суду до кожної конкретної справи. Проте належить зазначити, що надійним орієнтиром, правильним началом для правильного вирішення справи прецедент, безперечно, уже став [4, с.23].

На нашу думку, судовий прецедент в Україні вже існує та є обов'язковим до виконання Україною відповідно до статті 46 Конвенції. Так, зокрема, у статті 17 Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" зазначається, що "суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику суду як джерело права".

Отже, питання застосування прецедентного права Європейського суду з прав людини в Україні вже не має дискусійного характеру, а, навпаки, має практичне значення та стабільну правову основу.

1. Антонович М. Конвенція про захист прав людини і основних свобод у судах європейських держав та перспективи її застосування в Україні // Право України. – 2000. – №8. – С.44.
2. Буromенський М. Застосування міжнародно-правових норм про права людини у внутрішньому правопорядку України // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – №1. – С.86.
3. Головатий С. Нові можливості щодо захисту прав людини в Україні // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 1999. – С.11.
4. Куц Г. Застосування норм Європейської конвенції та прецедентної практики Європейського суду з прав людини судами України // Право України. – 2002. – №2. – С.23.
5. Паліюк В. Рішення Європейського суду з прав людини і практика розгляду цивільних справ судами України // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – №2. – С.53.
6. Федик С. Особливості тлумачення Європейським судом Конвенції про захист прав і основних свобод людини // Адвокат. – 1999. – №4. – С.25.

ЗЛОЧИНИ, УЧИНЕНІ ШЛЯХОМ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ

Синиця Вікторія,
III курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Кучера А.В.,
доцент

Давно канонізована думка, що об'єктивна сторона (загалом з об'єктом, суб'єктом та суб'єктивною стороною) входить у структуру законодавчої конструкції, яку прийнято називати складом злочину. Та й усі питання з наукової точки зору про злочин, питання про коло караних діянь та їх складових елементів нерозривно зв'язані з розв'язанням загальної проблеми складу злочину [1, с.230].

Але склад злочину – не просто одна з юридичних категорій; він являє собою значне досягнення професійної думки, зумовлене винятково практичними потребами і, перш за все, тією обставиною, що будь-який злочин є подією минулого, інформація про яку ніколи не буде повною. Потрібні спрощення в деталях та ущільнення по суті. З точки зору змісту *corpus delicti* є сукупністю відібраних за минулі століття найбільш типових і суттєвих ознак усіх суспільно небезпечних посягань. У своїй сукупності об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу злочину повинні відповідати вимогам необхідності й достатності [2, с.37].

Склад – тінь делікту, його юридичний образ, шаблон для ідентифікації й покарання, абстракція. Злочин же – це життєвий факт, подія, саме життя.

Особливо не зупиняючись на критиці, можна стверджувати, що в сучасному законодавстві кримінальна відповідальність базується на двох основах – соціальній (злочин) та юридичній (склад).

Науковий аналіз злочинних проявів, законодавчих текстів і судово-слідчої практики вималював чотирихелементну структуру складу, яка подрібнюється на менші компоненти – ознаки.

Прийнято, і не безпідставно, особливо підкреслювати законотворче та правозастосовуюче значення об'єктивної сторони. Ще професор А.Н.Трайнін у своїй монографії підкреслював, що “елементи складу, які характеризують об'єктивне сторону злочину, зображені в законі найбільш повно та різноманітно” [1, с.131].

Варто зазначити, що об'єктивна сторона свідчить про ступінь суспільної небезпеки всього діяння та його автора, а також за нею визначається момент закінчення злочину, диференціюються стадії здійснення умисного злочину та індивідуалізується відповідальність.

Отже, сучасна доктрина кримінального права відносить бездіяльність (поряд із діянням, суспільно небезпечними наслідками, причинно-наслідковим зв'язком, способом, знаряддям, засобом, часом, обстановкою вчинення делікту) до числа ознак об'єктивної сторони складу.

Бездіяльність у кримінальному праві розуміється як суспільно небезпечна вольова пасивна поведінка особи, що полягає в невиконанні того діяння, яке особа повинна була й могла виконати чи попередити настання суспільно небезпечного наслідку [5, с.91]. Відповідальність за злочинну бездіяльність настає за наявності двох критеріїв у їх сукупності: 1) об'єктивного – наявність обов'язку в особи діяти певним чином та 2) суб'єктивного – наявність можливості виконати такий обов'язок [3, с.81].

Такий обов'язок може випливати із закону (ст.136), з професійних або службових функцій (ст.139, ст.367), з договору (ст.197), з родинних відносин (ст.164) [4, с.103].

Зупиняючись на основних аспектах, які характеризують злочинну бездіяльність, можна виділити таке:

- бездіяльність – відособлена одиниця людської поведінки, рівнозначна вчинку, тому вона і входить у структуру людських відносин. Для пасивної форми поведінки менш значний, менш помітний операційний рівень, тобто послідовність і загальна технологія досягнення мети, пристосування до умов навколишнього середовища та особливостей індивіда;

- в основі кримінально-правової оцінки лежать соціальні, а не фізіологічні характеристики людської поведінки;

- для бездіяльності характерні: 1) підвищена (а)соціальність; 2) схильність до тривалості, систематичності, неперервності; 3) неприйнятність інстинктивно зумовлених, імпульсивних та автоматизованих учинків (останні можуть бути лиш причиною відволікання від виконання потрібних у певній ситуації юридичних обов'язків); 4) пасивна особа безпосередньо не породжує результат, але

приспосовується до вже створених умов; 5) другорядність способу (законодавець бере за основу юридичний обов'язок взамін описання об'єктивної сторони); 6) бланкетність диспозиції і змішана протиправність; 7) потреба в правовій обізнаності суб'єкта, але не в можливості кримінальної відповідальності, а в змісті своїх обов'язків;

- бездіяльність для суб'єкта є психологічно важкою у виконанні, адже утримання від порушення заборон удасться багатьом (хоч не всім), а ось діяти згідно із встановленими й достатньо строгими технічними зразками – справа трудомістка й часто професійна;

- у найбільш досконалому вигляді криміналізація пасивної поведінки повинна базуватися на цілій групі критеріїв чи принципів (соціологічних, ідеологічних, психологічних, кримінологічних і суто юридичних);

Підсумовуючи, варто сказати, що сучасна суспільна думка не може залишити без відповідного обґрунтування кримінальну відповідальність за бездіяльність, питання про її результативність, соціальну небезпеку. Бездіяльність, потребує підвищеної інтелектуальної уваги та добротної правотворчої обробки більше, ніж активна форма поведінки. Інтелектуальне та юридичне навантаження на пасивного суб'єкта має граничний (підвищений, порівняно з умовами прояву психіки та поведінки активно діючого суб'єкта) характер, тому ймовірність ексцесів кримінально-правового характеру від нього висока. Роботи в правоохоронних органах не поменшає, і тому кримінальна наука разом із кримінальним законодавством повинна особливо ретельно редагувати та регулювати кримінальну відповідальність за відсутність дій, де вони потрібні, забезпечувати її постійними поясненнями та правоохоронними заходами.

Поняття діяльності повільно завойовує право на місце в категоріальному апараті філософії й уже починає використовуватися як один із світоглядних принципів сучасної науки. Філософія виходить від цілісності діяльності – її предметної, чуттєво-практичної та теоретичної форм. Змістовні характеристики діяльності наводяться в окремих науках за різною методологією, безсистемно й недостатньо коректно. Безперечне лідерство у вивченні феномену діяльності належить психології. Але, незважаючи на півстолітню історію, численні розробки та вітчизняний пріоритет психології діяльності, єдина психологічна теорія в ній відсутня. Мають місце багатозначність і нечіткість у тлумаченні основних термінів. Вихідним для узагальненої концепції є зображення діяльності як соціальної за своєю природою системи, в якій людина виступає активним, системоутворюючим елементом, а сучасна техніка, яка б складна й автономна вона не була, служить тільки знаряддям діяльності. Основна увага психології та інших наук зосереджена на діяльному боці людського життя; пасивний стан тіла, безумовно, визнається, але для вироблення узагальненого поняття про життєвлявлення до уваги не береться.

Багато в сучасному світі смутку, катастроф, жертв... І дуже часто винуватцем горя стає людська безтурботність, умисна асоціальність, коли цілком виправдана внутрішня автономія особистості перетворюється в зовнішню поведінкову байдужість. Проте особи, які ухиляються від виконання соціальних обов'язків, перебувають у привілейованому становищі: якщо активний суб'єкт розплачується за кожний небезпечний крок, то пасивна особа переслідується вибірково. Склади бездіяльності займають у чинному кримінальному законодавстві поки лиш четверту частину.

1. Трайнін А.Н. Загальне вчення про склад злочину. – 1957.
2. Бойко Р.І. Злочинна бездіяльність. – 2003.
3. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина. – 2001.
4. Бажанов М.І. Кримінальне право України: Загальна частина – 2000.
5. Мельник Б.І. Кримінальне право. – 2003.

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ЗЛОЧИННІ МЕРЕЖІ

Старцун Віталій,

V курс, Юридичний інститут.

Науковий керівник – Басай В.Д.,

доктор юридичних наук, професор

Мережу можна розуміти як набір пов'язаних між собою вузлів. Звичайно, увагу в цьому дослідженні зосереджено на мережах, які формуються й ведуть діяльність із метою фінансового прибутку в результаті протизаконної діяльності [1, с.11–12].

Метою даної роботи є:

- окреслити основні поняття й ідеї, які сприяють дослідженню злочинних організацій у термінах мережних структур;

- визначити характерні особливості мереж, які роблять їх привабливими для злочинців, і, виходячи з цього, висвітлити основні характеристики злочинних мереж.

Значні за своїм розміром мережі, як правило, мають ядро та периферію, що є відображенням асиметрії влади та статусу всередині мережі. Ядро відзначається тісним взаємозв'язком між особами, які, при керованій мережі, являють собою механізм, що приводить до руху мережу в цілому.

У багатьох випадках зв'язки в мережах є безпосередньо родинними чи кровними.

Мережі, для яких характерними є щільні моделі зв'язків і вільніші стосунки, ніж для ядра, називаються мережі периферії. По суті, периферія вможливає діяльність мережі на багато більшій відстані – і географічно, і соціально [2, с.1360–1380].

Зазвичай злочинні мережі мають механізми раннього попередження, які забезпечують першу лінію захисту від правоохоронних органів, проте, крім них, також є додаткові механізми, які можуть дуже ефективно інтегруватися у відповідні мережні структури. Мережі, розділені на “відсіки”, добрі в захисті не лише членів, а й інформації, яка б могла поставити під загрозу злочинні операції та цілісні мережі [3, с.154–159].

Для злочинних мереж одним із найважливіших суб'єктних елементів є працівники правоохоронних органів та посадові особи, зв'язки яких із злочинними мережами передбачають, зокрема, інформаційний обмін або захист грошей. Щодо працівників правоохоронних органів та представників судової системи, мета злочинних мереж полягає в мінімізації ризиків шляхом зриву правоохоронних заходів, підкупу учасників судових процесів та нейтралізування системи кримінального судочинства.

У таких країнах, як Туреччина, Мексика, Колумбія, Росія, злочинні мережі поширюють свої сфери і на комерцію, і на державну владу, таким чином підвищуючи свою здатність до отримання великих прибутків і водночас зменшуючи ризики, з якими стикаються.

Мережні злочинні організації відрізняються ступенем існування. Шарль Пероу стверджує, що системи з тісними зв'язками є менш стабільними, тому що розлади чи пошкодження тягнуть за собою ланцюгову реакцію або, у найгіршому разі, призводять до руйнування всієї системи. На відміну від цього “не тісні зв'язки” забезпечують час, ресурси й альтернативні шляхи, що дають змогу боротися з проблемами та обмежують їх негативний вплив [4, с.355].

Злочинні мережі, за винятком ядер, базуються на нетісних зв'язках. Навіть якщо певна частина мережі зруйнована, ефект цього – обмежений, оскільки решта її залишається неушкодженою.

Здатність транснаціональних злочинних мереж використовувати інформаційні та комунікаційні мережі, яку вони розвинули впродовж багатьох років, є одним з основних джерел зростання їх ефективності. Незважаючи на те, що експлуатація

інформаційних технологій, без сумніву, не є виключною прерогативою мережних організацій, саме мережі найкраще пристосовані для використання нових технологічних можливостей. Існує один вид технологій, який може дати їм значну перевагу в боротьбі з правоохоронними органами. Це – потужні засоби шифрування. Шифрування забезпечує можливість нейтралізації стеження за комунікаціями між злочинцями й дає злочинним мережам певну форму стратегічної переваги – еквівалент стратегічної оборонної ініціативи при дуже низьких затратах та із застосуванням відкритих стандартних технологій [5].

Підсумовуючи, можна сказати, що злочинні мережі являють собою рухомі цілі, які ухиляються від ударів, проникають у правоохоронні відомства й органи влади, уникають протистояння, обираючи шлях злочинної співпраці та корупції.

Розуміння структури й діяльності мережі полегшує визначення слабких місць, на які необхідно спрямовувати концентровані удари. Особливо важливим у цьому зв'язку є визначення критично важливих вузлів. Критичний вузол мережі – це вузол, який одночасно має високий рівень важливості й низький рівень дублювання.

Особливо важливими в боротьбі з мережами є поширювачі мереж і перехідні фігури, особи, які, по суті, перебувають на межі між легальним і нелегальним секторами та забезпечують доступ злочинців до легальних фінансових, політичних, адміністративних і бізнесових установ.

1. Wasserman Stanley, Faust Katherin. Social Network Analysis: Methods and Applications. – Cambridge University Press, 1994. – P.11-12.
2. Granoveter Mark. The strength of Weak Ties // American Journal of Sociology. – 1973. – Vol.78. – P.1360–1380.
3. Wilyama Phil. Drug Trafficking Network // Current History. – 1998. – April. – P.154–159.
4. Perow Charles. Normal Accidents. – New York: Basic Books, 1984. – P.332–355.
5. Criminal Intelligons Cervice Canada // Annual Report on Organised Crime in Canada. – 1988.

КОМЕРЦІЙНЕ НАЙМЕНУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ І ЇЇ ЗАКРІПЛЕННЯ В ЧИННОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Таран Ольга,

II курс, Юридичний інститут.

Науковий керівник – Васильєва В.А.,

доктор юридичних наук, доцент

Розвиток ринкових відносин, активізація підприємницької діяльності зумовили зростання значення та ролі спеціальних ідентифікуючих позначень, які використовуються суб'єктами господарювання для індивідуалізації. Одним із таких ідентифікуючих позначень у сучасному цивільно-правовому обороті є комерційне найменування.

В юридичній літературі комерційним вважається найменування, під яким підприємств виступає та яке індивідуалізує його з-поміж інших учасників цивільно-правового обороту. Комерційне найменування використовується при підписанні юридичних документів, виконанні робіт, здійсненні процесуальних дій у суді, на товарах та упаковці, у рекламі, проспектах, рахунках, друкованих виданнях, бланках тощо. Історично поява комерційного найменування безпосередньо пов'язана з існуванням середньовічних торгових товариств, кожне з яких мало свій знак.

На законодавчому рівні визначення комерційного найменування вперше представлено в Німецькому торговому положенні 1861 року. Згодом комерційне найменування було закріплено у Швейцарському зобов'язальному праві 1883 року, Угорському торговому положенні 1875 року, Шведському, Норвезькому та Фінляндському законах (1887, 1890, 1895) [1].

Єдиним нормативно-правовим актом на території України, який регулював поняття комерційного найменування, довгий час було "Положення про фірму", затверджене постановою ЦВК і РНК СРСР від 22 червня 1927 року [2].

Сучасний стан розвитку законодавства про комерційне найменування розпочинається з моменту приєднання України 25 грудня 1991 року до Паризької конвенції про охорону промислової власності, що на законодавчому рівні означало визнання комерційного найменування об'єктом охорони промислової власності. Наступним етапом стало прийняття Господарського (2003) та Цивільного (2004) кодексів України.

ГК України в ч.1 ст.159 встановив, що суб'єкт господарювання – юридична особа або громадянин-підприємець може мати комерційне найменування [3].

До основних функцій комерційного найменування відносять:

- розпізнавальну – виділення за допомогою комерційного найменування юридичної особи з-поміж інших осіб;

- якісну – комерційне найменування виступає гарантією належної якості випущеної продукції чи наданих послуг;

- інформативну – достовірно вказує на організаційно-правову форму та вид діяльності юридичної особи.

В Україні, як і в інших країнах світу, діє принцип свободи вибору комерційного найменування, який полягає в тому, що будь-яке позначення може бути обране як комерційне найменування. Проте законодавство встановлює деякі обмеження, зокрема заборонено використання в комерційному найменуванні тотожних позначень, права на які вже належать іншим юридичним особам, а також повного чи скороченого найменування органу державної влади або місцевого самоврядування, назв пам'яток історії, археології, містобудування, архітектури та мистецтва.

Традиційно виділяють дві частини комерційного найменування: основну, яку називають корпусом, та допоміжну, що йменується додатком. Корпус містить вказівку на організаційно-правову форму підприємства, його тип, предмет діяльності й інші правові характеристики. Додаток – власне спеціальне найменування суб'єкта підприємницької діяльності. Найчастіше це певні оригінальні слова, власні чи географічні назви [4, с.164]. Також до комерційного найменування, за бажанням підприємця, можуть додаватись вказівки типу "універсальний", "спеціалізований", "центральний" тощо.

Власник комерційного найменування має визначені законодавством права на нього, зміст яких полягає в можливості володіти, користуватися та розпоряджатися комерційним найменуванням у власних інтересах. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним із моменту першого використання цього найменування. Права на комерційне найменування згідно зі ст.491 ЦК України припиняються в разі ліквідації чи реорганізації юридичної особи, а також унаслідок відмови власника від комерційного найменування. Захист прав на комерційне найменування здійснюється в адміністративному порядку шляхом звернення до Антимонопольного комітету України та в судовому порядку.

Отже, комерційне найменування – особливий засіб індивідуалізації юридичної особи, який уособлює її престиж та ділову репутацію для партнерів та споживачів.

1. Шершеневич Г.Ф. Торговое право. – Изд. четвертое. – С.-Пб. По изданию 1908 г. – Т.1. Введение. Торговые деятели.
2. Постанова Центрального виконавчого комітету СРСР та Ради народних комісарів СРСР "О введенні в действие положення о фирме" від 22.06.1927.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18 – 22. – С.144.
4. Право інтелектуальної власності: Підручник / За ред. О.А.Підпригори, О.Д.Святоцького. – К.: ІнЮре, 2004. – С.672.

АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

Юрків Оксана,

III курс, Юридичний інститут.

Науковий керівник – Ославський М.І.,

кандидат юридичних наук, доцент

Останнім часом стан функціонування виконавчої влади в Україні характеризується тим, що рівень її організуючого впливу на суспільні процеси не задовольняв потреби динамічного розвитку громадянського суспільства, формування соціально-економічного укладу та демократичної, соціальної, правової держави.

За останні роки не вдалося досягти такого рівня організації виконавчої влади, коли б її суб'єкти створили функціонально достатню та структурну не суперечливу систему.

Варто зазначити, що адміністративна реформа – це цілісний комплекс узгоджених заходів, спрямованих на радикальну перебудову органів виконавчої влади та методів їхньої діяльності. Це вид політико-правової реформи, яка здійснюється у сфері виконавчої влади та стосується як її організаційної структури, функцій, кадрового забезпечення, так і взаємовідносин із місцевим самоврядуванням.

Ця тема є актуальною на сьогоднішній день і повинна бути небайдужою кожному громадянину України, насамперед юристам.

За роки незалежності в Україні фактично відбулося відтворення адміністративної системи радянського зразка. Існуючий адміністративний апарат не здатний забезпечити ефективне функціонування державного механізму, на цивілізованому рівні виконувати свою основну функцію – надання послуг населенню.

Указом Президента України від 7 липня 1997 р. було створено Державну комісію, якою були розроблені основні положення Концепції з проведення адміністративної реформи. А початком практичного здійснення адміністративної реформи вважається прийняття Указу Президента України від 22 липня 1998 р. "Про заходи щодо провадження Концепції адміністративної реформи в Україні".

Одним з основних моментів у Концепції займає реформування системи органів виконавчої влади, і, звичайно, перш за все Кабінету Міністрів України. Потрібно забезпечити повне й точне втілення в життя конституційного статусу КМУ як вищого органу в системі органів виконавчої влади в Україні. КМУ повинен стати центром державного управління, ефективність роботи якого ґрунтується на підтримці парламенту та Президента України.

Розбудова державності України відповідно до реформи має супроводжуватись відповідним розвитком та вдосконаленням державної служби. Метою реформування цього інституту є становлення справді професійної, високоефективної, стабільної та

авторитетної державної служби. Варто вдосконалити Закон України “Про державну службу”, який був прийнятий ще в 1993 р.

Існуюча організація територіального устрою та системи місцевого самоврядування має певні недоліки, що істотно впливають на ефективність управлінської діяльності. Знову ж таки дається взнаки радянська система. Тому необхідно в процесі трансформації територіального устрою та системи місцевого самоврядування спиратись на національний історичний досвід, а також на світову, насамперед європейську практику.

Торкаючись питання адміністративної реформи на місцевому рівні, слід зауважити, що вона повинна супроводжуватись соціальними перетвореннями, наданням членам територіальних громад якісних соціальних послуг (освітнянських, медичних, побутових), бо саме цього очікують наші громадяни, заради яких влада розпочала відповідні перетворення. Для розв’язання даної проблеми, крім здійснення інших державних заходів, необхідно вирішити кадрові питання в селах, селищах і невеликих містечках, залучивши в ці місцевості певних спеціалістів із надання соціальних та управлінських послуг.

Значна роль у забезпеченні адміністративної реформи належить правовій науці. Сучасне адміністративне право не повністю відповідає вимогам становлення й розвитку демократичної правової держави, і тому саме потребує реформування.

Перспективними напрямками реформування адміністративного права необхідно вважати:

- оновлення змісту й системи адміністративного права на засадах Конституції України та Європейських принципів і стандартів;
- створення належних умов для повноцінної реалізації громадянами своїх прав і свобод;
- розвиток законодавства про органи виконавчої влади та місцевого самоврядування тощо.

З часу започаткування робіт у сфері адміністративної реформи минуло 10 років, і за цей час ми досить серйозно просунулися в плані теоретичного осмислення побудови системи публічної влади, та, з практичного боку, на жаль, дуже мало зроблено для реалізації цих ідей.

Та попри все адміністративна реформа все ж таки поступово просувається вперед, набуває пріоритетного значення в політико-правовому розвитку країни.

Удосконалюється законодавство, що регулює завдання й функції, організацію, діяльність органів виконавчої влади на різних рівнях та в різних сферах та галузях державного управління.

1. Концепція Адміністративної реформи в Україні. – К.: Державна комісія з проведення в Україні адміністративної реформи, 1998.
2. Дерещ В.А. Національна науково-технічна конференція “Українське адміністративне право: сучасний стан та перспективи реформування” // Часопис Київського університету права. – 2005. – №5.
3. Аверьянов.В. Адміністративна реформа і правова наука // Право України. – 2002. – №12.

ПЕДАГОГІКА

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Радько Тетяна,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Шпак О.М.,
кандидат педагогічних наук, професор

Процес реформування освіти в Україні є спробою застосування нових форм і методів роботи в межах традиційної системи. Орієнтиром є вдосконалення навчально-виховного процесу в напрямі спрямованості на особистість учня. Питання вдосконалення та розвитку методів навчання привертають увагу до себе дослідників, педагогів-практиків, тому що успішне розв’язання проблем методів навчання сприяє підвищенню його ефективності.

На жаль, і сьогодні чинна освітня система найчастіше забезпечує сліпе виконання формальних вимог та правил без глибокої особистісної зацікавленості учнів у їх реалізації, оскільки домінуючою метою навчання є лише передача знань. Традиційні уроки дають змогу дитині активно працювати тільки кілька хвилин протягом уроку. Адже більшу частину уроку учень у кращому разі слухає вчителя, а найчастіше просто чекає на перерву.

У результаті діти ростуть пасивними споживачами суспільних благ, апатія дедалі більше виявляється їх звичним психічним станом. Усе це є ознакою їх внутрішньої порожнечі. За таких умов гальмується розвиток розумових здібностей школярів, їх пізнавальної та самостійної діяльності. Пасивність учнів неминуче викликає втрату зацікавленості до предмета й до навчання загалом. А заощаджена енергія знаходить собі вихід у порушеннях дисципліни на уроці. Актуальність даної проблеми полягає в тому, що сучасне життя потребує активних творчих особистостей. На нинішньому етапі розвитку суспільства державі потрібні люди, які зможуть вільно володіти набутими знаннями та швидко орієнтуватися у вирі інформації. Не випадково є таке народне прислів’я: “Хто володіє інформацією – той володіє світом” [1].

Суть даної проблеми, як нам видається, полягає в тому, що вчитель не вміє змодельовувати навчальну діяльність так, щоб урахувати вікові та індивідуальні особливості учнів, не здатний поєднувати найбільш ефективні методи та форми навчально-виховної роботи відповідно до певної педагогічної ситуації. Тому ми рекомендуємо такому вчителю звернутися до слів великого педагога В.Сухомлинського, який був переконаний у тому, що “немає жодної педагогічної закономірності, немає жодної істини, яка була б абсолютно однаково застосована до всіх дітей. Тому що практична педагогіка – це знання й уміння, не тільки доведені до ступеня майстерності, а й підняті до рівня мистецтва. Тому що виховувати та навчати людину – це передусім знати її душу, бачити й відчувати її індивідуальний світ” [2]. Цілком природно, що творча особистість кожного школяра – це той тендітний паросток, який зможе розквітнути тільки на благодатному ґрунті.

На сьогоднішній день перед учителем постає основне завдання – створити на уроці такі сприятливі умови, за яких у кожного учня буде розвиватись активність думки, розумові здібності та вміння переносити досвід і знання в нові ситуації. Для реалізації поставлених завдань ми пропонуємо вчителю географії застосовувати на уроці метод проєктів, що дозволить скерувати діяльність кожного учня у творчий напрям. Загальновідомо, що межі творчої діяльності особистості охоплюють дії від

нестандартного розв'язання звичайного завдання до повної реалізації її унікальних можливостей.

Застосування методу проєктів передбачає вирішення поставленої проблеми, використовуючи не тільки різноманітні засоби та методи навчання, але й певні знання та вміння з різних галузей науки. На нашу думку, позитивний бік даного методу полягає в тому, що під час навчання акцент робиться вже не на інтеграції фактичних знань учня, а на їх застосуванні та здобутті нових (часто шляхом самоосвіти). Завдяки методу проєктів учні вчаться самостійно планувати етапи своєї роботи, збирати матеріал і використовувати різні джерела інформації, паралельно розвивається вміння аналізувати та зіставляти факти, аргументувати власну думку. Ми вважаємо, що даний метод зможе допомогти вчителю створити модель навчально-виховної діяльності, яка забезпечить розвиток такого рівня свідомості, котрий спонукатиме учня до самопідняття та особистісного самовдосконалення.

Застосування методу проєктів в освітньому процесі було запропоновано американським педагогом Дж.Дьюї понад століття тому. У вітчизняній педагогіці до вивчення цієї проблеми вперше звернувся А.Макаренко, який зробив висновок про необхідність проєктування особистості як суб'єкта педагогічної праці. Вищевикладену думку підтримував і В.Сухомлинський, багатогранну педагогічну спадщину якого проймає ідея "проєктування" людини.

Отже, вважаємо, що в навчально-виховний процес потрібно залучати такі технології навчання, які б ураховували, перш за все, глибинні закономірності психологічного розвитку особистості учня. Слід зазначити, що діяльність учителя повинна бути спрямована на розвиток активності та самостійності учня. Одним із методів, який зможе вирішити подані вище завдання, є метод проєктів. У його основі лежить розвиток творчого та критичного мислення, пізнавальних навичок, уміння конструювати свої знання та самостійно орієнтуватися в інформаційному "полі". Застосовуючи на уроці географії метод проєктів, учитель показує рівень свого вміння адаптуватися до сучасних умов, що стрімко змінюються в постіндустріальному суспільстві.

1. Латинські прислів'я та приказки: Пер. з латинської, упоряд. Ю.Цимбалюк. – К.: Дніпро, 1987. – 256 с.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.2. – С.422.
3. Ісаєва Г. Інтерактивні методи навчання під час вивчення географії в школі // Географія та основи економіки в школі. – 2004. – №11.
4. Концепція змісту географічної освіти в загальноосвітній школі України. Проект. Розробники: П.Г.Тищенко, Я.Б.Олійник, О.Ю.Дмитрук, Г.С.Уварова, Н.В.Муїнін // Географія та основи економіки в школі. – 2006. – №3.
5. Яценко Д., Леонтьєва Г. Використання методу проєктів на уроках географії в 7 класі // Географія та основи економіки в школі. – 2006. – №11.
6. Топузов О. Метод проєктів у системі проблемного навчання з географії // Географія та основи економіки в школі. – 2007. – №2.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ СИТУАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Кіндрацька Ольга,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Файчак З.Є.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Гра – це цілий світ, на одному полюсі якого – життя, а на другому – дидактика, педагогічний і психологічний інструментарій, цілий арсенал педагогічних технологій. А між цими полюсами – країна дитячих ігор, дитячої творчості, – стверджує Л.Нагай [2, с.42].

Першокласники приходять до школи з великим бажанням учитись, і надзвичайно важливо, щоб цей потяг не гальмувався повчаннями дорослих на зразок "так треба", "ти повинен". Не загубити в учеві учня – вимога для кожного вчителя, адже ми ростимо майбутнє нашої країни. Саме гра розвиває психологічну гнучкість, розкутість, комунікабельність, емоційно-вольовий вплив. Дитина має право в грі на помилку. Гра – іскра, що запалює вогник допитливості, зацікавленості та вимагає концентрації уваги учнів, напруження їх сил. Вона має здатність організувати життя дітей, наповнити його творчим змістом.

Актуальність зазначеної теми полягає в тому, що ігрові ситуації можна використовувати при вивченні математики в початковій школі, причому використання їх дає досить ефективні результати в засвоєнні учнями основних математичних знань, оволодінні математичними уміннями та навичками. Важливо зазначити, що багато відомих педагогів досліджувало дану тему, зокрема: О.Смаглій, Б.Нікітін, Ж.Піаже, Г.Спенсер, А.Усова, Р.Жуковська, Л.Нагай та ін.

З переходом від умов гри до умов навчальної діяльності настає в житті дитини переломний момент. Тому доцільно на уроках не тільки математики систематично застосовувати елементи гри в поєднанні з бесідою, спостереженням тощо.

Існують різні класифікації ігрових ситуацій. Так, наприклад, Р.І.Жуковська виділяє та характеризує п'ять типів ігор. Перша форма дитячих ігор характеризується тим, що дитина, відтворюючи будь-яке явище, виступає одночасно і в ролі предмета, який її зацікавив, і в ролі людини, що діє з цим предметом. Друга – рольова: перетілення дитини в дорослого чи ровесника. Третя характеризується тим, що в ній світ явищ відтворюється в матеріальних образах – ліпленні, будівлянні. Наступною йде гра – праця. Останньою є сюжетно-будувальна. Дехто з дослідників виділяє ще психотехнічні ігри та соціально-психологічний рольовий тренінг.

Досить ефективною вважається гра, що спрямована на перемогу. Вона найчастіше набирає форму змагання (ігри "Чий слід?", "Чарівні кури", "Хто швидше?" тощо). Кращому засвоєнню правил гри, та й математики в цілому, сприяє доброзичливе ставлення вчителя до учня (команди учнів); позитивне оцінювання зусиль учнів, навіть тоді, коли ці зусилля не приводять до позитивного результату; детальний аналіз помилок учня, допущених ним; конкретні вказівки, спрямовані на покращення досягнутого результату [4, с.21].

Готуючись до проведення ігор та ігрових ситуацій, перш за все, учитель, має продумати: які математичні вміння й навички вони повинні формувати в дітей; які виховні завдання вони мають реалізувати; який матеріал краще використовувати для гри; як за мінімально короткий час ознайомити учнів із правилами гри; як чітко визначити час проведення гри та організацію її проведення, можливу зміну правил гри в разі необхідності активізації дітей, підбиття підсумків гри.

Під час використання на уроках математики ігрового методу навчання необхідно дотримуватись таких основних вимог: ігрове завдання повинне за змістом збігатися з навчальним, тобто ігровою має бути лише форма його постановки; математичний зміст гри має бути посиленням для кожної дитини, оскільки гра буде цікавою тоді, коли в ній братимуть участь усі учні; підсумок гри має бути чітким і справедливим [3, с.20].

І ще один дуже важливий, на нашу думку, аспект. Сьогодні в багатьох дітей є можливість користуватися персональним комп'ютером із доступом до інтернету, навчальними програмами різного виду та великим набором дитячих ігрових розваг, корисність яких заперечується батьками, вихователями. Це спричинено тим, що діти іноді настільки захоплюються ними, що нерідко забувають про свої інші, не менш важливі обов'язки. Але якщо дотримуватись правила про те, що все добре в міру, і батьками буде проконтрольований вибір певного типу розваг та їх тривалість, то дитина засвоїть для себе обов'язково щось нове та корисне.

У процесі проведення уроків математики з ігровими ситуаціями реалізуються ідеї співдружності, змагання, самоуправління, виховання через колектив праці, а основне – формується мотивація навчальної діяльності й розвивається інтерес дітей до математики. Отже, гра дає вчителю можливість тактовно й непомітно допомогти слабшому учневі. З цією метою він добирає завдання простіші – у грі цього ніхто не помітить. Завдяки цьому діти, що відчувають труднощі в навчанні, поступово засвоюють навчальний матеріал.

На закінчення слід додати, що не варто забувати, що обов'язкова мета будь-якої діяльності дитини – навчання, і дуже добре, якщо воно здійснюється у вигляді цікавих ігор і веселих розваг.

1. Дидактические игры на уроках математики: Ки. для учителей. – М.: Просвещение, 1990. – 96 с.
2. Нагай Л. Розвиток молодшого школяра в процесі ігрової діяльності // Початкова школа. – 1997. – №6. – С.42-44.
3. Смаглий О. Застосування ігрових ситуацій на уроках математики // Початкова школа. – 2003. – №7. – С.20-21.
4. Якиляшек В. Уроки математики з елементами гри // Початкова школа. – 1997. – №6. – С.22-23.

ВПЛИВ ТЕЛЕБАЧЕННЯ НА ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

Носенко Юлія,
магістрант, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Сабат Н.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Проблема девіантної поведінки дітей і підлітків є сьогодні однією з найактуальніших. Серед найвагоміших чинників, що призводять до відхилень у поведінці, – негативний вплив на підростаюче покоління ЗМІ, а особливо телебачення.

В умовах відкритості суспільства, його демократизації ЗМІ все активніше впливають на формування визначених соціальних орієнтирів та одночасно сприяють розвитку задатків і здібностей особистості. Найсуттєвішою перевагою телебачення в цьому плані є те, що воно водночас оперує звуком і зображенням.

Більшість науковців (А.Бандура, Л.Берковитц, Н.Габор, Б.Потятиник) обгрунтовують прямий зв'язок між екранним насильством і насильством реальним, вважаючи, що екран стимулює та культивує відповідну поведінку молоді, ніби "заряджає" її агресією. Кількаразне зростання підліткової злочинності йшло майже паралельно з наступом

телебачення, що засвідчують дослідження тих районів (у Південній Африці та Канаді), які з політичних чи технічних причин не мали телебачення аж до початку 70-х років ХХ ст. Через 3–8 років після запровадження телебачення відбулося різке (у 2–3 рази) зростання підліткової злочинності й у цих "заповідниках".

Показовими є проведені в 60-х роках ХХ ст. А.Бандурою експерименти, коли діти дивилися спеціально створені телевізійні передачі, в яких дорослі агресивно поводитися з пластикою лялькою Бобо. Коли дітям запропонували погратися з лялькою, вони поводитися з нею так само агресивно, як це раніше бачили на моделі. Через три місяці дітей знову запросили пограти з Бобо. Вивчені на моделі зразки поведінки виявилися дуже стійкими – діти знову почали бити й мучити Бобо [2, с.23–24]. Таким чином, будь-яка публічна демонстрація негативних моделей поведінки робить дітей "товстошкірими" і вони спокійно ставляться до міжособистісного насилля й агресії.

Для сучасного інформаційного поля характерне збільшення питомої ваги девіації (агресії, сексу, жорстокості, романтизації кримінального світу), що призводить до формування в підростаючої особистості викривленого світогляду та її ціннісної дезорієнтації. Статистика засвідчує, що кожна пересічна дитина у віці від 2-х до 18-ти років споглядає на екрані понад 18 тисяч убивств та близько 200 тисяч інших насильницьких сцен.

Негативними наслідками діяльності телебачення є скорочення потреби в міжособистісному спілкуванні дітей, заміщення його віртуальним спілкуванням, зростання агресивної і деструктивної поведінки глядачів тощо. Насилля й стиль легкого життя нерідко подаються ЗМІ як своєрідний культ. Ними створюється образ молодої людини, яка, не докладаючи зусиль, може досягти всього в житті. Слід зауважити, що подібні фільми показують у найбільш популярний глядацький час. І, як наслідок, деякі діти під впливом переглянутого виходять на вулицю з метою пошуку нових вражень і відчуттів, як "у кіно" [3, с.92]. Тобто сцени насильства, злочинів, убивства тощо викликають і посилюють агресію підлітків, навіюють їм прагнення відповідних жорстоких дій. Це пояснюється певними причинами: більшість вільного часу діти та підлітки присвячують телебаченню; телевізійні програми сильно впливають на поведінку особистості, викликаючи збудження, що заряджає її відповідною енергією до відповідних дій; телевізійні програми впливають на мислення дітей, оскільки багаторазове повторення негативної інформації гальмує та притуплює їх емоційні реакції.

З метою дослідження значення телебачення в житті підлітків нами було проведено опитування серед учнів 6–9 класів Івано-Франківської ЗОШ №2, за результатами якого сформульовано такі висновки:

1. Для підлітків телебачення виступає засобом розваги – 60% респондентів надають перевагу розважальним телепередачам.
2. Пріоритетними для них (за рангом) є комедійні фільми (49%), фільми жаків (23%) та бойовики (20%). Варто відзначити, що серед уподобань учнів немає науково-пізнавальних фільмів.
3. Школярам найбільш імпонує агресивна та героїчна поведінка телегероїв. Підлітковий вік має схильність до створення кумирів, як реально існуючих, так і екранних, та до наслідування їх поведінки, учинків, але способи "боротьби зі злом", які вони демонструють, не менш агресивні, ніж саме "зло".
4. Більшість дітей позашкільний час проводить удома (53%), унаслідок чого спілкуються з телевізором у середньому більше 5-ти годин. Інформація сприймається некритично (61%), а більшість батьків не контролює якість вибору телепередач дітьми (41%).

Таким чином, вплив телебачення на поведінку сучасної дитини та підлітка є чи не найсуттєвішим. Те, що показують на екранах, уважається ними позитивним, соціально схваленим, правильним. Ураховуючи те, що на наших телеекранах достатньо потенційного матеріалу для стимулювання девіантної поведінки підлітків-глядачів, можна стверджувати, що телебачення є одним із впливових джерел формування в них поведінки, що відхиляється від норми.

1. Сорочинська В.С. Засоби масової комунікації та їх вплив на соціалізацію молоді // Сорочинська В.С. Організація роботи соціального педагога: Ндвч. посібник. – К.: Кондор, 2005. – С.49–63.
2. Ромек В. Агресія на екрані та в житті // Психолог. – 2004. – №18. – С.23–24.
3. Проблема бездоглядності та безпритульності дітей в Україні: тематична державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2003 р. – К.: Державний інститут проблем сім'ї, дітей та молоді, 2004. – 240 с.

ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАННЯ ОБДАРОВАНИХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ США

Білорусевич Марія,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Прокопів Л.М.,
кандидат педагогічних наук, асистент

Обдарована особистість є великою цінністю суспільства. Освіта обдарованих виступає об'єктивним гарантом його подальшого соціально-економічного й культурно-політичного розвитку.

Предметом спеціального наукового пошуку освіта обдарованих виступила з першої третини ХХ століття, коли вчені різних країн світу розглядали її як особливий і невід'ємний компонент розвитку загальної освіти й освітнього простору загалом.

У США напрацьовано очевидний досвід забезпечення навчання й виховання обдарованих дітей, створено для них сприятливі умови в різних закладах освіти, в тому числі й у початковій школі. У сучасних умовах, попри особливості культурних традицій різних етнічних спільнот, маємо всі підстави визнати наявність спільних закономірностей у розвитку освіти в різних штатах (модернізація змісту та методів; створення альтернативних закладів освіти та інше) та схожість її проблем (відірваність теоретичних знань від практичних умінь; невідповідність між показниками академічних знань і результатами тестування та ін.). Безперечно, що пригаманий для США досвід організації навчання обдарованих школярів, який вирізняється потужним теоретичним та емпіричним потенціалом, має і для України принципове значення. Його дотичний синтез із багатими освітніми традиціями в нашій країні буде позитивно сприяти самовизначенню змісту й напрямів навчання обдарованих учнів у контексті реалізації Національної програми "Освіта (Україна ХХІ століття)".

Зарубіжними й українськими вченими вивчено різні аспекти освіти в школах США: організація освітнього процесу, форм і методів навчання в контексті сучасних тенденцій змісту освіти в американських школах (Г.Воробйов, Б.Вульфсон, А.Джуринський, З.Малькова, А.Сбруєва, О.Сухомлинська, В.Чорний, Н.Теличко та ін.); чинники всебічного виховання особистості (Р.Беланова, В.Жуковський, М.Красовицький, Н.Чорна та ін.); система й особливості підготовки майбутніх педагогів (О.Поноварьова, Р.Роман, Л.Смалько, Т.Чумакова, Л.Прокопів та ін.); сучасні

педагогічні технології організації навчання (К.Волков, О.Лешинський, О.Литвинов, І.Тараненко та ін.).

Вітчизняні (Л.Виготський, Ю.Гільбух, Д.Ельконін, М.Лейтєс), а в останнє десятиліття й українські вчені (О.Кульчицька, В.Моляко, О.Проскура) вивчали різні аспекти обдарованості молодших школярів (вплив довкілля та спадковості; урахування індивідуальних відмінностей в організації навчання та виховання; діагностика обдарованості в контексті особливих потреб у розвитку особистості та ін.). Актуальність цієї проблеми полягає в недостатності її опрацювання в теорії та практиці сучасної професійної педагогічної освіти в потребах загальноосвітньої школи.

Концепція індивідуалізованого навчання охоплює широкий спектр зусиль задля адаптування змісту навчальних програм до потреб та інтересів окремого учня; до рівня його навчальних досягнень і темпів розвитку його психічних процесів. Індивідуалізоване навчання уможливує наближення змісту й темпів навчання до інтересів і можливостей кожного учня, у тому числі й обдарованого.

Доцільність запровадження індивідуалізованого навчання мотивується й іншими факторами. Автори сучасних концепцій виходять насамперед із того, що демократичне суспільство вимагає дисциплінованих і самоконтрольованих громадян, тому навчальний процес у школі необхідно будувати так, щоб забезпечити якомога ефективніші умови для розвитку самодисципліни та самоконтролю учнів.

Найкраще формуванню означених психічних якостей сприяє забезпечення індивідуалізованого навчання, оскільки кожен учень бере на себе частку відповідальності за своє освітнє зростання. Відповідно це вимагає від нього високої самодисципліни та самоконтролю. Водночас індивідуалізоване навчання покладає й на вчителів значну відповідальність за усвідомлення ними здібностей і потреб кожного учня. Прагнення врахувати в навчальному процесі індивідуальні особливості учнів знайшло відображення в багатьох організаційних формах. З-поміж них помітно виділяються такі: групування за здібностями; групування за інтересами; групування за навчальними досягненнями; індивідуальний контракт; репетиторство; навчання за не розробленими заздалегідь навчальними програмами; метод проєктів; програмоване навчання тощо.

Успіхи в реалізації індивідуального підходу визначаються дотичністю створення груп учнів. У процесі утворення груп беруть до уваги автономність учнів, ураховується також їх поведінка. Відповідно за такими показниками їх поділяють на дві групи: незалежні та залежні. Із залежною поведінкою учень залежить від учителя, вибираючи напрям задля досягнення мети. При незалежній поведінці учень майже не покладається на вчителя у виборі напрямку досягнення мети. На цій основі утворюються кластери учнів, які об'єднуються в навчальні групи.

Таким чином, якщо навчальний матеріал логічно представити в певній послідовності (розділ; теми; питання до кожної теми), то вможливаються два принципово важливі підходи. Перший – групи утворюються для розв'язання завдання теми №1 та обговорення одержаних результатів. Надалі групи утворюються для розв'язання теми №2 та обговорення одержаних результатів і т. д. Групи утворюються з кожного питання до кожної теми (так звана паралельно-послідовна організація діяльності груп). Другий – паралельно-паралельна організація роботи груп передбачає, що за кожною темою утворюється своя група (над темами групи працюють одночасно). Кожна група спочатку виконує питання №1, потім питання №2 і т. д. Наприкінці організовується спільне обговорення одержаних результатів у кожній групі. У практиці використовуються ще й такі варіанти: кожне питання розв'язує група з двох і більше осіб; кожне питання розв'язує один учень.

Попри ефективність та значне поширення в США спеціальних програм для обдарованих школярів, є підстави констатувати, що в навчанні цієї категорії учнів педагогічна теорія та практика за другу половину XX століття відчутно набрали обертів. Важливо, що залучення школярів до спеціальних програм є все ж допоміжним засобом розвитку їх інтелектуально-творчого потенціалу. Отож, основний акцент потрібно змістити на шкільне навчання, яке мало різнитися від навчання звичайних дітей. Реальний стан можемо пояснити недостатньою кількістю досліджень принципів побудови навчальних програм для обдарованих, а також відбором змісту навчального матеріалу для них тощо. Почасти пропонується здібному учневі до фізики поглиблено її вивчати за рахунок збідненого змісту решти предметів. Така практика є негативною і передбачає відсторонення вчителів та їхніх прибічників від роботи з дітьми. Водночас необхідно утверджувати існування єдиного базового навчального плану для всіх типів середніх навчальних закладів, а також резерву навчального часу для факультативного вивчення навчальних предметів, до яких учні виявляють інтерес і мають здібності.

1. Конституція України. – К.: Право, 1996. – 54 с.
2. Про запровадження Закону України “Про загальну середню освіту” (Наказ Міністерства освіти України №292 від 12.08.99) // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1999. – №20. – С.3-9.
3. Lewin David. Go slow on non-grading // The Elementary School Journal. – 1966. – Vol.67. – No.3. – P.131-134.
4. Miller J.S. Individualized instruction // The elementary School Journal. – 1966. – Vol.66. – No.7. – P.393-395.
5. Parke Beverly. Challenging gifted students in the regular classroom // ERIC Digest. – 1992. – December – Digest E513.
6. Torrance E.P. Creativity. – Belmont, CA: Dimensions Publishing Co., 1969. – 375 p.

РОЗВИВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Шукайлик Роман,

У курс, Коломийський інститут.

Науковий керівник – Поясок О.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент

На рубежі II – III тисячоліть державна освітня політика в Україні радикально змінюється, що пов'язано з входженням нашої країни у світовий освітній простір, у тому числі прийняття нею основних положень Болонської декларації. У результаті цієї система освіти сьогодні перебуває в стані перебудови та змін, які супроводжуються певними труднощами, зумовленими суперечністю між існуючими традиціями навчання та впроваджуваними реформами. Сучасна система освіти характеризується співіснуванням двох стратегій організації навчання – традиційної та інноваційної.

Специфічними особливостями інноваційного навчання є зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості [1, с.9].

У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку таких дидактичних моделей, які максимально сприяли б формуванню соціально активної, творчої особистості, здатної до самостійної регуляції власної життєдіяльності. До однієї з них, на нашу думку, відноситься модель розвивального навчання. Система розвивального навчання базується на пізнавальному інтересі дитини, на формуванні “вміння вчитися” – як

загальної здібності, яка дозволяє учням у майбутньому самостійно оволодівати будь-якими знаннями.

Важливим, на нашу думку, є гуманістичний аспект розвивальної технології, який передбачає орієнтацію на особистість кожного школяра, забезпечення його підтримкою та допомогою.

Теоретичними засадами дослідження є праці відомих психологів про розвиток особистості (Л.Виготського, С.Рубінштейна, О.Леонтьєва, О.Петровського, Ж.Піаже, Б.Скіннера), дослідження вчених про закономірності освітнього процесу (Ю.Бабанського, М.Євтуха, І.Лернера, М.Скаткіна), про теорії педагогічних систем, особливості їхнього розвитку та керування (В.Беспалько, О.Савченко, Л.Спіріна). Проблему розвивального навчання досліджували такі педагоги, як: В.Сухомлинський, О.Савченко, А.Алексюк, О.Дусавицький, В.Давидов, Д.Ельконін, Г.Цукерман, С.Якименко та ін.

Школярі сприймають учителя як взірць поведінки, як джерело нових знань, способів мислення. Але й не можна недооцінювати роль ровесників у житті дитини, тим більше, що спілкування з однолітками може дати те, чого не дасть навіть найідеальніший дорослий. Окрім того, дитина вчиться в спілкуванні з ровесниками перевіряти й критично оцінювати дії інших. Власне недосконалість однолітка робить його найдоступнішим об'єктом контролю, а спілкуючись із дорослим, дитина імітує його поведінку, а не оцінює.

Ми визначаємо такі умови ефективного психолого-педагогічного співробітництва на уроках розвивального навчання:

1. Учитель під час навчального процесу виступає в ролі консультанта, помічника та наставника.
2. Зміна погляду на роль учня в процесі навчання – школяр виступає як дослідник, який є суб'єктом навчання.
3. Широке використання групових форм роботи як необхідного засобу формування в школярів умінь співпраці, взаємодопомоги, що в подальшому направлено на формування комунікативної особистості, яка вільно висловлює власну думку та володіє навичками роботи в колективі.
4. Індивідуальний підхід до кожного учасника навчального процесу, урахування його вікових, психологічних та індивідуальних особливостей, інтересів і талантів із метою їх розвитку.
5. Диференційований підхід до учнів, що реалізується через виконання ними самостійних завдань, спрямованих на розвиток таких рис, як самостійність, опора на власні сили й знання.
6. Атмосфера емоційного комфорту та невимуженості формує в дітей почуття впевненості, що не допускає наявності страху при відповіді.
7. Опора на позитивні емоції є необхідною умовою навчального співробітництва, яке реалізується на основі позитивного ставлення учнів до школи, педагога та навчального процесу в цілому.
8. Виклад окремих тем доцільно проводити у формі пошукової діяльності учнів.

Школяр бере участь у процесі навчання не як “учень” у власному розумінні цього слова, тобто не як індивід, якого вчать, а як той, хто навчає себе. Звичайно, навчати себе він може тільки за допомогою вчителя, тільки розв'язуючи разом із ним ту чи іншу навчальну задачу” [2, с.56].

Отож, завдання розвивального навчання – навчити дітей самостійно міркувати, сперечатися, обстоювати свої думки, ставити запитання, бути ініціативними в набутті нових знань. Науковці стверджують, що засобом формування самостійного мислення, пізнавальної ініціативи дитини є не індивідуальна робота під керівництвом учителя, а

робота в групі дітей, що спільно діють. Умовою народження перших пізнавальних запитань до вчителя є суперечка між дітьми, які пропонують різні способи розв'язання спільного завдання.

1. Дечківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Репкин В.В., Репкина Н.В. Развивающее обучение: Теория и практика. – Томск: Пеленг, 1997. – 227 с.

ВИКОНАННЯ ЗМІСТУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА” МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Плетеницький Микола,
IV курс, Калуський НКЦ.
Науковий керівник – Плетеницька Л.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент

У зміст Державного стандарту початкової загальної освіти відповідно до реалій часу внесено освітню галузь “Здоров'я та фізична культура”, головною метою якої є “розвиток фізичних, соціальних, психічних, духовних якостей особистості, формування життєзберігаючої та фізичної культури; підготовка учнів до повноцінного життя в постійно змінюваному навколишньому середовищі” [2; с.127].

Зміст даної освітньої галузі спрямований на формування в молодших школярів знань про основні складові, показники та чинники здоров'я, які впливають на здоровий спосіб життя, значення фізичної культури в житті сучасної людини, вплив фізичних вправ на зміцнення будови тіла людини. Дані знання мають сприяти здоровому способу життя, практичним навичкам, співвідносити результати особистого виконання рухових дій з еталоном виконання ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультурних хвилинок та комплексів вправ процедур загартування, спрямованих на формування правильної постави, дотримання правил безпечної поведінки в різних видах діяльності, протистояння негативному впливу оточення. Згідно з вимогами змістової лінії в молодших школярів мають удосконалюватись навички рухових дій (ходіння, біг, стрибки, метання, лазіння, пересування на лижах та ковзанах, плавання) та використання їх в ігровій та повсякденній діяльності. Учитель початкових класів має знати, що в учнів формуються потреби в рухових діях для забезпечення необхідного обсягу рухової активності як одного з головних чинників здорового способу життя та виконання потреби в здоров'ї та правильному фізичному розвитку.

Зміст освітньої галузі структурований за такими змістовими лініями: “Здоров'я людини”, “Фізична складова здоров'я”, “Соціальна складова здоров'я” “Психічна та духовна складові здоров'я”. Складовими компонентами змістової лінії “Соціальна складова здоров'я” визначено: індивідуальність людини; сім'я як чинник збереження та зміцнення здоров'я, традиції збереження здоров'я в сім'ї; стосунки між людьми; безпечна поведінка в навколишньому середовищі; права дитини на здоров'я в сім'ї та суспільстві; ВІЛ-СНІД: шляхи зараження ВІЛ; охорона здоров'я дитини в медичних закладах. Змістова лінія “Психічна та духовна складові здоров'я” включає: роль емоцій у формуванні здоров'я; правила міжособистісного спілкування; корисні та шкідливі звички, їх вплив на здоров'я; характер, поведінка, увага, пам'ять, творчість і здоров'я; особа та особистість, розвиток особистості; народні традиції здорового способу життя. У змістовій лінії “Фізична складова здоров'я” основними компонентами є загальні відомості про будову тіла людини та його положення в просторі; постава, засоби її формування та корекції; основні засоби пересування людини, відмінність фізичних

вправ від побутових рухів людини; організуючі стройові команди, прийоми та їх виховання; правила безпечної поведінки та профілактики травматизму під час занять фізичними вправами.

Реалізація змісту майбутніми вчителями початкових класів освітньої галузі “Здоров'я та фізична культура” досягається шляхом виконання таких завдань, як:

– формування на доступному учням рівні системи знань (емпіричні факти, елементарні поняття, уявлення), яка опосередковано відображає закономірності фізичного розвитку людини, її фізичні здібності, права дитини на здоров'я в сім'ї та суспільстві, правила міжособистісного спілкування;

– розвиток розумових здібностей молодших школярів, їхньої емоційної сфери, пізнавальної активності та самостійності в проведенні процедур особистої гігієни, загартування, здатності до самовираження за допомогою різновидів вправ та ігрових видів спорту;

– виховання творчої, соціально активної особистості, здатної бережливо ставитися до власного здоров'я, та тих, хто оточує, гуманно ставитися до людей, які мають проблеми зі здоров'ям.

Учитель початкових класів як “організатор розумного способу життя” [1, с.4] має знати, що в змістових лініях даної змістової галузі, відповідно до вікових особливостей молодших школярів, визначено обсяг змісту навчального матеріалу та представлені конкретні нормативи та дозування з різних видів рухової діяльності (рухові навички та вміння, назви способів та засобів пересування людей, назви елементів комплексів акробатичних вправ тощо), уточнено показники рівня фізичної підготовленості учнів після закінчення початкової школи.

1. Шиян Б. Теорія і методика фізичного виховання школярів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – Ч.2. – 248 с.
2. Довідник учителя початкової школи в запитаннях та відповідях / Упоряд. О.В.Ковтун. – Харків: Ранок, 2006. – 608 с.
3. Діптан Н.В. Основи здоров'я: Робочий зошит. 4 клас. – Харків, 2006. – 64 с.: іл.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ МАТЕМАТИКИ В ШКОЛАХ ІЗ ПОГЛИБЛЕНИМ ВИВЧЕННЯМ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Савка Олег,
V курс, Калуський НКЦ.
Науковий керівник – Плетеницька Л.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Модернізація системи освіти зумовлена концептуальними положеннями Національної програми розвитку освіти України у ХХІ столітті, де зазначено, що освіта відтворює та нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Значна роль при цьому відводиться нестандартним урокам, що дають можливість виховати творчу особистість учнів в умовах загальноосвітньої школи. Підходи щодо розробки таких уроків є багато. Так, О.Корчевська та Н.Кордуба [3] пропонують свої типи нестандартних уроків із математики для початкових класів, класифікація яких представлена на схемі №1.

Схема №1

Потреба застосування двомовного навчання в Україні пояснюється досягненням належного балансу у використанні державної мови, мов етнічних меншин, спеціалізованої мови навчання (англійської, німецької). Іноземна мова вивчається в кожній школі академічно, її використання обмежене переважно мовно-літературною сферою, зміст інших предметів шкільної програми в спеціалізованих школах вивчення іноземної мови засвоюється рідною мовою. Однак мовний запас школяра не розширюється, не поповнюється загальнонавчальною математичною лексику, що стосується змісту основних галузей науки, зокрема математики. Іноземна мова залишається недостатньо включеною в процес інтелектуального розвитку молодшого школяра, зокрема на уроках математики.

До нестандартних уроків із математики ми відносимо й такі, де використовується математична лексика іноземної мови. Узагалі ж, двомовне навчання молодших школярів є досить поширеним у багатьох країнах світу. Його застосовують для того, щоб розширити сферу використання однієї мови в школі з іншою мовою викладання. В основному йдеться про посилене опанування іноземної мови, яка перестав бути лише предметом вивчення на окремих уроках із мови, а перетворюється на засіб навчання, спілкування в роботі з іншими предметів, зокрема з математики [5, с.94].

За умови двомовного навчання школярі звикають користуватися англійською мовою на ширшому тематичному матеріалі; розуміти, будувати усні та письмові висловлювання, зміст яких пов'язаний з основними розділами та темами з математики. Ще Щербина Л.В. писав, що свідоме володіння мовою можливе лише в разі порівняння двох мов, бо всяке пізнання можливе лише при зіставленні протилежностей [2, с.210]. Варто визнати, що професійне втілення двомовного навчання того чи іншого предмета сприяє поглибленню вивченню обох мов як учнями початкових класів, так і студентами спеціальності "Початкове навчання. Англійська мова" [4, с.87]. Для студентів даної спеціальності було розроблено елективний курс "Двомовне навчання математики в спеціалізованих школах з вивченням англійської мови" й апробовано на базі Калуської спеціалізованої ЗОШ I–III ступенів №2 студентами V курсу Калуського навчально-консультаційного центру [5, с.96].

Перші варіанти застосування двомовного навчання на уроках математики в початкових класах спеціалізованих шкіл показали реальну можливість інноваційного підходу до нестандартних уроків із математики, організації вивчення основних

математичних понять, кількісних відношень, обчислювальних термінів англійською мовою.

Апробація студентами практичних завдань даного елективного курсу довела необхідність та доцільність використання інтеграції змісту навчальних дисциплін та міжпредметних зв'язків для інтелектуального розвитку молодших школярів на матеріалі англійської мови та математики. Проте такий підхід до нестандартних уроків вимагає вдосконалення змісту та форм професійної підготовки майбутніх педагогів початкової освіти.

1. Богданович М.В. Методика викладання математики в початкових класах. – Тернопіль: Богдан, 2003. – С.375.
2. Щербина Л.В. Языковая система и речевая деятельность. – Л.: Наука, 1974. – С.316.
3. Корчеська О., Кордуба Н. Нестандартні уроки з математики. 1–4 класи. – Астон, 2003. – 160 с.
4. Савка О., Кецман І. Інноваційні підходи до навчання математики в початковій школі за допомогою англійської мови // Новітні педагогічні технології: проблеми та перспективи початкової школи. – Одеса: СМІЛ, 2006. – С.87–92.
5. Плетенюк Л., Овсєнко Н. Підготовка педагогічних кадрів початкової освіти на засадах інтеграції змісту навчальних дисциплін // Джерела. – 2006. – №3–4 (47–48). – С.94–108.

ВИКОРИСТАННЯ ОРНАМЕНТИКИ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ НА УРОКАХ МАЛЮВАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Клочуряк Марія,
II курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Корпанюк М.М.,
старший викладач

В Україні здавна побутували види декоративного розпису хат, господарських споруд, вуликів, меблів, предметів побуту, мисників. Декоративні зразки художнього оздоблення житла бачимо по всій Україні, але кожен район славиться своїми неповторними індивідуальними рисами, художніми особливостями та відмінностями в мотивах орнаменту та кольоровій гамі. Найбільшого поширення декоративні розписи набули на Дніпропетровщині.

На мальовничих пагорбах серед степових просторів Дніпропетровщини широко та привільно розкинулося селище Петриківка. З давніх-давен славиться воно чудовим народним мистецтвом – стінописом та декоративним розписом. Петриківські майстри не тільки відображають форми реальних квітів, наприклад гвоздики чи ромену, а й створюють образи фантастичних, небачених у природі квітів. Крім різноманітних квітів, у Петриківці малюють ягоди та птахів. Рідше трапляються зображення тварин і людини.

Ажурність та графічну чіткість малюнка, віртуозність його використання досягають письмом за допомогою тоненької щіточки з котячої шерсті. Яскраві контрастні кольори поєднання одержують застосуванням природних барвників із соку ягід і рослин, розведених на яечному жовтку з молоком.

Кожен твір петриківців, проникнутий різнобарв'ям природи рідного краю, вирізняється святковою урочистістю. У ньому переважають червоні, малинові, зелені, помаранчеві кольори – улюблені кольори українського народного мистецтва. Майстри розпису користувалися не тільки пензликами, наприклад, ягоди калини могли робити очеретинкою (для того, щоб виходили однакові ягоди), великі квіти штампували формою, заздалегідь виготовленою з картопліни, а ягоди суниці просто малювали пальцем. В основі петриківського розпису лежать прийоми вільного живописного малювання.

Класикою петриківських розписів вважають виробы Тетяни Пати, Орини Пилипенко, Надії Білокінь, Параски Павленко та ін. Саме вони створили невичерпну

скарбницю орнаментальних малюнків, надзвичайно різноманітних, яскравих, віртуозних, самотунних.

У сучасній школі орнаменту петриківського розпису стали використовувати на уроках образотворчого мистецтва. Для того, щоб пояснити дітям принципи розвитку декоративного мистецтва, необхідно повести їх у світ минулого, в історію даного мистецтва. Вивчення декоративного мистецтва вимагає врахування місцевих особливостей, звичаїв та традицій народу, глобального вивчення історії культури, кольорознавства. На жаль, такий підхід не повністю знайшов своє відображення в шкільній програмі.

Учні початкових класів перебувають у полоні чуттєвого сприйняття світу через емоції, відчуття, переживання. Саме на таких особливостях дитячої психології, а також близькості до природи, побуту народу й базується вивчення декоративного мистецтва. У процесі його вивчення діти ознайомлюються з основними технічними прийомами роботи пензляком.

Для того, щоб якнайкраще й найпростіше ознайомити дітей молодшого шкільного віку з декоративним мистецтвом, пропонуємо декілька таких етапів:

- етап 1 – ознайомлення з елементами петриківського розпису, тобто демонстрація окремих елементів, таких як пелюстка, поєднання двох пелюсток в одну велику тощо;
- етап 2 – розвиток умінь дітей поєднувати елементи в певний образ, тобто створення різних квітів, кетягів калини, деяких птахів та ін.;
- етап 3 – завершальний. Поєднання груп елементів у цілісний образ, створення малюнка-орнаменту.

Однією з форм роботи на дану тематику варто запропонувати малювання в стилі петриківського розпису за допомогою природних барвників: соку калини, свіжої зеленої трави чи листя. Урок доцільно провести на природі. Дітям буде цікаво й водночас це допоможе їм наблизитись до цього мистецтва.

Отже, у даній роботі ми намагаємося показати значення петриківського розпису для креативного мислення, уяви, фантазії дітей молодшого шкільного віку, пробудити в них патріотичну любов до митців рідного краю.

1. Васильєва К.Т. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках “великого стилю”. – К.: Либідь, 2005.
2. Горькова Т. Петриківський декоративний розпис. – Дніпропетровськ, 2005.
3. Паша Т. Видавництво “Мистецтво”. – К., 1974.
4. Художники України: Живопис, Графіка, Скульптура, Декоративно-прикладне мистецтво: Творчобіографічний довідник. – К.: ІМПРЕЗ, 2001. – Вип.2 / Відп. ред. І.Бугаєнко, С.Журавель. – 224 с.

РОЗВИТОК МУЗИКАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ

Мельник Лідія,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Липа І.Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Розвиток музичності є неодмінною умовою формування музичної культури дітей.

Музичність – це чисто людська властивість, що склалась у процесі суспільної практики. Вона історично зумовлена: людина поступово звикала розрізняти у звуках людської мови, у звуках природи різні властивості – висоту, тривалість тощо.

Відомий психолог Б.М.Теплов розглядає музичність як сукупність здібностей, необхідних для успішної музичної діяльності. Основною ознакою музичності, на його думку, є “переживання музики як вираження певного змісту” [3, с.53]. Структуру музичності складають основні музичні здібності, серед яких виділяємо такі:

1. Ладове чуття, або емоційний перцептивний компонент музичного слуху.
2. Здатність до слухового уявлення, чи, інакше, слуховий репродуктивний компонент музичного слуху.
3. Музично-ритмічне чуття [3].

Сенсорною основою музичних здібностей є наочно-дійова орієнтація у звуковисотних, ритмічних, тембрових і динамічних співвідношеннях.

Музичні здібності не можуть існувати одна без одної, вони виникають і розвиваються в музичній діяльності, доповнюють або компенсують одна одну, порівнювано виявляються у процесі музичного розвитку дитини.

Ранній вияв музичних здібностей дитини є показником її музичної обдарованості. Вона залежить не тільки від вроджених задатків, але й від культурного середовища, музичного оточення. У різних дітей музичність може характеризуватись різними поєднаннями здібностей. Як зазначає О.Я.Ростовський, одні діти помітно виділяються емоційним відгуком на музику, другі – руховими реакціями на неї, треті – серйозно зацікавлені певною музичною діяльністю, у четвертих означені здібності більш-менш органічно поєднуються тощо [2].

Дієвим засобом розвитку музичних здібностей у дітей є гра. Її можна назвати і джерелом радості, і королевою дитинства, бо це для дитини – саме життя з усіма його радощами, хвилюваннями, тривогами.

Ігрове дійство дає змогу дитині виразити найфантастичніші бажання, свої мрії, перед нею відкривається широкий простір для вияву творчості, активності, кмітливості. Елементи змагання, несподіванки, розваги, що містяться в іграх, повинні допомагати учням в активному розвитку ладового, мелодичного, гармонічного та ритмічного слуху, музичної пам'яті тощо. Музичні ігри можуть бути суто слухові й основані на сприйманні та відтворенні. Їм бажано давати цікаві, образні назви, близькі до дитячої уяви. Наприклад: “Ритмічні загадки” – визначення знайомої мелодії за її ритмічними рисунками, записаними або приплесканими; “Луна мелодична” – повторення мелодії голосно, тихо, а потім внутрішнім слухом та ін.

Щоб швидше засвоїти музичний матеріал, використовуються такі ігри, як “Склади пісеньку”, “Книга-іграшка” і т. д. До ігор, які застосовуються для розвитку звуковисотного слуху, чистоти інтуїтування, належать такі: “Запитання-відповідь”, “Почуй і заспівай”, “Повтори-но”.

Ігри “Згадайся, хто прийшов” та “Знайди свій музичний інструмент” сприяють розвитку тембрового слуху. У першій грі учень, на якого вказує вчитель (“господар”), закриває очі, а інший (“гість”) відтворює голосом коротеньку фразу із знайомої пісні. “Господар” має визначити за голосом, хто прийшов до нього в гості. Далі до гри залучаються інші пари дітей.

Використовуючи гру “Знайди свій музичний інструмент” під час ознайомлення дітей із симфонічним, народним, духовим оркестром, а також під час виконання певних завдань уроку, учитель умовно закріплює за кожним учнем певний музичний інструмент (флейта, барабан, гобой, скрипка, балалайка тощо). Далі для слухання пропонуються музичні твори. Упізнавши звучання свого інструмента, діти умовно зображують гру на ньому.

Для того, щоб відкрити перед дитиною двері у світ хвилюючих, радісних переживань, необхідно розвивати в неї музичні здібності. Насамперед потрібно

виховати музикальний слух та емоційну чутливість, бо саме ці важливі компоненти музикальності допоможуть дитині прилучитися до чудового світу музики.

1. Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини. – К.: Музична Україна, 1978. – 256 с.
2. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навчально-методичний посібник. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 216 с.
3. Теллов Б.М. Избранные труды: В 2-х т. – М.: Педагогика, 1985. – Т.1. – 328 с.

СИСТЕМА ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ НА УРОЦІ МУЗИКИ

Мартинів Ірина,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Липа І.Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент

На сучасному етапі розвитку нашої країни в суспільстві зростає потреба в розкритті творчого потенціалу людини. Тому орієнтація на творчий розвиток особистості передбачає значне посилення її розвиваючої та виховної функцій, реалізація яких пов'язана з передачею досвіду творчої діяльності та досвіду емоційно-оцінного ставлення до світу. Ось чому особливої ваги набувають предмети художньо-естетичного циклу, і зокрема музика для розвитку творчого потенціалу кожної дитини.

Питання творчого розвитку особистості на уроках музики було об'єктом дослідження психологів, педагогів, музикантів (С.Л.Рубінштейн, Б.М.Теллов, Б.В.Асаф'єв, Д.Б.Кабалевський, Н.Ф.Вишнякова, Л.Г.Дмитрієва, Б.Л.Яворський та інші). Кожен із науковців розкривав власне бачення даної проблеми, але всіх їх об'єднує думка про те, що творчість – це діяльність, у результаті якої створюється щось нове; вона пронизує будь-яку діяльність, зокрема й музичну. Щодо музичної творчості, то, на думку Б.Л.Яворського, тут важлива не сама “продукція”, а процес оволодіння дитиною музичною мовою [6, с.4]. Про значну роль творчості в процесі музичного виховання зазначає Б.В.Асаф'єв: “Музична освіта не принесе бажаних плодів, якщо робота з дітьми не піде шляхом збудження творчого інстинкту та виховання творчих навиків” [1, с.81]. З ним співзвучна позиція Д.Б.Кабалевського. Він акцентує на музичній творчості як дидактичному принципі, без якого не можливо організувати музично-творче заняття [3, с.31].

Однак, незважаючи на існуючі дослідження в цій галузі, недостатньо уваги приділяється музично-творчим завданням. Адже музична діяльність стимулюється саме завданнями творчого характеру, виконання яких потребує застосування не тільки наявних знань, але й самостійного знаходження нових, що в кінцевому результаті приводить до засвоєння опорних музичних понять та отримання нових результатів творчої діяльності.

Так, на думку Н.Ф.Вишнякової [2, с.62], музично-творчі завдання мають відповідати основним педагогічним вимогам: високохудожності, опорі на народний дитячий фольклор; проблемності та варіативності; доступності; тематичній єдності всіх видів творчої діяльності. А розробка системи творчих завдань повинна містити в собі педагогічні методи, усі види музичної імпровізації та основні опорні музичні поняття.

На основі вищесказаного нами була розроблена система музично-творчих завдань для 1–4 класів.

I клас – “Чарівний світ музики”: відтворення характеру музики в рухах; придумування слів у заданому ритмі; музично-дидактичні ігри, мелодизація власного імені; створення мелодій на заданий текст; виконання на металофоні створених приспівків.

II клас – “Країна “Музляндія””: створення ритмічної відповіді на ритмічне запитання; створення музичних інтонацій; виконання рухів відповідно до музичних жанрів; зображення кольором настроїв, переданих музикою; виконання пісні з ритмічним акомпанементом; складання розповіді за прослуханим музичним твором; уявне створення музики та словесна її характеристика; інсценізація пісні.

III клас – “Композиція та музична інтонація”: відгадування пісні за ритмом; музичні діалоги; перетворення одного жанру музики в інший, відображення в інтонаціях різних почуттів; створення ритмічного супроводу до народних пісень; мелодизація вірша; створення варіацій до пісні; інсценізація пісні з використанням дитячих музичних інструментів.

IV клас – “Навколосвітня музична подорож”: відтворення на ударних інструментах ритмічного малюнку загадки та створення відповіді до неї; інсценізація українських календарно-обрядових пісень; інсценізація коломийок; зображення в малюнках вражень від прослуханих мелодій Гуцульщини, Бойківщини, Лемківщини; імпровізація ритмічного акомпанементу до пісень різних народів; написання твору “Моя колекція світової музики”.

Отже, розробка та використання творчих завдань на уроці музики надає вчителю широке поле для діяльності, а саме: для творчого варіювання формами організації занять, видами імпровізації, підбором музичного та літературного матеріалу, різноманітністю педагогічних методів, які за правильного поєднання сприяють розвитку творчих здібностей учнів та оптимізації музично-творчого процесу в загальноосвітній школі.

1. Асаф'єв Б.В. О музыкально-творческих навыках у детей // Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Под ред. Е.М.Орловой. – Л.: Музыка, Ленинградское отделение, 1965. – 139 с.
2. Вишнякова Н.Ф. Музыкальное творчество в общеобразовательной школе: Методические рекомендации по организации проведения внеклассных музыкально-творческих занятий. – Запорожье: ЗОИУУ, 1987. – 93 с.
3. Кабалевский Д.Б. Воспитание ума и сердца. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1984. – 176 с.
4. Орновська Л. Розвиток творчої активності молодших школярів на уроках музики // Мистецтво та освіта. – 2003. – №4. – С.55–57.
5. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах. – К.: Либідь, 2001. – С.36–53.
6. Яворський Б.Л. Статті, воспоминання, переписка / Под ред. Д.Шостаковича. – 2-е изд. – М.: Сов. композитор, 1972. – 206 с.

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ

Борис Лілія,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Максименко Н.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент

У державній національній програмі “Освіта (Україна XXI століття)” зазначається, що з утворенням незалежної української держави стратегічним завданням реформування освіти стало відродження й розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки виховання свідомих громадян.

Протягом останнього десятиріччя в методології шкільної освіти все виразніше утверджується цінність особистісного розвитку дитини, зосередженість навчально-виховного процесу на потребах навчання, виховання й розвитку кожного учня [2, с.8].

Як показує аналіз практичної діяльності загальноосвітніх шкіл, проблема активізації навчальної діяльності молодших школярів є однією з найактуальніших, оскільки саме в процесі навчання відбувається розвиток особистості.

Педагогічні та психологічні дослідження засвідчують, що зміст, способи активізації навчальної діяльності в процесі використання дидактичних ігор дедалі більше цікавлять учених та практиків.

Дидактичні ігри стали предметом особливої уваги в працях В.Сухомлинського, Л.Виготського, Л.Артемової, О.Савченко, С.Шамової, Д.Менджерницької та інших. Питання теорії та практики активізації навчальної діяльності знайшли своє відображення й у працях таких учених, як В.Бондар, Н.Бібік, В.Зінченко, Д.Ельконін, В.Лозова, Г.Костюк.

Відомо, що дидактичні ігри відповідають природним потребам молодших школярів, оскільки поєднують у собі елементи навчання, прикладної, репродуктивної та творчої діяльності, що дає змогу розвивати емоційну сферу дитини, її пізнавальні інтереси, інтелектуальні та духовні потреби. Уміле використання ігор підвищує навчальну активність учнів, інтенсивність мислення, пам'яті й уваги.

Вивчення досвіду роботи вчителів показує, що в шкільному навчанні дидактичні ігри часто використовуються епізодично, безсистемно, з недостатнім урахуванням вікових особливостей і дидактичної ситуації на уроці, без належного усвідомлення змісту й характеру навчальної діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження показав, що навчальна активність на рівні спрямованості особистості означає глибоку переконаність учня в необхідності всебічного пізнання, а її вищий рівень має перетворювальний характер. При цьому в процесі діяльності змінюється не лише об'єкт, на який вона спрямована, а і її суб'єкт. Дослідження засвідчують, що дидактичні ігри, які використовуються в початковій школі, виконують різні функції: активізують інтерес та увагу дітей, розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, увагу, закріплюють знання, уміння й навички, тренують сенсорні вміння, навички тощо. Цінність гри передусім полягає в тому, що вона виконує роль емоційної розрядки, запобігає втомі дітей, знижує гіподинамію [3, с.192].

Дидактична гра завжди створює бадьорий, творчий настрій, і ні в якій іншій діяльності дитина не проявляє стільки наполегливості, цілеспрямованості, як в ігровій. Вона робить цікавим процес навчання, сприяє полегшенню усвідомлення матеріалу. Одночасно з грою непомітно для дітей відбувається їхній саморозвиток і самовиховання [1, с.13].

На уроці доцільно використовувати такі дидактичні ігри, організація яких не потребує багато часу на приготування обладнання, запам'ятовування громіздких правил. Перевагу слід віддати тим іграм, які передбачають участь у них більшості дітей класу, швидко відповідь, зосередження довільної уваги.

Отже, дидактичні ігри є важливим засобом активізації навчальної діяльності молодших школярів, тому що вони:

- органічно об'єднують триєдину мету навчання: освітню, розвивальну, виховну;
- задовольняють різноманітні дитячі інтереси: ігрові, пізнавальні, соціальні;
- збагачують коло уявлень про навколишній світ;
- впливають на розвиток психічних процесів, на формування активної особистості;
- виступають як засіб усебічного розвитку дитини;
- не лише активізують розумову діяльність, а й розвивають трудові вміння та навички школярів;
- підвищують інтерес до навчання, розвивають уважність, забезпечують краще засвоєння нового матеріалу;

- застосовуються як форма та метод навчання молодших школярів;
- певною мірою сприяють засвоєнню окремих знань і вмінь;
- забезпечують формування в дитини соціально прийнятних стичних норм поведінки та їх осмислення.

1. Рудакова Т.І. Дидактична гра – дієвий засіб активізації пізнавальної активності учнів // Початкове навчання та виховання. – 2005. – №16. – С.7-13.
2. Савченко О.Я. Новий етап розвитку 4-річної початкової школи // Початкова школа. – 2001. – №1. – С.6-10.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Генеза, 1999. – 386 с.

ІДЕАЛ ГАРМОНІЙНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ І ДАВНЬОІНДІЙСЬКОМУ ТРАКТАТІ “КАМА-СУТРА”

Галань Наталія,
ІІІ курс, філософський факультет.
Наук. керівник – Єгорова І.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Сучасне суспільство, втрачаючи духовність, потребує нових джерел стимулу свого існування. Державна культурна політика наголошує на пріоритетності відродження та розвитку національних традицій у культурі, мистецтві та освіті, закликає звернутися до свого коріння, віднайти не тільки невідоме у своєму минулому, але, спираючись на нього, побудувати стратегію оновлення духовного життя нації. В умовах розбудови нової демократичної України виникає закономірне питання нашого походження. Дослідники Ю.Канігін, І.Каганець, М.Чугуєнко, Ю.Шилов у своїх роботах зробили спробу обґрунтування арійського походження України та її спільності із санскритською культурою. Адже численні археологічні розкопки українських курганів дозволяють простежити пряму відповідність знайдених матеріалів ведичній міфології та найдавнішому індоарійському епосу Рігведа [3, с.51]. Такий історичний ракурс становить, на нашу думку, необхідний елемент сучасного мислення нової людини і слугує основою своєрідного симбіозу двох культур.

Саме тому для новітньої системи виховання сучасної України звернення до давньоіндійського трактату “Кама-сутра” є цілком виправданим. “Кама-сутра” являє собою унікальну історико-етичну пам'ятку I-IV ст. н. е., авторство якої приписують Ватсьяні Малланазі. Вона написана у вигляді афоризмів, що робить її доступною для вивчення. “Спочатку владики всього сущого створив чоловіка та жінку й у вигляді вчення, що міститься в 100 тис. розділів, виклав правила, що регулюють їх відносини стосовно *дхарми* (виконання релігійного обов'язку), *артхи* (набуття багатства) і *ками* (любов, насолода і чуттєве задоволення)” [1, с.7]. Тобто вже на початку викладу матеріалу автор підкреслює різноманітність сторін буття людини, указуючи також на те, що в різні періоди свого життя людина повинна приділяти увагу тим чи іншим його аспектам.

Говорячи про своє вчення, автор акцентує увагу на його універсальності. Існує цілий ряд дисциплін, які слід, за твердженням Ватсьяні, вивчати разом із “Кама-сутрою”. Усього їх є 64, і вони складають своєрідну обов'язкову програму для кожного, хто прагне досягти досконалості. Так, умовно їх можна поділити на декілька груп. Насамперед це досить яскраво виражений аспект естетичного виховання, до якого

входить спів, гра на музичних інструментах, танці, викладення мозаїки, створення картин, сценічні постановки, складання віршів. Естетичне виховання доповнюється інтенсивним інтелектуальним навчанням, що містить у собі, зокрема, хімію та мінералогію, знання про списки та дерева, мистецтво зміни кінця слів, знання мови й місцевих діалектів, знання словників та арифметичні головоломки. Але навчання, теорія органічно поєднуються з прикладними мистецтвами, як-от: декоративне мистецтво, кулінарне мистецтво, знання дитячих рухливих ігор. А отже, у результаті ми отримуємо гармонійну особистість, здатну знайти своє місце в будь-якій сфері життєдіяльності суспільства. Саме в цьому, на нашу думку, і полягає віковична мудрість трактату. Адже сучасна система освіти дає в основному знання суто теоретичного характеру, у результаті чого ми отримуємо велику кількість соціально недієздатних осіб.

Значна увага в “Кама-сутрі” приділяється сімейному вихованню. “Коли кама практикується чоловіками з чотирьох каст відповідно до правил вчення, тобто через законний шлюб із незайманими дівчатами їх власної касты, вона стає засобом приведення у світ законних дітей і набуття доброго імені і при цьому не суперечить традиціям, що є прийнятні у світі” [1, с.40]. Ватсьяна відмічає можливість правильного здійснення *ками* лише в законному шлюбі. “Коли чоловік і жінка приносять одне одному рівне задоволення, коли родичі обох молодят виказують повагу один до одного, це і є союз у повному значенні даного слова” [1, с.126]. Тобто тут бачимо своєрідний ідеал і сучасної сім’ї, що полягає в досконалій єдності наступних поколінь, у любові та взаємоповазі один до одного.

Яскравим у “Кама-сутрі” постає й аспект виховання жіночності, піднесення самого поняття жінки. Жінка в “Кама-сутрі” постає не як безсловесне створіння, що не заслуговує на достойне ставлення, а як повноцінна людина, достойна поваги та пошанування, адже тільки в гармонійному союзі чоловіка та жінки можна досягнути *ками*. Для порівняння, українка також із давніх-давен вирізнялась почуттям власної гідності та завжди була берегинею сімейної моралі [2, с.290].

Отже, “Кама-сутра”, являючи собою своєрідний кодекс поведінки людини в умовах тодішнього суспільства, оспівувала досконалу особистість, котра зуміла поєднати всі аспекти людського існування в процесі свого життя, не загубивши при цьому, за твердженням Ватсьяни, найголовнішого – духовної чистоти. І тому сучаснику слід знати, розуміти та пам’ятати, що “Кама-сутра”, незважаючи на величезну кількість міфів, що супроводжують її, “була створена відповідно до приписів, для блага всього світу, Ватсьяною, який вів життя вченого-богослова та був повністю зосереджений у спогляданні божественного”.

1. Ватсьяна М. Кама-сутра. Трактат об искусстве любви. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 400 с. (Серия “Антология мудрости”)
2. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Дрогобич: Коло, 2003. – 528 с.
3. Чугуєнко М. Україна, яка шокує. Лабіринти історії. – Харків: Клуб, 2005. – 351 с.

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ АДАПТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ ІЗ ВАДОЮ СЛУХУ ЯК УМОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ЇХ СОЦІАЛІЗОВАНОСТІ

Кузьмик Оксана,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Костів В.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Соціалізація індивідів з обмеженими можливостями – проблема міждисциплінарна, до вивчення якої залучаються філософи, соціологи, психологи, педагоги, дефектологи, сурдопедагоги, сурдопсихологи. Вивчення механізмів соціалізації, дослідження рівня адаптивності та соціальних можливостей осіб із фізичними обмеженнями постає важливим завданням для науковців, що зумовлює актуальність цього дослідження.

Предмет дослідження – процес адаптації підлітків із вадами слуху (III ступінь туговухості та глухота).

Метою дослідження є виявлення рівня адаптованості школярів підліткового віку, які мають ваду слуху.

На сьогоднішній день існує низка підходів до теоретичного осмислення проблеми та вирішення практичних завдань, як і до вивчення успішності набуття соціального досвіду індивідами з обмеженими можливостями слуху. Виокремлюють соціологічні, антропоцентричні підходи; окреслення соціальної норми та роль навчальних закладів та інституцій соціалізації; роль використання “обхідних шляхів” і розвиток усного мовлення (М.Реут). Проаналізувавши ці підходи, зупинимося на критеріях соціалізованості, виділених А.Мудриком, які передбачають особистісний підхід до вивчення міри соціалізованості.

Соціалізованість (успішна соціалізація) – це досягнення людиною певного балансу між адаптованістю та відокремленістю в суспільстві (А.Мудрик). Діти оцінюють своє ставлення до батьків, учителів, себе, вибираючи одну з оцінок: “дуже позитивно”, “позитивно”, “нейтрально”, “негативно”, “дуже негативно”. Тестування відбувалося в 6, 7, 8, 9 та 10 класах школи-інтернату для глухих дітей Марії Покрови м. Львів та школи для глухих дітей м. Калуш (вибірка 69 підлітків). Під час проведення тестування ми зіштовхнулися з такими труднощами: інструкцію та бланк опитувальника потрібно було повністю перекладати на жестову мову; особливі труднощі викликали слова, які були в інших відмінках, окрім називного; траплялася нерозвинутість образного мислення дітей, що ускладнювало розуміння деяких слів.

Отже, процедура проведення будь-якого дослідження в спеціалізованій школі вимагає спеціальних умінь та навичок, наприклад, володіння жестовою мовою в нашому конкретному випадку. Окрім того, опитувальники повинні бути адаптованими до рівня розуміння саме досліджуваної категорії дітей, в іншому разі час проведення дослідження суттєво зростає.

Найвищий відсоток (35 %) складають учні, які мають максимальний рівень особистісної адаптивності (більше 75 балів). 18 % та 17 % учнів показують дуже високий та високий рівні особистісної адаптивності відповідно. Такі дані пов’язані з тим, що діти навчаються в спеціалізованій школі, яка максимально пристосована до їх потреб та створює найкращі умови для їх життєдіяльності порівняно із загальноосвітньою школою. Діти не мають вибору, альтернативних пропозицій, інших можливостей для навчання, тому дуже позитивно ставляться до школи, учителів, вихователів, класного керівника, школи та її законів.

Також потрібно зауважити, що рівень адаптивності зростає прямо пропорційно до збільшення віку дітей. Тенденція до зростання рівня адаптивності з віком

простежується в результатах і пояснюється тим, що з віком діти ефективніше виконують соціальні ролі, мають краще налагоджені стосунки з батьками, однокласниками, учителями й вихователями.

Середній і низький рівні особистісної адаптивності (10% та 9% відповідно) характерні для молодших класів та учнів, які мають низьку успішність. Тільки один учень проявив неочевидний рівень неадаптованості з кількістю балів 53; троє учнів має очевидний рівень неадаптованості (42, 43, 48 балів). Ці учні навчаються в 6-Б класі (м. Львів), у який відібрані за принципом гіршої успішності. Помітна залежність між володінням усним мовленням і рівнем адаптивності: діти, які краще володіють усним мовленням, мають вищий показник адаптивності.

Цікаво зазначити, що більшість дітей (99%) оцінює свій стан здоров'я як "добрий" або "дуже добрий", не вважаючи себе хворими, тобто не вважаючи глухоту недугою. Порівняно об'єктивно оцінюють успішність, поведінку, розум (порівняно з учителями та вихователями).

Діти переважно більшістю (98%) позитивно оцінюють ставлення до сусідів, знайомих, оскільки середовище їхнього існування – це спільнота глухих людей. У цьому випадку було б доцільно додати до запитань категорію "ставлення до чуючих знайомих" або "чуючих сусідів".

Отже, діагностика адаптивності дітей із вадою слуху за методикою Фурмана дає достатню інформацію про рівень адаптованості дітей до школи, сім'ї, навколишнього середовища, пояснює їх самосприйняття. Проте, зважаючи на труднощі з розумінням вербального мовлення глухими дітьми, потрібно або використовувати спрощені опитувальники, або перекладати текст на жестову мову, що ускладнює процедуру тестування. Для підсилення результатів потрібно проводити додаткові дослідження. Рівень адаптивності школярів підліткового віку зростає з віком і є прямо пропорційним успішності дитини. Діти, які краще володіють усним мовленням, показують вищий рівень адаптованості. Загалом підлітки з вадою слуху краще адаптовані до свого середовища, аніж їх чуючі однолітки, що пов'язано з навчанням у спеціалізованій школі.

1. Мудрик А. Соціальна педагогіка: Учеб. для студ. пед. вузов. – М.: Академія, 2003. – 200 с.
2. Ревт М. Особенности социализации незлышающей молодежи // Вестник ТИСБИ. – 2000. – №2. – tisbi.ru.
3. Специальная педагогіка: Учебное пособие для студентов высших пед. учеб. заведений / Под ред. Н.Назаровой. – М.: Академія, 2002. – 400 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ У РІЗНИХ ТИПАХ ОПІКУНСЬКИХ СІМЕЙ

Лукіш Галина,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Костів В.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Показовою тенденцією останніх років є загальне поширення такого явища, як соціальне сирітство, зумовлене ухилянням та відстороненням батьків від виконання своїх обов'язків щодо власних дітей. Перебування дітей у складних умовах, нехтування їхніми потребами протягом тривалого часу створюють загрозу для їхнього розвитку та адаптації в умовах уже нової сім'ї. Специфіка функціонування різних типів опікунських сімей зумовлюється низкою чинників, які пов'язані безпосередньо з

особистісними характеристиками та особливостями розвитку підопічних дітей, а також складом, структурою, формою лідерства в сім'ї, сімейним побутом, сімейним укладом, сімейним стажем, якістю стосунків, типом споживацької поведінки, особливими умовами сімейного життя, характером проведення дозвілля, соціальною мобільністю, ступенем кооперації спільної діяльності [1, с.12].

Досліджуючи опікунські сім'ї, ми поставили собі за мету з'ясування особливостей внутрішньосімейних відносин та емоційних проблем, соціального клімату сім'ї, характеру сімейних стосунків, взаємин між опікунами та їх вихованцями, оцінка ними сімейної ситуації, ставлення опікунів і прийомних батьків до процесу виховання, їх особистісних установок.

Методами збору емпіричного матеріалу слугували вивчення біографічних даних та історій життя дітей, проведення спостережень, тестування та інтерв'ювання дітей, опікунів і прийомних батьків. Загалом у ході дослідження протестовано 68 дітей віком від 9 до 17 років. З них: 60 – діти, що виховуються в опікунських сім'ях, та 8 дітей, що перебувають на вихованні в прийомній сім'ї.

Для виявлення особливостей внутрішньосімейних відносин, емоційних проблем, індивідуально-типологічної характеристики особистості дитини, використано методику "Малюнок сім'ї". У результаті проведення тесту з дітьми отримано такі дані: у 30% родин становище дитини визначається сприятливим, сімейна ситуація сприймається як благополучна; 40% – родини, в яких виражена тривожність дітей та конфліктність; 30% – родини, де нарівні зі сприятливим мікрокліматом виявляється тривожність дітей. Майже в половині дітей спостерігається емоційне відсторонення від когось із членів сім'ї. За узагальненими даними виділено 4 підгрупи дітей: I – родини з підвищеним рівнем тривожності дітей та вираженою конфліктністю у стосунках і становлять 40% вибірки; 2 – дітей із заниженою самооцінкою (30% вибірки); 3 – дітей, що мають нереалізовані потреби в спілкуванні з рідними (40% вибірки); і останню 4 підгрупу, становлять родини, в яких відзначається відсутність тісного психологічного контакту між підопічними й опікунами (приймними батьками) (30%).

Для вивчення характеру взаємин у родині запропоновано виконати тест-опитувальник "Шкала сімейного оточення (ШСО)". За результатами дослідження опитані родини (за показником взаємовідносин між членами сім'ї) можемо умовно розділити на дві групи: I група (60% родин) – становище дитини сприятливе з низьким рівнем конфліктності сім'ї; II група (40% родин) – нарівні зі сприятливим сімейним мікрокліматом і дружніми стосунками виявляється середній рівень конфліктності родин. За показниками особистісного росту: у 30% родин відзначається середній та високий рівень спонукань членів родини до самоутвердження, активності в соціальній, інтелектуальній, культурній і політичній сферах, дотримання норм та моральних цінностей; у 30% родин із дотриманням норм, правил та активності в суспільному житті відзначається низький рівень утвердження почуття незалежності в дітей, уміння самостійно приймати рішення; у 40% родин низький рівень визначеності цілей навчання та установок на здобуття результату; у 20% родин відзначається низький рівень включення родини в суспільне життя, відстороненість, пасивність; в одній родині (10%) із високим та середнім рівнями домагань і суспільної активності характерний низький рівень дотримання етичних норм та цінностей без належного акцентування на них уваги дітей. За показниками управління сімейною системою розділимо обстежені родини на 3 групи: I група – 20% родин із високим рівнем внутрішньосімейної організації, з дотриманням сімейних правил та обов'язків; II група – 60% родин із середнім рівнем внутрішньосімейної організації й дотриманням сімейних правил та обов'язків; III група – 20% родин із низьким рівнем контрольованості поведінки дітей, невизначеності сімейних правил та ієрархічності сімейної організації. Порушення норм у міжособистісних взаєминах у сім'ї вважається

основною причиною відхиленнь у психіці дітей. Суть цих причин, на думку психологів, полягає в некоректному ставленні батьків до дітей, їхній неправильній поведінці в спілкуванні з дітьми. Це означає, що спілкування відбувається без урахування вікових та індивідуальних станів нервово-психічної дитини; без урахування органічних вікових потреб дітей у нормальному відпочинку, вільному русі й іграх, емоційному комфорту; без поваги до особистості дитини, тобто в принижуючих та образливих формах звертання старших до молодших; без дотримання старшими членами сім'ї всіх тих норм поведінки, дотримання яких вимагають від молодших. За результатами проведення тесту "Незакінчених речень" установлено, що більшість дітей має позитивне ставлення до опікунів чи прийомних батьків і до сім'ї в цілому. Зафіксовано тільки 2 випадки негативного ставлення дітей до своєї сім'ї.

Дослідження різних типів опікунських сімей показало, що необхідна спеціальна допомога з боку соціально-психологічних служб для ефективного розв'язання суперечливих та конфліктних відносин опікунів і дітей та проведення психотерапевтичного втручання в проблемну сім'ю.

1. Жаровцева Т. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з неблагополучними сім'ями: Автореф. дис. ... докт. пед. наук. – Одеса, 2007. – 38 с.

ПОДОЛАННЯ ВІДНОСИН ФІЗИЧНОГО НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї В ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Семенців Любов,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Костів В.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Проблема насильства над дітьми в умовах родини набуває сьогодні особливої актуальності, оскільки насильство й жорстокість у сім'ї не лише руйнують гармонію та злагоду, але й виступають однією з передумов злочинності в суспільстві загалом [1, с.144]. За сучасних умов в Україні, як і в інших країнах світу, простежуються тенденції до поширення насильницьких дій у сім'ї, на міжособистісному рівні, у стосунках батьків і дітей, чоловіка й жінки, що створюють складні морально-психологічні умови для соціалізації й адаптації особистості [2, с.396].

Спроба науково дослідити явище фізичного насильства в сім'ї породжує низку проблем. Через досить приватний контекст цього типу поведінки певним чином утруднюється виявлення причин насильства та його наслідків. З обережністю потрібно також підходити до вибору методів виявлення цього явища, щоб не спровокувати шкідливі наслідки [3, с.352].

Істинні масштаби насильства над дітьми невідомі. Точні дані важко отримати, принаймні з двох причин: відмови громадян і професіоналів повідомляти про такі випадки й небажання потерпілих дітей говорити про це. Багато побитих дітей, уважаючи, що їх заслужено покарали, зберігають мовчання, коли їх інтерв'юють ті, хто міг би їм допомогти [1, с.144].

Для з'ясування проблем насильства в молодіжному середовищі та сім'ї нами було проведено дослідження, метою якого є виявлення фактів фізичного насильства в сім'ї, індикаторів, що спонукають до його виникнення, а також вивчення психічного стану дітей, до яких застосовують фізичні покарання.

Об'єктом нашого дослідження були учні 6–11 класів Марківської ЗОШ Богородчанського району Івано-Франківської області (183 особи).

Основним методом дослідження стало анкетне опитування, яке вважається одним із найефективніших методів збору соціальної інформації в масових соціологічних дослідженнях. Проаналізуємо деякі його результати.

На запитання: "Чи доводилося тобі хоч раз у житті зазнавати тілесного кривдження з боку батьків" відповідями 10–11-класників були: так – 14,2%, ніколи – 11,9%, ніколи – 73,8%. Дещо по-іншому на подібне запитання розподілилися відповіді учнів 6–7 класів: 8,69% підлітків стверджують, що їх б'ють батьки регулярно, 42,02% – зазнають тілесного кривдження ніколи, 49,2% дітей не зазнають тілесних покарань. Причому 8,6% опитаних зазначили, що їм доводилося зазнавати тілесного покарання хоча б раз на місяць, 5,79% – раз на тиждень. За результатами опитування 5,79% респондентів зазначили той факт, що ніколи вони зазнавали фізичного кривдження, наслідком якого були тілесні ушкодження.

Отже, є підстави припустити, що розповсюдженість фізичного покарання обернено пропорційно пов'язана з віком дитини.

45,94% учнів зазначили, що майже завжди покарання батьків є справедливими, 19,81% дітей вважають, що найчастіше покарання є несправедливими, 3,8% дітей завжди несправедливо отримують покарання. Результати дослідження показали, що ініціатором покарань у 49,18% випадків є мама, у 30,05% випадків – батько, 9,8% респондентів указали, що їх карають брати, сестри та інші родичі, і тільки 15,8% опитаних відповіли, що зовсім не отримують покарання від членів сім'ї.

Найчастіше діти отримують фізичні покарання через неслухняність (45,7%), погані вчинки (18,6%), погані оцінки (16,2%), через те, що довго гуляють із друзями (2,32%), не кладуть на місце речі (3,87%), через куріння (4,65%) та ін. Тільки 10,8% опитаних старшокласників указали, що відчувають страх у процесі фізичних покарань, найчастіше виникають такі почуття, як образа (48,6%), гнів (20,7%), бажання втекти (13,5%), ненависть (10,8%), бажання вирости й відповісти тим самим (7,2%), байдужість (7,2%). 19,4% опитаних стверджують, що часто були свідками кривдження інших, 50% – ніколи були свідками такого явища. Причому 7,89% дітей бачили, як ображали маму, 9,72% – братів, сестер, 1,38% – батька.

Отже, виходячи з наведених фактів, можемо констатувати, що насильство над іншими членами сім'ї, постійне грубе поводження з дитиною здатне спровокувати в неї відповідні насильницькі дії стосовно кривдника, викликати різні психоемоційні та психосоматичні розлади, призвести до порушень процесів розвитку й соціалізації дитини.

Як бачимо, одним із поширених засобів негативного впливу на особистість дитини є тілесні кривдження. Очевидно, покарання як аргумент виховання є одним із переконливих засобів, що формують деструктивні впливи на особистість дитини. Цей факт не може не насторожувати. Крім того, у підлітковому віці діти стикаються з досить частими проявами кривдження не лише у своїй сім'ї, але і з боку своїх ровесників і навіть учителів.

Варто зазначити, що 48,6% старшокласників указали, що не знають, до кого звернутися за допомогою для захисту від насильства й жорстокого поводження. Тільки 3,6% опитаних зазначили, що можна звернутися в правоохоронні органи, 1,8% – у соціальні служби.

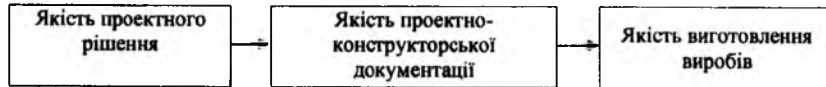
Отже, вивчення взаємин у різних типах сімей показало, що необхідна спеціальна допомога з боку соціально-психологічних служб для ефективного розв'язання суперечливих та насильницьких стосунків батьків і дітей.

1. Соціально-економічні причини насильства в Україні: аналіз проблем та шляхи запобігання (матеріали за результатами соціологічного опитування). – К.: Інститут проблем сім'ї та молоді, 2004. – 144 с.
2. Система захисту дітей від жорстокого поводження: Навчально-методичний посібник / За ред. К.Левченко, І.Трубаїної. – К.: Держсоцслужба, 2005. – 396 с.
3. Соціальна робота: технологічний аспект: Навч. посібник / За ред. А.Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.

**ВИБІР МЕТОДУ КОНСТРУЮВАННЯ ЯК ОДНОГО З ЧИННИКІВ
ВПЛИВУ НА КВАЛІМЕТРИЮ ВІТЧИЗНЯНОГО ОДЯГУ**

Кравченко Наталія,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Пантус Н.П.,
асистент

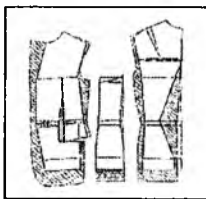
Кваліметрія – наукова галузь, що об'єднує методи кількісної оцінки якості продукції, урахувуючи якість проектного рішення. Вона використовує математичні методи: лінійне, нелінійне та динамічне програмування, теорію оптимального управління та масового обслуговування [1]. Отже, якість виробу формується в такій послідовності:

Існуючі методи конструювання за точністю й обґрунтуванням отриманих результатів можна розділити на наближені й інженерні. До наближених методів побудови відносяться муляжний, розрахунково-графічний і геометричний методи. Методи триангуляції, січних площин, конструктивних поясів і геодезичних ліній – це інженерні методи конструювання одягу [5].

Муляжний метод. Створення моделі одягу й отримання розгортки її деталей відповідно до художнього задуму здійснюється методом муляжування виробу на фігурі людини або на манекені шляхом наколок. Довготривале й достатньо успішне використання муляжного методу дозволяє вважати його не тільки універсальним методом творчого пошуку у сфері моделювання, але й методом вирішення ряду практичних завдань у сфері конструювання одягу для індивідуального та масового виробництва.

Розрахунково-графічні методи. У 1800 році лондонський закрійник Мішель розробив систему крою, яка отримала назву Дрітгель. У 1840 році Г.А. Мюллер створив так звану тригонометричну систему крою. За цієї системою, урахувуючи, що фігура людини являє собою складну поверхню, для виміру фігури використовували принцип сферичної тригонометрії, а побудову креслень-розгорток виконували за допомогою дугових надсічок із трьох сторін трикутників. Вершинами трикутників були вузлові точки деталей конструкцій, а сторонами – виміри фігури людини.

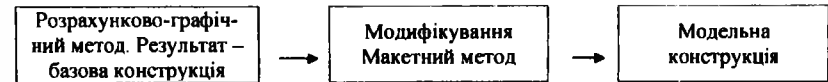
Геометричний метод. Для побудови розгорток поверхні використовують принцип, закладений у методі триангуляції. При цьому поверхню, що розгортається, розбивають на достатньо великі трикутники, прямокутники, трапеції, які умовно приймаються за розгорнуті. Згодом вони дістали назву "геометричних примітивів". Відповідно до ескізу моделі контури примітивів переформлюють лекальними лініями з урахуванням розподілу композиційних надбавок, розташування ліній поділу й декоративно-конструктивних елементів.

Метод триангуляції. Метод побудови наближеної технічної розгортки полягає в тому, що задану поверхню розбивають на окремі елементи й замінюють їх елементами, що умовно розгортаються, які потім розгортають.

Метод січних площин. Кожну ділянку виділеної деталі фігури умовно приврівнюють до геометричної поверхні, що розгортається, і потім послідовно її розгортають і розкладають на площині. Трудомісткість і складність взаємозв'язку окремих ділянок розгортки деталей між собою не дозволяє використовувати цей метод на практиці.

Метод геодезичних ліній полягає в моделюванні на поверхні ряду геодезичних ліній із заданим кроком і послідовною побудовою розгорток виділених ділянок поверхні, обмежених геодезичними лініями, на площині. Метод дозволяє отримати розгортку поверхні деталі, розмір виточок, величину посадки або розтягнення тканини.

Зміст методу, який пропонується, полягає в такому: використовуючи розрахунково-графічний метод і метод макетування, ми зможемо отримати зображення точного контуру шаблону модельної конструкції на прикладі рукава "буф". Виходячи з цього, доцільно прийоми, які характерні для вищезгаданого методу, об'єднати в метод під назвою "комбінований".

Щодо інших конструктивних вузлів, наприклад горловини, цей метод також можна вдало використовувати. Для цього потрібна макетна тканина та дизайнерський задум. У результаті ми отримаємо різні види моделей, наприклад рукав або комір пагоду. Метод апробований на лабораторних заняттях в умовах інституту мистецтв на кафедрі дизайну при створенні модельних конструкцій з елементами, які забезпечують візуальну необхідність (ритм, пропорції, принцип симетрії).

Звичайно, використовувати комбінований метод можуть дизайнери з певним досвідом, а також дизайнери, які мають просторову уяву, знання про структуру матеріалу, що передбачає зміну кута просторової тканини та знання методів формоутворюючих елементів, на які було зроблено акцент у нашій попередній науковій роботі. Метод рекомендовано для студентів спеціальності "Дизайн одягу".

1. Коблякова Е.Б., Ивлева Г.С., Романов В.Е. Конструирование одежды с элементами САПР. – М., 1988.
2. Сушан А.Т. Инженерное проектирование швейных виробів. – К.: Арістей, 2006.
3. Трухан Г.Л., Сивак В.И. Конструирование одежды промышленного производства. – К., 1989.
4. Единая методика конструирования одежды СЭВ (ЕМКО СЭВ). Базовые конструкции женской одежды. – М.: ЦНИИТЭ Илегрпром, 1998. – Т.2.
5. Internet www.mediakompas.ru. "Технология моды".

**ОСОБЛИВОСТІ ОДЯГУ НАСЕЛЕННЯ АНТИЧНИХ МІСТ-ДЕРЖАВ
(VI ст. до н. е.)**

Кульчицька Мирослава,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Новицька О.Р.,
кандидат мистецтвознавства, доцент

В історії культури, зокрема мистецтва українських земель дослов'янського періоду, визначну роль відіграли античні традиції, прямим джерелом яких були грецькі міста-колонії.

Вони почали з'являтися в VI ст. до н. е. та їхня культура мала очевидний вплив на місцеві народи Причорномор'я, у тому числі й на попередників слов'ян. Ці колонії над

Чорним морем (Тіра, Ольвія, Херсонес, Феодосія, Пантікапей, Танаїс, Фанагорія) були опірними пунктами для зв'язків грецького материка з населенням українських територій.

Вплив грецьких колоній на місцеве населення позначився передовсім на декоративно-ужиткових виробах: посуді, ювелірних прикрасах, одязі. Пам'ятки мистецтва грецьких колоній дійшли до нас у формі скульптур, фрескових розписів, ювелірних виробів, надгробних рельєфів та саркофагів [1, с.9].

У грецьких колоніях була широко розвинена грамотність, про що свідчить велика кількість написів на кам'яних надгробках, вівтарях, посуді, свинцевих печатках та ін. Про поширення музики ми знаємо із зображення музикантів і залишків музичних інструментів.

Український народний одяг, з його багатими прикрасами, як стверджує історик М.Чубатай, створився під грецьким впливом, і між ним та грецьким народним одягом є багато подібностей. Греки любили музику, спів та повні символики й урочистості святочні обходи. Подібні елементи бачимо і в культурі та побуті українців, наприклад бажання декорувати свій одяг, хати, предмети побуту; так само в українському духовному житті спостерігаємо чимало обрядовості, урочистості, поєднаних зі співом та забавами [1, с.10].

В одязі давніх греків були популярними два види: верхній, що складався з різноманітних плащів, і нижній – хітони. Останні мали різну довжину, звичайно підперізувались у чоловіків і дітей у попереку, а в жінок – під грудьми. Удома ходили лише в хітоні й без взуття, а на вулицю надягали плащ і сандалії або чоботи. Великий плащ, гіматій, захищав не лише від холоду, а й був необхідним атрибутом костюма для появи в громадських місцях, на святах, релігійних церемоніях і при виконанні службових обов'язків. Улітку чоловіки ходили в плащі без хітона з частково оголеними грудьми й правою рукою. Жінки одягалися в хітони без рукавів, що спадали великими складками до підлоги, та у великий плащ, край якого накидали на голову. Чоловіки ж, звичайно, ходили з невикритою головою, а в холодну пору року надягали пілос (повстятий ковпак) або петасу (капелюх із крисами) [2, с.421].

Дитячий одяг не відрізнявся від одягу дорослих. Маленькі дівчатка, так само, як і хлопчики, могли ходити в короткому хітоні до колін. Однак, дорослішаючи, дівчата надягали довгий одяг, щоб у дівчини та жінки ноги завжди були повністю закритими. Юнаки й чоловіки нерідко носили короткі хітони, особливо під час роботи. Якщо в короткого хітона залишалися відкритими праве плече й рука, його називали ексомідою [2, с.422].

Тканини для одягу виготовляли різноманітних кольорів, нерідко з тканими й вишитими візерунками. Улюбленим поєднанням кольорів одягу жінок були блакитний і рожевий або більш яскраві їх варіанти – червоний і синій, про що свідчать теракоти, на яких фарба збереглася переважно на жіночих статуєтках. У коштовні тканини парадного костюма вплітали золоті нитки, а краї розшивали бісером, золотими або бронзовими бляшками, розсипи яких трапляються біля рук і ніг похованих [3, с.361].

Костюм греків майже завжди доповнювався прикрасами. Сережки, намиста й браслети носили лише жінки, а вінки, стрічки, головні пов'язки, обручки та персні – і чоловіки. Поряд із декоративною функцією деякі прикраси мали також утилітарне призначення. Пов'язки та стрічки утримували волосся чоловіків під час роботи й гімнастичних вправ, а жінки нерідко робили зачіски, накручуючи волосся на стрічку. Вирізьблені на персях зображення правили за печатки [2, с.422].

Виготовляли мідні браслети з невибагливими гравірованими прикрасами, обручки, сережки й намиста з бронзи, олова й низькопробного срібла, а також скляні намистини й підвіски. У перші століття нової ери поширюється мода на золоті

прикраси, виготовлені з використанням різнокольорового каміння та скла, яке його імітувало. Найпоширенішого формою сережок у всі часи були сережки у вигляді кола з дроту з підвісками. Сережки виготовляли з бронзи, срібла, золота; браслети – з бронзи, рідше – із заліза, срібла, золота. У перші століття нової ери браслети робили як суцільними, так і з розімкненими кінцями. Найпростіший тип браслета – з дроту круглої або трохи еліпсоподібної в перетині форми; інколи їх прикрашають шишечками. Персні виготовляли найчастіше з бронзи, рідше – із срібла, золота, заліза. Найпростіші типи пернів робили з дроту, вони могли бути суцільними або з розімкненими кінцями, іноді переплетеними навхрест [2, с.423].

Можна стверджувати, що еллініські держави Північного Причорномор'я стали органічною складовою всього північнопричорноморського світу. Постійна взаємодія між навколишніми племенами й античними містами зумовила створення своєрідного варіанта античної культури. Впливи грецької культури на причорноморські міста-колонії позначилися на формуванні побуту та звичаїв української передхристиянської культури й знайшли своє продовження в християнські часи.

1. Семчишин М. Тисяч років української культури. – К.: АТ "Друга рука", 1993. – 350 с.; іл.
2. Історія української культури: У 5-ти т. / Гол. ред. Б.Є.Патон; НАН України. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. I. – 524 с.
3. Кодлубай І., Ного О. Прадавня Україна: Історія. Культура. Вбрання. XXV тис. до н. е. – VII століття. – Львів, 2001. – 528 с.
4. Лапин В.К. Грецька колонізація Северного Причорномор'я (Критический очерк отечественных теорий колонизации). – К.: Наукова думка, 1966. – 240 с.
5. Штігельман Ф.М. Античне мистецтво. – К.: Мистецтво, 1977. – 179 с.

ПСИХОКОРЕКЦІЯ ТА ПСИХОРЕГУЛЯЦІЯ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ УЧНІВ СЕРЕДНІХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

Сав'юк Марія,

V курс, Інститут мистецтв.

Науковий керівник – Полякова І.О.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Музика є особливим видом мистецтва. Це велика перетворююча сила, яка служить засобом морального, інтелектуального та духовного формування особистості. Музика не тільки дає відчуття естетичної насолоди, вона справляє психофізіологічну дію, що забезпечує зміну психічних станів і фізіологічних процесів людини.

Музику здавна застосовували в медицині. Знаменитий французький композитор Гектор Берліоз уважав музику найкращими ліками, а британський композитор Майкл Тіппер назвав музику "стравою для душі" [1, с.28].

Такі філософи, як Піфагор, Платон, Арістотель, Плутарх, Авіценна, засвідчували, що музика очищає душу й робить людину емоційною та гармонійною.

О.Лосев у своєму дослідженні музичної естетики античного світу з позиції соціального функціонування музики окреслює його основні типи, з яких "магічне" або медичне розуміння музики – трактування її як засобу впливу на психічний або фізичний стан людини [2, с.5–6].

Учені, вивчаючи вплив музики на людину, досліджували цей процес на трьох рівнях: фізичному (Х.Аллойров, Л.Брусиловський, Г.Натансон, В.Леві та інші),

душевному (І.Павлов, В.Бехтерев, І.Тарханов, І.Сеченов, З.Фрейд) і духовному (Б.Асаф'єв, Л.Мазель, Б.Курт, Є.Назайкінський та інші).

Відомий фізіолог Б.С.Алякринський, дослідивши людський організм, зробив висновок: "Людина – це система, наскрізь просякнута ритмами" [3, с.74].

Музикознавець із Берліна, професор Крістофер Гюгер розробив оригінальну методику музикотерапії на підборі різних музичних творів залежно від характеру психологічної проблеми. Згідно з концепцією Гюгера, терапевтичний ефект оснований на тім, що через музику слухачу передається такий душевний стан, в якому був композитор, коли створював даний музичний твір [4, с.4].

Отже, музичне мистецтво володіє могутнім терапевтичним впливом, про що свідчать наука й практика періоду античної доби, середньовіччя та сучасні наукові дослідження.

Лікувальні властивості музикотерапії використовуються з різною метою:

- 1) психорегуляції (довільної і цілеспрямованої зміни окремих психофізіологічних функцій і психічних станів загалом, які здійснюються самим суб'єктом шляхом спеціально організованої психічної активності);
- 2) психокорекції (під цією дією розуміється діяльність із виправлення (коректування) тих якостей психічного розвитку, які за прийнятою системою критеріїв не відповідають оптимальній моделі).

Особливо ефективно музика впливає на психіку й емоційні стани дітей, що дозволяє цілеспрямовано використовувати набуті досвід і практику музикотерапії в навчальних закладах.

Щоб визначити характер необхідного терапевтичного впливу, розробити відповідну музичну програму, необхідно знати музичні смаки й уподобання даної категорії респондентів.

З цією метою в Івано-Франківській школі-ліцеї №23 Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаніка проводилось опитування учнів середніх класів школи мистецтв за спеціально розробленою схемою.

У результаті проведеного експерименту, який містив у собі анкетування, бесіди з учнями, спостереження, опитування, було визначено, що учні 5–8 музичних класів в основному захоплюються рок-музикою (28%), джазом (27%) і поп-музикою (26%). Музичний матеріал, який, як підтверджують багаторічні досліді, володіє найбільшою силою терапевтичного впливу, залишився поза зоною цих інтересів.

У даному разі мова може йти виключно про психокорекцію художніх смаків і розробку відповідних заходів та програм, що перебувають зараз у процесі роботи.

1. Пузич Я.І., Пузич І.Я. Музика і здоров'я: психофізіологічні аспекти // Науковий світ. – 2002. – №8. – С.28–29.
2. Лосев О. Музична естетика античного світу. – К., 1974
3. Пастернак А. І музика лікує // Наука і суспільство. – 1992. – №1. – С.74–75.
4. Пяликіна Е. Моцарт делает умнее // Здоровье. Аргументы и факты. – 2003. – №34. – С.4.

ЖАНР ОБРОБКИ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ У КОМПОЗИТОРСЬКІЙ ТВОРЧОСТІ ДЛЯ БАНДУРИ КОСТЯНТИНА МЯСКОВА

Когут Лариса,

IV курс, Інститут мистецтв

Науковий керівник – Дутчак В.Г.,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Костянтин Олександрович Мясков – відомий український композитор, баяніст. Закінчив Київську консерваторію по класу композиції К.Данькевича (1958 р.). Баяніст-концертмейстер військового ансамблю (1939–1945 рр.), Донецької та Київської філармоній (1946–1952 рр.), заслужений діяч мистецтв УРСР (1979 р.), народний артист України (1993 р.), член Національної спілки композиторів України.

Посидуючи професійну майстерність митця з безпосередністю музичних висловлювань народного виконавця, Мясков творить музику, близьку й зрозумілу масовому слухачеві. Принцип музикування – типова риса народного інструментального виконавства – став однією з найхарактерніших рис композиторської творчості. Композитор наизує варіанти кількох мотивів, розцінюючи їх розмаїттям барв, фактури, тембрів.

Традиції народного виконавства торкнулися творчого почерку Мяскова не лише в аспекті формотворення, а й у виборі основного жанрового джерела. Лірика українських народних пісень пустила глибоке коріння в художній свідомості композитора й визначила стрижневу опору його творчості на довгі роки. У ті далекі роки Мясков, особливо прихильний до баяна, обрав чіткий напрям творчості – писати музику для народних інструментів. Вагоме місце в композиторській творчості К.Мяскова займають і твори для бандури, які здебільшого побудовані на українських народних піснях. До них належать сольні інструментальні й ансамблеві інструментальні й вокально-інструментальні композиції.

К.Мясков використовував такі жанрові моделі: варіації, фантазії, концертні п'єси, серед найвідоміших – твори для бандури соло: "Протяжна і танцювальна", варіації на українську тему "Налетіли журавлі", "Ішов дід на став", "Якби мені черевички", "Защетава жайворонок", Варіації на українську тему, варіації на тему української народної пісні "Женчичок-бренчичок", Фантазія на українські теми; твори для бандури в супроводі фортепіано або оркестру; варіації на українські народні теми "Ніч яка місячна" та "Ой що то за шум учинився", фантазія на українські теми "Мав я раз дівчиноньку", Концертна п'єса на тему української народної пісні "Вечір надворі", Концертна п'єса на теми двох українських народних пісень ("Байда" і "Ой ходила дівчина бережком"), Концертна фантазія на дві українські народні теми та ін.

Вибираючи для своїх творів народні пісні, К.Мясков надавав перевагу ліричним (пісні про кохання, ліричні пісні), козацьким, жартівливим, танцювальним пісням.

Композитор писав для навчального шкільного та училищного репертуару і для репертуару професійного виконавця. Мета навчального репертуару – з одного боку, ознайомити дітей з українським мелосом, представити в обробках для бандури різні жанри українських народних пісень, з іншого боку – дидактична мета, тобто, щоб учні, виконуючи такі твори, могли краще засвоїти різні види техніки гри на інструменті (подвійні ноти, акорди, пасажи, тремоло, гліссандо тощо). До творів навчального репертуару належать варіації на українську тему "Якби мені черевички", варіації на українську тему. Яскравим прикладом є цикл із двох п'єс "Протяжна і танцювальна", де перша п'єса відтворює характер широкої протяжної української народної пісні, друга написана в характері жвавого бадьорого народного танцю. У циклі "Протяжна і танцювальна" відбувається поєднання двох контрастних тем – ліричної повільної й

танцювальної швидкої. Принцип діалогізму, поєднання двох різнохарактерних пісень є типовим для багатьох творів К.Мяскова. Іншою є мета концертного репертуару – за допомогою витонченої форми, віртуозних засобів гри донести до слухача певний художній образ. Тому концертні обробки українських народних пісень для бандури у творчості Мяскова є набагато складнішими. Прикладами таких концертних обробок є Фантазія на українські теми та Концертна п'єса на тему української народної пісні “Вечір надворі”. Для них характерні часті зміни темпу, розміру. Прийоми гри вражають розмаїттям, серед них – арпеджіато, гліссандо, тремоло одинарними та подвійними нотами різними тривалостями. Віртуозності твору надають також пасажи 16-ма і 32-ма тривалостями. Багатою є й шкала динамічних відтінків (від *riano* до *forte*).

Тональності, в яких написані твори К.Мяскова, в основному не переобтяжені багатьма дієзами й бемолями, оскільки композитор звертався до тих тональностей, у яких і виконується народна пісня. Незважаючи на це, тональний план творів Мяскова є цікавим, різноманітним і водночас зручним для виконання на бандури.

Характерною особливістю творчості К.Мяскова для бандури є те, що в його композиціях часто відбувається зіставлення ліричних і жвавих танцювальних тем із перевагою в кінці бадьорого настрою. Відповідно вміло поєднуються швидкі й повільні темпи, прозора та насичена фактура.

Твори Костянтина Мяскова впродовж десятиліть залишалися найпопулярнішими у всіх конкурсних програмах і в навчальному репертуарі до 90-х років ХХ століття.

1. Муха А.І. Композитори України та української діаспори: Довідник. – К.: Муз. Україна, 2004. – 352 с.
2. Костянтин Мясков “Байда”. – Торонто – Львів, 1996. – 22 с.
3. Стельмашенко О.О. Костянтин Мясков. – К.: Муз. Україна, 1981. – 46 с.

ТВОРЧА ПОСТАТЬ ЯРОСЛАВА БАБИНЬСЬКОГО

Семко-Дудка Світлана,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Толошнік Н.А.,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Важливою умовою державності України є її входження у світ сучасних культурних надбань, яке базується на глибокому й детальному вивченні культури та мистецтва як минулих, так і сьогодення.

Знайомство з духовним світом мистецької особистості, яка відкриває “безодні над банальностями” (за висловом А.Веберна), стає не лише світлою миттю, що назавжди залишається в пам'яті, а й потужним стимулом до співтворчості в натхненних пошуках нових музичних світів. Адже особливістю людської пам'яті є позачасова тривалість яскравих моментів життя, осяяних процесом творчого спілкування.

На тлі загального національно-духовного піднесення українського суспільства останньої третини ХХ ст. посилюється зацікавлення не тільки українською культурною спадщиною, яке вилилося в цілу низку наукових і публіцистичних праць, але й усвідомлення та вивчення творчої діяльності представників сучасної музичної культури.

Саме цим пояснюється актуальність обраної теми, яка полягає в спробі заповнення суттєвої прогалини в українському музикознавстві, інтегруванні музикознавчої та композиторської спадщини Ярослава Бабинського в загальноукраїнський музичний і науковий контекст.

Доцільність окремого розгляду творчості Я.Бабинського зумовлюється малою кількістю проведених дотепер досліджень з історії українського музикознавства взагалі та регіонального музикознавства зокрема.

У процесі роботи на основі архівних документів, наукової та композиторської спадщини митця, сучасної періодики, відгуків і спогадів очевидців та рідних було досліджено музикознавчу та композиторську творчість Я.Бабинського.

Бабинський Ярослав Іванович (народився 22.07.1951 р., с. Тишківці Городенківського р-ну Івано-Франківської обл.; помер 19.08.2002 р., м. Івано-Франківськ) – композитор, педагог, член НСКУ (1995 р.), Закінчив Львівську консерваторію (1987 р.; клас композиції А.Кос-Анатольського, Л.Мазепи).

Ярослав Бабинський як науковець і митець проявив себе в різних длянках музичного й громадського життя, головним чином у музикознавстві та композиції, а також в організаційній, громадській та педагогічній діяльності. Він протягом десятиліття працював на педагогічному факультеті Івано-Франківського педагогічного інституту ім. В.Стефаніка (з 1988 р. – асистент, 1992 р. – ст. викладач, 1996 р. – доцент Прикарпатського університету ім. В.Стефаніка). Викладаючи музично-теоретичні дисципліни, підготував ряд навчальних програм та методичних рекомендацій із теорії музики, гармонії тощо.

Протягом тривалого часу Я.Бабинський був секретарем Івано-Франківського відділення Національної спілки композиторів України, організував тематичні концерти, творчі зустрічі та мистецькі звіти композиторів Івано-Франківського осередку.

Я.Бабинський цілеспрямовано й наполегливо займався науковою діяльністю. Коло його інтересів охоплювало дослідження зимових обрядових пісень локальної традиції Покуття, малодослідженого музично-етнографічного регіону, особливо музики різдвяно-новорічної обрядовості, яка розглядається не ізольовано, а в контексті народної музики прилеглих етнічних регіонів, зокрема Гуцульщини, Бойківщини, Опілля, Буковини. Саме ця проблема знайшла своє безпосереднє втілення в дисертаційному дослідженні Я.Бабинського (у зв'язку з передчасною смертю не була захищена).

Жанровий діапазон композитора досить широкий, але улюбленою сферою є інструментальна та хорова музика. Камерно-інструментальна музика Бабинського характеризується філософською спрямованістю, її притаманні образи самозаглиблення, роздумів, складних людських переживань, навіть відчаю. У цьому жанрі композитор зберігає традиційну форму циклів, але сміливо експериментує в галузі виражальних засобів.

Хоровий стиль композитора відзначається яскравою образністю, високою майстерністю, філігранно витонченим голосоведінням, професійним знанням тембральних, регістрових та динамічних можливостей хорового ансамблю. У хорових обробках Я.Бабинський творчо поєднує прийоми народного багатоголосся та класичної поліфонії, зберігає особливості музичної форми, що відтворює характерні риси побутування народних пісень, збагачує ладогармонічну мову сучасною гармонією, складним модуляційним розвитком.

Отже, композиторська та наукова творчість Я.Бабинського – це самодостатнє явище в музичній культурі України, яке в процесі художнього поступу отримує свою відповідну оцінку та знайде прихильників не тільки в пам'яті його сучасників, а й у свідомості наступних поколінь.

1. Бабинський Я. Народні театралізовані музичні дійства: Вертеп та Маланка на Покутті // Музика та дія в традиційному фольклорі. – Львів, 2001. – С.5–16.
2. Бабинський Я. Хорові твори: Посібник для музичних навчальних закладів. – Львів, 1996.
3. Твори композиторів і музикознавчих праць, написані між Х та ХІ з'їздами Спілки композиторів України. – К., 1999.
4. Толошнік Н.А. Лірика, і драматизм, і філософські роздуми // Тижневик Галичини. – 1999. – 25 березня.

ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ ПОКУТТЯ ХХ СТОЛІТТЯ: ТИПОЛОГІЯ, ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ

Сидорук Галина,
V курс, Інститут мистецтва,
Науковий керівник – Юсипчук Ю.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Покуття, розташоване вздовж ріки Дністер і над рікою Прут, охоплює територію Коломийського, Снятинського, Городенківського й частково Тлумачького району.

Основною метою даної роботи є дослідження народного строю Покуття. На основі польових досліджень та комплексного вивчення матеріалу, зібраного та систематизованого науковцями раніше, поставлено такі завдання:

- опрацювати основні літературні джерела;
- подати основні відомості про традиційний одяг Покуття;
- вивчити художні особливості традиційної жіночої сорочки;
- ознайомитись і вивчити технологію гофрування;
- простежити характерність крою та матеріалу.

На сучасному етапі досить актуальним є збереження та інтерпретація традиційного строю Покуття, оскільки наша молодь мало обізнана в даній галузі. Тому для них є необхідним зрозуміти істинну цінність тієї старовини, яка перед очима. Це стосується й відродження технології виготовлення окремих елементів одягу, виготовлення їх у цілому, відродження технік виконання.

Характерною рисою одягу цього етнографічного регіону є те, що він, виявляючи спільні риси в комплексах, водночас дуже різноманітний за окремими складовими частинами та їх колоритом.

Невід'ємною особливістю покутської сорочки є майстерно вирішені маленькі складочки (гофрування) рукавів, пазухи та нижньої частини сорочки (поділка). Технологія гофрування дуже проста, але вона вимагає витримки й терпіння.

Жіночі сорочки й чоловічі штани свідчать про характер покутян у ХХ ст. Кожна господиня тримала в “куфрі” (скрині) декілька готових сорочок для себе та гофровані штани для чоловіка.

Особливу увагу приділяли й досі надають великої значущості орнаментальним мотивам народної творчості. Орнаментальність, як засіб мистецького виразу, дістала розповсюдження майже в усіх видах народного декоративного мистецтва Покуття. Її глибока змістовність і суспільна значимість дозволяє ствердити про важливу комунікативну функцію, здатність викликати почуття емоційного піднесення.

Комплекс жіночого вбрання складався із сорочки-рукав'янки, опинки чи горбатки та кепгара. У Городенці побутували сорочки, вишиті бордовими нитками з додаванням зелених, синіх і жовтих. На Коломийщині переважало поєднання червоних і чорних кольорів, а Снятинщина виділяється вишивкою “білим по білому”.

Як поясне вбрання служила бавовняна обгортка (фота). При цьому жінки підтикали під пояс один бік фоти, а дівчата – другий (Снятинщина, Коломийщина), а в Городенці горбатка підтикалася з обох боків.

Чоловічий покутський стрій містив у собі полотняну, білу, з коміром-стійкою, довжиною до колін перекидну сорочку з широкими без чохлаві (Городенківщина) та з чохлам (Коломийщина) рукавами. Довгу сорочку носили поверх штанів, як гуцули і буковинці, підперезували дуже високим шкіряним поясом із мідними пряжками-чепрагами (Коломийщина), широким вовняним тканим поясом (Снятинщина, Городенківщина). Улітку одягали штани з доморобного полотна, а на свята – із сукна, внизу зібрані при нозі й обв'язані сукняною, так званою сердаковою онучею, гарно

вишитою по краях білою або червоною вовняними нитками. Верхнім одягом служили чорні або червоні сердаки, довжиною до колін. Оздоблені вовняними шнурками, китицями та кульками.

Національний стрій та сучасний одяг як предмет побутової культури завжди був і є особливим об'єктом творчої діяльності людини. Його специфіка, насамперед, полягає в безпосередньому зв'язку з образом людини, вираженням його внутрішнього світу, підкресленням особистості, відображенням соціального статусу.

Зацікавлення українських дизайнерів народним костюмом як цілісною системою художньо-образного ансамблевого мислення є на даному етапі визначальною рисою моделювання в Україні. Якісно новий рівень інтерпретації народного костюма як джерела творчості відкриває перспективи розвитку художньої практики моделювання одягу та його наукового вивчення.

1. Вовк Х. Студії з української етнографії та антропології – К.: Мистецтво, 1995. – 355 с.
2. Городенківщина: Історично-мемуарний збірник / За ред. М.Г.Марунчака. – Нью-Йорк – Торонто, 1978. – Т. XXXIII. – С.492–495.
3. Кульчицька О. Народний одяг західних областей України / Кольорові таблиці / АН України. – К., 1953.
4. Матейко К. Український народний одяг. – К.: Наукова думка, 1996. – 220 с.
5. Ніколаєва Т. Історія українського костюма / АН України. – К. Либідь, 1996. – 171 с.; іл.
6. Олійник О. Система виразальних засобів покутських традиційних тканин // Народознавчі зошити. – 1997. – №1. – С.18.

ІНТЕР'ЄР ЖИТЛА ВЧИТЕЛЯ В ГАЛИЧИНІ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Альнікіна Ольга,
II курс, Інститут мистецтва,
Науковий керівник – Шумега С.С.,
завідувач кафедри дизайну, професор

Учителі відіграли важливу роль у культурному та економічному поступі галицького села кінця ХІХ – початку ХХ ст. Попри це, чимало питань, пов'язаних із життям і діяльністю представників педагогічної сфери, залишаються малодослідженими й не відомими для широкого загалу. До них, зокрема, належить і інтер'єр житла освітян окресленого періоду.

Характеризуючи інтер'єр оселі галицького вчителя, беремо за основу житло, яке знаходилося на базі сільської школи, а вже більшості педагогам для проживання відводилась частина шкільного приміщення, інші ж знімали помешкання в селян чи мали власні домівки. Від цих обставин залежали і їхні побутові умови [2, с.15].

У другій половині ХІХ ст. школи в Галичині зводилися за такими планами: довгий коридор шириною на всю будівлю; з одного боку був один, а в більших спорудах – два класи, з другого – житло вчителя. Наприкінці ХІХ ст. планування шкіл ускладнюється: з обох боків коридора розташовуються класи, в кінці коридора – вхід до кухні вчителя, по боках кухні – дві кімнати. Ці кімнати займали переважно невелику площу.

Про планування галицьких шкіл, а відтак і помешкань сільських учителів, можна судити на підставі експозиції Музею народної архітектури та побуту м. Львів. У музеї розміщується школа кінця ХІХ ст. із с. Бусовисько Старосамбірського району Львівської області. Вона зведена за допомогою зрубною техніки. Зовні стіни небілені. Дах чотирихиллий, гонтовий, доповнюється двома півкруглими горіщними віконцями

з фасадного й тильного боків. Головний вхід у приміщення веде з двору через ганок*, який декорований різьбленими дошками з ромбовими закінченнями [3, с.49].

Школа складається з класної кімнати, коридору та житла вчителя, яке включає вітальню, спальню й кухню. Інтер'єр помешкання педагога є типовим для того часу. У вітальні стоять: дерев'яна шафа, великий квадратний стіл із крислами, етажерка, канапа, столик зі швейною машинкою. Стіни прикрашають портрет Тараса Шевченка, різноманітні пейзажі. У спальні містяться ліжко й різьблена скриня з одягом, на стіні висять: дзеркало, ікона та картини. Внутрішнє облаштування кухні також є досить простим і невибагливим: дерев'яний стіл, лави, креденс, мисник – полиця для посуду тощо [3, с.50].

Характерною рисою житла вчителів кінця XIX – початку XX ст. є поєднання в інтер'єрі виробів народних майстрів і фабричних матеріалів. Це зумовлюється таким фактом: педагоги належали до сільської інтелігенції, яка, як відомо, виконувала комунікативну функцію, що полягала в перенесенні елементів міської культури в селянське середовище. Вони відігравали роль ланки, яка з'єднувала сільський загаль із державними установами та урбанізованою частиною суспільства [3, с.312].

Під впливом міської культури в родинах інтелігенції активніше впроваджувалися зміни внутрішнього інтер'єру оселі. Наприклад, замість скринь використовували комоди з кількома висувними шухлядами [1, с.54]. З початку XX ст. в інтер'єрі мешканців низинної частини Галичини з'являється бамбетель – розкладне ліжко у вигляді лави зі спинкою та висувною частиною, де вдень зберігалася постіль [9, с.54]. Мала свої особливості й сама постіль. На неї за міщанськими зразками ставили матраци, застеляли ковдрою, килимами, підшитими простирадлами (селяни ж зазвичай укривалися веретою, а зверху – кожухом, сардаком) [1, с.54].

Незважаючи на те, що в інтер'єрі житла вчителів прослідковуються міські впливи, вони не ігнорували традиційні елементи народної культури. Наприклад, освітлени активно використовували для оздоблення кімнат вишивки, народні тканини тощо [1, с.50].

Житло багатьох педагогів було досить убогим. Останнє підтверджують спогади відомої галицької поетеси, учительки Уляни Кравченко, яка так описувала своє помешкання: “Низька хижка, дах колись був соломом накритий; від сторони цвинтаря пів стіни впало. Мале віконце заложене чорним папером. Стелі не було, а в стрісі діри, протяг” [5, с.289–290].

Опис побуту сільського педагога зустрічаємо також в оповіданні письменника Б.Лепкого “Для брата”. З предметів інтер'єру автор зобразив: “білі стіни з образами святих і двома полинялими фотографіями в солом'яних рамках, стіл, колись мальований, а тепер лиш на ногах з останками краски, плетену канапку, такі самі два чи три кріселка та білу, ялову шафу біля дверей” [4, с.101].

Таким чином, інтер'єр помешкання сільських учителів у Галичині наприкінці XIX – початку XX ст., як правило, вирізнявся простотою й невибагливістю. Він мистив у собі товари фабрично-заводського виробництва, характерні здебільшого для міщанських осель, а також виробниці народних майстрів, традиційні елементи, властиві селянським житлам.

1. Баран О. Вплив міської культури на зміни у побуті української сільської інтелігенції Галичини (перша половина XX ст.) // Етнокультурні процеси в українському урбанізованому середовищі XX століття: 36. наук.-теорет. статей / Гол. ред. С.П.Павлюк. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. – С.53–56.

* ганок – прибудова з площадкою і східцями, а подекуди з покрівлею біля входу в будинок [7, с.269].

2. Баран О. Українська сільська інтелігенція Галичини (кінець XIX ст. – 1939 р.): спроби ідентифікації // Галичина. – 2005. – №11. – С.307–313.
3. Данилюк А. Поклонися народному зодчому: Етнографічні нариси про народну архітектуру України. – Львів: Свічало, 1995. – 64 с.
4. Лепкий Б. Для брата // Лепкий Б. Вибрані. – Львів: Світ, 1990. – С.99–104.
5. Україна в словах: Мовоказначивий словник-довідник: Навч. посіб. для учнів загальноосвіт. шкіл, ліцеїв, гімназій, студентів, усіх, хто вивчає українську мову / Упоряд. і кер. авт. кол. Н.Данилюк. – К.: ВЦ “Просвіта”, 2004. – 704 с.
6. Юристовський О. Характерні особливості побуту західноукраїнського селянства 20–30 рр. XX ст. // Народна творчість та етнографія. – 1982. – №1. – С.51–54.

МОНОТЕАТР ЯК ЖАНР ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Юрій Полск,

III курс, Інститут мистецтв,

Науковий керівник – Ігнатюк М.М.,

доцент

Метою цієї наукової інформації є обґрунтування ролі та значення монодрами в мистецтві театру одного актора.

Монодрама – це особливий літературний жанр малої форми, призначеної відобразити багатство духовного світу людини, образно передавати її емоційне переживання, вольове прагнення пізнати себе, свою роль у Всесвіті, сенсу людського буття тощо.

Монодрама сьогоднішня – популярний жанр, що сприяє вилу професійного творчого зростання актора, його майстерному перетіленню в образ іншої людини, умінню існувати наодинці з глядачем, що не завжди під силу досвідченому виконавцеві. Основою монодрами є монологічне мовлення, сценічне втілення якого є найвищим виявом психофізичних дій актора.

Появі сучасних монодрам та їх активній сценічній реалізації сприяло відкриття при музично-драматичних театрах України камерних сцен, щорічне проведення міжнародних і всеукраїнських фестивалів монодрами та вистав-дуетів.

Об'єктом важливого дослідження та вивчення в цьому аспекті, на нашу думку, є творчість таких акторів і режисерів України: Л.Кадирової, С.Максимчука, М.Мельника, Г.Кажан, Л.Данилюк, В.Кучинського, О.Кужельного та інших. Їх репертуар – це українська та зарубіжна класика, новочасні твори, представлені монологіями-поемами, монологіями-епістоляріями, монологіями-медитаціями, пластичними монологіями тощо.

Сценічне втілення таких монодрам вимагає всього арсеналу акторських та постановочних засобів, віддаючи при цьому перевагу його величності Слово, власне монологічному мовленню, його різновидності (внутрішній, звернений, ліричний, ораторський, обрядовий, драматургічний монологи).

Володіння актором монологічним мовленням тим важливіше, що мистецтво ведення монологу на сьогодні практично втрачене, та й режисери інколи невиправдано скорочують текст, або, залля динаміки дії, дозволяють швидке його проговорювання, що згубно впливає на художню якість та ідейну спрямованість вистави.

Важливим етапом становлення мистецтва монодрами при її втіленні є скрупульозне вивчення монологічної мови як першочергового віддзеркалення стилю, жанру та архітектоніки твору. Прикладом такого глибокого вивчення авторської мономови є на сьогодні прочитання твору Платона режисером Володимиром

Кучинським (вистава “Банкет” Львівського театру Леся Курбаса). Режисер демонструє високу культуру майстерного втілення вистави, яка, по суті, складається з п’яти великих монологів. Насичена зримими ремінісценціями античної грецької культури, вона вдало поєднує ці монологи з вишуканою пластикою та вкотре підтверджує нашу думку про важливість і необхідність вивчення питання майстерності словесної дії монодрами, її вартісного місця в мережі театрального мистецтва сучасності.

Яскравим прикладом повноправного існування та інтегрування у світове мистецтво є щорічне проведення Міжнародного театального фестивалю моновистав та вистав-дуєтів при Національному академічному драматичному театрі ім. І.Франка (2006 р. фестиваль моновистав актрис “Марія”, присвячений 150-річчю з дня народження М.Заньковецької).

Звертання сучасних діячів театру до культури монологічного мовлення є продовженням славних традицій корифеїв українського театру майстрів ведення монологу М.Кропивницького, М.Садовського, П.Саксаганського, А.Бучми, видатних акторів сьогодення Ф.Стригуна, Б.Ступки, Н.Сумської та багатьох інших.

Виходячи з вищесказаного, вважаємо, що, досліджуючи мистецтво монодрам, а отже, і мистецтво становлення моновистав на зламі століть – одна з найцікавіших і маловивчених сторінок історії театрального мистецтва України.

1. Веселка С. Фрески, або крок на нову територію // Український театр. – 2006. – №6. – С.13.
2. Давньогрецька трагедія / Пер. Бориса Тена. – К.: Дніпро, 1981. – С.5.
3. Ігнатюк М., Сулятицький М. На кону вічності. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2005. – С.32, 50.
4. Літературний словник-довідник / Р.Гром’як, Ю.Ковалів та ін. – К.: ВЦ “Академія”, 1997. – С.478, 687.
5. Українська культура: Лекції за редакцією Д.Антоновича. – К.: Львів, 1993. – С.447, 454.
6. Театральна енциклопедія: В 5-ти т. – М.: Сов. енциклопедія, 1965. – Т.3. – С.906.

ЗАМОК У СЕЛИЩІ ЧЕРНЕЛИЦЯ НА ГОРОДЕНКІВЩИНІ

Сенник Оксана,

III курс, Інститут мистецтв.

Науковий керівник – Хом’як Л.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Відомості про чернелицький замок містяться в працях знаних польських істориків-краєзнавців кінця XIX – першої третини XX ст.: О. Чоловського [3, с.12], В. Лозинського [4, с.98], І. Ступницького [5, с.92]. Детальний опис пам’ятки подано на сторінках ілюстрованого довідника “Пам’ятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР”, в якому архітектурний стиль і декор замку визначено як ренесансний [2, с.229]. У сучасному виданні “Історія української архітектури” (2003 р.) замок у Чернелиці охарактеризовано як унікальну фортифікаційну споруду перехідного характеру, що знаменує початок активного будівництва замків бастионного типу на теренах Галичини [1, с.165].

Замок у селищі Чернелиця, збудований на початку XVII ст., займав площу 2,5 га і був оточений оборонними мурами заввишки 6 м. Споруда квадратова в плані, з двома кутковими бастионами та двома порожніми баштами, які за формою та розмірами наближаються до бастионів. У центрі західної стіни – в’їзна двоповерхова вежа з арковим проїздом, декорована порталом із білого каменю, увінчана рельєфним гербом “Рогоп”. Внутрішній фасад вежі прикрашає герб “Pilawa” з літерами E. S. X. G. W. B. (“Єфросинія Станіславська, княгиня Чарторийська, вєсєдина брацлавська”). Згадана фундаторка була другою дружиною брацлавського вєсєводи Михайла Чарторийського, при якому й завершилось будівництво замку [3, с.12–13].

За часів молдавських походів Яна Собеського III наприкінці XVII ст. замок слугував місцем зберігання провіанту та фуражу, а відтак помешканням таких власників: Потоцьких, Стадницьких та їх орендарів.

Багато років на прилеглий до замку території розташовувалася місцева лікарня, а тому приміщення замку використовувалися під склади й гаражі, що призвело до руйнувань пам’ятки, однієї з найстаріших на Покутті.

Замова споруда в Чернелиці вдало доповнена ще одним тогочасним об’єктом – Домініканським костелом, збудованим у 1661 р. подружжям Чарторийських. Разом вони складають цілісний ансамбль, витриманий у ренесансному стилі, хоч і містяться на певній відстані, подоланій у минулому підземним ходом, що пролягає тепер під головною вулицею селища.

Костел зберігався в первісному вигляді. Як стверджують автори сучасного видання з історії української архітектури, він належить до категорії безбаштових хрещатих костелів із ґратчастими рукавами, які становлять для Галичини традиційний ренесансний тип [1, с.218–219]. Головний фасад споруди увінчує трикутний фронтон із нішами, прикрашений білокам’яною різьбою та декоративними вежечками пірамідальної та кулястої форми. Вхід акцентовано кам’яним порталом із гербом “Рогоп”, аналогічно до замкової брами. Портал вирішено у вигляді півциркульної арки із замковим каменем, фланкованої пілястрами на рустованих цоколях. Над аркою – профільований карниз, декорований різьбленими мотивами акавтового листа, розеток, крилатих путті. У композиції portalу повторено мотив кулястих веж, що й на фронтоні, а також мотив волоти – S-подібного спірального завитка, який засвідчує пізньоренесансний характер архітектурної різьби. В інтер’єрі костелу збереглися залишки клеєвого настінного живопису.

Вдале пропорційне та планувальне вирішення згаданих об’єктів у селищі Чернелиці, вишуканість їх різьбленого декору, як і час спорудження, дозволяють уважати їх унікальними ренесансними пам’ятками, що гідно представляють національну архітектурну спадщину, незважаючи на периферійність їх місцезнаходження.

1. Історія української архітектури / За ред. В.І.Тимофійєнка. – К.: Техніка, 2003.
2. Пам’ятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР: Иллюстрированный справочник-каталог: В 4-х т. – К.: Будівельник, 1983. – Т.2.
3. Czołowski A. Dawne zamki i twierdze na Rusi Halickiej. Teka konserwatorska. – Lwów, 1892.
4. Łoziński W. Prawem i Lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku. – Lwów, 1931. – Т.1.
5. Stupnicki H. Galicya pod wzgladem topograficzno-geograficzno-historycznym. – Lwów, 1869.

СЮЖЕТ “ЮДИФ” У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ

Григорян Сергій,

V курс, Інститут мистецтв.

Науковий керівник – Гладкий Б.С.,
доцент

У старозавітному біблійному тексті Юдиф постає як благочестива вдова, що рятує своє місто від нашествия асирійців. Коли асирійський полководець Олоферн взяв в облогу іудейське місто Ветилу, прекрасна Юдиф, зодягнувшись у найкращі шати та взявши із собою служницю, попрямувала до ворожого табору. Там вона ввійшла в намет зачарованого її вродою Олоферна з пропозицією допомогти йому завладіти містом і, після пишного бенкету, влаштованого на її честь, відтягла полководцю голову

ассирійським мечем. Це спричинило паніку в ворожому таборі та втечу противника в Дамаск [5, с.644].

Багато художників у різні мистецькі періоди зверталися до згаданого сюжету, по-своєму трактуючи його в стилістичному та образному аспектах. Так, флорентійський живописець XV ст. Сандро Ботічеллі проілюстрував два ключові епізоди біблійної історії про Юдиф – повернення останньої з головою Олоферна та віднайдення тіла Олоферна. Перша картина є неперевершеним зразком майстерності Ботічеллі щодо живописної інтерпретації руху. Другий твір під назвою “Віднайдення тіла Олоферна” вражає натуралізмом, що не є характерним для манери Ботічеллі, однак тут присутні цілісність композиції, підвищена увага до деталей і виразні кольорні контрасти – основні риси ранньої творчості Ботічеллі, які повністю утвердяться в його майбутніх шедеврах.

У 1772 р. серед картин із відомої паризької колекції Кроза до експозиції Ермітажу потрапила картина невідомого ренесансного автора із зображенням Юдиф. Тоді її приписували Рафаелю, проте сьогодні можна стверджувати, що цей шедевр з'явився з-під пензля венеційського живописця поч. 16 ст. Джорджоне. Це одна з небагатьох його картин, сюжет якої зрозумілий і піддається логічному тлумаченню, якщо не брати до уваги зображення загадкової голови під ногою героїні, позначеної портретною схожістю з Джорджоне, що дозволяє прочитання біблійної версії в дещо іншому плані: перебування митця під владою мистецьких законів, у полоні прекрасної музи. Це тим більш правомірно, оскільки “Юдиф” Джорджоне, разюче схожа на “Леду” Леонардо да Вінчі, зачаровує грацією рухів, поставою, ніжними рисами обличчя, меланхолійним настроєм [2, с.18].

Біблійна історія про Юдиф зацікавлювала також північноєвропейських художників епохи Ренесансу. У період із 1526 до 1537 рр. з-під пензля німецького митця Лукаса Кранаха з'явився ряд жіночих образів (Венера, Юдиф, Даліла, Лукреція), наділених спільними рисами: широкуваті вилиці, маленьке підборіддя, видовжений розріз очей, тонко окреслені брови. Кожного разу художник відтворював обличчя принцеси Сибілли Клевської, молодой дружини курфюрста Саксонського Іоанна Фрідріха. Уперше Кранах зобразив принцесу в 1526 р. на “Портреті молодой дами”, і відтоді ця жінка стала для нього музою та втіленням ідеалу жіночої краси [4, с.14].

На зорі епохи бароко в 1598 р. до старозавітної біблійної легенди звернувся італійський художник Караваджо. Його картина “Юдиф і Олоферн” викликає в глядача емоційне хвилювання, зумовлене щільно впорядкованою композицією, максимальною наближеністю до жакливого сцени насильства. Внутрішній конфлікт Юдиф підсвєтлений світлом: її яскраво освітлене обличчя виражає відчайдушну рішучість і, водночас, природний переляк, що позбавляє образ традиційного героїчного пафосу та надає йому виняткової жіночності, навіть беззахисності. Стара служниця, на думку дослідників, нагадує персонажів з окремих рисунків та ескізів Леонардо да Вінчі, а в образі Олоферна простежуються риси скульптурної манери Мікеланджело [1, с.138].

Відповідно до мистецької стилістики модерну трактовано Юдиф у творах Густава Клімта, провідної постаті віденського сецесіону. Художника не так цікавить сцена вбивства, як приваблює можливість створити портрет жінки-вбивци, підступної спокусниці. Цікавою є трансформація образу Юдиф у наступному творі 1909 р., де вона постає немов крижана статуя, сповнена безмежною ненависті. Клімтівська “Юдиф” хвилює не лише глибиною розкриття образу, але й заворожує візуальною довершеністю: холодна гама ніжних кольорних співвідношень контрастує із золотим мереживом орнаментального фону, що присутній у більшості творів Клімта [3, с.4–15].

Варто згадати й сучасні інтерпретації біблійної постаті, зокрема у творчості Кевіна Еро, одного з провідних художників серед авторів “manga”, коміксів та анімаційних фільмів японського виробництва. “Юдиф” у його виконанні, адаптована до

сприйняття тінейджерами, розкриває сутність “фатальної жінки” крізь призму культурної анімаційної стилістики.

1. Арган Дж. История итальянского искусства: В 2 т. – М.: Радуга, 1990. – Т.2.
2. Джорджоне // Великие художники. – 2003. – №47.
3. Климт Густав // Великие художники. – 2003. – №29.
4. Кранах Лукас // Великие художники. – 2003. – №54.
5. Мифологический словарь / Под ред. Е.М.Мелетинского. – М.: Сов. энциклопедия, 1991.

СЦЕНІЧНИЙ ТОН МОВЛЕННЯ ПРИ ВИКОНАННІ РІЗНОЖАНРОВИХ ТВОРІВ

Бакота Олеся,

IV курс, Інститут мистецтв.

Науковий керівник – Грицан Н.В.,
заслужений діяч мистецтв, доцент

Творча праця актора над художнім текстом завершується оволодінням сценічного тону живої словесної дії [1, с.37].

Досконале оволодіння сценічним тоном ролі, вистави, літературного монологу посідає важливе місце у творчій практиці й теоретичних працях Леся Курбаса, К.С.Станіславського, В.І.Немировича-Данченка, корифеїв українського театру кінця XIX – початку XX ст. і т. д.

Якість сценічного тону передусім визначається органічним поєднанням у ньому життєвості та художності мови, легко розпізнається слухом. Режисер зауважує акторам: “упав тон”, “знизили тон”, “треба підняти тон”, “не підвищуйте занадто тону” тощо. Значна віддаль між актором на сцені та глядачами в залі зобов'язує до вироблення “польотності звуку”. Актор повинен відчути та відтворити тон художньої мови у звучанні власного голосу. Буває, що талановитий актор одразу влучно скоплює тон ролі або літературного твору. Однак трапляється й необхідність у тривалих творчих пошуках правильного сценічного тону.

Кожному літературному жанру властивий певний тон: піднесений, урочистий, трагедійний, палкий, поривчастий, пристрасний, драматичний, нейтральний, характерний, комедійний, вульгарний, розважальний, експансивний, стриманий, глибокий, інтимний тощо. Тон, органічний в одних обставинах, може звучати фальшиво в інших.

“...При спілкуванні, – писав К.С.Станіславський, – нам мало [1, с.282] самих слів; вони надто протокольні, мертві. Щоб оживити їх, потрібне почуття, а щоб виявити його та передати об'єкту спілкування, необхідні пристосування. Вони доповнюють слова, договорокують недоговорене...”

Хочу зупинитися на тоні мовлення різножанрових творів. Характерність розмовної мови багатогранно розкривається в казках. Не менше значення, ніж образи персонажів, має в казках образ оповідача, тобто казкаря. Казкаря – конкретна особа зі своїм характером і ставленням до перипетій твору. Його образ не зв'язаний із жанром казки: фантастичної, героїчної, алегоричної, соціально-побутової, філософської, ліричної тощо.

Розмаїтістю розповідних інтонацій визначаються оповідання, новели, повісті, романи.

Оповідання – структурно складний твір із монологічними та діалогічними епізодами. Розповідний тон задає авторська мова.

Жива розмовна мова – властивість байки. Байка – мініатюрне оповідання у віршах. Виконавцеві байки важливо не тільки уявити характер, поведінку, манеру мови персонажів, а й оволодіти розповідною мовою самого байкаря, його тоном, ставленням до актуальних проблем, відтворених у художніх образах байки.

Станіславський писав: “…Коли з вульгарною говіркою [1, с.703] промовляються на сцені гучні вірші про піднесенє, про свободу, про ідеали, про чисте кохання, то вульгарність декламації ображає або смішить”. Віршована мова з властивим їй поетичним тоном словесної дії народжується в стані особливої душевної схвильованості. Таким внутрішнім станом повинен оволодіти виконавець. Піднесені естетичні почуття необов’язково потребують надмірної гучності голосу. Слід застерегти актора-оповідача від зовнішнього робленого пафосу – штампованого “акторського” темпераменту. Така зовнішня підробка “під героїку” неприємно ріже вухо й відвертає слухачів. Поетичний, романтичний тон словесної дії не повинен втрачати своєї живої основи, залишаючись засобом емоційного мислення й спілкування.

І ще про оновлення в гуморі. Гумор дуже популярний та улюблений багатьма жанр. Однак немає нічого більш позбавленого смаку, ніж безглуздий, вульгарний і брутальний сміх. Дешево комікування, перекручення мови, передражнювання іншомовного акценту, окарікатурювання мови не мають нічого спільного зі справжнім мистецтвом.

Отже, на форму спілкування актора-оповідача з аудиторією впливає характер твору; крім того, це залежить ще й від артистичної природи виконавця, його творчої індивідуальності. Тому, говорячи про художнє читання, неможливо встановити єдині правила творчого спілкування.

Творчий шлях, яким актор-оповідач приходить від вибору та пізнання літературного твору, від усвідомлення внутрішнього надзавдання автора до власного виконавського задуму й оволодіння сценічним тоном наскрізної, словесної дії, неповторний і невичерпний, як і саме життя.

1. Черкашин Р.О. “Художнє слово на сцені”.
2. Немирович-Данченко В.І. “О творчестве актера”.
3. Запорожець Т.І. “Логіка сценічного слова”.
4. Кнебель М.О. “Слово в творчестве актера”.
5. Горчаков Н.М. “Режиссерские уроки К.С.Станіславського”.

УКРАЇНЬСЬКА ДИТЯЧА ОПЕРА У ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ ЗАХІДНОЇ ДІАСПОРИ ХХ ст.: СТАТИКА ТА ДИНАМІКА ЖАНРУ

Бендус Олесь,

V курс, Інститут мистецтв.

Науковий керівник – Карась Г.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Далеко не всі народи світу можуть похвалитися власними національними оперними творами, а ще менше – операми, написаними для дітей.

Батьком національної та світової дитячої опери є український композитор Микола Віталійович Лисенко. Першу для дітей “оперку” (як її називав сам композитор) “Коза-Дерева” створено в 1888 р.

Жанр дитячої опери знайшов свій розвиток і в українській діаспорі. Українські композитори Василь Безкоровайний, Євген Орест Садовський, Стефанія Туркевич-

Лукіянович, Євген Звоздецький активно розвивають цей жанр у другій половині ХХ ст. на теренах зарубіжжя.

Дослідження цієї проблематики обмежуються розділом у монографії музикознавця, професора Стефанії Павлишин, статтями драматурга Леоніда Полтави (США), Сергія Голубенка.

Отже, суперечність, яка існує між об’єктивно існуючим жанром дитячої опери української діаспори та станом його наукового вивчення, актуалізує наше дослідження.

Мета роботи – дослідити шляхи становлення та розвитку українських дитячих опер кінця ХІХ–ХХ ст., узагальнити їх основні стилістичні засади, простежити, як розвивається даний жанр у творчості композиторів західної діаспори.

Предмет дослідження – особливості розвитку української дитячої опери у творчості композиторів західної діаспори ХХ ст.

Відповідно до зазначеної мети в роботі зроблено спробу розв’язати такі завдання: вивчити музикознавчу літературу з даної проблеми; здійснити порівняльний аналіз оперних клавірів дитячих опер М.Лисенка, К.Стецька, Є.О.Садовського, В.Безкоровайного, Є.Звоздецького, С.Туркевич-Лукіянович; визначити жанрові особливості дитячих опер українського зарубіжжя; узагальнити стилістичні засади української дитячої опери західної діаспори.

Здійснивши музикознавчий аналіз клавірів даних опер, ми дійшли до таких висновків:

1. Жанр дитячої опери західної діаспори в другій половині ХХ ст. розвивався активніше, ніж на теренах України.

2. Ці опери представлені такими жанрами, як казкова опера з яскраво вираженими національними мотивами (“Ведмежа порада” Є.Садовського, “Червона шапочка” В.Безкоровайного, а також усі чотири опери С.Туркевич-Лукіянович); казково-фантастична опера (“Зачарована ялинка” Є.Звоздецького).

3. В основу сюжетів композитори беруть казки Шарля Перро (В.Безкоровайний “Червона шапочка”), самостійно творять їх (С.Туркевич-Лукіянович, Є.О.Садовський “Ведмежа порада”) або використовують творчість канадських авторів (Є.Звоздецький “Зачарована ялинка” – О.Григор-Гулуцан).

4. Лібрето до своїх опер композитори писали переважно самі, окрім “Червоної шапочки” В.Безкоровайного (лібрето Л.Полтави) та “Зачарованої ялинки” Є.Звоздецького (лібрето О.Григор-Гулуцан).

5. Композитори у своїх операх опираються на свій індивідуальний стиль, а також на український фольклор, який використовують і цитуючи, і опосередковано.

6. Кожна опера має свої стилістичні ознаки, виходячи з напрямку та стилю творчості кожного з композиторів та з умов, у яких вони перебували. Написані твори були пристосовані до виконавських можливостей дітей української діаспори.

Щодо порівняльного аналізу з операми М.Лисенка, то, на жаль, бачимо, що опери композиторів зарубіжжя є менш яскраві, менш масштабні, у них переважають розмовні діалоги. Виникає питання: чому?

Перш за все, слід виходити з того, що опера для дітей – це складний мистецький твір, який потребує вирішення завдань великої складності – поєднати все синтетично в одному жанрі [3, с.130]. Окрім того, дитячі опери потребують значних коштів для відповідної атрибутики, костюмів, декорацій. Тому в умовах зарубіжжя вирішити всі ці завдання було дуже важко.

Через нашу бездержавність композитори були змушені залишити рідну Україну та творити за її межами справді щось національне, яке єдиною б їх єдиним “містком” із рідним краєм. Усі їхні твори сповнені любов’ю до Батьківщини, туги за рідним краєм, глибоко національні за своїм корінням.

7. Розвиток жанру дитячої опери в українському зарубіжжі впродовж 50 років (з 1930 до 1980 рр.) засвідчив певну його динаміку, хоч внутрішньокомпозиційна будова окремих зразків указує на деяку його статичку.

1. Життя і творчість Євгена-Ореста Садовського. – Львів – Інсбрук – Клівленд – Парма. – 1933–1996. – 152 с.
2. Назар Л. Слово про Василя Безкоровайного // Безкоровайний В. Українські думки для скрипки і фортепіано. – Сімферополь: “Доля”, 2004. – С.3–7.
3. Павлишин С. Перша українська композиторка Стефанія Туркевич-Лісовська-Лукинович. – Львів, 2004. – 157 с.
4. Полтава Л. Українська дитяча опера і оперета // Альманах Українського Народного Союзу. – Джерзі Сіті – Нью-Йорк: “Свобода”, 1971. – С.119–131.

МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА ЗВАРУНА В МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ПРИКАРПАТТЯ

Винор Андрій,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Шуляр О.Д.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Відродження невідомих, забутих імен, відкриття сучасному слухачеві музичної спадщини різних історичних періодів національної культури стало ключовою проблемою українського музикознавства, професійного виконавства, музичної освіти у XXI столітті. Разом із тим, важливим напрямком сучасного національного мистецтва є популяризація та дослідження наукових культурних надбань. Аналізуючи вплив мистецтва на життєдіяльність сучасної людини, можна стверджувати, що роль пісні в колі проблем музичної культури продовжує займати домінуюче місце. Одним із таких напрямків є аналіз творчого доробку відомого на Прикарпатті хорового диригента Володимира Івановича Зваруна, який своєю працею зробив вагомий вклад у становлення диригентсько-виконавських традицій хорової культури Галичини.

Володимир Іванович Зварун народився 9 червня 1928 року в с.Красне Рожнятівського району Івано-Франківської області в селянській сім'ї. Уже в п'ятирічному віці в хлопця проявляються музичні здібності. З юних літ Зварун бере участь у гуртках художньої самодіяльності. У восьмому класі переходить на навчання до Рожнятівської середньої школи, де вступає до шкільного хору. Учителем хору був Роман Йосипович Каменецький, який упродовж трьох років прищеплював дітям любов до рідної української пісні.

У більш зрілому віці Володимир Зварун захоплюється не лише хоровим мистецтвом, але й самотужки вчиться грати на музичному інструменті – скрипці. Уже в цей період проявляються організаторські здібності Зваруна. Щоб заробити на хліб насущний для себе і своєї родини, хлопець організовує трійсті музики. Після закінчення середньої школи Володимир Зварун прагне займатися музикою на професійному рівні. За рекомендацією вчителя музики Каменецького села Красного районний відділ культури направляє його на навчання до Львова, на Всеукраїнські республіканські курси. Навчаючись на курсах, Зваруну поталанило потрапити в клас диригування до Прокоп'яка Стелана Івановича. За його вимогою Зварун займається практично кожний день. Після закінчення курсів повертається до Перегінська та приступає до створення свого першого колективу.

З цього періоду починається плідна мистецька діяльність В.Зваруна. Увесь творчий шлях митця складається з 3-х періодів: 1) Рожнятівський; 2) Калуський; 3) Івано-Франківський. Кількість хорових колективів, якими диригував Зварун протягом 3-х періодів, важко підрахувати. Серед усіх його колективів найвизначнішим є чоловіча хорова капела “Червона калина”, з якою Зварун працює до сьогоднішнього дня. Під його керівництвом хорова капела “Червона калина” добивається заслуженого визнання не тільки на Україні, але й у багатьох країнах далекого зарубіжжя – Італії, Англії, Греції – /3-тє місце/. Колектив капели – лауреат та дипломант багатьох всеукраїнських конкурсів. Такий успіх хорового колективу свідчить про високу професійність її керівника. Наполегливість у роботі, вимогливість до себе й хористів, широка обізнаність у питаннях музичного мистецтва, цілеспрямованість у досягненні поставленої мети – це риси характеру, достойні справжнього диригента – В.І.Зваруна.

Аналізуючи постать митця, не можна не згадати про його педагогічну діяльність. Перший педагогічний досвід він одержав у м.Калуш працюючи викладачем музично-теоретичних дисциплін у ДМШ №1. Володимир Іванович підготував не одне покоління обдарованих учнів. Багато випускників музичної школи, а тепер уже викладачів фахових дисциплін, із вдячністю згадують свого наставника. Згодом свою педагогічну діяльність Зварун продовжив на кафедрі хорового мистецтва Івано-Франківського Державного педагогічного інституту ім. В.Стефаніка. Його учнями є сьогоднішні викладачі Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаніка, а саме: кандидат педагогічних наук, доцент Шуляр О.Д., доктор мистецтвознавства, професор Черепанин М.В. та багато інших.

Важливу роль відіграв В.Зварун і в становленні нашої молодого держави. На початку її незалежності диригент-патріот зі своєю хоровою капелою “Червона калина” концертував по Україні. Метою його місії було пробудження громадської думки, установлення української влади та устрою. Мета була досягнута: піднятий проти комуністичного гніту народ скинув із себе ярмо тирана й проголосив себе вільним.

Підсумовуючи все вищесказане, приходимо до висновку, що творча діяльність В.Зваруна послужила не тільки для піднесення музичної культури Прикарпаття, але й для розбудови української державності. Особистість В.Зваруна – це взірць для наслідування багатьох прийдешніх поколінь.

1. Бурбан М. Хорове виконавство України: Довідник. – Дрогобич: Вимір, 2004. – Ч.2. Диригенти. – 260 с.
2. Колесса М. Основи техніки диригування. – Друге видання. – К.: Музична Україна, 1973. – 198 с.
3. Ничай О. Професійна підготовка диригента. – Івано-Франківськ, 2002. – 92 с.

РИТМ ЯК СЕГМЕНТ МУЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПІАНІСТІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

Бриндзей Галина,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Таран І.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Початковий етап навчання гри на фортепіано займає одне з чільних місць у музичному вихованні підростаючого покоління. Саме в цей час закладаються основи сприйняття та відтворення музичної думки, утворюється пріоритет слухового й художнього компонентів над чисто руховими діями. Піаністи-початківці розвиваються комплексно (відчуття ладу, музично-слухові уявлення, музична пам'ять тощо), а ритм є

невід'ємною складовою всього процесу формування майбутнього музиканта й визначає правильність встановлення контакту з музичною мовою від самого початку навчання [1, с.132].

Ритм (грецькою *ρῦθμος* від *ρεω* – розміреність, мірна течія) – один із трьох основних елементів музики поряд із мелодією й гармонією; часова організація послідовності та групування тривалостей звуків і пауз, не пов'язаних із їх висотним положенням. Засобом вимірювання ритму є метр [2, с.224].

Видатні піаністи-педагоги Василь Барвінський, Олександр Гольденвейзер, Костянтин Ігумнов, Генріх Нейгауз, Леонід Ніколаєв, Дарія Герасимович, Віктор Клин, Роман Савицький та багато-багато інших розглядали ритм у комплексі музичної підготовки піаністів-початківців. Саме тому перші уроки гри на фортепіано були присвячені не “постановці рук” і технічним вправам, а розвитку слуху та почуття ритму.

На початковому етапі навчання гри на фортепіано дуже важливо сформувати в учнів відчуття ритмічної долі, уміння відтворити її в будь-якому музичному творі. Важливо, щоб на основі слухових уявлень учні усвідомили, що немає музичних творів без ритму. При цьому треба звертати увагу піаністів-початківців на виразальне значення ритму, на його роль у фортепіанних творах. Учні повинні навчитися розуміти, що почуття ритму є синтетичним і складається з таких структурних елементів: почуття єдиної ритмічної пульсації; утворення метричних сильних долей, визначених акцентами, їх рівномірне чергування; групування слабких долей довкола сильних; співвідношення вартостей ритмічного рисунка, основане на рівномірній пульсації; вибір часу рівномірної одиниці пульсації як основи темпу [3, с.26].

Процес формування почуття ритму в піаністів-початківців охоплює всі грані розуміння природи ритму: відчуття відносності в сприйнятті часу; розуміння ритму в музиці як емоційно виразової, художньо-сислової категорії, а не тільки просторової: технологія виконавського музичного ритму завжди моторно-рухова у своїй основі. Динаміка ритму, що знаходить у музичному формоутворенні смислове наповнення, може бути різноманітною. Вона визначається конкретним співвідношенням двох основних функцій ритму – активно-стимулюючої (процесуальної) та структурно-організуючої, тобто “форми в русі” та “форми в спокої”. Тісно змикаючись із найзагальнішими основами музичного формоутворення, ритм виступає одночасно як процес та як його організація. Активна, доцентрова тенденція в ритмі є провідною. Як головний драматургічний чинник, ритм виступає справжнім “режисером” усієї музичної дії [4, с.104].

Велике значення в розвитку ритмічних навиків піаністів-початківців має продумане, кваліфіковане педагогічне керівництво. Для оволодіння музичним твором важливим є правильно організувати ритм, що сприяє ясності музичного викладу, допомагає у вирішенні виконавсько-виразових завдань. Головними принципово важливими компонентами музично-виконавського ритму є темпоритм (музична пульсація), ритмічне фразування (“періодизація”), свобода музично-ритмічного руху (*tubato*, *agogika*), пауза, цезура, синкопа тощо.

Ритмічна вправність піаністів-початківців розвивається на спеціальних вправах, які допомагають знайти правильне розуміння проблеми ритму. Ритмічні вправи для початківців у поєднанні з ігровими елементами й ілюстраціями допомагають створити на уроці жваву, активну та цікаву обстановку, підвищують заохочення до гри на фортепіано. Такі вправи цікаві не тільки як засіб розвитку ритму, але і як певний “ключ” до виконання та розуміння піаністичних проблем у творах.

Ритмічні завдання необхідно вирішувати систематично та цілеспрямовано, ускладнюючи їх відповідно до рівня пізнавальної діяльності учнів. Пошуки досконалої художньо-ритмічної вправності дають можливість не тільки зрозуміти та засвоїти

засоби музичної виразності, але й відтворити художній образ твору, що становить основу виховання фортепіанної майстерності. При цьому важливо враховувати комплексне вирішення основних завдань ритмічного характеру: систематичність, поступовість, послідовність, повторність.

1. Савицький Р. Основні засади фортепіанної педагогіки // Українська музика. Традиції та сучасність / Ред. кол.: Ю.Булка, Л.Кияновська та ін. – Львів, 1993. – С.118-170.
2. Юсевич Ю.Є. Музика. Словник-довідник. – Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2003. – 352 с., 77 нотн. прикладів.
3. Воробкевич Т.П. Методика викладання гри на фортепіано. – Львів: ЛДМА, 2001. – 244 с.
4. Побережна Г.І., Щерня Т.В. Загальна теорія музики. – К.: Вища школа, 2004. – 298 с.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ СПОСОБУ ЖИТТЯ В АСПЕКТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я ЖІНОК

Івасів Мирослав,

У курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Беляк Ю.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Здоров'я людини – це одна з найважливіших людських цінностей, джерел щастя, радості, запорука оптимальної самореалізації. Сукупне здоров'я багатьох людей, населення країни в цілому – це вже національне багатство, надбання людства. Від рівня здоров'я населення залежить народжуваність, фізична та психічна досконалість людей, продуктивність праці.

Ожиріння – це надлишок жиру в організмі, що призводить до значних порушень у стані здоров'я людини. Особливо гостро питання ожиріння постало в наш час. На сьогодні дана проблема властива для 35% українських чоловіків, 41% жінок і 16% дітей [2]. При цьому зберігається небезпека зростання цих показників. Воно поширене серед осіб, професія яких пов'язана з незначним фізичним навантаженням.

Науково доведено [1], що в кожній людині, котра має надлишкову вагу, наявний підвищений ризик виникнення таких захворювань, як цукровий діабет, ішемічна хвороба серця, гіпертензія, певні види онкологічної патології. З віком кількість випадків ожиріння збільшується, насамперед серед жінок.

Мета роботи полягає у визначенні факторів способу життя, що негативно впливають на рівень здоров'я жінок.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури, спостереження, бесіда, анкетування (авторська розробка). Анкета в собі містить 13 запитань стосовно особливостей рухової активності, раціону та режиму харчування, характеру реакцій на стрес. Обробка отриманих даних здійснювалася за допомогою методів математичної статистики.

В організації дослідження взяло участь 70 жінок, з яких 45 (група А) – не займалися фізичною культурою, їх руховий режим є недостатнім для забезпечення нормального розвитку організму. У групу В входило 25 респонденток, які займалися фітнесом.

Результати дослідження та їх обговорення. Експериментально встановлено, що 70% жінок групи В мають нормальну вагу тіла, хоча майже половина з них уважає її надлишковою, 4 % – недостатньою. 56 % цієї групи при виборі раціону харчування намагаються обмежити вживання висококалорійних продуктів.

Причиною збільшення ваги тіла є неправильний спосіб життя, недостатній руховий режим, нерациональний режим харчування, шкідливі звички. Саме ці концептуальні положення властиві для жінок групи А. Зокрема лише 37% респонденток 1 – 2 рази на тиждень займаються фізичними вправами, 53% жінок уживають все, що хочуть, абсолютно не дотримуючись принципів раціонального харчування.

Більшість досліджуваних і в одній, і в другій групі харчуються випадково, часто пропускаючи основні прийоми їжі. Дехто влаштовує “голодні” дні. Ці ознаки неправильного харчування можуть викликати ефект так званої “енергетичної пастки”, коли при недостатній калорійності добового раціону організм запасе енергію у вигляді жирових відкладень [1].

Реакція на стрес жінок групи А в більшості характеризується вживанням алкоголю та палінням – 44%, 23% – не контролюють споживання їжі. Для нормалізації свогі ваги тіла 39% жінок групи В збільшують рухову активність.

Отже, за результатами дослідження, фізичні навантаження стають фактором збільшення енерговитрат людини, виступають чинником формування об'єктивного ставлення до власного тіла, покращують самооцінку діяльності жінки.

1. Ватерхауз Д. Як опукати жирову клітину. – Мінськ, 2000. – С.84.
2. Воробець Н., Ткачук П. Шляхами пошуку здоров'я. К., 2004. – С.29.
3. Паффенбаргер Р.С., Ольсен С. Здоровий спосіб життя. К., 1999. – С.11.

РЕГУЛЯЦІЯ ПОСТАВИ

Сагайдак Тетяна,

II курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Султанова І.Д.,
кандидат біологічних наук, доцент

На сьогодні вади постави займають значний відсоток у захворюваннях дітей і підлітків. Крім змін із боку кістково-м'язового апарату, вони супроводжуються й іншими порушеннями фізіологічних функцій організму людини. Тому дослідження механізмів формування постави та фізіологічних змін, що випливають при цьому, є актуальним.

Мета дослідження – з'ясувати основні рефлекторні механізми формування постави.

Результати дослідження та їх обговорення. З'ясовано, що механізми регулювання постави багатогранні [4]. У цьому процесі беруть участь спинний мозок, стовбур мозку та кора великих півкуль. Ці механізми стосуються не тільки суто статичної постави, а й умовностей здатність до згояння та рівновагу, а й умовностей постійну готовність до вольової активності. Серед комплексу цих рефлексів є статичні й динамічні, тобто короткочасні та фазові. Статичні стосуються тривалого скорочення мускулатури, тоді як динамічні забезпечують швидкоплинні рухи. Обидва типи рефлексів інтегруються на різних рівнях ЦНС, починаючи зі спинного мозку, і відбуваються за допомогою різних провідних шляхів. Важливим фактором регулювання постави є різні рівні порогів спінальних рефлексів розтягування, що, відповідно, залежить від збудливості рухових нейронів і, опосередковано, від зміни потенціалу в γ -еферентних нейронах, що діє на м'язові веретена.

Серед основних патологій постави виділяють сколіоз (бічні викривлення хребта), кіфози (грудний вигин із випуклістю назад) та лордоз (опуклість уперед у шийному відділі). Залежно від рівня порушень постави виділяють функціональні та органічні патології.

У дітей із різними клінічними формами патології постави спостерігаються вегетативні порушення, які проявляються нерезанажанням симпатикотонії, зниженням та напруженням адаптаційно-приспосувальних механізмів, неадекватністю вегетативної реактивності, дистонією судин головного мозку, утрудненням венозного відтоку [1].

Дисфункція вегетативної нервової системи у хворих зі стійкими органічними порушеннями постави відображає зміни функціонального стану сегментарних та надсегментарних структур мозку, що є наслідком як відхилення онтогенетичного розвитку, так і спотворення аферентної імпульсації з інтерорецепторів деформованого хребта, тулуба, змішаних внутрішніх органів [2].

На думку М.І.Щерби [4], правильна постава – це пряма спина, піднята голова. Плечі злегка відведені назад і містяться на одному рівні. Лопатки симетричні та щільно прилягають до грудної клітки. Живіт підібраний, груди трішки виступають уперед. Ноги прями.

Першим симптомом неправильної постави є біль у нижній частині спини. Порушення дихання виникає при сутулих плечах та впалій грудній клітці [3]. Постава – це основний показник настрою, який відображає наші почуття, наприклад напруженість м'язів шиї і плечей у разі підготовки до захисту. Тож хоч яким би був настрій, він є достатньо зрозумілим стороннім і може впливати на ставлення до тих, хто оточує.

Отже, для профілактики вад постави необхідно не менше трьох разів на тиждень працювати над зміцненням м'язів спини, черевного пресу й ніг. Ці вправи бажано використовувати в комплексі ранкової гімнастики, проте їх можна виконувати й окремо. Це забезпечить створення м'язового корсета тіла.

1. Афанасьєва І.О., Бурлай В.Г. Стан вегетативного гомеостазу у дітей з патологією постави//ПАГ. – 1999. – №5. – С.20-26.
2. Майданник В.Г., Суліковська О.В. Спектральний аналіз варіабельності ритму серця у дітей при різних захворюваннях // ПАГ. – 2005. – №1. – С.32-39.
3. Тарасюк В.С., Титаренко Г.Г., Паламар І.В. Ріст і розвиток людини. – К.: Здоров'я, 2002.
4. Щерба М.І. Погана постава – погана звичка // Ваше здоров'я. – 2005. – №5. – С.10-13.

ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ СПЕЦІАЛЬНОГО РУХОВОГО РЕЖИМУ ЯК ЕЛЕМЕНТА ПРОФІЛАКТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ СКОЛІОЗІВ

Дожджаник Наталія,
ІІІ курс, факультет фізичного виховання і спорту.
Наукові керівники – Бойчук Т.В.,
доктор медичних наук, професор;
Войчишин Л.І., асистент

Сколіоз – прогресуюче захворювання хребта, яке характеризується його викривленням у фронтальній площині та супроводжується поворотом хребців навколо вертикальної осі в бік випуклості. При сколіотичній хворобі порушується не тільки функція та структура опорно-рухового апарату та нервової системи, але й погіршується робота серцево-судинної, дихальної, сечостатевої та інших систем організму [2].

Методи фізичної реабілітації займають провідне місце в корекції сколіозів. Незважаючи на те, що в сучасній літературі описана велика кількість комплексів фізичної реабілітації для корекції викривлення хребта, ця проблема у зв'язку з відносно низькою ефективністю запропонованих програм та широкою розповсюдженістю захворювання залишається надзвичайно актуальною та вимагає нових підходів до її вирішення [5].

Мета роботи – розробити і провести апробацію спеціального рухового режиму для профілактики та корекції сколіозів І–ІІ ступенів.

Результати дослідження та їх обговорення. Студентів із виявленням сколіозом було поділено на дві групи. Перша з них займалася за запропонованою нами методикою з дотриманням спеціального рухового режиму, який був розроблений на основі соціально-економічних особливостей діяльності та побутових умов життя досліджуваних (29 осіб). Експериментальна група працювала за розробленою програмою рухового режиму протягом 1 року. Друга група (контрольна) займалася за аналогічною методикою, але без дотримання правил рухового режиму (36 осіб).

Правила рухового режиму були спрямовані на корекцію патологічних вигинів хребта й виховання відчуття правильної постави.

Рекомендували:

- Застосовувати в повсякденній діяльності такі речі, використання яких зводить до мінімуму згинання хребта в грудному відділі (пилосос, віник, швабру з довгою рукою).
- Піднімати важкі предмети, присівши та випрямивши спину. При цьому виконати розгинання ніг у кульшових і колінних суглобах.
- Якщо в руках сумка, змінювати їх положення. З того боку, де м'язи розтягнені, сумку нести більший проміжок часу (у співвідношенні 3:1).
- Спати на жорсткому ліжку з невеликою подушкою в положенні на спині, животі або на боці тієї сторони, де м'язи скорочені.
- Для того, щоб виховати відчуття правильної постави, потрібно стати біля стіни, торкаючись до неї потиличним горбом, лопатками, сідницями, гомілками й стопами. Після цього зробити крок уперед, не змінюючи положення тіла, і стояти так 1–2 хв.
- Одягати шкарпетки та взуватися, поклавши одну ногу, зігнуту в кульшовому й колінному суглобах, на крісло, нахилитися вперед, не згинаючи грудний відділ спини.
- Писати й читати, а також їсти за столом, поклавши на нього локті, спина пряма, голова дещо нахилена, відстань між столом і тулубом 8–10 см.
- Сидіти на жорстких кріслах, спираючись на всю опинку, ноги, зігнуті в колінних суглобах під кутом 90°, тримати на підлозі.
- Якщо сидіти потрібно тривалий проміжок часу, необхідно кожні 15–20 хв робити нахили в бік викривлення.
- При ходьбі голову тримати прямо.
- Одягати штани потрібно, піднявши одну ногу, і дещо нахилитися вперед, не згинаючи хребет у грудному відділі.

Після року корекції було встановлено, що зупинка прогресування та зменшення кута викривлення хребта в студентів дослідної групи була більш вираженою, ніж у студентів контрольної групи. Дотримання правил рухового режиму в поєднанні з розробленою програмою реабілітації показало кращий корегуючий ефект за результатами проведення ортостатичної проби, проб Руф'є-Діксона та Кайро, а також зменшило вираженість суб'єктивних ознак сколіозу.

Отже, розроблені правила рухового режиму підвищують ефективність використання спеціальних комплексів вправ для профілактики прогресування та корекції сколіозів.

1. Апанасенко Г.Л. Спорт для всех и новая феноменология здоровья // Физкультура в профилактике, лечении и реабилитации. – 2004. – №3. – С.20–21.
2. Буков Ю.А. Основы физической реабилитации. – Симферополь: Таврический национальный университет им. В.И.Вернадского, 2003. – 68 с.

3. Дубровский В.И. Лечебная физическая культура. – М.: Владос, 1999. – 607 с.
4. Епифанов В.А. Лечебная физкультура и врачебный контроль. – М.: Медицина, 1990. – 368 с.
5. Казьмин А.И., Кон И.И., Белецкий В.Е. Сколиоз. – М., 1981. – 272 с.
6. Консервативное лечение сколиоза / В.Я.Фищенко, В.А.Уляшенко, Н.Н.Вовк и др. – К: УНГП-Атлант, 1994. – 187 с.

РОЛЬ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ШКОЛЯРІВ

Янів Олесь,

І курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Калуський З.В.,

кандидат медичних наук, доцент

Цільова комплексна програма “Фізичне виховання – здоров’я нації”, затверджена Указом Президента України від 1 вересня 1998 року №963/98, передбачає створення умов для задоволення потреб кожного громадянина України в зміщенні здоров’я, фізичному та духовному розвитку, виховання в населення відповідних мотиваційних і поведінкових характеристик, активної соціальної орієнтації на здоровий спосіб життя.

Однак сучасна Україна потерпає від демографічної кризи внаслідок різкого спаду народжуваності та погіршення стану здоров’я. Кількісні й структурні зміни населення в країні тісно пов’язані з екологічними проблемами, рівнем економічного розвитку, соціального захисту населення, його здоров’ям, ростом шкідливих звичок серед молоді [2]. У зв’язку з цим питання пропаганди та формування здорового способу життя серед учнівської молоді є дуже актуальним.

Мета дослідження – вивчити стан валеологічної освіти в загальноосвітній школі.

Методи дослідження. Аналіз наукової літератури й статистичних матеріалів із досліджуваної проблеми, спостереження.

Результати дослідження та їх обговорення. Скорочення чисельності населення України відбувається, головним чином, унаслідок перевищення кількості померлих над числом народжених, що триває з 1993 року [2]. На 1 січня 1993 року кількість громадян нашої держави становила 52,2 млн. осіб. На початок 2006 року, за даними статистичного звіту України, нас усього 46,9 млн. осіб. З 2002 року тенденція в зменшенні кількості населення в державі, області та Івано-Франківську почала змінюватись у кращий бік, тобто дещо сповільнились темпи щорічного зменшення кількості населення в державі, стабілізувались ці показники на область, а в Івано-Франківську намітилась тенденція до збільшення кількості населення [2].

У 2004 – 2005 роках кількість народжених у місті Івано-Франківськ перевищила кількість померлих відповідно на 231 і 332 дітей, у результаті чого природний приріст, який до цього часу був від’ємним, став позитивним. У 2006 році аналогічні зміни відмічені не тільки в обласному центрі, але й у Верховинському, Надвірнянському та Богородчанському районах нашої області.

Деяке збільшення народжуваності не супроводжується покращенням здоров’я населення. У програмі “Фізичне виховання – здоров’я нації” відмічено, що майже 90% дітей, учнів і студентів, мають відхилення у здоров’ї, понад 50% – незадовільну фізичну підготовку.

У багатьох школах не завжди приділяється належна увага темі здорового способу життя школярів. У той же час саме виховання стійких переконань у пріоритеті здоров’я

людини через формування здорового способу життя й потреби самостійних фізичних вправ є головним завданням валеології.

Останні опитування в навчальних закладах показують, що більшість підлітків віддає перевагу відвідуванню дискотек та комп’ютерним іграм. Ранкову гімнастику виконують тільки 8% школярів [3]. Якщо у 2002 році, за даними О.І.Тимчишин, М.П.Коростіль [1], починали курити 6–8% дітей молодших класів, палив кожний 5-й п’ятикласник, майже половина восьмикласників, то у 2006 році при опитуванні школярів 8–11 класів встановлено, що 13% підлітків пробували наркотичні речовини, 71% уживає алкоголь, а 22% регулярно палять.

Крім негативного впливу на здоров’я, шкідливі звички сприяють погіршенню криміногенної ситуації. Якщо на кінець 2000 року в Україні на обліку в підрозділах кримінальної міліції у справах неповнолітніх перебувало 15600 учнів середніх навчальних закладів, то на кінець 2005 року їх стало 22500, що становить зростання на 44,2% [2].

У дітей середнього й особливо старшого шкільного віку вже формуються певні власні переконання, звички, бажання, а то й пристрасті, які дуже часто, на жаль, віддалені від тих, які можна назвати здоровими чи раціональними. Досить складно виховати в сучасній молоді негативне ставлення до алкоголю та нікотину при активній рекламі тютюнових та алкогольних виробів, загрозливої тенденції знецінення загальнолюдських цінностей. Важко пояснити, для чого насправді необхідно займатися фізичною культурою та чим же так небезпечні шкідливі звички, якщо більшість знайомих, друзів і родичів нехтують подібними істинами.

Отже, учнівська молодь ще не посіла належного місця в навчально-виховному процесі загальноосвітніх шкіл, що є однією з причин розповсюдження шкідливих звичок серед школярів. Є потреба в широкій валеологічно-просвітницькій роботі серед школярів молодшого й середнього шкільного віку, а також поміж батьків.

1. Інновації змісту і технології здорового способу життя / Упоряд. О.І.Тимчишин, М.П.Коростіль. – Тернопіль: Астон, 2002. – 136 с.
2. Україна в цифрах: Статистичний довідник / За ред. О.Г.Осадленка. – К: Консультант, 2006. – 247 с.
3. Файчак Р.І. Корекція екзаменаційного стресу у ліцеїстів засобами фізичної культури: Автореф. дис. ... к. н. з фізичного виховання і спорту. – Львів, 2007. – 20 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АЛГОРИТМУ КОМПРЕСІЇ
ГРАФІЧНИХ ДАНИХ JPEG

Мацьків Андрій,

V курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Горелов В.О.,

кандидат технічних наук, доцент

Для пошуку оптимального методу стискування зображень фотографічної якості International Telecommunications Union (ITU) та International Organization for Standardization (ISO) у 1987 році створили Joint Photographic Experts Group (JPEG, об'єднана експертна група з фотографій).

Заключний звіт групи містив детальні рекомендації з компресії файлів із зображеннями фотографічної якості, які дозволили значно зменшити їхні розміри. Скорочення “JPEG” використовують як назву цього методу стискування, але не формату типу даних [1].

Колір, зазвичай, описується як комбінація червоного, зеленого й синього (Red Green Blue, RGB). З точки зору стискування це не оптимальний спосіб описування кольору, оскільки всі три компоненти рівнозначні. При застосуванні колірної ділянки яскравість / колірність YCbCr досягається кращий ступінь стискування.

Ключовим компонентом роботи алгоритму JPEG є дискретне косинус-перетворення (ДКП). ДКП дозволяє переходити від просторового представлення картинки до її спектрального представлення і навпаки. ДКП – це перетворення інформації без втрат (не враховуючи втрати через остаточну точність обчислень на комп'ютері), яке не здійснює стискування. Стандарт JPEG застосовує ДКП не до всього зображення, а до одиниць даних розміром 8×8 пікселів.

Після обчислення всіх коефіцієнтів ДКП їх квантують. На цьому кроці втрачається частина несуттєвої для відновлення інформації. Кожний елемент матриць коефіцієнтів ДКП ділять на відповідний цьому з таблиці квантування, а результат заокруглюють до найближчого цілого. Усі 64 числа з таблиці квантування є параметрами JPEG, які визначають якість стискування. Компресор використовує вкладену таблицю, яка розрахована на середню якість, і нарошує чи зменшує значення кожного елемента таблиці обернено пропорційно до параметру якості. Дані таблиці квантування записуються в стиснутий файл із метою відновлення коефіцієнтів ДКП. Якщо квантування здійснено коректно, то в блоці коефіцієнтів ДКП залишаться декілька ненульових коефіцієнтів, сконцентрованих у лівому верхньому кутку матриці. Ці числа є виходом алгоритму JPEG, які необхідно додавати до стиснутого записом у вихідний файл. У літературі з JPEG це стискування називається “інтегрованим кодуванням” [2].

Заключна стадія роботи кодера JPEG-кодування, яке складається з трьох послідовних етапів перетворення квантованих матриць ДКП:

a) 64 числа вишиковують одне за одним, як при скануванні зигзагом: спочатку розташовують ненульові значення, а далі, переважно, – набір нулів. У файл виводяться тільки ненульові числа (після відповідного кодування). Завершує список спеціальний код EOB (end of block, кінець блоку);

б) ненульові коефіцієнти перетворення стискаються за методом Хаффмана;

в) кожна з матриць 8×8 квантованих коефіцієнтів ДКП містить коефіцієнт DC (позиція (0, 0) у лівому верхньому кутку), а також 63 коефіцієнти AC. JPEG записує перший (закодований) коефіцієнт DC, а потім кодує різниці коефіцієнтів DC наступних блоків. Кодування різниці коефіцієнтів DC і коефіцієнтів AC здійснюється за допомогою відповідних таблиць [1].

При компресії зображень за допомогою алгоритму JPEG на етапі квантування відкидається частина інформації, яка є менш важливою з позиції оприйняття людським оком. Даний прийом певною мірою погіршує якість зображення.

З метою оцінки ефективності кодування пропонується реалізувати таке:

a) тестові об'єкти у форматі BMP компресувати за алгоритмом JPEG за допомогою наявних програмних засобів у форматі JPG;

б) з одержаних об'єктів у форматі JPG зчитати значення компонентів R, G і B, здійснюючи зворотний перехід від колірної ділянки YCbCr у колірну ділянку RGB;

в) знайти різниці між значеннями колірних компонент R, G і B тестових об'єктів зі значеннями, які одержані після перетворення за допомогою алгоритму JPEG – Z_R , Z_G і Z_B ;

г) зміну якості зображення оцінити за допомогою дисперсії, яка характеризує ступінь відхилення випадкової величини від її математичного очікування.

Випадковою величиною в даному разі є різниці Z_R , Z_G і Z_B , дисперсії кожної з компонент Dz_R , Dz_G і Dz_B . За величинами дисперсій оцінюють ефективність алгоритму компресії графічних даних JPEG для різних тестових об'єктів і кожної колірної компоненти окрема.

1. Д.Сломон. Сжатие данных, изображений и звука. – М.: Техносфера, 2004. – 368 с.

2. Pennebaker W.B., Mitchell J.L. JPEG Still Image Data Compression Standard. – New York, Van Nostrand Reinhold, 1992.

ТЕОРЕМА ІСНУВАННЯ ДЛЯ ОДНІЄЇ ЗАДАЧІ СТЕФАНА

Ільків Оксана,

V курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Малицька Г.П.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент

Задача Стефана до цього часу привертає увагу дослідників складністю математичної постановки задачі. Вона виникла з потреб фізики. Розрізняють однофазну, двофазну та трифазну задачі Стефана. Зокрема однофазну та двофазну задачі Стефана розв'язують шляхом зведення їх до нелінійного інтегрального рівняння типу Вольтерри [1].

Установимо теорему існування для такої задачі Стефана:

$$u_x = u, \quad \text{при } 0 < x < s(t), t > 0, \quad (1.1)$$

$$u_x(0, t) = f(t) < 0 \quad \text{при } t > 0, \quad (1.2)$$

$$u(s(t), t) = 0 \quad \text{при } t \geq 0, s(0) = 0, \quad (1.3)$$

$$u_t(s(t), t) = -ds(t)/dt \quad \text{при } t > 0. \quad (1.4)$$

Припустимо, що $f(t) \neq 0$ на інтервалі $0 < t < \varepsilon$. Розглянемо для будь-якого b , $0 < b < 1$ задачу (1.1) – (1.5).

$$u(x, 0) = \varphi(x), \quad \partial_x \varphi(x) = 0, \quad 0 < x \leq b, \quad \varphi(b) = 0, \quad b > 0. \quad (1.5)$$

Її розв'язок – u^b, s^b . Функція $v^b(t) = u_x^b(s^b(t), t)$ задовольняє інтегральне рівняння

$$v^b(t) = -2 \int_0^t f(\tau) N_x(s^b(t), t; 0, \tau) d\tau + 2 \int_0^t v^b(\tau) N_x(s^b(t), t; s^b(\tau), \tau) d\tau, \text{ де}$$

$$N(x, t; \xi, \tau) = K(x, t; \xi, \tau) + K(-x, t; \xi, \tau)$$

$$K(x, t; \xi, \tau) = \exp\left\{-\frac{(x - \xi)^2}{4(t - \tau)}\right\} / \sqrt{2\pi(t - \tau)}.$$

Основні етапи доведення теореми існування $u(x, t)$, $s(t)$ (1.1)–(1.4).

I. Показуємо, що для $\forall \sigma > 0$ \exists константа $M > 0$, не залежна від b така, що $-M \leq v^b(t) \leq 0$ для $0 \leq t \leq \sigma$.

II. Доведено, що сімейства $\{s^b(t)\}$ і $\{u^b(x, t)\}$ (кожна у своїй відповідній ділянці $0 \leq x \leq s^b(t)$, $0 \leq t \leq \sigma$) рівностепенно неперервно та рівномірно обмежені [2].

III. Вибираємо послідовність $\{b_n\}$ ($b_n \rightarrow 0$) таку, що $u^{b_n} \rightarrow u$, $s^{b_n} \rightarrow s$ рівномірно. Ми отримаємо неперервні функції $u(x, t)$, $s(t)$, причому $u(s(t), t) = 0$, $s(t)$ – неспадна функція. Показуємо, що $s(t) > 0$, $0 \leq t \leq \sigma$.

IV. Теорема Арцела [3] стверджує, що зі всякої підмножини сімейства обмежених функцій $\{w^b\}$, $0 < b < 1$ можна виділити підпослідовність $\{w^{d_n}\}$ таку, що для довільної

інтегрованої за Лебегом обмеженої функції ψ : $\int_0^\sigma w^b(t) \psi(t) dt \rightarrow \int_0^\sigma w(t) \psi(t) dt$ при

$b = d_n \rightarrow 0$, де $w(t)$ – деяка інтегрована функція. Звідси отримаємо

$$\int_0^{t-\varepsilon} v^b(\tau) N_x(s(t), t; s(\tau), \tau) d\tau \rightarrow \int_0^{t-\varepsilon} v(\tau) N_x(s(t), t; s(\tau), \tau) d\tau \quad (1.6) \text{ для } b \rightarrow 0 \text{ за деякою}$$

підпослідовністю з $\{b_n\}$ і для довільного $\varepsilon > 0$. Ураховуючи (1.6), показуємо, що:

$$\int_0^{t-\varepsilon} v^b(\tau) N_x(s^b(t), t; s^b(\tau), \tau) d\tau \rightarrow \int_0^{t-\varepsilon} v(\tau) N_x(s(t), t; s(\tau), \tau) d\tau,$$

де $s(t)$ – неспадна функція і $\{b_n\}$ така, що $u^{b_n} \rightarrow u$, $s^{b_n} \rightarrow s$ рівномірно.

V. Для довільного δ , $0 < \delta < \varepsilon$ доводимо, що

$$\int_{t-\varepsilon}^t |v^b(\tau) N_x(s^b(t), t; s^b(\tau), \tau)| d\tau \leq M^2 \varepsilon^{\frac{1}{2}} + A_0 M \int_{\gamma(b)}^\infty y^{-\frac{1}{2}} e^{-y} dy,$$

$$\int_{t-\varepsilon}^t |v(\tau) N_x(s(t), t; s(\tau), \tau)| d\tau \leq M^2 \varepsilon^{\frac{1}{2}} + A_0 M \int_\gamma^\infty y^{-\frac{1}{2}} e^{-y} dy,$$

де $\gamma(b) = (s^b(t))^2 / 4\varepsilon$, $\gamma = (s(t))^2 / 4\varepsilon$, A_0 – стала, $s(t)$ – неспадна функція,

M – стала, не залежна від b така, що $-M \leq v^b(t) \leq 0$ для $0 \leq t \leq \sigma$.

VI. Нехай $b = b_n \rightarrow 0$, де $\{b_n\}$ – вибрана певним чином підпослідовність послідовності $\{b_n\}$. Показуємо, що

$$-2 \int_0^t f(\tau) N_x(s^b(t), t; 0, \tau) d\tau + 2 \int_0^t v^b(\tau) N_x(s^b(t), t; s^b(\tau), \tau) d\tau \rightarrow$$

$$\rightarrow -2 \int_0^t f(\tau) N_x(s(t), t; 0, \tau) d\tau + 2 \int_0^t v(\tau) N_x(s(t), t; s(\tau), \tau) d\tau,$$

де $s(t) = -\int_0^t v(\tau) d\tau$. Тоді $\{v^{b_n}(t)\}$ збігається поточково до деякої функції $v_0(t)$. З

теореми Лебега [2] випливає, що $v(t) = v_0(t)$ майже скрізь.

VII. Доводимо, що $u(x, t)$, $s(t)$ є розв'язком задачі (1.1) – (1.4).

Таким чином, доведено теорему існування розв'язку задачі (1.1) – (1.4):

Теорема. Нехай $f(t)$ ($0 \leq t < \infty$) – неперервна функція. Тоді існує розв'язок

$u(x, t)$, $s(t)$ задачі (1.1) – (1.4), де $s(t)$ задається рівністю $s(t) = -\int_0^t v(\tau) d\tau$.

1. Фридман А. Уравнения с частными производными параболического типа. – М.: Мир, 1968. – 427 с.
2. Колмогоров А.М., Фомін С.В. Елементи теорії функцій і функціонального аналізу. – К.: Вища школа, 1974.
3. Натансон И.П. Теория функций вещественной переменной. – М.: Наука, 1974. – 480 с.

ВПЛИВ ПЛАСТИФІКАТОРІВ І НАПОВНЮВАЧІВ НА НАПРУЖЕНИЙ СТАН ЕПОКСИДНИХ КОМПАУНДІВ ПРИ ТВЕРДІННІ ТА ТЕРМОУДАРАХ

Приймак Оксана,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Сіренко Г.О.,
доктор технічних наук, професор

При твердінні та термоударах виникає напружений стан, який змінює властивості епоксидного компаунда, що впливає на його експлуатаційні характеристики.

Аналіз результатів дослідження внутрішніх напруг в епоксидних компаундах методом дрютяної тензометрії дозволив виявити низку закономірностей кінетики деформацій при зміні типу пластифікатора та наповнювачів. Зразок епоксидного компаунда (через 30 хв після введення отверджувача) піддавали нагріву при +70°C 120 хв і +25°C 90 хв, фіксуючи деформації тензодавача при хімічній і термічній усадці відповідно. Програма термоударів була така:

-70°C (1 год); +70°C (1 год); +25°C (1 год).

У компаунд вводили 20 мас. ч. пластифікаторів: мінеральну оливу МС-20, рицинову кислоту (РК), дибутилфталат (ДБФ), трикрезол фосфат (ТКФ), толілнафтилметан (ТНМ), триетаноламін (ТЕА), гліцидиловий ефір бензилфенолу (ЕБФ) та 28% за об'ємом порошоків: дисульфід молибдену (ДМ), слюди (С), кварцового піску (КП), бенгоніту (Б). Отверджувач – 14 мас. ч. поліетиленполіаміну до 100 мас. ч. епоксидної смоли ЕД-20.

У результаті досліджень було виявлено, що найбільші величини деформацій спостерігаються при пластифікації епоксидної смоли рициновою та мінеральною оливами. Введення добре сумісних полярних пластифікаторів трикрезолфосфату й дибутилфталату практично, крім зниження в'язкості, не приводить до змін деформації епоксидної смоли. Значне зниження деформації епоксидної смоли спостерігається при додаванні толілнафтилметану та гліцидилового ефіру бензилфенолу в ділянках хімічної та термічної усадки. Це знаходить пояснення в проникненості неполярних плоских молекул ТНМ між структурними елементами надмолекулярних утворень з утворенням структур вкорінення, що зумовлює мастильну дію при деформуванні. Молекули ЕБФ хімічно взаємодіють з епоксидними ланцюгами, зменшуючи щільність зшивок та частку ароматичних ядер в основному ланцюзі, що, у свою чергу, збільшує рухливість ланцюгів при деформації.

Ще складніші процеси відбуваються при деформуванні структур у системі смола–пластифікатор–наповнювач. За рахунок адсорбції молекул пластифікатора на поверхні активних наповнювачів зменшується кількість пластифікатора в об'ємі смоли та знижується ефективність пластифікації полімеру. Разом із тим спостерігається конкуруюча адсорбція молекул епоксидної смоли, отверджувача та пластифікатора на поверхні наповнювача. Зниження активності поверхні в ряді: бентоніт–дисульфід молибдену–кварцовий пісок–слюда є причиною зменшення кількості пластифікатора, що сорбується на поверхні наповнювача. Це збільшує густину граничного шару полімеру на поверхні наповнювача, що, у свою чергу, збільшує напругу компаунда.

Як видно з таблиці, напружений стан епоксидного компаунда визначається специфічним поєднанням пластифікатор–наповнювач: мінімальна деформація при хімічній усадці спостерігається для системи ТКФ–ДМ, ТКФ–Б, ТНМ–Б, ТНМ–ДМ, ТНМ–С; ДБФ–КП; ЕБФ–С, ЕБФ–Б, а мінімальна деформація при термічній усадці спостерігається для систем: ТКФ–С; ТНМ–С; ДБФ–С, ДБФ–КП; ЕБФ–ДМ тощо.

Таблиця
Вплив пластифікаторів і наповнювачів на напружений стан епоксидних компаундів

добавки до епоксидної смоли		величина деформації		
пластифікатор	наповнювач	хімічна усадка при +70°C	термічна усадка при +25°C	залишкова деформація при +25°C
ТКФ	-	21	26	47
ТКФ	Б	15	27	42
ТКФ	ДМ	8	29	37
ТКФ	КП	24	26	50
ТКФ	С	20	22	42
ТНМ	-	8	28	36
ТНМ	Б	7	29	36
ТНМ	ДМ	7	26	33
ТНМ	КП	15	31	46
ТНМ	С	9	23	32
ДБФ	-	9	33	42
ДБФ	Б	25	32	57
ДБФ	ДМ	18	33	51
ДБФ	КП	8	24	32
ДБФ	С	14	22	36
ЕБФ	-	40	30	30
ЕБФ	Б	14	28	42
ЕБФ	ДМ	22	18	40
ЕБФ	КП	16	20	36
ЕБФ	С	8	26	34

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПРИ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ НЕОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ

Волошин Оксана,
V курс, Інститут природничих наук.
Наукові керівники – Татарчук Т.Р.,
кандидат хімічних наук,
Максимович О.М.,
кандидат педагогічних наук

Стратегічний напрямок розвитку української освіти – це гуманізація школи, яка істотно змінила шкільний навчальний процес, поставила в його центрі дитину, її духовний світ, уподобання, творчий потенціал. Особистісно орієнтований підхід передбачає співпрацю та співтворчість учня та вчителя. Завдання вчителя – простежити динаміку розвитку учня, визначити особисті переваги в роботі з навчальним матеріалом, тобто пізнати учня як особистість, розвинути та розкрити його індивідуальні здібності.

Метою роботи є дослідження й розробка різноманітних методів навчання в умовах особистісно орієнтованого навчання. Предметом дослідження є використання

різноманітних методів навчання в навчально-виховному процесі ЗОШ. Об'єктом дослідження є навчання як особливий вид діяльності, спрямований на передачу школярам соціального досвіду, його творче відтворення.

Саме особистісно орієнтоване навчання сприяє ефективному розв'язанню вказаних завдань. Тому, розглядаючи проблему організації навчальної діяльності на уроках хімії у 8–11-х класах, ми звернулися до таких технологій, як розвивальне навчання, групові форми навчальної діяльності та навчання як дослідження. Усі вони сприяють формуванню та розвитку особистості. Органічне поєднання цих технологій – це система, яка становить основу запропонованої нами методики організації навчальної діяльності учнів в умовах особистісно орієнтованого навчання.

Існують різні тлумачення особистісно орієнтованого навчання [2, 5]. Дотримуватимемося точки зору вчених О.Балла [1], І.Якиманської [6], С.Подмазіна [3], які розуміють особистісно орієнтовану освіту як органічне поєднання навчання та учіння, як індивідуально значущу діяльність окремого суб'єкта, у якій реалізується та набуває подальшого розвитку досвід його життєдіяльності.

Свою методику вважатимемо особистісно орієнтованою тому, що вона через систему обраних педагогічних технологій дає змогу створити умови для:

- розвитку та саморозвитку особистості;
 - реалізації себе в навчальній діяльності, виходячи з особистих здібностей, інтересів та суб'єктивного досвіду;
 - розвитку пізнавальних і творчих здібностей кожного учня.
- Організацію навчального процесу починатимемо зі створення змістово-методичного забезпечення кожної навчальної теми, яке містить:
- таксономію завдань (знання, розуміння, аналіз, синтез, оцінка);
 - форми та зміст поточного контролю (самостійні роботи з диференційованими завданнями);
 - форми і зміст контролю під час тематичної атестації (тестові, експериментальні, проблемні завдання, вправи, контролюючі програми);
 - теми досліджень (краєзнавчі завдання).

Для організації продуктивної діяльності учнів розроблений блок дидактичних матеріалів (опорні схеми, алгоритми, навчальні та контролюючі програми тощо). Усі завдання, пов'язані з індивідуально-груповою діяльністю школярів, диференційовані за змістом та за рівнями складності. Учні мають можливість обирати тип завдань.

Провідною формою організації навчальної діяльності учнів на всіх типах уроків є групова. Уже на етапі актуалізації опорних знань вони працюють у групах, що дає змогу оперативно відтворити раніше вивчений матеріал.

Уважаємо, що ефективним є поєднання групового навчання з проблемним. Спільне обговорення й розв'язування проблемної або проблемно-інтегрованої ситуації дає змогу використати знання з різних предметів, активізує розумову діяльність учнів і формує вміння самостійно розв'язувати проблемні ситуації, мобілізує власні сили як учителя, так і учнів. Залежно від змісту проблемної ситуації учні під час її обговорення самі можуть обирати роль консультанта в групі.

Робота в групах продовжується на етапі закріплення та узагальнення вивченого, під час виконання самостійної роботи.

Під час практичних занять учні також працюють у групах, де вони всі разом обговорюють хід виконання завдань, моделюють уявний експеримент. Потім у парах проводять однакові досліди та знову разом роблять висновок. Така організація виконання практичної роботи дає учням змогу краще зрозуміти сутність експерименту, передбачити його результати, набути практичних навичок.

1. Балл Г.А. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии. – К. – Донецьк, 1993.
2. Освітні технології / За ред. О.М.Психоти. К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
3. Подмазин С.И. Личностно ориентированное обучение. – Запоріжжя: Просвіта, 2001. – 250 с.
4. Проект концепції шкільної хімічної освіти // Біологія і хімія в школі. – 2001. – №3. – С.45–55.
5. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998. – 250 с.
6. Якиманская С.И. Личностно ориентированное обучение в современной школе. – М.: Директор школы, 1996.

ВПЛИВ ХІМІЧНО АКТИВНИХ РІДИН НА ХІМІЧНИЙ ОПІР КОМПОЗИТНИХ МАТЕРІАЛІВ НА ОСНОВІ ПОЛІТЕТРАФТОРЕТИЛЕНУ

Солтис Л.Юв.

IV курс, Інститут природничих наук.

Науковий керівник – Мідак Л.Я.,

кандидат хімічних наук, асистент

Комплексу високих фізико-механічних властивостей, якими володіє титан та його сплави, дозволяють широко використовувати ці матеріали в хімічній, нафтохімічній та загальній промисловості. Але, незважаючи на високі антикорозійні та фізико-механічні властивості титану, його застосування обмежене через надзвичайно незадовільні антифрикційні властивості. У даний час немає достатньо ефективних методів надання поверхні титану зносостійкості й низького значення коефіцієнта тертя, проте в парі з титановими сплавами можливе застосування композиційних полімерних матеріалів. При цьому полімерна складова пари тертя для титану повинна одночасно володіти комплексом фізико-механічних властивостей та високою хімічною стійкістю в агресивних середовищах.

Аналіз літературних джерел [4, 5] показав, що серед полімерних матеріалів комплексом фізико-механічних властивостей одночасно з хімічною стійкістю в агресивних середовищах володіє політетрафторетилен (ПТФЕ). Уведення до полімерної матриці наповнювача [1–3] суттєво змінює фізико-хімічні властивості композиційного матеріалу внаслідок зміни його структури.

Метою роботи є дослідження впливу вмісту та типу наповнювача, температури та природи хімічного реагенту на хімічний опір композиційних полімерних матеріалів на основі ПТФЕ.

Під хімічним опором звичайно розуміють здатність матеріалу зберігати свої властивості при тривалому контакті з рідкими та газовими фазами.

Об'єктом дослідження є композиційні матеріали на основі політетрафторетилену, наповненого 15% термообробленого коксу + 5% низькомодульного вуглецевого волокна (НВВ) (матеріал I), 10% коксу + 10% НВВ (матеріал II), 20% НВВ (матеріал III). Як реагенти використовували 15% розчин тетрахлорметану (ЧХВ) у метанолі, ЧХВ, 15% розчин хлороформу в метанолі та 50% розчин ЧХВ в ацетонітрилі.

Аналіз сорбційних кривих (рис. 1–2) показує, що для всіх видів матеріалів сорбційна рівновага встановлюється після 1500 – 1600 год експонування в реагентах. З рис.1–2 добре видно зв'язок між складом матеріалу та кількістю сорбованого розчинника. Зі збільшенням вмісту вуглецевого волокна в матеріалі кількість сорбованого розчинника збільшується, що пов'язане з недосконалою структурою композиту. Вплив температури на ступінь сорбції розчинника невеликий. За ступенем набрякання композиційних матеріалів відповідні хімічні реагенти можна розмістити в ряд:

15% розчин ЧХВ у метанолі < ЧХВ < 15% розчин хлороформу в метанолі < 50% розчин ЧХВ в ацетонітрилі.

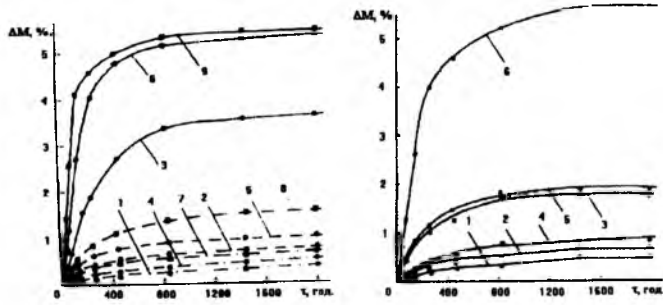

Рис.1

Рис. 1. Зміна маси зразків після експонування їх у хімічних реагентах:

1, 2, 3 – 15% розчин ЧХВ у метанолі при 20°C для матеріалів I – III відповідно, 4, 5, 6 – ЧХВ при 20°C для матеріалів I – III відповідно; 7, 8, 9 – ЧХВ при 40°C для матеріалів I – III відповідно

Рис. 2. Зміна маси зразків після експонування їх у хімічних реагентах:

1, 2, 3 – 15% розчин хлороформу в метанолі при 20°C для матеріалів I – III відповідно; 4, 5, 6 – 50% розчин ЧХВ в ацетонітрилі при 40°C для матеріалів I – III відповідно

Рис.2

1. Авраменко В.Л. Функциональная модификация поверхности наполнителей и ее влияние на свойства полимерных композиционных материалов // Материалы VI Респ. конф. по высокомолекул. соед (20 нояб. – 2 дек., 1988). – К., 1988. – С.109-110.
2. Влияние наполнителей-модификаторов на физико-механические и триботехнические свойства композиций на основе ПТФЭ / Ю.К.Машков, В.И.Суруков, С.В.Данилов и др. // Механика процессов и машин: Сб. науч. трудов Омск. гос. техн. ун-та. – 2002. – С.44-47.
3. Электрическая прочность наполненных композиций на основе фторопласта-4 / А.Ф.Тихомиров, А.К.Пугачев, Г.Г.Середа и др. // Пласт. массы. – 1988. – №11. – С.24-26.
4. Структурная модификация и трибофизика наполненного ПТФЭ / Ю.К.Машков, Л.Ф.Калистратова и др. // Физика, химия и механика трибосистем: Межвузов. сб. научн. трудов / Иванов. гос. ун-т Иванов. – 2002. – С.49-58.
5. Уплотнительные композиции на основе химически модифицированного ПТФЭ / В.В.Разина, А.А.Гуров, А.Н.Смирнов и др. // Пласт. массы. – 1991. – №10. – С.29-30.

ВИВЧЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ ЛАТЕКСІВ ПОЛІВІНІЛХЛОРИДУ

Бойчук Євген,
V курс, Інститут природничих наук,
Курта Олександр,
V курс, університет "Львівська політехніка".
Науковий керівник – Курта С.А.,
кандидат технічних наук, доцент

Дана робота є частиною наукового проекту з дослідження властивостей та дегазації латексу ПВХ від розчиненого в ньому вінілхлориду (ВХ) у виробництві емульсійних полівінілхлоридних смол і пошуку шляхів збільшення ефективності роботи стадії дегазації.

Латекси на основі ПВХ вирізняються унікальним комплексом властивостей, котрих немає в таких широковідомих латексів, як вінілацетатні, акрилові, латекси, що

містять каучук та інші полімери. Латекси ПВХ негорючі, їх можна модифікувати в досить широкому діапазоні, сополімеризуючи ВХ з іншими мономерами, забезпечуючи їх застосування в різних галузях.

З латексів ПВХ виготовляють плівкоутворюючі матеріали безбарвні, без запаху, прозорі й забарвлені. Хороша хімічна стійкість ПВХ зберігається у виробках, котрі володіють стійкістю до води, кислот, лугів, неорганічних речовин, мінеральних масел, спиртів та інших речовин [3].

У роботі використані фізико-хімічні методи аналізу латексу ПВХ, у тому числі газорідинна хроматографія, колориметрія та хімічний аналіз.

Запропонований метод і розроблена методика визначення масової частки вінілхлориду в латексі [1] полівінілхлориду.

Результат роботи виражається в економії мономера ВХ у виробництві ПВХ і в збільшенні якості та зменшенні токсичності готового продукту – емульсійного ПВХ за рахунок зменшення в ньому залишкового вмісту мономера. На основі результатів, одержаних при дослідженні процесу, можна покращити роботу вузла дегазації шляхом збільшення температури від 30° до 60°C, застосовуючи при цьому вакуум 50 кПа.

У результаті дослідження вузла дегазації [2] встановлено, що масова частка вінілхлориду в латексі в середньому становить 0,8% і коливається в межах від 0,5 до 1,2%. Залишковий вінілхлорид міститься як у водній фазі, так і в латексних частинках. Кількість розчиненого у водній фазі ВХ може досягти 0,5% і прямо пропорційна його парціальному тиску. На відміну від вінілхлориду, що сорбується в латексних частинках, розчинений у водній фазі вінілхлорид легко дегазується.

Кінетичні криві адсорбції ВХ у рідкій фазі представлені на рис.1. Як видно, насичення дистильованої води й 2% розчину емульгатора вінілхлоридом проходить значно швидше, ніж латексу. Причому масова частка ВХ у воді і в розчині емульгатора однакова (від 0,4 до 0,5%), а в латексі ПВХ у 2 рази більша.

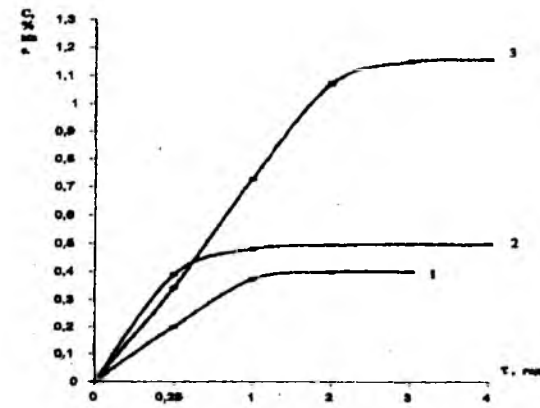

Рис.1. Кінетичні криві адсорбції вінілхлориду при 20°C Р_{вх}=100 кПа (1–дистильована вода, 2–2% розчин Е-30, 3–латекс ПВХ)

Це свідчить про те, що залишковий мономер міститься як у рідині, так і в латексних частинках, і при парціальному тиску газоподібного ВХ Р_{вх}=100 він рівномірно розподіляється між твердою та рідкою фазами в латексі полівінілхлориду.

Досліджена температурна дегазація латексу ПВХ при атмосферному тиску. Показано, що одночасне застосування температури та перемішування різко зменшує час дегазації й масову частку залишкового мономера.

Вивчена температурна дегазація латексу поліхлорвінілу в умовах вакууму. Установлено, що при 50 кПа в умовах досягнення сорбційної рівноваги для повної дегазації латексу достатньою є температура 60°C.

Збільшення температури вище 70°C є небажаним через сильне скипання та піноутворення латексу ПВХ.

Уперше досліджено дегазацію латекса ПВХ в проточній та стаціонарній лабораторних установках. Вивчені адсорбційні та десорбційні властивості латексу ПВХ за залишковим ВХ залежно від температури, тиску та часу дегазації.

1. Козлова Н.В., Крымова А.И. Механизм процессов пленкообразования из полимерных растворов и дисперсий. – М.: Изд. "Наука", 1966. – С.121.
2. Постійний технологічний регламент виробництва емальованої полівінілхлориду цеху виробництва поліхлорвінілової смоли №В-59-97. 03.1Х. 1997. – 365 с.
3. Е.Н.Зильберман. Получение и свойства поливинилхлорида. – М.: Химия, 1968 – 260 с.

МЕТОДИ УТИЛІЗАЦІЇ ХЛОРМАГНІСВИХ ВІДХОДІВ КАЛІЙНИХ ВИРОБНИЦТВА ТА ОДЕРЖАННЯ НА ЇХ ОСНОВІ МАГНЕЗІАЛЬНИХ В'ЯЗУЧИХ

Гуда Остап,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Костів І.Ю.,
кандидат технічних наук, доцент

На магнієвому заводі в м. Калуш наявна велика кількість хлорид-магнієвих розсолів, які є відходами даного виробництва та потребують утилізації.

Немає можливості дані відходи скидати в навколишнє середовище як з економічної, так і з екологічної точок зору.

Виникла необхідність обрання правильних шляхів вирішення даної технологічної проблеми.

Можна запропонувати один із таких шляхів, який полягає в переробці даної сировини в магнієвильні в'язучі.

Негашене вапно із вмістом оксиду кальцію 90% затворюють хлорид-магнієвим розсолом із вмістом хлориду магнію близько 30%, а також супутніми компонентами розсолу є хлориди натрію та кальцію та сульфат магнію.

У результаті отримуємо пасту, в якій домінує гідроксид магнію та хлорид кальцію, а також присутній сульфат кальцію, який може бути наповнювачем, оскільки на якість цементу не впливає.

Дану субстанцію висушуємо протягом доби при 110°C та прожарюємо 2 години при 550°C, охолоджуємо та подрібнюємо до фракції 0,5 мм, далі промиваємо водою та зразу ж затворюємо вихідним розсолом.

Гідроксид магнію при цьому розкладається на оксид, який при промивці з водою не взаємодіє, та при затворюванні розсолом утворює цемент Сореля.

Промивку здійснюємо з метою виведення хлориду кальцію та інших розчинних солей із системи. Ці солі при застиганні викристалізуються та істотно зменшують

твердість продукту, при виведенні їх ми отримуємо якісний цемент, який має достатню твердість.

Інший шлях, який є більш перспективним, полягає в тому, що замість вапна використовуємо доломіт, який прожарюємо при таких умовах, щоб на оксид розкладався лише карбонат магнію, а кальцій так і залишаємо у вигляді карбонату, який послужить наповнювачем і не буде давати в складі продукту розчинних солей кальцію.

У цьому випадку не потрібно використовувати воду для промивки, а хлориди кальцію й натрію, а також сульфат магнію не перевищать за масою 1%, тому не будуть впливати на міцність цементу.

Цемент Сореля використовується в будівництві, він має переваги в тому, що є злегка вологим, на відміну від інших цементів.

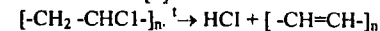
1. Грабовенко В.С. Производство калийных удобрений. – М.: Промстройиздат, 1975.
2. Кузнецов А.М. Производство каустического магнетита. – М.: Промстройиздат, 1948.
3. Соловьева К.С., Смирнов Б.М., Сегалова Е.К. Исследование гидратационного твердения окиси магния // Физ.-хим. механика дисперсных структур. – М.: Наука, 1960.
4. Волженский А.В., Буров Ю.С., Колокольников В.С. Магнезиальные вяжущие вещества. – М.: Стройиздат, 1979.
5. Карапетянц М.Х., Дракин С.Н. Общая неорганическая химия. – М.: Химия, 1981.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕРМОСТАБІЛІЗАТОРІВ ДЛЯ ПОЛІМЕРНИХ КОМПОЗИЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ ІЗ ПОЛІВІНІЛХЛОРИДУ

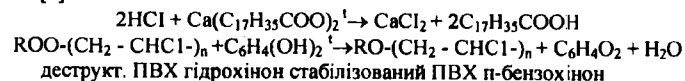
Гладій Андрій,
учень 11 класу ЗОШ І–ІІІ ст. №6 м.Калуш,
дійсний член Малої академії наук.
Науковий керівник – Курта С.А.,
кандидат технічних наук, доцент

Дана робота присвячена вивченню термохімічних характеристик полівінілхлоридних (ПВХ) композицій методом диференційно-термічного аналізу (ДТА).

Деструкція й дегідрохлорування ПВХ супроводжується відщепленням хлороводню з утворенням полієнів ПВХ [1].

Додаємо до ПВХ речовини (стабілізатори-акцептори, інгібітори). Акцептори здатні зв'язувати HCl, що виділяється, а інгібітори – сповільнювати-інгібувати ланцюгову реакцію окислення й деструкції. При цьому можна суттєво збільшити термостабільність полімеру. Як стабілізатори-акцептори використовують сполуки свинцю, кальцію та кадмію (алкоголяти, карбонати, свинцеві білила, стеарат кальцію та ін.), а як інгібітори використовують епоксиди, феноли, гідрокінон, органічні сполуки олова та інші [2].

Мета роботи полягає в науковому пошуку та випробуванні в лабораторних умовах нових зразків стабілізаторів для емальованого ПВХ, які вводяться безпосередньо у водну дисперсію латексу емальованого ПВХ.

Метод ДТА для визначення термохімічних характеристик ПВХ не є настільки широко розповсюдженим порівняно з відомими статистичними методами, але він дав нам можливість швидко та якісно визначити термохімічні характеристики ПВХ [3].

На основі одержаних нами даних були побудовані діаграми за термостабільністю й термостійкістю полівінілхлориду від природи введеного термостабілізатора, які представлені на рис. 1, 2. З рисунків видно, що термостабільність, тобто час до початку розкладу ПВХ, найбільша при використанні карбаміду й карбаміду в суміші із содою (діаграма 3, 7 рис. 1).

Виходячи з одержаних результатів, можна зробити певні висновки. Найбільш ефективними термостабілізаторами є суміш карбаміду та соди в співвідношенні 2:1 (час термостабільності, $\Delta T=26$ хв) і карбамід ($\Delta T=20$ хв). У той же час збільшення термостабільності проходить і при додаванні водорозчинних амінів (МЕА, ДІА, ПЕПА) до $\Delta T=14$ хв.

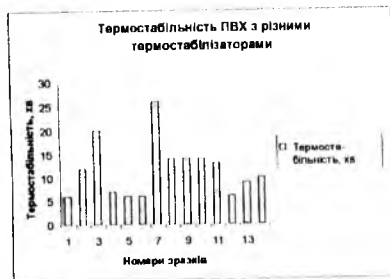

Рис. 1. Термостабільність полівінілхлориду залежно від природи термостабілізатора (1 – латекс ПВХ; 2 – латекс ПВХ+сода (Na_2CO_3); 3 – латекс ПВХ+карбамід ($\text{CO}(\text{NH}_2)_2$); 4 – латекс ПВХ+кальцієва сіль фенозаної кислоти; 5 – латекс ПВХ+мідна сіль фенозаної кислоти; 6 – латекс ПВХ+барвєва сіль фенозаної кислоти; 7 – латекс ПВХ+сода + карбамід; 8 – латекс ПВХ+моноетаноламін; 9 – діетаноамін; 10 – латекс ПВХ+ПЕПА; 11 – латекс ПВХ+ЕДА; 12 – латекс ПВХ+карбозолін СД; 13 – латекс ПВХ+карбозолін ОТ-2; 14 – латекс ПВХ+А-175)

Рис. 2. Термостійкість полівінілхлориду залежно від природи термостабілізатора (1 – латекс ПВХ; 2 – латекс ПВХ+сода (Na_2CO_3); 3 – латекс ПВХ+карбамід ($\text{CO}(\text{NH}_2)_2$); 4 – латекс ПВХ+кальцієва сіль фенозаної кислоти; 5 – латекс ПВХ+мідна сіль фенозаної кислоти; 6 – латекс ПВХ+барвєва сіль фенозаної кислоти; 7 – латекс ПВХ+моноетаноламін; 8 – діетаноамін; 9 – латекс ПВХ+ПЕПА; 10 – латекс ПВХ+ЕДА; 11 – латекс + сода (Na_2CO_3 + карбамід ($\text{CO}(\text{NH}_2)_2$); 12 – латекс ПВХ+А-175)

Термостабільність звичайного нестабілізованого смольєсїйного ПВХ ($\Delta T=6$ хв) при введенні термостабілізатора збільшується у 2–3 рази. Інші добавки, такі як карбозолін, солі фенозаної кислоти, аеросил, ще менше впливають на

термостабільність ПВХ, яка залишається в межах 6–10 хв. Така поведінка останніх пояснюється природою дії термостабілізатора. Солі фенозаної кислоти діють як “вловлювачі” вільних радикалів, тобто інгібіторів.

З даних диференційно-термічного аналізу виходить, що найбільша температура початку дегідрохлорування ПВХ з аеросилом – 215°C та ПВХ у суміші соди з карбамідом – 215°C . У першому випадку збільшення температури початку дегідрохлорування пояснюється тим, що аеросил адсорбує HCl , у другому – проходить хемосорбція HCl содою та карбамідом.

Найменша швидкість розкладу – бруто дегідрохлорування ПВХ із содою – $1,4$ мг/хв, ПВХ та кальцієвої солі фенозаної кислоти – $1,38$ мг/хв, найбільша – у ПВХ й карбаміду – $1,9$ мг/хв, ПВХ та суміші карбаміду й соди – $2,07$ мг/хв і ПВХ з аеросилом – $1,94$ мг/хв. Швидкість бруто дегідрохлорування збільшується за рахунок зменшення діапазону часу на дегідрохлорування та каталітичного впливу HCl адсорбованого й хемосорбованого в ПВХ.

1. Минскер К.С., Колесов С.В., Занков Г.Е. Старение и стабилизация полимеров на основе винилхлорида. – М.: Наука, 1982. – 272 с.
2. Кайдарова Р.В., Артемова Т.А., Сурнин Е.Г. и др. Влияние модификации диоксида кремнезема на горючесть, термостабильность и дымообразование ПВХ // Авиационные материалы. – 1988. – №6. – С.45–48.
3. Хрулев М.В. Поливинилхлорид. – М.: Химия, 1964. – 264 с.

ФІЗИКО-ХІМІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ КАТОДНИХ СИСТЕМ НА ОСНОВІ НЕСТЕХІОМЕТРИЧНИХ ЗАМІЩЕНИХ ЛІТІЙ-ЗАЛІЗНИХ ШПІНЕЛЕЙ

Іващишин Федір,

У курс, фізико-технічний факультет.

Науковий керівник – Гасюк І.М.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент

Одним із головних завдань у технології літєвих джерел струму є пошук нових дешевих, екологічно безпечних катодних матеріалів. Як варіант вирішення даної проблеми є застосування природних і штучних мінералів. Зокрема ми використали як катодний матеріал нестехіометричну титан-заміщену літій-залізню шпінель. За такими характеристиками, як надійність, собівартість, вплив на навколишнє середовище, запас сировини (особливо в Україні), електрохімічні елементи, побудовані на зазначеній системі, практично не мають конкурентоспроможних пристроїв [1].

У даній роботі досліджувався вплив заміщення титаном літій-залізних шпінелей нестехіометричного складу $\text{Li}_{0,5}\text{Fe}_{2,5-x}\text{Ti}_x\text{O}_4$ на електричні властивості катодного матеріалу. Змінюючи x від 0 до 1, можна варіювати в досить широких межах їх діелектричні та провідні характеристики, а отже, отримувати катодні системи різної технологічної спрямованості.

Досліджувані матеріали отримуємо за методом керамічної технології.

Остаточне спікання зразків проводимо на повітрі при температурі 1000°C протягом 8 годин і швидко охолоджуємо шляхом гартування у воді.

Провідні властивості вивчалися методом імпедансної спектроскопії. Для інтерпретації отриманих результатів, виходячи з висновків рентгеноструктурного аналізу, використовуємо метод Вїята [2].

Даний метод полягає в такому: імпеданс досліджуваних зразків наближаємо певною моделлю, що побудована з послідовних ланок, які можуть безпосередньо

моделювати просторово-послідовні процеси провідності. Фізичний зміст моделі відображає неоднорідну йонну та електронну провідність матеріалу.

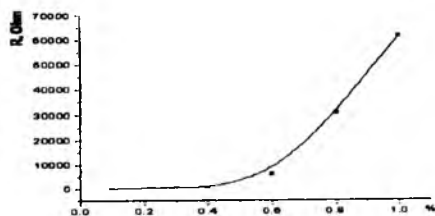

Рис.1. Залежність повного опору зразка від складу літій-титанової шпінелі

Для опису розподілу параметрів у структурах полікристалічний зразок умовно розбили на п'ять рівнозначних шарів.

Експериментально встановлено, що найбільш ефективним є розбиття на 8 шарів, при спробі збільшити чи зменшити їх кількість точність визначення електричних параметрів зменшується, при цьому повний опір зразка залишається незмінним. На рис.1 подана залежність повного опору твердого полікристалічного зразка від ступеня заміщення титаном у $Li_{0.5}Fe_{2.5-x}Ti_xO_4$, де x змінюється від 0 до 1.

На рис.2 наведені розрядні криві комірок, побудованих на катодах із даних матеріалів. З аналізу розрядних кривих видно, що кращими розрядними характеристиками володіють зразки з низьким опором на постійному струмі, а отже, заміщені незначною кількістю йонів титану.

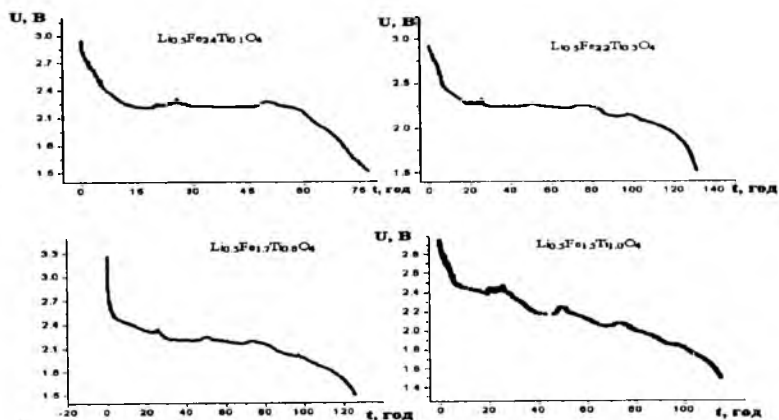

Рис.2. Розрядні криві літій-титанової шпінелі з різними ступенями заміщення титану

1. Гасюк І.М., Будзуляк І.М., Галицова С.А. та ін. Катодні матеріали літійових джерел струму на основі $Li_{0.5}Fe_{2.5-x}Ti_xO_4$. – С.613–622.
2. Vladikova Daria. The technique of the differential impedance analysis. Part I: Basics of the impedance spectroscopy // Proceedings of the International Workshop "Advanced Techniques for Energy Sources Investigation and Testing" (4–9 Sept. 2004). – Sofia, 2004. – L8-1 – L8-28.

БІОЛОГІЯ. ЕКОЛОГІЯ. ГЕОГРАФІЯ

ЦИТОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІН У ЗВИВИСТИХ СІМ'ЯНИХ КАНАЛЬЦЯХ СІМ'ЯНИКІВ ПІД ВПЛИВОМ ДІЇ НА НИХ ЗАГАЛЬНОЇ ГЛИБОКОЇ ГІПОТЕРМІЇ

Глодан Оксана,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Грицуляк Б.В.,
доктор медичних наук, професор

Тематика впливу екзогенних природних та антропогенних факторів на організм людини досить актуальна в останні десятиліття. Одним із поширених природних факторів є холод [1–3].

Вивчення впливу гіпотермії на сім'яники залишається поза увагою, хоча кількість безплідних шлюбів у світі за останні два десятиліття зростає до 15%. З них 30–50% зумовлені стерильністю чоловіків, а холод якраз і є одним з екзогенних факторів, який може сприяти зміні функції сім'яників [4, 5].

Дослідження проводились на 25 статевозрілих білих щурах, з яких 5 були контрольною групою та 20 уходило до складу експериментальної групи. Дослідження проводились світлооптичним методом із забарвленням зрізів гематоксилін-еозином.

На 7 добу постгіпотермічного періоду на гістологічних препаратах, забарвлених гематоксилін-еозином, звивисті сім'яні каналці перебувають у різному морфологічному стані. В одних каналцях виявляється важкий ступінь їх пошкодження та спустошення, що становить відповідно 26% і 16%. Поряд із цим визначається легкий ступінь пошкодження (38%). Діаметр звивистих сім'яних каналців зменшений до $(181,21 \pm 1,95 \text{ мкм})$, порівнюючи з контролем $(199,21 \pm 3,75 \text{ мкм})$, власна оболонка потовщена. Об'єм клітин Лейдіга становить $87,81 \pm 1,83 \text{ мкм}^3$ проти $82,35 \pm 0,61 \text{ мкм}^3$ у нормі.

Кількість клітин сперматогенного епітелію значно зменшується, порівняно з контролем, і становить відповідно: сперматогонії – $7,71 \pm 0,89$, сперматодити на стадії прелептотени – $206,79 \pm 3,37$, на стадії пахітени – $221,15 \pm 3,86$, сперматиди 7 етапу розвитку – $741,77 \pm 9,19$.

Як було встановлено при гістологічному дослідженні, на препаратах, забарвлених гематоксилін-еозином, на 14 добу після впливу холодового фактора звивисті сім'яні каналці містяться в різному функціональному стані. Ступінь пошкодження залишається ще значним і становить: легкий – 31%, важкий – 9%, спустошені – 5%. Здебільшого їх діаметр зменшується до $185,37 \pm 2,19 \text{ мкм}$ проти $199,21 \pm 3,75 \text{ мкм}$ у контролі. Власна оболонка звивистих сім'яних каналців потовщена. Об'єм клітин Лейдіга збільшується.

Кількість клітин сперматогенного епітелію на 7 стадії ЦСЕ наближається до контрольних показників.

На 30 добу після дії загальної глибокої гіпотермії у звивистих сім'яних каналцях спостерігаємо вакуолізацію та гіперхроматоз ядер в 11% статевих клітин. У 5% має місце важкий ступінь пошкодження сперматогенних клітин із деструкцією частини сперматодитів і сперматид. На даний термін постгіпотермічного періоду 2% звивистих сім'яних каналців спустошені. Об'єм ядер клітин Лейдіга зменшується до $83,29 \pm 1,87 \text{ мкм}^3$.

Однак у 82% звивистих сім'яних каналців проходить регенерація епітелію з повним відновленням сперматогенезу. Кількість клітин на 7 стадії ЦСЕ в сім'яниках на

даний термін наближається до контрольних цифр і становить: сперматогоній – $8,73 \pm 0,95$, сперматозитів на стадії прелептотени – $229,47 \pm 3,97$, на стадії пахітени – $290,17 \pm 3,78$, сперматид 7 етапу розвитку – $893,75 \pm 11,03$, порівняно з нормою.

Підсумовуючи все вищесказане, підходимо до висновків:

1. На 7 добу постгіпотермічного періоду реакція паренхіми сім'яників на низьку температуру є найбільш вираженою. На це вказує велика кількість звивистих сім'яних каналців із важким і середнім ступенем пошкодження клітин сперматогенного епітелію й різке зменшення їх кількості, що не може не вплинути на функції органа.

2. У більш віддалені строки (14 діб) після дії загальної глибокої гіпотермії звивисті сім'яні каналці перебувають у різному функціональному стані, ступінь пошкодження їх елементів залишається ще значним.

3. На 30 добу постгіпотермічного періоду спостерігаємо нормалізацію клітинних і неклітинних елементів звивистих сім'яних каналців.

1. Горпинченко І.І. Чоловічий фактор у безплідному шлюбі // Сексологія і андрологія. – 1998. – С.20–24.
2. Юлда І.Ф. Болезни мужских половых органов. – К.: Здоров'я, 1990. – 442 с.
3. Грицуляк Б.В., Грицуляк В.Б. Морфологія яєчка. – Івано-Франківськ: Плай, 1998.
4. Гречин А.Б. Гемомікроциркуляторне русло сім'яників у нормі та після дії загальної глибокої гіпотермії // Буковинський медичний вісник. – Чернівці, 2001. – №1–2. – С.40–43.
5. Івасюк І.Й. Зміни в кровоносних судинах і паренхімі яєчка після його травмування // Науковий вісник Жгородського університету. – 2004. – Вип.23. – С.18–20.

ЕКОЛОГО-МОРФОМЕТРИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ВИДУ ЯСЕНЕЦЬ БІЛИЙ (*DICTAMNUS ALBUS*) НА ІВАНО-ФРАНКІВЩИНІ

Павлюк Василина,

V курс, Інститут природничих наук,
Науковий керівник – Парпан В.І.,
доктор біологічних наук, професор

З метою збереження природної рослинності та її функціонального призначення – підтримання екологічної рівноваги в біосфері та забезпечення розвитку цивілізації – необхідно зберегти наявні осередки різних природних комплексів та екосистем, створити життєдіяльну екологічну й природоохоронну мережу, яка забезпечила би не тільки різноманіття природної рослинності, але й відтворення природних ресурсів, а також водорегулюючу, санітарно-гігієнічну та інші функції, притаманні рослинному покриву [1].

Саме комплексний підхід, заснований на популяційних дослідженнях, може привести до пізнання біології тих чи інших видів, шляхів їхнього становлення й еволюції, що дозволить розробити наукові основи охорони рідкісних і зникаючих рослин та ефективні заходи їх реалізації.

Об'єктом таких досліджень було вибрано урочище Лиса Гора Тлумацького району Івано-Франківської області. Предметом дослідження став вид Ясенець білий (*Dictamnus albus*), один із представників червонокнижної флори України, що віднесений до вразливих видів. Він також відомий під назвою “неопалима купина”.

Протягом весни – осені 2005 р., весни – осені 2006 р. та весни 2007 р. нами було досліджено популяцію Ясенця білого в урочищі Лиса Гора, що являє собою ерозійний останець із доволі крутими схилами (40° – 60°), складений вапняками та гіпсами.

Популяція проростає на північно-східній експозиції схилу Лисої Гори. Характерними є проростання рослин на межі вапняку (його сльовію) та ґрунтової товщі.

У процесі дослідження ми виділяли вікові стани в життєвому циклі розвитку рослин за Злобіним Ю.А. [2]. Також нами був використаний метод визначення ярасності виду у фітоценозі за шкалою Друде (1913). Ми проводили біометричний аналіз популяції загалом, визначаючи коефіцієнти кореляції між довжиною та масою стебла досліджуваного виду в даній популяції. Був зроблений порівняльний аналіз таких морфологічних параметрів: довжина цвітосона, довжина міжвузлів, довжина найбільшого, найменшого й середнього листка, кількість листочків на них, товщина стебла, кількість плодів, кількість квіток, діаметр плоду – для різних вікових станів популяції виду. Біометрична обробка результатів прямих вимірів була проведена згідно зі стандартною методикою статистичних обрахунків [3] за допомогою програми Microsoft EXCEL.

Морфометричні дослідження показали, що для даної популяції коефіцієнт кореляції між довжиною й масою стебла рівний – 0,08. Це є свідченням того, що ці два параметри, по суті, незалежні. Якщо розбити рослини популяції на групи за місцем зростання, то виявляється закономірність із коефіцієнтами кореляції $r_1=0,98$, $r_2=0,92$, яка вказує на прямо пропорційну залежність між довжиною та масою стебла для кожної з груп зокрема. Порівняльний аналіз основних морфологічних параметрів для різних вікових станів популяції виду дав можливість розділити дану популяцію на дві групи за місцем зростання. Це дало можливість виявити та проаналізувати вплив орографічних та едафічних екологічних факторів місцезростання, які зумовлюють поширення та ріст ясенця. Ареал даного виду приурочений до схилів і виходів гіпсово-вапнякових порід, якими складені горби, що певною мірою нівелює дію антропогенного фактора, а також свідчить про сприятливі умови місцезростання виду.

Таким чином, проведене дослідження може слугувати прикладом комплексного дослідження червонокнижної лучно-степової рослинності Прикарпаття.

1. Григора І.М., Соломаха В.А. Рослинність України (еколого-ценотичний, флористичний та географічний нарис). – К.: Фітосоціоцентр, 2005. – 452 с.
2. Злобин Ю.А. Принципы и методы изучения ценотических популяций растений. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1989. – 146 с.
3. Основы математической статистики / Под ред. В.С.Иванова. – М.: Наука, 1990. – 175 с.

ДО ФАУНИ ВОЛОХОКРИЛИХ (*TRICHOPTERA*, *INSECTA*) ЕКОСИСТЕМ БУКОВИХ ПРАЛІСІВ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

Наумова Надія,
IV курс, Інститут природничих наук,
Науковий керівник – Сіренко А.Г.,
кандидат біологічних наук, доцент

Фауну *Trichoptera* (*Insecta*, *Arthropoda*) Українських Карпат вивчали Дзедзелевич (1867, 1877, 1882, 1890, 1907, 1920), Клапалек (1907), Вежейський (1883), Маєвський (1885), Понграч (1919), Рачецька (1933), Івлєв (1961), Івасик (1961), Балог (1964), Кулаковська (1987). Останнє еколого-фауністичне зведення фауни *Trichoptera* Українських Карпат здійснив Данко Н.Н. (1988, 1989). Усього за літературними джерелами у фауні України сьогодні відомий 241 вид *Trichoptera*, у фауні Українських

Карпат відомо 209 видів *Trichoptera* (з них 9 потребують перевірки наявності у фауни Українських Карпат). Але спеціальне регулярне дослідження фауни *Trichoptera* екотонів букових пралісів досі не проводилось. Актуальність даної роботи полягає в тому, що *Trichoptera* є біоіндикаторами чистоти водойм – більшість видів може жити тільки в чистих водоймах із високим вмістом кисню. Видові угруповання *Trichoptera* букових пралісів Карпат є еталонними для інших лісових екосистем.

У 2006 р. нами проводились дослідження фауни *Trichoptera* букових пралісів Карпатського біосферного заповідника. Відлов комах здійснювали в екотонній екосистемі – на галявині букового пралісу Карпатського біосферного заповідника (Угольський масив, Закарпаття), біля гірської річки Угольки (дно гальково-намулисте з брилами та галькою з піщанику та вапняку, швидкість течії в місці відлову 0,6-0,9 м/с). Відлов комах здійснювався періодично, охоплював усі місяці вегетаційного періоду – з травня до жовтня включно. Відлов проводився на денне та ультрафіолетове світло з використанням генератора струму "Endress-900". Визначення видів здійснювали згідно з роботою Качалової О.Л. (1977, 1987). Досліджувалися виключно імаго. Видові назви та класифікація *Trichoptera* подаються згідно з Ботошаню й Малицьким (Botosaneanu, Malicky, 1978).

У результаті проведених досліджень було виявлено 38 видів *Trichoptera*, що належать до 2 підрядів та 11 родин згідно із сучасною класифікацією (табл.1). З них 3 види нових для фауни Українських Карпат та 1 вид новий для фауни України. З усіх виявлених видів у 27 видів виявлено лет тільки в один із місяців вегетаційного періоду, в 11 видів виявлено лет у різні місяці теплого сезону.

Таблиця 1

Список видів ряду *Trichoptera* (Insecta, Artropoda), вилонених у Карпатському біосферному заповіднику (с. Уголька, екосистема букових лісів) за період 2006 року

Показано місяці, в яких був виявлений лет зазначених видів.

№	Вид	Період відлову комах		
		V	VIII	IX
Subordo Phryganeina				
Familia Limnephilidae				
1	<i>Limnephilus politus</i> (MacLachlan, 1865)	+	-	+
2	<i>Limnephilus griseus</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-
3	<i>Limnephilus flavicornis</i> (Fabricius, 1787)	+	-	-
4	<i>Limnephilus rhombicus</i> (Linnaeus, 1758)	-	+	-
5	<i>Limnephilus declivens</i> (Kolenati, 1848)	-	+	-
6	<i>Limnephilus fuscicornis</i> (Rambur, 1842)	-	-	+
7	<i>Limnephilus bipunctatus</i> (Linnaeus, 1758)	-	-	+
8	<i>Grammotaulius nigropunctatus</i> (Retzius, 1783*)	+	-	-
9	<i>Grammotaulius nitidus</i> (Muller, 1830)	+	+	-
10	<i>Stenophylax permistus</i> (MacLachlan, 1895)	+	-	+
11	<i>Stenophylax tauricus</i> (Martynov, 1917)*	+	-	+
12	<i>Stenophylax nycterobia</i> (MacLachlan, 1895)	-	-	+
13	<i>Potamophilax rotundipennis</i> (Brauer, 1857)	+	+	+
14	<i>Potamophilax latipennis</i> (Curtis, 1834)	-	+	-
15	<i>Potamophilax cingulatus</i> (Stephens, 1837)	-	+	-
16	<i>Potamophilax luctuosus</i> (Piller et Mitterpacher, 1783)	+	-	-
17	<i>Halesus radiatus</i> (Curtis, 1834)	-	-	+
18	<i>Glyphotaellus pellucidus</i> (Retzius, 1783)	-	-	+
19	<i>Anaballa brevipennis</i> (Curtis, 1834)	-	-	+
20	<i>Annitella obscurata</i> (MacLachlan, 1876)	-	-	+
21	<i>Drusus trifidus</i> (MacLachlan, 1868)	+	-	-
22	<i>Rhadicleptus aipestris</i> (Kolenati, 1848)	-	-	+

Familia Lepidostomatidae				
23	<i>Lasiocephala basalis</i> (Kolenati, 1848)	-	+	-
24	<i>Leptostoma hirtum</i> (Fabricius, 1775)	-	+	-
Familia Beraeidae				
25	<i>Beraea pullata</i> (Curtis, 1834)	-	+	-
Familia Odontoceridae				
26	<i>Odontocerum albicorne</i> (Scopoli, 1763)	-	+	-
Familia Glossosomatidae				
27	<i>Glossosoma (Eomystra) intermedium</i> (Klapálek, 1892)	-	+	-
Familia Molanidae				
28	<i>Molanna angustata</i> (Curtis, 1834)	-	+	-
Familia Apataniidae				
29	<i>Apatania carpathica</i> (Schmid, 1954)	+	-	-
Subordo Hydropsychina				
Familia Rhyacophilidae				
30	<i>Rhyacophila nubila</i> (Zetterstedt, 1840)	-	+	-
31	<i>Rhyacophila philopotamoides</i> (MacLachlan, 1879)	+	-	-
32	<i>Rhyacophila vulgaris</i> (Pictet, 1834)	-	+	+
33	<i>Rhyacophila pascoei</i> (MacLachlan, 1863)**	-	+	-
34	<i>Rhyacophila obliterata</i> (MacLachlan, 1863)	-	-	+
Familia Philopotamidae				
35	<i>Wormaldia occipitalis</i> (Pictet, 1834)	-	-	+
Familia Polycentropodidae				
36	<i>Plectrocnemia brevis</i> (MacLachlan, 1871)	+	+	-
Familia Hydropsychidae				
37	<i>Hydropsyche saxonica</i> (MacLachlan, 1884)	-	+	-
38	<i>Hydropsyche instabilis</i> (Curtis, 1834)	-	+	-

Примітка: * – види, нові для фауни Українських Карпат; ** – види, нові для фауни України

Як свідчать результати наших досліджень, фауна *Trichoptera* букових пралісів Українських Карпат потребує подальшого дослідження – у цих найменш ушкоджених лісових екосистемах Українських Карпат можливе знаходження нових видів для фауни Карпат і фауни України.

1. Данко Н.Н. Фауна ручейників Украинских Карпат и Прикарпатья // Latvijas Entomologa. – 1988. – Вып 31. – С.69–77.
2. Качалова О.Л. Отряд ручейники (Trichoptera) // Определитель пресноводных беспозвоночных европейской части СССР. – Л.: Наука, 1977. – С.477–510.
3. Определитель насекомых европейской части СРСР / За ред. Г.С.Медведева. – Л.: Наука, 1987. – С.107–197.
4. Botosaneanu L., Malicky H. Trichoptera // Limnophana Europae / Red. J. Illies. – Stuttgart: Swets & Zeitlinger, 1978. – S.333–359.
5. Dziedzielowicz J. Siciowki (Neuroptera genuina) i Prasiatnice (Archiptera) zebrane w ciagu lat 1902 i 1903 // Sprawozdanie Komisji Fiziograficznej. – Kraków, 1905. – T.38. – S.104–119.

**КОПРОФАГИ РОДУ *APHODIUS* (SCARABEIDAE, COLEOPTERA, INSECTA)
У ЛУЧНИХ ЕКОСИСТЕМАХ ОКОЛИЦЬ М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК**

Мілічевич Тетяна,
ІІ курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Сіренко А.Г.,
кандидат біологічних наук, доцент

Жуки-копрофаги з роду *Aphodius* (Scarabaeidae, Coleoptera, Insecta) відіграють значну роль у природних і штучних екосистемах: переробляючи екскременти копитних, вони сприяють ґрунтоутворенню та є важливим елементом у системі забезпечення кругообігу речовин в екосистемах. Актуальність подібних досліджень полягає в тому, що під впливом антропогенних чинників (застосування інсектицидів, мінеральних добрив та ін.) біорізноманітність копрофагів зменшується, що негативно впливає на функціонування екосистем, особливо на околицях урбоценозів, де антропогенний тиск особливо сильний. Наукова новизна даної роботи полягає в тому, що дослідження фауни *Aphodius* тривалий час не проводились і зміни біорізноманітності копрофагів потребують досліджень.

Дослідження фауни Scarabaeidae та копрофагів роду *Aphodius* Прикарпаття має більш ніж 140-літню історію. Фауну Scarabaeidae Прикарпаття (нинішньої території Івано-Франківської області) та Західного Поділля вивчали наприкінці ХІХ століття такі ентомологи, як Новицький М. (1873), Ломницький А.М. (1884). Вони, зокрема, описали фауну Scarabaeidae околиць м. Івано-Франківськ (тодішнього Станіслава), указавши наявність 84 видів Scarabaeidae. Переважна більшість зафіксованих дослідниками в цьому районі видів належала до роду *Aphodius*. У ХХ столітті фауну Scarabaeidae Прикарпаття та Західного Поділля вивчали Медведєв С.І. (1964, 1965), Падій Н.Н. (1972), Кабаков О.Н. (1998), Вовк Д.В. (1999). Проте дослідження цих авторів мали епізодичний характер і, як правило, не стосувались околиць м. Івано-Франківськ. Загалом фауна Scarabaeidae околиць м. Івано-Франківськ і Передкарпаття загалом вивчена недостатньо, крім того, за останні 120 років із часу проведення досліджень Ломницький А.М. (1884) у фауні Scarabaeidae відбулись значні зміни, що потребує дослідження. Загалом фауна Scarabaeidae Передкарпаття вивчена значно гірше, ніж фауна Scarabaeidae Карпат.

Усього у фауні палеарктики виявлено 180 видів жуків із роду *Aphodius*, у фауні України – 80 видів, у фауні Карпат (включно з Передкарпаттям і притисенською низовиною) – 63 види.

Збір, зберігання та транспортування проводились за загальноприйнятою методикою. Аналізувались збори комах 2000–2006 років включно, здійснені в таких 2 стаціонарах:

- 1) Луки ботанічного саду Прикарпатського національного університету;
- 2) Лісові луки заказника “Козакова долина”.

У 2006 р. на території ботанічного саду та заказника “Козакова долина” збір комах здійснювався з 27 червня до 3 липня. Усього було досліджено 152 екземпляри комах роду *Aphodius* (у тому числі 93 екземпляри жуків із ботанічного саду та 59 екземплярів із луків заказника “Козакова долина”). Визначення видів проводилось так, як описано в Медведєва (1970). Статистичну обробку результатів здійснювали із застосуванням критерію Персона, використовуючи метод засідки при зборі комах, що проводився на різних об’єктах, що пов’язано з особливостями їх екології. Так, відлов жуків проводився на екскрементах копитних і перегної. Структура асоціації копрофагів-афодіусів аналізувалась за Енгельманом.

У результаті проведення досліджень на території трьох стаціонарів виявлено наявність 7 видів роду *Aphodius*. Виявлені види траплялись у досліджених стаціонарах із різною відносною частотою (табл.1).

Таблиця 1

Відносні частоти натраплянь видів копрофагів роду *Aphodius* на вологих луках ботанічного саду Прикарпатського національного університету в липні 2006 р. та лісових луках заказника “Козакова долина” в липні 2006 р.

№ п/п	Вид	Відносна частота зустрічі	
		А	В
Subgenus <i>Acrossus</i>			
1	<i>Aphodius depressus</i> Klug, 1816	0,494	0,627
2	<i>Aphodius rufipes</i> Linnaeus, 1758	0,140	0,356
3	<i>Aphodius luridus</i> Fabricius, 1791	0,054	0,000
Subgenus <i>Ammoecius</i>			
4	<i>Aphodius brevis</i> Erichson, 1840	0,054	0,000
Subgenus <i>Volinus</i>			
5	<i>Aphodius sticticus</i> Panzer, 1808	0,011	0,000
Subgenus <i>Orodalus</i>			
6	<i>Aphodius tristis</i> Zettersted, 1824	0,247	0,000
Subgenus <i>Bodilus</i>			
7	<i>Aphodius sordidus</i> Fabricius, 1791	0,000	0,017

Примітка. Стаціонари:

А – м. Івано-Франківськ, Україна, Ботанічний сад Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, луки, 286 м н. р. м.

В – с. Вовчинець, заказник “Козакова долина”, лісові луки, 302 м н. р. м.

Усі виявлені види є типовими для фауни Карпат і Передкарпаття й зазначалися попередніми дослідниками. Нових видів для фауни Карпат і Передкарпаття не виявлено.

У стаціонарі ботанічного саду в липні 2006 року в угрупованні копрофагів-афодіусів видами-евдомінантами були види *Aphodius depressus* (Klug, 1816); *Aphodius rufipes* (Linnaeus, 1758); *Aphodius tristis* (Zettersted, 1824). Видами-домінантами були: *Aphodius luridus* (Fabricius, 1791); *Aphodius brevis* (Erichson, 1840). Видів-субдомінантів не виявлено. Видом-рецидентом був вид *Aphodius sticticus* (Panzer, 1808). Видів-субрецидентів не виявлено.

У стаціонарі лісових луків заказника “Козакова долина” в липні 2006 року в угрупованні копрофагів-афодіусів видами-евдомінантами були види *Aphodius depressus* (Klug, 1816); *Aphodius rufipes* (Linnaeus, 1758). Видів-домінантів не виявлено. Видів-субдомінантів не виявлено. Видом-рецидентом був вид *Aphodius sordidus* (Fabricius, 1791). Видів-субрецидентів не виявлено.

Статистична обробка отриманих результатів показала, що досліджені стаціонари (А і В) за частотою траплянь видів статистично вірогідно відрізняються ($P < 0,01$).

Висновки

Отже, отримані результати досліджень показали, що досліджені стаціонари виявились збіднені видами афодіусів – із 63 видів відомих для фауни регіону було виявлено тільки 7 видів.

1. Вовк Д.В. Особенности распределения пластинчатых жуков (Coleoptera, Scarabaeidae) северо-восточной Украины по способу питания // Известия Харьковского энтомологического общества. – 2000. – Т.8. – Вып.2. – С.23–29.

- Вовк Д.В. Особенности яйцекладки представителей рода Афодий (Coleoptera: Scarabaeidae: Aphodiinae) // Известия Харьковского энтомологического общества. – 1999. – Т.8. – Вып.2. – С.45–48.
- Кабаков О.Н. Обзор группы видов рода Aphodius (Coleoptera: Scarabaeidae) России, Украины и сопредельных стран // Известия Харьковского энтомологического общества. – 1998. – Т.4. – Вып.2. – С.12–26.
- Медведев С.И. Scarabaeidae // Определитель насекомых европейской части СССР / Под ред. Г.Я.Бей-Биенко. – М. – Л., 1965. – Т.2. – С.166–208.
- Lomnicki A.M. Catalogus Coleopterorum Haliciae. – Custodius Musaei Dzieduszyckiani, 1884. – S.24–25.
- Novicki M. Beitrage zur Insectenfauna Galiziens. – Krakau: Jagellonische Universitats-Buchdruckerei. – 1873. – S.29–39.

ВИЗНАЧЕННЯ ТИПУ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ ДИТИНИ ЗАЛЕЖНО ВІД КОЛЬОРОСПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ

Сурудіна Людмила,
ІІ курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Воробель А.В.,
кандидат медичних наук, доцент

Якщо придивитися, якими кольоровими олівцями чи фарбами користуються дитина при наявності в неї олівців усієї гами кольорів, то можна дещо сказати про риси її характеру. Так, психологи дітей, які віддають перевагу червоному кольору, умовно назвали “червоними”, жовтому кольору – “жовтими”, зеленому кольору – “зеленими” і т. д. У кожній такої дитини психологи описали риси характеру залежно від кольоросприйняття [1, 3].

Отже, актуальною є можливість розкрити особливості характеру дитини дошкільного віку на основі кольоросприйняття. Це дасть змогу виявити негативні риси характеру дитини та може сприяти розвитку особистості дитини.

Мета дослідження – проаналізувати малюнки дітей дошкільного віку та на основі кольоросприйняття дітей спробувати визначити типи нервової системи дитини.

Малюнок Софійки. 3 роки

На малюнку дитини явна перевага червоного кольору. “Червоні” діти відкриті, оптимістичні, активні. Батькам із Софійкою важко, вона жвава, непосидюча, любить ламати zabawki. “Червоні” діти, коли виростають, своєю працездатністю намагатимуться досягти успіху. Серед яскравих політиків і керівників частіше зустрічаються “червоні”. Наявність рожевого кольору свідчить про те, що, можливо, не всі справи, які вона буде розпочинати, будуть доведені нею до кінця. Свій малюнок Софійка обвела сірим кольором. Сірий колір – це символ злості, колір утомленості, прихованого характеру. І дійсно, у житті ця дитина жвава й рухлива, але досить часто може бути агресивною та жаліється, що вона втомлена. Утомленість зумовлена її хворобою (анемія).

Малюнок Юлі. 5 років

Малюнок Юлі виконаний в основному жовтим кольором, а деякі деталі – сірим. Жовтий колір пов’язаний із наукою, спостереженням та аналізом. “Жовті” діти схильні до творчості. З них виростають вільні, розкомплексовані, оригінальні діти. “Жовті” діти люблять гратися на самоті, віддають перевагу абстрактним забавкам, що спостерігається в Юлі.

Малюнок Діани. 4 роки

Основне місце в малюнку займає рожевий колір. Присутні зелений, фіолетовий і червоний кольори та невеличкі фрагменти, намальовані жовтим, голубим та оранжевим

кольорами. Рожевий колір – колір оптимізму. Його психологічна сила слабша, ніж у червоного кольору. “Рожева” людина часто не доводить до кінця й навіть не починає того, що здійснює “червона”. Але наявність у малюнку Юлі червоного кольору говорить про відкритість та активність дитини. Можливо, ця дитина буде в чомусь м’якшою, ніж “червоні” діти, але вона також багато чого досягне в житті. Можливо, зелений та фіолетовий кольори з’явилися на малюнку в цієї дитини через недавні обставини, які склалися в Діани в сім’ї, – розлучення батьків.

Малюнок Каті. 6 років

На малюнку Каті дивовижне поєднання кольорів майже в однакових кількостях: червоний, зелений, блакитний, оранжевий. “Червоні” діти відкриті й активні. Людина, яка вибирає зелений колір, хоче, щоб у всьому панували її власні погляди й переконання. Блакитний колір – це дружелюбність, спокійність, безтурботність. Дівчинка Катя психологічно міцна, здорова, цілеспрямована, мирнолюбива, спокійна, жвава, активна. Їй необхідна підтримка старших людей, вона готова завоювати їх симпатії.

Малюнок Марійки. 4 роки

На малюнку Марійки майже в однакових кількостях бачимо синій, жовтий і сірий кольори. “Сині” діти – спокійні, врівноважені, переважно все роблять не поспішаючи. Їм пріємніше не отримувати, а віддавати. Якщо до синього кольору додається ще й жовтий, то психологи вважають, що з такої дитини може вирости філософ.

Малюнок Артура. 3 роки

Для Артура важливим було використати весь спектр запропонованих йому кольорів, причому в чіткому порядку. Використані ним олівці не повинні були лежати окремо від невикористаних. Незважаючи на те, що зелений олівець лежав не першим у коробці для олівців, Артур свій малюнок почав саме із зеленого кольору. Отже, основним кольором у його малюнку є саме зелений.

Підсумовуючи все вищесказане, підходимо до висновків:

- Досліджуючи кольоросприйняття в дітей 3–7 років, можна визначити тип нервової системи, риси характеру дитини як позитивні, так і негативні. Таке дослідження підкаже батькам і педагогам, які працюють із дошкільнятами, на які риси характеру необхідно звернути увагу, а які творчо розвивати.
- Однак дана методика щодо визначення типу нервової системи за кольоросприйняттям має і свої недоліки. А вже вибору дитиною того чи іншого кольору для малювання може сприяти безліч суб’єктивних причин. Інколи для дитини може бути важливим використати весь запропонований їй спектр кольорів, і це буде заважати визначенню, якому кольору дитина віддає перевагу.

- Ганонг У. Фізіологія людини: Підручник. – Львів: Атлас, 2002. – 683 с.: іл.
- Петренко М.Д. Валеологія в 3-х томах: Підручник. – К.: Вища школа, 2003. – 875 с.: іл.
- Чайченко Г.М. та ін. Фізіологія людини і тварини: Підручник. – К.: Вища школа, 2003. – 463 с.: іл.

РЕКРЕАЦІЙНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЇ ОСМОЛОДСЬКОГО ДЕРЖЛІСГОСПУ (НА ПРИКЛАДІ БИСТРИЦЬКОГО ЛІСНИЦТВА)

Бушовський Назар,
IV курс, Інститут туризму і менеджменту.
Науковий керівник – Клапчук В.М.,
кандидат географічних наук, доцент

Об'єктом написання наукової роботи обрано Осмолодський держлісгосп у цілому та Бистрицьке лісництво зокрема, оскільки цей регіон має всі можливості для здійснення рекреаційної діяльності.

Досліджуваний регіон розташований у південно-західній частині області, у басейні ріки Лімниця та її приток. Більшу частину території лісгоспу займають гори, які на півночі переходять у Передкарпатську горбисту рівнину. Гірські масиви району відносяться до Центральних (Скибових) Горган – найбільш заліснених і найменш освоєних гірських районів Українських Карпат. Значна лісистість, важкодоступність вершин, мальовничість природи, чистота води й повітря, унікальність флори та фауни роблять Горгани привабливими для туристів. На території лісгоспу розташована найвища вершина Горган – двовершинна гора Сивуля (1818, 1836 м н. р. м.). З метою збереження природи на території Рожнятівського району виділено 27 об'єктів природно-заповідного фонду України, найбільш відомими з яких є ботанічний заказник “Яйківський” (площа 263 га), де охороняється сосна кедрова європейська, урочище “Сокил” (площа 29 га), де охороняється реліктова в Українських Карпатах сосна звичайна, гідрологічний заказник “Турова дача” (255 га) та ін. Під охорону взято і долину р. Лімниця. У майбутньому мережа заповідних територій району потребує розширення.

Кліматичні умови району сприятливі для туризму. Клімат помірно-континентальний. У рівнинній частині літо тепле (середньомісячна температура липня + 16° – +19°C), узимку – -3° – -6°C, опадів у середньому випадає біля 800 мм. У гірській частині клімат більш різноманітний, зима прохолодніша, опади – понад 1200–1300 мм. Найбільш вологим є червень. Сніг у горах лежить до кінця травня. Узагалі, кліматичні умови як літа, так і зими є сприятливими для туризму.

На території держлісгоспу є ряд цікавих краєзнавчих об'єктів, пам'яток культури, які мають важливе рекреаційне та пізнавальне значення. Увагу туристів привертає селище Рожнятів, відоме замком Скарбка, який зберігся до сьогоднішніх днів у реконструйованому вигляді (сьогодні – це приміщення райвідділу міліції). У с. Цінева в 1976 році відкрито краєзнавчий музей, експонати якого знайомлять із побутом, культурою та історією Бойківщини. У селі Небилів у дворі місцевої школи є пам'ятний знак до 100-річчя початку масової еміграції жителів Прикарпаття на північноамериканський континент. У с. Ясень, біля дороги в Осмолоду, у затінку лип стоїть унікальний пам'ятник у формі хреста, рівного якому немає в Україні. Це, можливо, єдиний у світі пам'ятник тверезості.

Урочище Ангелове відоме руїнами старовинної доменної печі. Неабиякий інтерес у туристів викликає урочище Підлюте, відоме джерелами цілющої сірководневої води та колишньою резиденцією митрополита Андрія Шептицького, яка зараз належить греко-католицькій церкві.

Поблизу Осмолоди розташоване найбільше в області форельне господарство, яке також цікаво оглянути туристам.

Жителі району відносяться до етнографічної групи бойків. Туристів зацікавить побут, звичаї, фольклор місцевого населення, які непогано збереглися у гірській частині краю.

Бистрицьке лісництво славиться своїми мальовничими ландшафтами, красвидами, горами, багатою флорою та фауною. Ліси лісництва багаті на гриби та ягоди, які щорічно викликають неабиякий інтерес у любителів тихого полювання. У гірських річках (Лімниця, Бистрик) водяться багато риби, найкращою з якої є форель струмкова.

Територія Бистрицького лісництва сприятлива для проведення пішохідних мандрівок, у тому числі й категорійних (1–3 к. с.). Є непогані можливості й для лижного туризму. Хоча він і гальмується відсутністю на маршрутах обладнаних притулків для нічлігу. Серед видів рекреаційної діяльності в лісництві поширений пасивний відпочинок, пішохідний туризм, збір ягід, грибів та лікарських рослин.

Найбільший наплив туристів спостерігається влітку та на початку осені. Улітку переважає групове відвідування, в інші періоди року – індивідуальне.

Найкращим стартовим пунктом для мандрівок туристи вважають село Осмолоду. З Осмолоди зручно проводити одно-, дво- чи багатоденні радіальні та кільцеві маршрути Центральними Горганами на найвищі вершини регіону.

Бистрицьке лісництво володіє значним потенціалом для здійснення рекреаційної діяльності, організації дозвілля та відпочинку. Розробка комплексних заходів та залучення інвестицій може привести до одержання значних доходів та до розвитку самого регіону в соціально-економічному та гуманітарному планах.

1. Природа Івано-Франківської області / Під ред. К.І.Геренчука. – Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1973. – 160 с.
2. Украинские Карпаты. Природа. – К.: Наук. думка, 1988. – 208 с.
3. Клапчук В.М., Киселюк А.И. Формы охраны природы в национальных парках / Тез. докл. н.-т. конф. – Івано-Франківск, 1990. – С.12–13.
4. Клімат України. – Л.: Гидрометеоиздат, 1967. – 413 с.
5. Матеріали лісовпорядкування держлісгоспу.

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ЯРЕМЧАНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

Жирак Людмила,
III курс, Інститут туризму і менеджменту,
Науковий керівник – Маланок Т.З.,
старший викладач

Одна з найважливіших умов нормального життя й діяльності людини – відновлення її фізичних і духовних сил. Поряд із традиційними видами туризму дедалі більшої популярності набуває сільський та екологічний туризм, який в Україні перебуває на початковій стадії розвитку. У нашій державі не створено законодавчої бази, яка б чітко визначала цей вид діяльності. Немає й чіткого формулювання поняття “сільський туризм”. У літературі знаходимо таке визначення: *сільський туризм* – відпочинковий вид туризму, сконцентрований на сільських територіях, що передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів із провідниками й екскурсоводами. Часто його помилково ототожнюють з *екологічним туризмом* – це форма подорожі, сприятлива для навколишнього середовища. Характерною ознакою та відмінністю екотуризму є відкриття дикої природи, традицій і культури.

Українське село характеризується відмінним від міського стилем життя, багатством традицій, звичаїв, чудовою природою, стравами національної кухні.

Головна окраса села – його ширі та привітні жителі. До проблем галузі відносять недостатню увагу держави, що сприяє розвитку нелегального бізнесу. Немає чіткого переліку вимог до закладів, які відносяться до сфери сільського туризму, розвиток якого може не лише покращити фінансовий стан села, а й розширити спектр турпослуг. Отримання кредиту, недосконала податкова система гальмують розвиток сільського туризму. Ще одна проблема – недосконалість агроінфраструктури: незадовільний стан автошляхів, відсутність дорожовказів. Особливу увагу привертає екологічна ситуація, згідно з результатами екомоніторингу на Прикарпатті, де є середні показники модуля техногенного навантаження. Але слід не допускати погіршення ситуації.

Основні напрямки роботи для розвитку сільського туризму: прийняття законодавчого акту для регулювання даної галузі, співпраця з міжнародними організаціями, розробка вимог щодо якості послуг, чітка маркетингова стратегія, добровільне запровадження екологічного маркування агросадиб “Зелена садиба”, розробка програми для навчання й надання консультацій власникам агросадиб, які прагнуть ним займатися.

Важливу роль у питаннях розвитку сільського туризму відіграє Спілка сприяння сільському зеленому туризму. Івано-Франківська область – одна з лідерів сільського туризму в Україні. Згідно з дослідженнями головного управління зовнішніх зв'язків, туризму та торгівлі ІФ ОДА, туризм на Прикарпатті має значні перспективи розвитку. Туристів приваблюють гостинність господарів, співвідношення понять “ціна-якість”, ознайомлення з традиціями, культурою. Область ініціювала питання скасування віз для туристів із країн Європи, Америки та Японії, однією з перших відкрила свою територію для інвестицій для розвитку сільського туризму, у 2005 р. виступила на Всеукраїнському конкурсі проектів органів місцевого самоврядування. Було підтримано проєкт із розробки стратегії розвитку та маркетингу туризму, зокрема запропоновано власникам приватних садиб пройти категоризацію. Вона апробована на Яремчанщині, яка є одним із п'яти найперспективніших районів розвитку сільського туризму області.

До Яремчанської міської ради належать: Микуличин, Татарів, Ворохта, Яблуниця, Яремче. Проєкт категоризації садиб цієї місцевості був розпочатий у 2002 р., і тоді офіційно зареєстрованих підприємців серед власників садиб було 12. Через два роки на момент видачі перших сертифікатів і лайт-боксів – 67. Сьогодні сільські господарі відчули користь від заняття сільським туризмом легально. Яремче, розташоване в мальовничій улоговині між горами на березі Пруту, має славу туристської столиці Карпат. Ворохта відома як центр зимових видів спорту. На території Прикарпаття розроблено понад 20 туристичних маршрутів: гірських, водних, пішоходних, велосипедних, автобусних. Вони цікаво урізноманітнюють відпочинок туристів, дають можливість ознайомитись із красою Карпат. На Яремчанщині кількість агроосель, реєстрація яких заслуговує на увагу, становить 214, з них зареєстрованих як суб'єкти підприємницької діяльності – 25. Кількість обслужених туристів за день у зимовий сезон становить 200–300, у літній сезон – 150–250 осіб. Серед агроосель, які пропонують туристичні послуги, вирізняються: приватна садиба “Мрія”, “Гостиниць”, “Вікторія”, “Чиста криниця” (Яремче), “Гравда”, “Надія” (Микуличин), гостинний двір “Магура” (Татарів), приватна садиба “Писанка”, “У Назарія” (Ворохта). До проблем сільського туризму на території Яремчанської міської ради належать: недостатній комплекс розважальних послуг, багато садиб не відповідають суті сільського туризму через насичення сучасними технологіями. Населені пункти, які належать до підпорядкування Яремчанської міської ради, мають цікаву історію, природні багатства, які, звичайно, відіграють найважливішу роль при виборі туристами місця відпочинку.

Отже, сільський туризм – цікавий, прибутковий і перспективний вид туризму, і при умові належної підтримки й зацікавленості як із боку держави, так і з боку відповідних організацій і самих власників гостинних осель зможе зайняти свою визначену нішу на ринку туристичних послуг.

1. Відпочинок у Карпатах Яремчанщини. – Івано-Франківськ. – 2006–2007. – 74 с.
2. Горішевський П., Озорович М. Сільський зелений туризм. – Івано-Франківськ, 2007. – 28 с.
3. Особисті селянські господарства на території, віднесені до відання Яремчанської міської ради. – Яремче: Лілея, 2004. – 24с.

ВУЗЬКОКОЛІЙКИ ПРИКАРПАТТЯ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ В РЕКРЕАЦІЇ

Івченко Анна,
IV курс, Інститут туризму і менеджменту.
Науковий керівник – Клапчук В.М.,
кандидат географічних наук, доцент

У даний час важко уявити собі життя без такого зручного, дешевого, хоч і повільного, але безпечного виду транспорту, як залізниця. А минуло порівняно небагато часу з появи перших залізниць на українській землі.

Історія вузької залізниці (колія більше ніж у два рази вужча за стандартну) розпочалася в Карпатах іще за часів Австро-Угорської імперії, коли в 1873 році австрійський підприємець, барон Леопольд Поппер фон Подгарі переніс з Угорщини в Галичину головний офіс своєї фірми. Окрім нього, вузькі залізниці та лісопромисел із 1886 року активно розбудовували брати барони Гредлі – у Сколівських Бескидах та графи Потгоцькі – в Осмолоді.

Після Першої світової війни “вузькоколійку” почали використовувати як пасажирський транспорт, були побудовані перші станції. Першу ліцензію на туристичні маршрути серед малих залізниць Європи отримала карпатська вузькоколійка Гредлів – лінія Сколе–Демня–Коростів протяжністю 41 кілометр. Для туристів спорядили три поїзди. З вікон спеціальних вагонів можна було оглядати місцеві красоти, а на зупинках – вирушати на прогулянки горами.

У часи Другої світової війни карпатські залізниці регулярно руйнували та відбудовували різні армії, залежно від ліній фронту й наступально-відступальних операцій.

У 60-х рр. загальна довжина всіх ліній вузької колії в Карпатах – Бескидської (Сколівська гілка), Вигодської (Мізунська гілка) та Брошнівської (Осмолодська гілка) – сягала майже 1000 кілометрів.

У 80-х рр. сервісні станції Вигодської лісової залізниці розташовувалися в Мільдунку Солотвинському, Слободі та Мільдунку Бескидському. Існував щоденний пасажирський рух від Вигоди до санаторіїв у Новому Мізуні.

Загалом в Івано-Франківській області до 1970-х років існували такі основні вузькоколійки:

- Болехів – Тисів (гілка на Лужки) – Паляниця – Хірава
- Вединів – Джурів
- Ворохта – Форещанка
- Грамотне – Пнів'я
- Креховичі – Луги – (лінія Ілемня-5 – Розтока) – Липовиця

• Микуличин

• Надвірна – Зелена (гілки на Хрепилів і Добошанку) – Бистриця (гілка на Довжинець) – Салатрук.

Сьогодні вузькоколіїки втратили своє державне значення, хоча ще не так давно ними колись потужні держлісгоспи транспортували ліс. Тільки далеко в горах той, хто любить спілкуватися з природою, може побачити нині діючу “лісову колію”. Та з часом, вони, мабуть, ще зможуть прислужитися. Якщо не в промисловості, то в туристичній сфері.

Актуальність теми розвитку та перспектив використання вузькоколіїок на Прикарпатті, особливо у сфері рекреації, є досить високою. Адже на довколишній території, окрім привабливих готельних комплексів і розроблених туристичних маршрутів, є цікаві краєвиди та безлюдні місця, які теж можуть привабити туристів. А побачити їх можна за допомогою вузькоколіїної залізниці.

На даний час у Карпатському регіоні є три вузькоколіїки, що діють: Бескидська, Вигодська та Осмолода–Дарів (частина Брошнівської системи).

Зараз вузькоколіїка функціонує та набирає сили, як одна з перспективних туристичних атракцій. Це зумовлено, з одного боку, певними затратами на утримання існуючих ліній вузькоколіїок. З другого боку, скорочення довжини ліній вузькоколіїних залізниць викликає дострокове списання рухомого складу, ліквідацію баз ремонту й обслуговування та скорочення особового складу працівників. Разом із тим, унікальні курортно-рекреаційні особливості Карпатського регіону спільно з існуючою мережею вузькоколіїок є прекрасною вихідною базою для створення цілого ряду туристичних маршрутів. Існуючі вузькоколіїні залізниці можуть об'єднуватися в мережу з залізничними або пішими маршрутами. Наявні станції розв'язки та лісничівки можуть використовуватися як туристичні бази. Це вимагає, виходячи з віддаленості від основних мереж та комунікацій, організації їх автономного тепло-, водо- та електропостачання. Використання вузькоколіїок у туристичних цілях вимагає систематичної підготовки кадрів як у царині обслуговування рухомого складу, так і в організації та обслуговуванні туристичних маршрутів, проектуванні туристичних баз та комунікацій у вузлах вузькоколіїних залізниць.

Інтрига – це завжди гострі відчуття від несподіванок. Та коли вона ще й приємна, то спогади про побачене, почуте, пережите – незабутні. Такою незабутньою подією для туристів стане подорож вузькоколіїкою.

1. Басараб А., Білик Н. Рухомий склад вузькоколіїних залізниць. Каталог-огляд. – Львів: ВМС, 2003.

2. Москальов Л. Наши узкоколейные паровозы. – М.: Железнодорожное дело, 1997.

3. Рекламний довідник “Карпатський трамвай”. – Львів: ЦНТІ, 2003.

4. www.carpathiantram.org

5. www.castels.com.ua.

УДОСКОНАЛЕННЯ ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Якушенко Ілона,

IV курс, Інститут туризму та менеджменту

Науковий керівник – Голояд Б.Я.,

доктор технічних наук, професор

Важливим напрямком у просуванні туристичного продукту туроператора, а також турагентів, є участь у туристичних виставках та ярмарках, призначених для пошуку партнерів зі збуту [4].

Ярмарки – це регулярно організовані комерційні заходи з обмеженим часом проведення для продажу / купівлі товарів чи послуг на основі виставлених зразків, а також демонстрації нових досягнень і технічних удосконалень.

Виставки – це також ринкові заходи з обмеженим часом проведення, де виставляються експонати, адресовані переважно звичайним відвідувачам (не спеціалістам) з метою пропаганди товарної продукції чи послуг і сприяння їх збуту.

Цілі ярмарок та виставок є дуже близькими за змістом та метою, і тому вони проводяться одночасно (виставки-ярмарки).

В Україні зародження виставкової діяльності існуючого світового зразка почалося на початку 90-х років, тому цей вид бізнесу є досить молодим та перспективним.

Великою проблемою всіх туристичних підприємств є невміла підготовка до участі у виставці та неправильний розрахунок власних матеріальних, конкурентних та творчих сил.

Головними причинами негативних наслідків роботи підприємства на виставці (ярмарку) найчастіше бувають такі:

- брак точно визначених цілей маркетингу;
 - невдалий вибір ярмарку чи виставки (за місцем, часом, тематикою тощо);
 - фахова непридатність персоналу;
 - брак часу для підготовки;
 - занадто обмежений бюджет;
 - невдалий вибір експонатів, незадовільна упаковка;
 - неефективне розміщення стенда;
 - недостатньо активна рекламна діяльність перед виставкою та під час її проведення;
 - погана якість матеріалів підтримки (друковані матеріали, аудіозасоби та візуальні засоби);
 - незадовільне попереднє вивчення умов виставки, що призводить до потреби складної корекції дій уже під час проведення виставки (ярмарку) [3, с.5].
- Для ефективного проведення виставки всім туристичним фірмам необхідно:
- правильно спланувати свою участь у ній;
 - призначити головного координатора (у наказі необхідно обдумати його права, обов'язки, кошти, якими він може розпоряджатися);
 - сформулювати мету участі у виставці, скласти кошторис участі у виставці;
 - скласти план виставки, розміщення експонатів, напрями руху відвідувачів;
 - скласти тематичний план, визначити експонати, які будуть демонструватися;
 - дати замовлення керівництву виставки на експозиційну площу (гарантійний лист);
 - розмістити в засобах масової інформації запрошення відвідати павільйон фірми на виставці;

- надіслати діловим партнерам фірми та корпоративним клієнтам персональні запрошення відвідати виставку;
- скласти тематично-експозиційний план: де та що розмістити, як захистити від пограбування, тексти написів;
- художньо оформити всі експонати;
- замовити транспорт та оплатити його;
- змонтувати експонати (це виконує стендист);
- розмістити рекламно-інформаційні матеріали (проспекти, прайс-листи, листівки);
- після виставки виконати демонтаж експонатів, їх пакування, транспортування;
- підбити підсумки виставки, скласти й систематизувати статистику відвідувачів;
- порівняти свої результати з результатами конкурентів [1, с.5].

Питання проблем виставкової діяльності та правильне її планування висвітлювались у працях багатьох науковців, а саме: Горішевського П.А., Гаркавенка С.С., Дуровича А.П., Киф'яка В.Ф., Сьюзен Бриггс, Білича В. та інших. У працях цих науковців поставлено завдання покращити виставкову діяльність, зменшити несефективність від її проведення та навчити туристичні підприємства вміло та правильно готуватися та брати участь у виставках.

Отже, підсумовуючи все, слід сказати що проведення виставок та ярмарків є необхідною умовою розвитку туризму. Виставки є швидким і досить зручним способом отримання маркетингової інформації про конкурентів, їхні комерційні пропозиції, нові товари та послуги, методи залучення клієнтів. Що стосується глобально-економічного аспекту, то сучасні виставки стали дзеркалом техніко-технологічного розвитку; ринком комерційної та маркетингової інформації; барометром цін на товари та послуги; засобом прогнозування кон'юнктурних змін; соціальним явищем із поєднанням економічних, політичних та культурних подій [1].

1. Білич В. На допомогу підприємцеві туристичної галузі: Методичний посібник. Частина 2 / Інститут туризму Федерації профспілок України. – 2005.
2. Бриггс С. Маркетинг в туризмі. – К., 2005.
3. Гавренко С.С. Маркетинг. – К., Лібра, 2002.
4. Горішевський П.А. Організація роботи туристичної фірми: туроператорська та турагентська діяльність. – Івано-Франківськ, 2002.
5. Дурович А.П. Реклама в туризмі. – Минск, 2001.
6. Киф'як В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці, 2003.

ЗМІСТ

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ФІЛОСОФІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. РЕЛІГІЗНАВСТВО

<i>Винник Віта.</i> ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК СФЕРА САКРАЛЬНОГО.....	3
<i>Андрусів Любомир.</i> ТЛУМАЧЕННЯ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ЩАСТЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ СПАДЩИНІ Г.С.СКОВОРОДИ.....	4
<i>Андрусів Любомир.</i> ПРОБЛЕМА ОСОБИСТІСНОЇ КУЛЬТУРИ В ДУХОВНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ.....	5
<i>Яковів Надія.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ ЗЕНІТНИХ РАКЕТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	7
<i>Яворська Наталія.</i> ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ВЛАДИ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА.....	9
<i>Карпенко Євген.</i> ФУНКЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ В ПРОЦЕСІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....	10
<i>Шпарик Мар'яна.</i> ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	12
<i>Цапок Уляна.</i> СПІЛКУВАННЯ ЯК ФЕНОМЕН У СОЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ.....	13
<i>Матковська Надія.</i> РОЛЬ ЕМОЦІЙНОЇ ПАМ'ЯТІ І МОТИВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОСОМАТИЧНОГО РОЗЛАДУ.....	14
<i>Рудик Людмила.</i> САМОРЕГУЛЯЦІЯ НЕЙРОГУМОРАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У ХОДІ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОЇ РОБОТИ.....	15
<i>Бірчинська Людмила.</i> РОЗВИТОК СТАТЕВОЇ САМОСВІДОМОСТІ В ДОШКІЛЬНИКІВ.....	17

ІСТОРІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

<i>Чорненський Роман.</i> ПРОБЛЕМА БОЯРСТВА В ГАЛИЦЬКОМУ КНЯЗІВСТВІ У XII – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIII СТ.....	19
<i>Сенич Марія.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ ЄЖИ ГЕДРОЙЦЯ.....	20
<i>Шило Наталія.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН ПАПСТВА З МОНГОЛО-ТАТАРАМИ В XIII СТ.....	22
<i>Нестерук Олександра.</i> ВЕСІЛЬНІ ЗВИЧАЇ ТА ОБРЯДИ В С. КРИВЕЦЬ БОГОРОДЧАНСЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ).....	23
<i>Петренко Марія.</i> ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ У ГАЛИЧИНІ ТА НАДДНІПРЯНЩИНІ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ.....	26
<i>Лазорилин Юрій.</i> УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ В ГАЛУЗІ РЕСТИТУЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ.....	27
<i>Золотняк Леся.</i> ЧИН СТУДИТІВ: НА ПЕРЕТИНІ ЗАХІДНОЇ ТА СХІДНОЇ ХРИСТІЯНСЬКИХ ТРАДИЦІЙ.....	29
<i>Марчук Наталія.</i> ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ.....	31

ФІЛОЛОГІЯ

<i>Уляна Коржик.</i> ТЕОЦЕНТРИЗМ У ПОЕЗІЇ ЮРІЯ ЛИПИ.....	33
--	----

<i>Барчук Мар'яна.</i> СЕМАНТИКА КОНЦЕПТУ "CZŁOWIEK" У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ: СПРОБА СУЧАСНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ (НА ОСНОВІ РОМАНУ С.ЛЕМА "SOLARIS").....	34
<i>Микицей Катерина.</i> МОТИВ ЛЮБОВІ В РОМАНАХ І.О.ГОНЧАРОВА.....	36
<i>Гросевич Тарас.</i> ТОПОС БІБЛІЙНОГО КІНЦЕСВІТТЯ В РОМАНІ "СТАЛІНКА" ОЛЕСЯ УЛЬЯНЕНКА.....	37
<i>Рішко Руслана.</i> НАРОДНОПИСЕННІ ЕЛЕМЕНТИ В ПОЕТИЧНІЙ СПАДЩИНІ М.ВІНГРАНОВСЬКОГО.....	39
<i>Катрич Мар'яна.</i> ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНУ ІРИНИ ВІЛЬДЕ "СЕСТРИ РІЧИНСЬКІ".....	40
<i>Гнилиця Мар'яна.</i> СТРУКТУРА МЕТАФОРИ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ОЛЬГИ СЛОНЬОВСЬКОЇ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ "СОНАТА ДЛЯ КОХАНОГО").....	42
<i>Перепічка Мар'яна.</i> РОМАН ВАСИЛЯ БАРКИ "ЖОВТИЙ КНЯЗЬ": ІДЕЙНО-ЕСТЕТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 рр.....	43
<i>Сагановська Світлана.</i> ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЗАМОВЧУВАННЯ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ГАЛИНИ ПАГУТЯК "СМІТНИК ГОСПОДА НАШОГО").....	45
<i>Мосюряк Наталія.</i> СЕМАНТИКО-СЕМІОТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНИХ ГАСЕЛ ЕПОХИ ТОТАЛІТАРИЗМУ.....	47
<i>Юрків Мар'яна.</i> ТЕКСТОТІРНІ ФУНКЦІЇ ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ У БІБЛІЙНОМУ ТЕКСТІ.....	48
<i>Боднарчук Оксана.</i> ЛІНГВОСТИЛИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК ІЗ КОМПОНЕНТОМ "ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ".....	50
<i>Томишинець Оксана.</i> ФУНКЦІЇ ОБРАЗУ УЯВНОГО ДРУГА У ТВОРЧОСТІ ДІТЯЧИХ ПИСЬМЕННИКІВ: АЛАНА МІЛНА, АСТРІД ЛІНДГРЕН, МІРІ ЛОБЕ.....	51
<i>Іванова Олександра.</i> ОБРАЗ ТОДОСЯ ОСЬМАЧКИ В "САМОТНІЙ МАНДРІВЦІ ДО ВІЧНОСТІ" МАРІЇ КЕЙВАН.....	53
ЕКОНОМІКА	
<i>Осудар Тетяна.</i> РОЗВИТОК НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ У РЕГІОНІ.....	55
<i>Андрій Оксана.</i> МЕХАНІЗМ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	57
<i>Юсип Наталія.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ.....	59
<i>Петрівська Ірина.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІЗИНГУ.....	60
<i>Кохан Ірина.</i> ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ.....	62
<i>Заверуха Марія.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ.....	64
<i>Шпак Андрій.</i> ПОДАТКОВІ СТИМУЛИ.....	66
ПРАВОНАВСТВО	
<i>Бабецька Іванна.</i> СТРУКТУРА ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ: ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ.....	68
<i>Бейчук Оксана.</i> ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЗА КОДЕКСОМ ЗАКОНІВ ПРО ПРАЦЮ УКРАЇНИ ТА КОДЕКСОМ ЗАКОНІВ ПРО ПРАЦЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ.....	69

<i>Васильєва Вікторія.</i> РОЗПІЗНАВАЛЬНА ЗДАТНІСТЬ ЯК УМОВА НАДАННЯ ПАТЕНТОЗДАТНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНІЙ МАРЦІ.....	72
<i>Гаргас Оксана.</i> СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ: ОРГАНІЗАЦІЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ.....	73
<i>Ковалишин Олександр.</i> КОМЕРЦІЙНЕ НАЙМЕНУВАННЯ ТА ТОРГОВЕЛЬНА МАРКА: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	75
<i>Кравчук Наталія.</i> ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.....	76
<i>Радухівська Людмила.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВА В УКРАЇНІ.....	78
<i>Синиця Вікторія.</i> ЗЛОЧИНИ, УЧИНЕНІ ШЛЯХОМ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ.....	79
<i>Старцун Віталій.</i> ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ЗЛОЧИННІ МЕРЕЖІ.....	82
<i>Таран Ольга.</i> КОМЕРЦІЙНЕ НАЙМЕНУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ І ЇЇ ЗАКРІПЛЕННЯ В ЧИННОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....	83
<i>Юрків Оксана.</i> АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ.....	85

ПЕДАГОГІКА

<i>Радьо Тетяна.</i> ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ.....	87
<i>Кіндрацька Ольга.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ СИТУАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	89
<i>Носенко Юлія.</i> ВПЛИВ ТЕЛЕБАЧЕННЯ НА ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ.....	90
<i>Білорусевич Марія.</i> ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАННЯ ОБДАРОВАНИХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ США.....	92
<i>Шукалик Роман.</i> РОЗВИВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА.....	94
<i>Плетеницький Микола.</i> ВИКОНАННЯ ЗМІСТУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ "ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА" МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	96
<i>Савка Олег.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ МАТЕМАТИКИ В ШКОЛАХ ІЗ ПОГЛИБЛЕНИМ ВИВЧЕННЯМ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	97
<i>Клочуряк Марія.</i> ВИКОРИСТАННЯ ОРНАМЕНТИКИ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ НА УРОКАХ МАЛЮВАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	99
<i>Мельник Лідія.</i> РОЗВИТОК МУЗИКАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ.....	100
<i>Мартинів Ірина.</i> СИСТЕМА ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ НА УРОЦІ МУЗИКИ.....	102
<i>Борис Лілія.</i> АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ.....	103
<i>Галань Наталія.</i> ІДЕАЛ ГАРМОНІЙНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ДАВНЬОІНДІЙСЬКОМУ ТРАКТАТІ "КАМА-СУТРА".....	105
<i>Кузьмик Оксана.</i> ДІАГНОСТИКА РІВНЯ АДАПТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ ІЗ ВАДОЮ СЛУХУ ЯК УМОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ЇХ СОЦІАЛІЗОВАНОСТІ.....	107
<i>Пукіш Галина.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ У РІЗНИХ ТИПАХ ОПІКУНСЬКИХ СІМЕЙ.....	108
<i>Семенців Любов.</i> ПОДОЛАННЯ ВІДНОСИН ФІЗИЧНОГО НАСИЛЬСТВА В СІМ'І В ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА.....	110

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

<i>Кравченко Наталія.</i> ВИБІР МЕТОДУ КОНСТРУВАННЯ ЯК ОДНОГО З ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА КВАЛІМЕТРІЮ ВІТЧИЗНЯНОГО ОДЯГУ.....	112
<i>Кульчицька Мирослава.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОДЯГУ НАСЕЛЕННЯ АНТИЧНИХ МІСТ-ДЕРЖАВ (VI ст. до н. е.).....	113
<i>Сав'юк Марія.</i> ПСИХОКОРЕКЦІЯ ТА ПСИХОРЕГУЛЯЦІЯ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ УЧНІВ СЕРЕДНІХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ.....	115
<i>Козут Лариса.</i> ЖАНР ОБРОБКИ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ У КОМПОЗИТОРСЬКІЙ ТВОРЧОСТІ ДЛЯ БАНДУРИ КОСТЯНТИНА МЯСКОВА.....	117
<i>Семко-Дудка Світлана.</i> ТВОРЧА ПОСТАТЬ ЯРОСЛАВА БАБИНСЬКОГО.....	118
<i>Сидорук Галина.</i> ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ ПОКУТТЯ ХХ СТОЛІТТЯ: ТИПОЛОГІЯ, ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ.....	120
<i>Альнікіна Ольга.</i> ІНТЕР'ЕР ЖИТЛА ВЧИТЕЛЯ В ГАЛИЧИНІ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.).....	121
<i>Юрій Полек.</i> МОНОТЕАТР ЯК ЖАНР ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА.....	123
<i>Сеник Оксана.</i> ЗАМОК У СЕЛИЩІ ЧЕРНЕЛИЦЯ НА ГОРОДЕНКІВЩИНІ.....	124
<i>Григорян Сергій.</i> СЮЖЕТ “ЮДИФ” У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ.....	125
<i>Бакота Олеся.</i> СЦЕНІЧНИЙ ТОН МОВЛЕННЯ ПРИ ВИКОНАННІ РІЗНО-ЖАНРОВИХ ТВОРІВ.....	127
<i>Бендус Олеся.</i> УКРАЇНСЬКА ДИТЯЧА ОПЕРА У ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ ЗАХІДНОЇ ДІАСПОРИ ХХ СТ.: СТАТИКА ТА ДИНАМІКА ЖАНРУ.....	128
<i>Винор Андрій.</i> МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА ЗВАРУНА В МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ПРИКАРПАТТЯ.....	130
<i>Бриндзей Галина.</i> РИТМ ЯК СЕГМЕНТ МУЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПІАНІСТІВ-ПОЧАТКІВЦІВ.....	131

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

<i>Івасів Мирослав.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ СПОСОБУ ЖИТТЯ В АСПЕКТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я ЖІНОК.....	134
<i>Сагайдак Тетяна.</i> РЕГУЛЯЦІЯ ПОСТАВИ.....	135
<i>Дожджаник Наталія.</i> ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ СПЕЦІАЛЬНОГО РУХОВОГО РЕЖИМУ ЯК ЕЛЕМЕНТА ПРОФІЛАКТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ СКОЛІОЗІВ.....	136
<i>Янів Олеся.</i> РОЛЬ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ШКОЛЯРІВ.....	138

ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

МАТЕМАТИКА

<i>Мацьків Андрій.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АЛГОРИТМУ КОМПРЕСІЇ ГРАФІЧНИХ ДАНИХ JPEG.....	140
<i>Ільків Оксана.</i> ТЕОРЕМА ІСНУВАННЯ ДЛЯ ОДНІЄЇ ЗАДАЧІ СТЕФАНА.....	141

ХІМІЯ. ФІЗИКА

<i>Приймак Оксана.</i> ВПЛИВ ПЛАСТИФІКАТОРІВ І НАПОВНЮВАЧІВ НА НАПРУЖЕНИЙ СТАН ЕПОКСИДНИХ КОМПАУНДІВ ПРИ ТВЕРДІННІ ТА ТЕРМОУДАРАХ.....	144
<i>Волошин Оксана.</i> МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПРИ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ НЕОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ.....	145

<i>Солтис Любов.</i> ВПЛИВ ХІМІЧНО АКТИВНИХ РІДИН НА ХІМІЧНИЙ ОПІР КОМПОЗИТНИХ МАТЕРІАЛІВ НА ОСНОВІ ПОЛІТЕТРАФТОРЕТИЛЕНУ.....	147
<i>Бойчук Євген.</i> ВИВЧЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ ЛАТЕКСІВ ПОЛІВІНІЛХЛОРИДУ.....	148
<i>Дуда Остап.</i> МЕТОДИ УТИЛІЗАЦІЇ ХЛОМАГНІЄВИХ ВІДХОДІВ КАЛІЙНИХ ВИРОБНИЦТВ ТА ОДЕРЖАННЯ НА ЇХ ОСНОВІ МАГНЕЗІАЛЬНИХ В'ЯЖУЧИХ.....	150
<i>Гладій Андрій.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕРМОСТАБІЛІЗАТОРІВ ДЛЯ ПОЛІМЕРНИХ КОМПОЗИЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ ІЗ ПОЛІВІНІЛХЛОРИДУ.....	151
<i>Іващишин Федір.</i> ФІЗИКО-ХІМІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ КАТОДНИХ СИСТЕМ НА ОСНОВІ НЕСТЕХІОМЕТРИЧНИХ ЗАМІЩЕНИХ ЛІТІЙ-ЗАЛІЗНИХ ШПІНЕЛЕЙ.....	153

БІОЛОГІЯ. ЕКОЛОГІЯ. ГЕОГРАФІЯ

<i>Глодан Оксана.</i> ЦИТОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІН У ЗВИВИСТИХ СІМ'ЯНИХ КАНАЛЯЦЯХ СІМ'ЯНИКІВ ПІД ВПЛИВОМ ДІЇ НА НИХ ЗАГАЛЬНОЇ ГЛИБОКОЇ ГІПОТЕРМІЇ.....	155
<i>Павлюк Василина.</i> ЕКОЛОГО-МОРФОМЕТРИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ВИДУ ЯСЕНЕЦЬ БІЛИЙ (<i>DICTAMNUS ALBUS</i>) НА ІВАНО-ФРАНКІВЩИНІ.....	156
<i>Наумова Надія.</i> ДО ФАУНИ ВОЛОХОКРИЛИХ (<i>TRICHOPTERA, INSECTA</i>) ЕКОСИСТЕМ БУКОВИХ ПРАЛІСІВ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА.....	157
<i>Мілічевич Тетяна.</i> КОПРОФАГИ РОДУ <i>APHODIUS (SCARABEIDAE, COLEOPTERA, INSECTA)</i> У ЛУЧНИХ ЕКОСИСТЕМАХ ОКОЛИЦЬ М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК.....	160
<i>Сурудіна Людмила.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ТИПУ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ ДИТИНИ ЗАЛЕЖНО ВІД КОЛЬОРОСПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ.....	162
<i>Бушовський Назар.</i> РЕКРЕАЦІЙНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЇ ОСМОЛОДСЬКОГО ДЕРЖЛІСГОСПУ (НА ПРИКЛАДІ БИСТРИЦЬКОГО ЛІСНИЦТВА).....	164
<i>Жирак Людмила.</i> СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ЯРЕМЧАНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ.....	165
<i>Івченко Анна.</i> ВУЗЬКОКОЛІЙКИ ПРИКАРПАТТЯ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ В РЕКРЕАЦІЇ.....	167
<i>Якушенко Ілона.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	169

ББК 70.516
М 34

Еврика – VIII: Збірник студентських наукових праць. – Івано-Франківськ:
ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника, 2007. – 176 с.

Старший редактор – Василь Головчак
Літературне редагування – Зоряна Зайцева
Комп'ютерна верстка – Дмитро Радіонов
Коректура – Зоряна Зайцева, Віта Тимків

Здано до набору 06.06.2007 р. Підп. до друку 25.11.2007 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура "Times New Roman Cyr".
Ум. друк. арк. 10,2.
Наклад 160 прим. Зам. 158.

Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57.
e-mail: vdvcit@pu.if.ua